

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

Gasparics Judit

A muravidéki magyarok nyelvhasználata és nyelvváltozatai

Nyelvtudományi Doktori Iskola

Dr. Bárdosi Vilmos Csc. vezető

Magyar Nyelvtudományi Doktori Program

Szociolingvisztikai és Dialektológiai Alprogram

Dr. Tolcsvai-Nagy Gábor CMHAS. egyetemi tanár, programvezető

A bizottság elnöke: Dr. Juhász Dezső Csc. egyetemi tanár

Hivatalosan felkért bírálók: Dr. Zelliger Erzsébet Csc. ny. egyetemi docens

Dr. Vörös Ottó Csc. ny. főiskolai tanár

A bizottság további tagjai: Dr. N. Fodor János PhD. egyetemi adjunktus, a bizottság titkára

Dr. Fodor Katalin PhD. ny. egyetemi docens

Dr. Gróf Annamária (póttag)

Dr. Bodó Csanád (póttag)

Témavezetők:

Dr. Kiss Jenő MHAS. professor emeritus

Red. prof. dr. Kolláth Anna egyetemi tanár

Budapest, 2014

ADATLAP
a doktori értekezés nyilvánosságra hozatalához

I. A doktori értekezés adatai

A szerző neve: Gasparics Judit

MTMT-azonosító: 10046409

A doktori értekezés címe és alcíme: *A muravidéki magyarok nyelvhasználata és nyelvváltozatai*

DOI-azonosító: 10.15476/ELTE.2014.024

A doktori iskola neve: Nyelvtudományi Doktori Iskola

A doktori iskolán belüli doktori program neve: Magyar Nyelvtudományi Doktori Program, Szociolingvisztikai és Dialektológiai Alprogram

A témavezető neve és tudományos fokozata: Dr. Kiss Jenő MHAS. professzor emeritus és Red.prof.dr. Kolláth Anna egyetemi tanár

A témavezető munkahelye: Dr. Kiss Jenő MHAS.: ELTE BTK; Red.prof.dr. Kolláth Anna: Maribori Egyetem BTK

II. Nyilatkozatok

1. A doktori értekezés szerzőjeként

a) hozzájárulok, hogy a doktori fokozat megszerzését követően a doktori értekezésem és a tézisek nyilvánosságra kerüljenek az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban. Felhatalmazom az ELTE BTK Doktori és Tudományszervezési Hivatal ügyintézőjét, Manhercz Mónikát, hogy az értekezést és a téziseket feltöltse az ELTE Digitális Intézményi Tudástárba, és ennek során kitöltse a feltöltéshez szükséges nyilatkozatokat.

b) kérem, hogy a mellékelt kérelemben részletezett szabadalmi, illetőleg oltalmi bejelentés közzétételéig a doktori értekezést ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban;

c) kérem, hogy a nemzetbiztonsági okból minősített adatot tartalmazó doktori értekezést a minősítés (dátum)-ig tartó időtartama alatt ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban;

d) kérem, hogy a mű kiadására vonatkozó mellékelt kiadó szerződésre tekintettel a doktori értekezést a könyv megjelenéséig ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban, és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban csak a könyv bibliográfiai adatait tegyék közzé. Ha a könyv a fokozatszerzést követően egy évig nem jelenik meg, hozzájárulok, hogy a doktori értekezésem és a tézisek nyilvánosságra kerüljenek az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban.

2. A doktori értekezés szerzőjeként kijelentem, hogy

a) az ELTE Digitális Intézményi Tudástárba feltöltendő doktori értekezés és a tézisek saját eredeti, önálló szellemi munkám és legjobb tudomásom szerint nem sértem vele senki szerzői jogait;

b) a doktori értekezés és a tézisek nyomtatott változatai és az elektronikus adathordozón benyújtott tartalmak (szöveg és ábrák) mindenben megegyeznek.

3. A doktori értekezés szerzőjeként hozzájárulok a doktori értekezés és a tézisek szövegének Plágiumkereső adatbázisba helyezéséhez és plágiumellenőrző vizsgálatok lefuttatásához.

Kelt: Budapest, 2014. november 3.

a doktori értekezés szerzőjének aláírása

A doktori disszertáció elkészítésében nyújtott szakmai segítségért köszönetet mondok

Dr. Kiss Jenő tanár úrnak, akadémikusnak, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelvtudományi Doktori Program professzor emeritusának; a Magyar Nyelvtudományi Doktori Program valamennyi oktatójának;

dr. Kolláth Annának, a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék tanárának; a maribori Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék oktatóinak és hallgatóinak; a szlovéniai Muravidék adatközlőinek, hogy segítették a munkámat, és részt vettek a kérdőívek kitöltésében.

Külön köszönöm a családomnak, a páromnak, a lenticnek, hogy támogatták a disszertáció megírását.

„A nyelvi-kulturális másságot úgy kell értékelni, hogy az ténylegesen előnyt jelentsen valamennyiünk számára, együtt is, és minden nemzeti-nyelvi közegnek külön-külön is. Erre azonban csak akkor kerülhet sor, ha egymás nyelvét, hagyományait és egyéb kulturális értékeit elsajátítjuk, megismerjük olyan szinten, hogy azzal bizonyos mértékig azonosulni tudjunk. Attól a pillanattól nem tekintünk a másságra, a szomszéd nyelvére és kulturális értékeire félelemmel, nem érezzük úgy, hogy az a sajátunkat veszélyezteti.”

(Dr. Göncz László 2010. Kultúra – nemzeti kultúra – kulturális sokszínűség. *Lindua* (Lendva), 2010/8. 107.)

„[...] minden különbözőség alatt ott van az azonosság, az emberi léthelyzetek legmélyebb szintje, ahol már nem számít, ki melyik országban vagy kontinensen született.”

(Pápes Éva 2008. Határmentiség – provincialitás? *Lindua* (Lendva), 2008/5. 36.)

Tartalomjegyzék

1. Az értekezés témaválasztásának indoklása.....	3
1.1 Az értekezés hipotézisei	4
1.2. Célok és megvalósítás	5
1.3. Dialektológiai és szociolingvisztikai háttér.....	8
1.4. A kutatás módszere és eszközei	11
2. Az értekezés felépítése	14
2.1 A vizsgált közösség bemutatása	14
2.1.1 A muravidéki magyarok identitásának átalakulása	16
2.2. A magyar nyelv helyzete a kétnyelvűségben	24
2.3. Az elméleti háttér összefoglalása	26
3. A kapott korpusz elemzése	27
3.1. A szociológiai és a szociolingvisztikai változók vizsgálata	27
3.1.1. Nem, anyanyelv és nemzetiség.....	27
3.1.2. Vallási hovatartozás.....	29
3.1.3. Az életkor szerinti megoszlás és a nemek aránya	29
3.1.4. Iskolai végzettség	30
3.1.5. Foglalkozás és munkahely.....	32
3.1.6. A szociológiai és a szociolingvisztikai változók összefoglalása	33
3.2. Nyelvhasználat a családban	34
3.2.1. A kapott adatok más kutatások tükrében.....	40
3.3. Nyelvhasználat az iskolában.....	41
3.3.1. A nyelv(ek) és az oktatás kapcsolata: a kétnyelvű oktatás.....	41
3.3.2. A kétnyelvű oktatás mai szerkezete.....	44
3.3.3. Az oktatás az adatok tükrében	45
3.4. A két- és többnyelvűség megvalósulása: a nyelvek és a nyelvtudás.....	47
3.4.1. Az olvasás nyelvei	51
3.4.2. A kapott adatok összevetése	53
3.4.3. Szabad témaválasztás az olvasásban	54
3.4.4. Regionalitás és olvasás	55
3.5. Nyelvválasztás a médiában.....	57
3.5.1. Regionalitás a médiában.....	58
3.6. A vallás és a nyelvhasználat összefüggései.....	59
3.6.1. Az eredmények összevetése	62
3.7. A nyelv és az identitás kapcsolata	64
3.8. A muravidéki magyarok nyelvi attitűdjei.....	68

3.8.1. A többségi nyelvről és nemzetről alkotott kép	71
3.8.2. A magyar nyelv presztízse kisebbségben	74
3.8.3. A muravidéki magyar nyelv jövője a beszélők szemével.....	75
4. A nyelvi korpusz elemzése: a nyelvek és a nyelvváltozatok.....	77
4.1. A muravidéki magyarok nyelvváltozat-választása	77
4.1.2. Nyelvváltozat-választás a privát nyelvhasználati szintén.....	78
4.1.3. Nyelvváltozat-választás a hivatalos szintén	81
4.1.4. Nyelvváltozat-választás a közéletben	83
4.1.5. Nyelvváltozat-választás a gondolati szférában.....	87
4.1.6. A független változók és a nyelvváltozat-választás közti összefüggések.....	88
4.2. A nyelvi változók	92
4.2.1. A független változók kapcsolata a nyelvi változókkal	97
4.3. A vernakuláris muravidéki magyar nyelvjárások jellemzése	97
4.3.1. Tájszó kutatás és tájszóismeret a Muravidéken.....	99
4.3.2. A tájszóhasználat és a független változók kapcsolata	107
4.3.3. Egy kóti változásvizsgálat kísérletei.....	108
4.3.4. Tájszavak más megközelítésben.....	109
4.3.5. A tájszavak és a független változók kapcsolata.....	113
4.4. Határtalanítás a magyar nyelvben.....	114
4.4.1. Adalékok a muravidéki határtalanításhoz.....	117
4.4.2. A kapott eredmények összegzése	126
5. A kutatás eredményeinek összegzése	127
6. A hipotézisek ellenőrzése	132
7. A kutatás az adatközlők szemével	133
8. A muravidéki magyar nyelv jövője nyelvész szemmel	134
Felhasznált bibliográfia	137
Mellékletek	146

1. Az értekezés témaválasztásának indoklása

Doktori értekezésem témája a szlovéniai Muravidéken élő magyarok nyelvhasználatának és nyelvváltozatainak vizsgálata. Kutatásom keretét a muravidéki magyarság két-, illetve többnyelvűsége, két, illetve több kultúrához való tartozása jelenti, a nyelv-, a nyelvjárás- és az országhatárok mentén élés. Ha délnyugati szomszédunk, Szlovénia múltját és jelenét vizsgáljuk, akkor egy olyan multikulturális térségről beszélhetünk, amely megteremtette a különböző etnikumú népcsoportok békés együttélését, ezzel együtt pedig változásokat hozott a nyelvi érintkezés, az identitás és a kultúra területén. Éppen ezért kihívás egy nyelvész számára a két- vagy többnyelvű Muravidék nyelvhasználatának, nyelvváltozatainak és a közöttük lévő váltások követésének szociolingvisztikai szempontú leírása. Az egyre fogyó muravidéki magyarság nyelvi tudatának, a magyar nyelvhez és a magyar kultúrához való kötődésének erősítése, az anyanyelv presztízsének megemelése a közösség szempontjából létfontosságú, egyben a fenn(meg)maradás záloga is.

A muravidéki magyarokhoz való személyes kötődésem a gyerekkoromba nyúlik vissza. Zala megyei, lenti lányként – a rédicsi határátkelő közelségét kihasználva – az 1990-es években szüleimmel gyakran jártunk át Lendvára. Hetésből származó nagymamám és édesapám rengeteget meséltek nekem a lendvai várról, ahol a nagypapám is raboskodott, a család egykori Lendva-hegyi pincéjéről, a Göntérházán élő rokonokról, a dobronaki misékről, a vasfüggöny által szétválasztott településekről, a zöldhatárról; vagyis arról a közös élettérről, ahova a családuk gyökerei visszanyúlnak.

A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a szociolingvisztikai szemináriumokon kerültem kapcsolatba a muravidéki emberek nyelvének és nyelvhasználatának tudományos szempontú megközelítésével. Már középiskolai tanárként vettem fel a kapcsolatot a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékével, hogy bekapcsolódhassak a szociodialektológiai és a szociolingvisztikai kutatásokba, majd ezt követte a felvételi jelentkezés az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a Nyelvtudományi Doktori Iskolába.

A tudományos munka mellett a kezdetektől fogva az a cél lebegett előttem, amelyet az egyik adatközlőm kért. Nevezetesen, hogy számoljak majd be náluk a kutatás eredményeiről, mert tanulni szeretnének belőle...

1.1 Az értekezés hipotézisei

Az értekezés **1.1.** fejezete a hipotéziseket mutatja be, ezt követi a célok és a gyakorlati megvalósítás leírása az **1.1.2.** fejezetben, majd a dialektológiai és szociolingvisztikai háttér, illetve a módszerek kiválasztásának kifejtése az **1.1.3.** és az **1.1.4.** fejezetben.

A kutatás megtervezése előtt a személyes tapasztalatokból, a passzív megfigyelésekből kiindulva és a korábbi tudományos eredményekre támaszkodva a következő hipotéziseket állítottam fel:

1. Azok a homogén családok öröközték tovább a magyar nyelvet, amelyekben a nagyszülők és a szülők is szinte kizárólag csak magyarul beszéltek egymással, a gyermekeikkel. A vegyes házasságok és a munka világában való boldogulás miatt egyre többen bevonják a szülő-gyerek kommunikációba a szlovén nyelvet, amelynek egyik eredménye a magyar nyelv korlátozott használata, a másik pedig a közösség egynyelvűsödése.
2. A többkultúrájú, többnemzetiségű Muravidéken elkerülhetetlen a nyelvek egymással való érintkezése: az emberek a magyaron és a szlovénon kívül elsajátít(hat)ják a horvát, a szerb, a német és az angol nyelvet is. Ez tükröződni fog a másik (idegen) emberhez való közeledésükben, tájékozódásukban, a nyelvi sokszínűség mindennapi megélésében: az olvasásban, a tévézési és a rádióhallgatási szokásokban.
3. Az egyes régiókhoz, mesterségekhez kapcsolódó nyelvjárási kifejezések már nem öröklődnek át a fiatal nemzedékre: az egy(es)nyelvű, nyelvjárási kifejezésekben gazdag idősebb generáció nyelvhasználatát felváltja a több(es)nyelvű, fiatal nemzedék, amely váltja a nyelveket és a nyelvváltozatokat a kommunikációs színterekhez igazodva, és szókincsének szerves részét alkotják a szókölcsonzések.
4. A magyar nyelvváltozatok visszaszorulnak, mert a Muravidéken nyelvi dominanciaváltás folyik. A kisebbségi nyelv főleg a privát és a belső (gondolati) nyelvhasználati színtérre korlátozódik, a társadalmi, közéleti színtereken egyre többször átadja a helyét az államnyelvnek.
5. A nyelvváltozat-választást befolyásolják a független szociológiai változók: mint a társadalmi nem, az anyanyelv, a nemzetiség, az életkor, az iskolai végzettség, az oktatás nyelve és a lakóhely.
6. A magyar nyelvben élést erősítheti a régióhoz, az anyaországhoz és a Kárpát-medencéhez kapcsolódó nyelvi, érzelmi kötődés. A Muravidéki Magyar Rádió egész napos

adásai, az anyaországból és az internetről is elérhető magyar nyelvű csatornák, sajtótermékek, a Muravidéken kiadott könyvek és kiadványok, a többségi nemzet felől érkező pozitív hozzáállás az identitás formálásában is szerepet játszik. A családi, a baráti és a kulturális kapcsolatok, a határokon átnyúló közös programok,¹ az európai uniós pályázatokban való részvétel hozzájárulhat a nyelvmegtartáshoz és a nyelvi revitalizációhoz.

1.2. Célok és megvalósítás

Kutatásom célja volt a muravidéki magyar közösség nyelvválasztási szokásainak, a nyelvek és a nyelvváltozatok funkció szerinti eloszlásának, a nyelvhasználat színtereinek a felmérése, külön kitérve a nyelvjárásiasság és a kétnyelvűség helyzetére. Nyelvhasználati kérdőívemmel a Lendva-vidéki és a goricskói települések közül minél több falut – lehetőleg arányosan – igyekeztem bevonni a vizsgálatba. Rétegzett mintavételelem során törekedtem a nemek egyenletes eloszlására, a korcsoport szerinti felbontásra. Számítottam arra, hogy nem helyi kutatóként nehezebb lesz a beszélőket arra ösztönözni, hogy segítsék a gyűjtést.

A kérdőíves vizsgálatot 2011-ben és 2012-ben végeztem a kétnyelvű régióban.

A terepmunka ideje alatt egy naplót is vezettem, amelybe minden nap leírtam a szubjektív benyomásaimat, az emberek véleményét, az általuk használt, de számomra ismeretlen szókapcsolatokat (passzív megfigyelés). A munka egyik hozadéka az volt, hogy közelebbről megismertem a muravidéki embereket, akik a nyelvekkel kapcsolatos tapasztalataikat, attitűdjeiket is megosztották velem. A kötetlen beszélgetések során tudtam meg egy kapcai hölgytől, hogy szűkebb hazámban, Lentiben, valamikor a régmúltban nem értette a bolti eladó a *prezbors* (*disznósajt*) szó jelentését; még soha nem hallottam azt, hogy *Kapcáig tart a miatyánk* frazémát, vagyis ott még magyarul imádkoznak, de a szomszéd faluban már szlovénul, mert véget ér a nemzetiségileg vegyesen lakott terület. Kótban tanultam meg, hogy karácsonykor az első, kora reggeli misét *pásztormisének* hívják, hogy a fű, a széna hordására készült vászondarab, a *köcöle*, amelyet a pinceiek *párfödélnek* mondanak; és az agyagra, a földre az *ilovica* szlovén kölcsönszót is

¹ A Maribori Területi Levéltár és a Zalai Megyei Levéltár már 1991 óta közös kutatótábort szervez a középiskolásoknak, hogy együtt ismerjék meg a térség történelmi helyszíneit, találkozzanak a 2. világháború túlélőivel. Az együttműködés egyik eredménye volt 2011 és 2013 között a Lenti és Lendva városával közösen megvalósuló, *Kézfogások a magyar–szlovén határon innen és túl* c. projekt, melynek keretében elkészült egy magyar–szlovén nyelvű történelemkönyv is [www.oralhistory.si] (utolsó olvasat: 2014. júl. 5.)

használják, de állandósult szókapcsolatként a *dr. Ilovica majd meggyógyít* is elterjedt. Kótban ettem először a jellegzetes muravidéki süteményből, a *gibanicából*, a mákos, almás, diós bélesből.

Egyik Lendva-vidéki barátnőm levelében olvastam, hogy ők nem *vendégeket várnak*, hanem *vendégeket kapnak*. Hodoson egy hölgy sajnálkozását fejezte ki, amiért mindkét fia szlovén nőt vett feleségül. Egy szerdahelyi idős hölgy mondata után – „*Nekiünk itt több nyelvet kell beszélnünk: magyart, szlovént, németet és horvátot*” – értettem meg igazán, hogy a többnyelvűség bizonyos régiókban az élet egyik legtermészetesebb része. Szintén Szerdahelyen figyeltem fel arra, hogy elköszönéskor a beszélők a „*még halljuk egymást*” kifejezést használják.

Az eredeti elképzelésem az volt, hogy négy korcsoportban (16-tól 24-ig, 25-től 39-ig, 40-től 64-ig, és 65 év fölött), két férfi és két női adatközlő bevonásával vizsgálom a muravidéki magyar közösséget. Ezek alapján településenként 16 fővel dolgoztam volna. Azonban az adatközlők közül többen nemmel válaszoltak a felkérésre.

A visszautasításnak több oka is van: a muravidéki emberek már évtizedek óta alanyai a dialektológiai, a szociolingvisztikai és a néprajzi vizsgálatoknak; mondhatni már nyelvileg is viselkednek (Bokor 2009: 57): a nyelvjárási változat helyett többször köznyelvi válaszokat adnak. Főleg akkor, ha egy magyarországi gyűjtővel találkoznak. Bizonyos magyarnyelvi regiszterek nem elegendőek ahhoz, hogy egy hosszabb kérdőívet kitöltsenek, ezért jobban szeretik a rövid tesztlapokat. Magam is tapasztaltam, hogy nehezen ment a kérdések megértése, megválaszolása. Az első három korosztály önállóan is ki tudta tölteni a kérdőívet, a negyedik korcsoporttól viszont külön, a kérdéseket szóban is feltéve sikerült csak megkapni a válaszokat. Véleményem szerint az adatközlők bizonytalanná váltak attól, hogy magyar nyelven kellett írásban fogalmazniuk (regiszterbeli hiány), ezért inkább nemet mondtak a felkérésre.

Így a következő helyszíneken valósult meg a gyűjtés, összesen 131 fő részvételével (1. táblázat). A kilenc településből ötben – Domonkosfán, Hodoson, Szentlászlón, Kapcán és Kótban – sikerült a teljes létszámot, a 16 főt elérni, két faluban – Szerdahelyen és Göntérházán – csak 15 adatközlővel számolhattam, Pártosafalván a teljes létszám 14. A legkevesebb adatközlő Dobronakon volt. A táblázatban rögzítettem a 2011-es népszámlálási adatokat is, amelyekből jól látszik, hogy a vizsgálatban részt vett legkisebb lélekszámú falu Szerdahely, a legnagyobb Dobronak. A többi település lélekszáma 114 és 439 fő között van. A településekben közös, hogy mindegyik falu, nincsen közöttük város.

Területek	Települések	A népesség száma 2011-ben ²	Az adatközlők száma
1. Goricskó	Domonkosfa / Domanjševci	281 fő	16 fő
	Hodos/Hodoš	229 fő	16 fő
	Szentlászló/Motvarjevci	161 fő	16 fő
	Szerdahely/Središče	52 fő	15 fő
	Pártosfalva/Prosenjakovci	181 fő	14 fő
2. Lendva- vidék	Kapca/Kapca	439 fő	16 fő
	Kót/Kot	114 fő	16 fő
	Göntérháza/Genterovci	199 fő	15 fő
	Dobronak/Dobrovnik	984 fő	7 fő
összesen:		2640 fő	131 fő
			4,96%

1.táblázat: A kérdőíves vizsgálatban részt vett adatközlők település szerinti megoszlása

A 2011-es statisztikai adatok szerint (vö. **2.1.** fejezet) a kétnyelvű Muravidéknek 12.425 fő lakosa volt, vagyis vizsgálatom 1,05%-os mintavételt jelent. Ha megnézzük a korábbi muravidéki kutatásokat, akkor látjuk, hogy Bartha Csilla szociolingvisztikai vizsgálatában 2003 és 2004 között 147 fő vett részt (Bartha 2007: 79 –113), 1997-ben az RSS-kutatásban 67 fő (Kontra szerk. 2012), a nagyszabású, nemzetközi ELDIA-projektben pedig 2011-ben 1000 főből 294-en küldték vissza postán a kérdőíveket (Kolláth 2012: 73).

A peremhelyzetben lévő goricskói települések közé tartozik Domonkosfa, Hodos, Pártosfalva, Szentlászló és Szerdahely; a Lendva-vidéki települések közé pedig Dobronak, Göntérháza, Kapca és Kót. A kapott korpusz legfőbb hozadéka a goricskói falvak magas részvételi aránya, ugyanis a korábbi élőnyelvi kutatások elsősorban Lendva környékére fókuszáltak, így viszonylag kevesebb nyelvi adat áll rendelkezésre a szlovéniai Őrvidékről. A goricskói részen eddigi tudomásom szerint Penavin Olga (1961; 1966), Bokor József (2009) és Guttmann Miklós (1994: 422–429) végzett lexikológiai gyűjtéseket. A nyelvi anyag elemzésekor utalni fogok ezekre a munkákra. Az egyetemisták köréből a szerdahelyi származású Šanca Leonida (másodéves magyar–pedagógia szakos magszteri hallgató a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Karán) az Új magyar nyelvjárási atlasz (továbbiakban: ÚMNYA) kérdőfüzetének első 60 kérdését tette fel a családján belül együtt élő három generáció képviselőinek, összesen 5 fővel dolgozott. Felmérésének

² Statistični urad Republike Slovenije: Registrski popis 2011.

köszönhetően egy mikrovizsgálaton keresztül követhetjük végig a tájszókészlet mozgását (Šanca 2013).

Ezek alapján elmondhatjuk, hogy bőven kínál ez a régió lehetőséget az újabb nyelvészeti vizsgálódásokhoz a diakrónia és a szinkrónia szempontjainak az érvényesítésével. Most csak utalnék Kolláth Anna kezdeményezésére, az elfelejtett tájszavak felelevenítésére: 2010-ben, a Muravidéki Magyar Rádió műsorában a betelefonálók révén összegyűlt egy szép csokorra való tájszógyűjtemény Lendva környékéről és Goricskóból is, tovább gazdagítva a rendelkezésre álló anyagot.

1.3. Dialektológiai és szociolingvisztikai háttér

A muravidéki dialektológiai kutatások kezdete visszanyúlik az 1960-as évekre. Penavin Olga ekkor végzett gyűjtést Szentlászlóban (1961), és elkészítette a *Muravidék magyar tájnyelvi atlaszát* is (1966). A *magyar nyelvjárások atlaszának* kutatópontjai közé bekerült Kót is. A mai értelemben vett szlovéniai Muravidéken (akkor még Jugoszláviában) csak ez az egy kutatópont szerepelt, Ju-1 jelzéssel. A kóti gyűjtés Benkő Loránd és Lőrincze Lajos nevéhez fűződik, akik 1962. szeptember 8-án és 9-én kérdezték ki a kérdőfüzetet a faluban.

Azok a szombathelyi nyelvészek – Bokor József, Gadányi Károly, Guttmann Miklós, Kolláth Anna, Molnár Zoltán Miklós, Szabó Géza és Vörös Ottó – végezték az első, átfogó dialektológiai, majd szociodialektológiai és szociolingvisztikai vizsgálatokat, akik egyetemi oktatóként, lektorként érkeztek Mariborba és a Muravidékre. Feladatkörük kiterjedt az egész kétnyelvű területre, nemcsak a nyelvjáráskutatásra, hanem a nyelvművelésre, a kétnyelvű oktatás kérdéskörére is.

Guttmann Miklós elsősorban a tájszók aktivitását vizsgálta, nevéhez fűződik a muravidéki lexikológiai kutatások elindítása, a hangutánzó igék összegyűjtése (Guttmann – Köbölkuti 1987). Molnár Zoltán Miklós a nyelvföldrajzi és a nyelvészociológiai szempontokat érvényesítette (Molnár 1993: 92–97), Bokor József pedig elsősorban nyelvészociológiai és nyelvlélektani kérdésekkel foglalkozott (Bokor 2008: 35).

A Guttmann Miklós által szerkesztett 1983-as kötet magyarországi és szlovéniai szerzők munkáinak válogatásából keletkezett, középpontba helyezve a nyelvművelést és a nyelvi ismeretterjesztést. Ahogy megjegyzi az előszóban:

„[...] eddig Szlovéniában ilyen jellegű összeállítás még nem látott napvilágot” (Guttmann 1983:5). A kötet a magyar nyelv grammatikai szabályaihoz kapcsol egy-egy példát,

fogódzókat nyújt nemcsak a beszédhez, hanem a helyesíráshoz is, és útmutatást ad a beszélőknek a földrajzi nevekhez is.

Molnár Zoltán Miklós kötete (1993) egy tíz évvel későbbi írás az anyanyelvnek a magánéletben és a közéletben betöltött szerepéről. Tartalmaz helyesírási tudnivalókat, a kiejtésre vonatkozó szabályokat, tárgyalja a nyelvhasználat rétegződését, és külön témakörben elemzi a kisebbségi nyelv és az államnyelv kapcsolatát. Ezek az írások a nyelvről való tudatos gondolkodást kívánták elősegíteni a muravidéki iskolákban és egyéb intézményekben.

Kezdetben még a nyelvjárási hang- és alaktan, a tájszókészlet vizsgálata és a nyelvművelés állt a kutatások középpontjában. Varga József, aki a Maribori Egyetemen a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék vezetője volt, névtani, dialektológiai és oktatási kutatásaival (is) gazdagította a muravidéki nyelvészetet (Varga J. 1999; 2003a; 2003b).

A Trianon után eltelt évtizedekben új generációk nőttek fel, akik számára természetessé vált az államnyelv (a szlovén) és a kisebbségi nyelv (a magyar) együttélése, a két nyelv interferenciájából fakadó nyelvi kölcsönzések léte, így a kutatások hangsúlya az 1990-es évektől kezdett eltolódni a nyelvjárásoktól a nyelvi érintkezések szintje, a nyelvi jogok kérdése, a kontaktológia és a kétnyelvűség állapota felé (Bokor szerk. 1999, Kolláth 2005). A Bokor József által szerkesztett kötet (1999) már a kétnyelvűség felől közelít a két nyelv viszonyához, külön kitérve az anyanyelven folyó oktatásra és a nyelvtörténetre is. A kétnyelvű kötet értékét emeli, hogy a rábavidéki szlovének nyelvi valóságát is elemzi.³

A 2000-es években új megközelítési módokat kínált az egész Kárpát-medencére kiterjedő határtalanító program (lásd a 4.4. fejezetben) és a nyelvi diverzitás kontextusa. Kolláth Anna kötete (2005) a kisebbségi lét tudományos, szociolingvisztikai szempontú leírása, amely magyar, szlovén és német nyelven közöl tanulmányokat. A tanulmányok átfogják azokat a területeket, amelyek aktuálisak az egyetemi kutatók és az ott élők számára: így a kisebbségi jogokat, a nyelvi tudatot, a nyelvi viselkedést, a nyelvművelést, a nyelvi tervezést, a beszélők nyelvében élő kontaktusváltozatokat, a határtalanítás folyamatát és az oktatást. A nyelvi határtalanítás folyamata, mint egy új kutatási terület, lehetővé teszi, hogy a muravidéki magyar nyelv lexikai szókincsét más, Kárpát-medencei magyar nyelvváltozatokkal is összevethessük.

³ A nyelvészeti témájú kötet folytatása a *Szomszéd népek – szomszédos kultúrák* c. könyv (Bokor József – Szíjjártó Imre szerk. 2001), amely irodalomtörténeti kontextusban vizsgálja a kisebbségi és a többségi irodalom egymásra hatását, a recepció kérdését és a szépirodalmi művek közvetítésének lehetséges módjait.

A kétnyelvűség dimenzióit tágította ki az ELDIA FP7-es (European Language Diversity for All)⁴ európai uniós projekt, amelynek a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke egyik résztvevő tagja volt 2010 és 2013 között. A nemzetközi, nyelvészekből, szociológusokból és statisztikusokból álló kutatócsoport a többnyelvűség kontextusába helyezte a kisebbségi nyelveket, köztük a muravidéki magyar nyelvváltozatokat, megnyitva ezzel az összehasonlítás újabb szempontjait a Kárpát-medencén kívül kisebbségben élő finnugor nyelvekkel (Kolláth – Gasparics – Gróf – Horvat 2011; Kolláth 2012). Az ELDIA-kutatás jelentősége abban is rejlik, hogy nemcsak a kisebbség, hanem a többség oldaláról is vizsgálja a nyelvhasználatot, a nyelvtudás szintjeit, a nyelvek szerepét a munkaerőpiacon, megteremtve a kontrasztív elemzések lehetőségét.

Az eddigi tudományos eredményeket gazdagítja a Maribori Egyetem Szláv Tanszékén a kétnyelvű szemlélettel, a magyar–szlovén komparatistikával foglalkozó Elizabeta Bernjak (2004), aki a kisebbségi nyelvi jogokat, a funkcionális kétnyelvűség perspektíváit elemzi. Bernjak a két nyelv lexikai kölcsönzéseit is kutatja, és a kapott eredményeket más nyelvekből átvett példákkal is alátámasztja. A muravidéki kétnyelvű oktatás és nyelvhasználat mellett vizsgálja a rábavidéki szlovének nyelvvesztését, asszimilálódását is (Bernjak 2002: 140–148; 2003: 16–25).

A térségben kutatást végzők között találunk még laikus gyűjtőket, hazai, muravidéki értelmiségieket, akik közösségük kultúrája és identitása megőrzése szempontjából tartották fontosnak anyanyelvük állapotának felmérését, nyelvjárási jellegzetességeinek megörökítését (Djukič 2012), a nyelvek elsajátításának személyes tapasztalatait (Zágorec-Csuka 2008). A gyertyánosi származású Djukič Irena *Nyelvjárási szöveggyűjtemény három muravidéki községből* (2012) c. könyvében a Lendva melletti Gyertyános, Kapca és Kót területéről összegyűjtött nyelvjárási anyagát jelentette meg. A szerző a gyűjtést az 1980-as években végezte a vidéki életet meghatározó földmunkákról, állattartásról, az ünnepekről és a népi mesterségekről. Egy eltűnőben lévő kor szellemi kultúrájának kincseit gyűjtötte össze. A göntérházi származású Zágorec-Csuka Judit *A családom anyanyelve a muravidéki magyarok identitása tükrében* (2008) c. munkája összefoglalója annak, ahogy a generációk során a családja nyelve, nyelvjárása, két- és többnyelvűsége módosult, és ezzel együtt, ahogy identitásuk is átalakult. Szabó Mária *Tájszójegyzéke* (2006) a mai napig az egyetlen szinkrón szótárszerű gyűjtemény a Lendva-vidékről. Remélem, hogy a

⁴ A projektről részletesen: [<http://www.eldia-project.org/index.php/hu>] (utolsó olvasat: 2014. júl. 24.)

gyűjteménynek lesz majd folytatása, és a közeli jövőben sikerül elkészíteni a Lendva-vidéki és a goricskói tájszavak szinkrón, regionális szótárát.

Az egyetemisták (főleg) maribori egyetemi tanulmányaik során végeznek terepmunkát a kétnyelvű falvakban. A muravidékiek közül többen a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerezték meg magyar nyelv és irodalom szakos diplomájukat, és vettek részt szülőföldjükön nyelvjárási gyűjtésben, mint pl.: Bence Lajos irodalomtörténész, Végi József, a Muravidéki Magyar Rádió főszerkesztője, és Zágorec-Csuka Judit könyvtáros.

A szlovéniai magyar nyelv Kárpát-medencei, szociolingvisztikai szempontú elemzéséhez járult hozzá Bartha Csilla vizsgálata (Bartha 2007: 79–113). Kérdőíve 312 kérdés alapján a nyelvhasználat és a nyelvválasztás, az iskola és a nyelvválasztás, a nyelvtudás, a nyelvi attitűdök, a kisebbségi és a többségi sztereotípiák, a kisebbségjog-tudatosság és az etnikai identitástudat tárgyköreit járja körül.

A Kontra Miklós által szerkesztett kötet (2012) a burgenlandi és a muravidéki magyarok körében végzett RSS-vizsgálat (Research Support Scheme of the Higher Education Support Programme: RSS/HESP) eredményeinek közlése. A kötet *A magyar nyelv a Kárpát-medencében a 20. század végén* c. sorozat újabb része a kárpátaljai, a délvidéki és a felvidéki magyaroknál végzett vizsgálatok után (Csernicskó 1998; Göncz Lajos 1999; Lanstyák 2000). Valamennyi határon túli külső (kis és nagy) régióban a kutatás egyik nagy területét az egyes nyelvhasználati színtereken használt nyelvek és a kétnyelvűség dinamikájának feltárása jelentette, a másikat pedig a kisebbségi magyar nyelvváltozatokban megjelenő nyelvi változók társadalmi eloszlásának szociolingvisztikai szempontú leírása. A határon túli magyar közösségekben nagyjából időben egyszerre, 1995-ben és 1996-ban folytak a vizsgálatok, kivéve Horvátországot, ahol most végzik a kutatást.

A felsoroltakon kívül megjelentek még olyan kiadványok, amelyek több tudományterület kutatóitól válogatott írásokat tartalmaznak, és átfogó képet adnak a határok mentén élő muravidéki (és főleg felvidéki) magyarokról (Ruda szerk. 2002a; 2003; 2008; 2010; 2011; Gasparics – Ruda szerk. 2013).

1.4. A kutatás módszere és eszközei

A nyelvhasználati kérdőív összeállításának dialektológiai és szociolingvisztikai háttérét az előző fejezetben felsorolt kutatók munkája jelenti. Ezt egészítette ki 2009-ben az ÚMNYA.

keretében végzett terepmunkám az egyetlen szlovéniai kutatóponton, a Lendva vidéki Kótbán. Új szemléletet adott a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén az ELDIA FP7-es projektbe való bekapcsolódásom. A projekt első két évében (2010–2012) egyéni és fókuszcsoporthozos interjúk készítésében, lejegyzésében vettem részt.

A szempontok kiválasztásánál figyelembe vettem Bokor József (2009), Guttmann Miklós (1984: 59–69), és Kolláth Anna (2005) tanulmányait. Felhasználtam még a *Tájszójegyzéket* (Szabó: 2006), Lanstyák István (2000), Lanstyák István és Szabó Mihály Gizella (1997), Kiss Jenő (2002: 47–57) és Bartha Csilla (2007: 79–114) írásait, valamint a saját kutatási tapasztalataimat.

Kérdőívem tíz részből áll, nyílt és zárt végű kérdéseket tartalmaz a magyar nyelv (és más nyelvek) használatáról, funkció szerinti eloszlásáról, az identitásról, az attitűdökről, a tájszavak és a kölcsönszók előfordulásáról, a nyelvi változókról és a nyelvváltozatokról. (A teljes kérdőívet az 1. melléklet tartalmazza.) A kérdőív bevezetőjében leírtam, hogy a kutatás a muravidéki magyar nyelvváltozatokat és a magyar beszélőközösséget vizsgálja, melynek célja hiteles kép felállítása a nyelvi helyzetről. Kértem az adatközlők beleegyezését az adatok tudományos célú felhasználásához.

Az I. részben a szociológiai és a szociolingvisztikai adatokra kérdeztem rá, így az adatközlők nemére, anyanyelvére, nemzetiségére, vallására, életkorára, születési helyére, jelenlegi lakóhelyére, legmagasabb iskolai végzettségére, foglalkozására és munkahelyére.

A II. rész már a családon belüli nyelvhasználatot taglalja, a nagyszülők egymás közötti nyelvválasztását, a családon belüli és a családon kívüli kódváltást, a társalgásnál és az olvasásnál használt nyelveket. A kapott eredményeket árnyalhatják bizonyos szociológiai tényezők, mint a generációk együttélése, a nagyszülők lakóhelye, melyekre külön kérdés vonatkozott. A II. rész végén kitértem még arra a nyelvészeti érdekes témakörre is, hogy milyen eltéréseket tapasztaltak az adatközlők a magyarországi, az ausztriai és a horvátországi beszélők szókincsében, így szubjektív szempontok is bekerültek a kérdőívbe.

A III. részben már az iskolai nyelvhasználat került középpontba: az oktatás nyelve(i) az óvodától az egyetemig (az egy- és a kétnyelvűség állapota), kiegészítve még a beszélt nyelvek szintjének és a nyelvelsajátítás idejének a megadásával.

A IV. részben a vallás gyakorlásához kapcsolódó kérdéseket tettem fel, az V. részben a nyelveknek a tévézésben, a rádióhallgatásban és az újságolvasásban betöltött szerepét vizsgáltam.

A VI. rész a nyelv, az attitűdök és az identitás bonyolult összefüggéseit taglalja, azt, hogy kinek tartják magukat a magyarok: muravidékiek vagy szlovéniaiak; mit gondolnak a többségi nyelvről és beszélőiről, illetve a szlovének mit gondolhatnak róluk. A másik népcsoport iránti attitűdök és sztereotípiák feltárásával közelebb kerülhetünk a többnyelvű térség megismeréséhez, az előítéletek lerombolásához.

A VII. rész a nyelvváltozatok használatát vizsgálja a privát színtértől haladva a nyilvános színtérig, vagyis arra kérdez rá, hogy az adatközlő melyik nyelvváltozatot – a magyar köznyelvet, a vernakuláris anyanyelvet, a szlovén nyelvet vagy a prekmurščinát, a szlovén nyelv muravidéki nyelvjárást – választja az egyes beszédhelyzetekben. Ebben a részben az adatközlőtől szubjektív ítélezést is vártam a muravidéki magyar nyelvről, arról, hogy van-e kedvenc kifejezése magyarul, szlovénul vagy más nyelven; hol beszél legszívesebben a magyar nyelvet, és mit gondol a magyar nyelv jövőjéről.

A VIII. részben a nyelvi változók vizsgálatára helyeztem a hangsúlyt: egy változónak több változata van, az egyik a standard forma (pl. *szoktam olvasni*), a másik az attól eltérő, nyelvjárási (*szokok olvasni*), jelen esetben muravidéki változat. A fő kérdés, hogy a nyelvi változók melyik változatát részesítik előnyben az adatközlők.

A IX. rész az ÚMNYA. kérdőfüzetéből válogatott kérdések alapján a tájszavak aktív tudásának vagy passzívvá válásának tényét elemzi, kitérve arra is, hogy lexikológiailag milyen hasonlóságokat és eltéréseket tapasztalunk az egyes települések között.

A X. rész a kétnyelvűség dinamikájáról, a nyelvi kölcsönzések gyakorisági vizsgálatából próbált meg nyelvi adatokat kapni. A kölcsönszavak léte a nyelvek érintkezéséből adódik, ennek gyakorlati megvalósulása a beszélők szókincsében megjelenő szókölcönzések száma. A kontaktusosság szintjére próbálok majd rámutatni azzal, hogy mely lexikai egységek esetében történik meg egy másik szóval a helyettesítés.

Az így nyert adatok többsége tudatosan közölt objektív nyelvi adat (Kiss 2002: 30), de a kérdőív II., VI. és VII. részében tudatosan közölt szubjektív nyelvi adatok (Kiss 2002: 30) is előfordulnak a nyelvekkel kapcsolatos véleményekről, a nyelvek szépségeiről, „a nyelv otthonosságáról”, pl.: *Másképp beszélnek-e Magyarországon? Mit gondol Ön a szlovén nyelvről és beszélőiről? Van-e kedvenc magyar, szlovén, horvát szava? Melyik nyelvben érzi otthonosabbnak magát?*. A gyűjtési módszerek közül (Kiss 2002: 41–42) főleg az aktív közvetlen (direkt) módszert választottam (pl. *Hova szokott misére, istentiszteletre járni?*), de a nyelvi változók vizsgálatánál az adatközlőktől mondatkiegészítést is vártam (*El kell me... (megy) a boltba*), a kölcsönszavak vizsgálatánál

pedig a kontaktusnyelvjárási szó (pl. *kulicámat*) elfogadását vagy helyettesítését egy másik szóval.

A kérdőív adatainak rendszerezéséhez a Microsoft Office Excel 2007-es verzióját használtam, a szociolingvisztikai változók és a nyelvhasználat, illetve a nyelvi adatok közötti összefüggések feltárásához, a kereszttáblák elkészítéséhez az SPSS-program (Statistical Package for the Social Sciences) 22. verzióját.

2. Az értekezés felépítése

A disszertáció második részének **2.1.** fejezetében bemutatom a muravidéki magyarok közösségét, identitásának átalakulását a **2.1.1.** fejezetben, nyelvhasználatának jogi hátterét a hatályos jogszabályok és törvények alapján a **2.1.2.** fejezetben. Ezt a gondolatmenetet zárja le a magyar nyelv helyzete a kétnyelvűségben a **2.2.** fejezetben. Az elméleti rész után a **3.** fejezetben a kapott korpusz elemzése következik.

2.1 A vizsgált közösség bemutatása

Az 1991-ben megalakult önálló Szlovén Köztársaságban a nem szlovén etnikai közösségeket két nagy csoportra bonthatjuk: az ún. klasszikus (területi) kisebbségekre, valamint a modern, a gazdasági folyamatok eredményeként kialakult ún. újkori nemzeti közösségekre, ez utóbbiakat főleg a volt közös jugoszláv állam nemzeteinek tagjai alkotják. Klasszikus nemzeti kisebbségen a muravidéki őshonos magyarokat és a szintén őshonos tengeremelléki olaszok közösségét értjük. 1998. március 25-én a Szlovén Köztársaság kormánya az Alkotmánnyal és a belső törvényhozással összhangban kijelentette, hogy a magyar és az olasz közösség nemzeti kisebbségnek számít (Kolláth 2005: 14). Az Alkotmány a romákat etnikai közösségként ismeri el, és kevesebb külön jogot garantál nekik (Varga P. 2013: 111).

A muravidéki őshonos magyar és szlovén nemzetiségű lakosság Szlovénia északkeleti részén, az ún. kétnyelvű területen él, 31 vegyesen lakott településen, a nyugati nyelvjárás-csoport-hoz tartozó göcseji, hetési és őrési vidéken. Ez a 195 km²-nyi terület egykor Vas és Zala megyéhez tartozott. Ma a magyarok viszonylag összefüggő tömbben, öt községben, közigazgatási egységben élnek itt. A község a magyarországi szóhasználatától eltérően nem települést jelent, hanem önkormányzati egységet.

A muravidéki községek a következők: Hodos/Hodoš, Šalovci, Dobronak/ Dobrovnik, Lendva/Lendava és Moravske Toplice (Kolláth 2005:14). Kulturális életük központja a kétnyelvű régió egyetlen kisvárosa: Lendva/Lendava. A göcseji régiót 13 település alkotja: Alsólakos/Dolnji Lakoš, Csente/Čentiba, Felsőlakos/ Gornji Lakoš, Gyertyános/Gaberje, Hármasmalom/Trimlini, Hosszúfaluhegy/Dolgovaške gorice, Kapca/Kapca, Kót/Kot, Lendva/Lendava, Lendvahegy/Lendavske gorice, Petesháza/ Petišovci, Pince/Pince és Völgyifalu/Dolina. Hetéshez 8 község tartozik: Bánuta/Banuta, Dobronak/Dobrovnik, Göntérháza/Genterovci, Hídvég/Mostje, Hosszúfalu/Dolga vas, Kámaháza/Kamovci, Radamos/Radmožanci és Zsitkóc/Žitkovci; az Őrséghez pedig 10 település: Berkeháza/Berkovci, Csekefa/Čikečka vas, Domonkosfa/Domanjševci, Gerőháza/Lončarovci, Hodos/Hodoš, Kapornak/Krplivnik, Kisfalu/Pordašinci, Pártosfalva/Prosenjakovci, Szentlászló/Motvarjevci és Szerdahely/Središče (Varga 1999:7, vö. Kovács 2011:76).

Szlovéniában a regiszteralapú népesség-összeírás adatai alapján 2011. július 1-jén 2.052.496 személy élt. Ennek az összeírásnak nagy hátránya, hogy nem készült kimutatás a nemzetiségi és a vallási hovatartozásról, az anyanyelvi adatokról. A 2002-es összeírás adatait figyelembe véve csak következtetni lehet arra, hogy a Muravidéken 4600 és 4800 között lenne a magyar nemzetiségűek száma (Kovács 2011: 88).

A Muravidék nemzetiségileg vegyesen lakott területén található 31 településen 12.425 személyt regisztráltak: ebből 11.305 főt a Lendva-vidéken, 1.120 főt pedig a goricskói részen. A goricskói települések: Hodos/Hodoš , Kaporna /Krplivnik, Domonkosfa/ Domanjševci, Szerdahely/Središče, Pártosfalva/Prosenjakovci, Kisfalu/Pordašinci, Csekefa/Čikečka vas és Szentlászló/Motvarjevci. Míg Lendva vidékén a 2002-es adatokhoz képest (11.449 fő) kisebb mértékű a fogyás (-1,26%); addig Goricskóban a népességcsökkenés aránya meghaladta a 10%-ot: 2002-ben 1.249 fő élt ezekben a falvakban. A népességfogyás okai közé sorolható, hogy a Muravidék Szlovénia periférikus területének számít, viszonylag rossz infrastruktúrával és rossz tömegközlekedéssel. A megállapítás alól Hodos képezhet kivételt, mert vasúti összeköttetése van, a Muraszombat–Bajánsenye főút mentén terül el, és egyben Hodos Község központja is (Kovács 2011: 75–81). Goricsko esetében kétszeres peremhelyzetről is beszélhetünk: a Muravidék Szlovéniának a legfejletlenebb régiója, az utóbbi években több üzem is bezárt; a goricskói falvak pedig Lendva vidékéhez képest is elmaradottabbak.

A szlovéniai magyarság létszámcsökkenésének okai között említhetjük a korösszetételt (2002-ben a magyar nemzetiségűek közel egyharmada 60 évesnél idősebb

volt), a kivándorlást, a külföldi munkavállalást, a belföldi migrációt és az asszimilációt a vegyes házasságok révén (Kovács 2011:89). A muravidéki magyarok 50 év alatti korosztályának mintegy 50%-a vegyes házasságban él, ami rendkívül magasnak számít a Kárpát-medencében kisebbségben élő magyar közösségek között. Az ezekben a házasságokban született gyerekek nagy része (75-80%) a nyilvántartás szerint szlovénnek számít (Göncz 2008: 98).

Göncz László⁵ a létszámfogyatkozás okait visszavezeti a magyarságtudat zavaraira, ezt nevezi a csökkenés egyik fő okának; az értelmiség, a magyarság vezető rétegének elköltözésére vagy elűzésére. A betelepült szlovénekkel együtt a lakosság struktúrája is átalakult, a lakosság keveredése pedig a kisebbségeknél öntudatzavarokat idézett elő.⁶ Új problémát jelent a többségi nemzet felé való orientálódás is (Gönc 1992: 51–53). Jogosan vetődik fel egy kisebbségi sorsban élő ember részéről az a kérdés, hogy „[...] nemzeti kisebbségként lehetséges-e párhuzamosan egy ország vagy nagyobb régió konstruktív, hatékony, egyedi jegyeit megőrző közösségként létezni, valamint ugyanakkor egy, az adott országgal nem azonos nemzeti kultúra szerves részének lenni” (Göncz 2008:101).

2.1.1 A muravidéki magyarok identitásának átalakulása

Ez az alfejezet az előzőekben felvázolt gondolatok folytatásaként keresi a választ arra, hogy milyen történelmi, politikai és nyelvi tényezők befolyásolták a muravidéki magyarság identitásának alakulását.

A szlovéniai Muravidék 1919-ig Zala és Vas vármegye része volt. Agrárterületnek számított, és fejletlenebb volt, mint a Dunántúl északi része. A magyar települések abszolút többségben magyar, a szlovén falvak viszont szlovén lakossággal rendelkeztek. A Mura menti térség lakossága erőteljesen hungarus tudatú volt,⁷ ami különösen igaz az 1920-as évekig a szlovén etnikumra. A századforduló idején a Mura menti magyarság és szlovénység a magyarországi értékrendszerhez igazodott (életmódban, viselkedésben,

⁵ Göncz László neve z nélkül szerepel a *Muratájban* megjelent tanulmányánál, minden más forrásnál a z-s alak fordul elő, ezért használom én is ebben a formában.

⁶ A szomszédos horvátországi magyar kisebbség helyzete is hasonló a szlovéniaihoz: a népszámlálás nemzetiségi adatainak esetében az ún. „jugoszláv nemzetiségi kategória” torzításokat okozott, és ez az identitás gyengüléséhez vezetett. Ezt jól tükrözi a magyarság anyanyelvi és nemzetiségi adatainak összehasonlítása: 2001-ben 12.650 fő vallotta magát magyar anyanyelvűnek, és 16.595 fő magyar nemzetiségűnek. A szőrványkörülmények között élő magyarok nagy része vegyes házasságban él (Sebők 2005: 188–189).

⁷ Szabó Géza is megjegyzi, hogy a Kárpát-medencében erős lehetett a hungarus tudat, mert a magyar szabadságharc alatt több, etnikailag nem magyar származású katona áldozta fel életét hazánkért (Szabó G. 1999: 35–38).

munkavégzésben, kultúrában), de ez nem jelentett nyelvi és nemzeti asszimilációt (Göncz 2001: 16–18). A két világháború közti időszakban elsorvadt a polgári életvitel, megszűnt a vasúti összeköttetés Magyarországgal, az 1931/1932-es tanévben bezárták az összes magyar elemi iskolát Lendván. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság periférikus részeként a régió kimaradt a fejlődésből, ráadásul erőteljes nemzeti elnyomásnak és beolvasztási kísérletnek lettek az emberek kitéve.

A magyarság körében a két világháború között elkezdődött az értékrendszerválság és értékrendszerváltás, a Szlovénia felé irányuló orientálódás. Ennek üteme és súlya még az ún. első „trianoni nemzedéknél” nem volt meghatározó, azonban a 2. világháború után a folyamat felgyorsult (Göncz 1998: 118).

1941 és 1945 között a Magyarországhoz való visszacsatolás idején a korábban megszakadt családi és baráti kapcsolatok helyreállításának esélye megteremtődött, ugyanakkor Magyarország helyzete a 2. világháborúban sok csalódást okozott az itteni embereknek. A két világháború között a térségben a goricskói vidéken volt a legerősebb a magyar értékekhez és a magyarsághoz való ragaszkodás, valószínűleg az evangélikus papság magyar beállítottsága miatt. 1945 után a Muravidékre is leereszkedett a vasfüggöny, a muravidéki magyaroknak a jugoszláv értékrenddel kellett azonosulniuk. 1948 után hermetikusan zárták el őket az anyanemzettől. A vegyes házasságok terjedését támogatta a hatalom, a testvériség-egység eszméjének hirdetése mögött pedig valójában az asszimiláció bújt meg (Göncz 1998: 118). A világháború után egy nagyon szigorú határőrizeti rendszer épült ki a magyar–jugoszláv határszakaszon. A Hetésbe történő beutazást korlátozták, a beköltözést betiltották. Politikai enyhülést a Rédics–Hosszúfalu határátkelő 1966. évi megnyitása jelentett, amikor az egymástól elszakított családtagok a 170 km-es körutazás helyett meglátogathatták a tőlük 7 km-re lakó rokonaikat (Lendvai 2011: 34).

Az 1960-as évek közepéig a közösség köreiből nem került ki egyetlen egyetemi végzettségű szakember sem, a családi öntudatnevelést pedig a vegyes házasságok lehetetlenné tették (Bencze 1994: 58). Az 1970-es évektől – az 1974-es alkotmánynak köszönhetően – a pozitív diszkrimináció elvére alapozott nemzetiségi politika volt jellemző (ekkor jöttek létre a nemzetiségi öngazgatási érdekközösségek), amelyet a 90-es években a politikai elit megerősített. Szlovénia 1991-es létrejötté óta a magyarság politikai és nemzeti önmeghatározásra törekszik, próbálja újrateremteni hagyományait, kulturális autonómiát épít, és intézményesíti kultúráját (Zágorec 2006: 104). A szlovén államalapítás egyik hozadéka lett, hogy a muravidéki magyarság Kárpát-medencei szinten is önálló szerephez

juthatott, elszakadva a délvidéki magyarok megnevezésének kategóriájától (Göncz 2011: 4). 2004. május 1-jétől az ország az Európai Unió tagállamaként illeszkedik be a kontinens nemzeteket összekötő hálójába.

A történelmi korszakokat végignézve a muravidéki magyarok identitása a magyar, a délszláv, a jugoszláv és a szlovén eszmerendszer dimenziójában formálódott, ma pedig már a muravidékiek is európai uniós polgároknak nevezhetik magukat. Bár még most is megtörténik, hogy a régi beidegződések alapján jugoszlávoknak vagy szlovénoknak nevezik a Mura mentén élő magyarokat (Zágorec 2006: 108). Gyerekkoromban sokszor hallottam, jönnek hozzánk a jugók. Tehát nem a magyarok, nem a szlovének, hanem a jugók. Manapság is inkább szlovéneknek nevezik őket a zalai emberek, nem használják a muravidéki magyarok vagy a magyarok kifejezést.

A mai helyzetet vizsgálva elmondhatjuk, hogy ez a kis közösség magán viseli a szórványosodás jeleit, mégsem klasszikus szórványközösség, mert közvetlenül kapcsolódik a szomszédos zalai és vasi településstruktúrához. Szociális és gazdasági szempontból a magyarországinál jobb helyzetben lévő szlovén értékrendszerhez való igazodás jellemzi (Göncz 2008: 84–85). A kisebbségek nemzeti tudatát a gazdaság fejlettségi szintje is befolyásolja. A szlovének gazdasági helyzete, életkörülményei a magyarokénál fejlettebbek voltak, ezért a magyar kisebbség számára egyre inkább ez vált értékke (Göncz 1998: 118). Ma már a muravidéki magyaroknál kettős nemzeti kötődésről beszélhetünk, amely a regionális kötődésben nyilvánul meg (Göncz 2008: 84–85).

A muravidéki magyarok a közös történelmi múlt révén kapcsolódnak a nyugat-magyarországi településekhez (kulturális, társadalmi téren), ugyanakkor Szlovéniában élnek, tehát igazodnak a többség elvárásaihoz. Kettős nemzeti kötődés alatt a két országgal való érzelmi azonosulást értjük, ugyanakkor a regionális kötődés elsősorban a zalai, a vasi és a muravidéki hagyományokhoz való kapcsolódást jelent. Ez a terület a kultúrák találkozásának színhelye is, ahol a magyar, a szlovén, a horvát és a német kultúra egymást kiegészítve van jelen.

A muravidéki magyarok több tájegység (Őrség, Göcsej, Hetés) mentalitását, értékrendjét viselve kovácsolódtak össze. Göncz szerint megosztottság figyelhető meg az őrségi és a lendvai települések lakosai között, az előbbi esetén főleg a peremhelyzetből adódnak a problémák. Fontosnak tartom kiemelni a szerzőnek azt a megjegyzését is, hogy a nemzettudat-alakulásnál szerepe van annak, hogy a Magyarországon élő magyarok sok esetben idegenkedve néznek a határon túli magyarokra (Göncz 2008: 86–89). Itt talán elég, ha csak arra utalok, hogy „más” beszédüket stigmatizálják: mivel nem értik sajátos

szóhasználatukat, úgy gondolják, hogy a Magyarországon kívül élő magyarok magyar nyelvtudása alacsonyabb rendű. Ez pedig kettős megbélyegzettséget jelent rájuk nézve: hiszen hozzánk, magyarországiakhoz képest nem beszélnek „jól” anyanyelvüket, a többségi nemzethez képest pedig nem beszélnek „tökéletesen” az államnyelvet. Ráadásul muravidéki és más Kárpát-medencei régióban való tartózkodásom alatt többektől is hallottam, hogy zavarja őket a határon túli kifejezés, negatív érzéseket vált ki belőlük a szókapcsolat.

A múlt és a jelen, a történelmi, a politikai és a társadalmi változások együtt határozzák meg egy népcsoport identitásának alakulását. A nyelvhasználat meghatározása egy időben reális, hiteles tényként fogadható el, de nem hagyható figyelmen kívül az, hogy milyen előzmények játszottak közre az illető nép társadalmi, politikai, oktatási és művelődési életében. Az identitást meghatározó sajátosságjegyek megváltoztak, elveszítették igazi nemzeti karakterüket. Ha innen közelítjük meg a muravidéki magyarság önazonosságát, nyelvének alkalmazását, akkor már azt is megértjük, „hogyan magyarságtudatában, anyanyelvének alkalmazásában, névadásában, népéhez való érzelmi kötődésében és önmaga vállalásában miért sérült, sorvad” (Varga J. 1999: 10). Varga József (2003a: 7) az identitás meghatározásának további problematikusságáról beszél, amikor arra hivatkozik, hogy a térségben élők mai „tájtudatát” nem lehet teljes mértékig meghatározni, mert pl. a dobronaki vagy a hosszúfalui ember nem fogadja el, hogy hetési, pedig ez a két település a hetési bírósághoz tartozott.

Bence Lajos egy másik oldalról, a sokat emlegetett muravidéki kétnyelvű oktatás felől közelíti meg a kérdést. A kétnyelvű oktatás egyik hozadékának tartja a muravidéki magyarság körében tapasztalható folyamatos nyelv- és identitásvesztést (Bence 1999: 55). Az oktatás színvonala, a nyelvek mindennapi használata, az egyik nyelv dominánssá válása (esetünkben az államnyelv) és a másik leértékelődése hozzájárulhat ahhoz, hogy egy közösség a nyelv- és identitásvesztés folyamatában elinduljon. Egyes vélemények szerint a kétnyelvűség és a vegyes házasságok egyre nagyobb száma nyelv- és identitásváltáshoz vezethet (Bárdi 2006: 7). Azt el kell fogadnunk, hogy a vegyes házasságok katalizátorai lehetnek a nyelvváltás folyamatának – bár erre vonatkozó, átfogó vizsgálat még nem volt a Muravidéken –, amellyel együtt jár az identitásváltás is.

Bokor József (2011: 200–202) kiemeli, hogy Trianon után három emberöltőnyi idő (kb. 90 évet ért alatta) elég volt ahhoz, hogy a szlovéniai magyaroknak már ne fűződjön érdeke nyelvéhez, kultúrájához és önazonosságához. Míg Trianonnál csak a nemzet esett szét, addig a Muravidéken az 1950-es és 1960-as évek fordulójára a magyarságtudat omlott össze. Egyre kevesebben tekintik szívügyüknek a magyar kultúrát, ezért „úgy tűnik, az

anyanyelv felmondta a muravidéki magyar nemzettestrészt vérkeringésének biztosítását” (uo. 202).

Majdnem 100 év távlatából tudunk visszatekinteni a Trianon óta eltelt időszakra. Tanárként, fiatal kutatóként hiszek abban, hogy még van esély arra, hogy a magyar nyelv és kultúra egy olyan kicsit területen, mint a Muravidék, tudjon létezni, ne veszítse el életerejét. Ehhez elsősorban az ott élő emberek akaratára és tenni akarására van szükség, másrészt pedig a többségi nemzet részéről és a Magyarországról jövő pozitív megerősítésre. A kisebbségben élő magyarok identitásépítését meghatározza, hogy jól érezzék magukat abban a környezetben, ahol élnek, erősödjön regionális identitástudatuk. Elismerjék, és megértsék, amit és *ahogy beszélnek* (kiemelés: G.J.) (Zágorec 2006: 113). A többnyelvű közösség híd-szerepet tölthet be az anyanemzet, a többségi nemzet és a szomszédos országok gazdasági, nyelvi és kulturális találkozásának metszéspontjában.

2.1.2 A jogi háttér: az elmélet és a gyakorlat kapcsolata

A kutatás során kapott adatok értelmezéséhez és elemzéséhez szükségesnek tartom a kisebbségeket érintő jogok és törvények rövid ismertetését is, melyek a nyelvhasználatot szabályozzák. A Képviselőház a Szlovén Köztársaság Alkotmányának Általános Rendelkezéseit 1991. december 23-án fogadta el. Az Alkotmány az Általános rendelkezések 5. cikkében biztosítja az őshonos magyar és olasz nemzeti közösség jogvédelmét; a 11. cikk pedig kimondja, hogy „Szlovéniában a szlovén a hivatalos nyelv. Azon községek területén, ahol az olasz vagy a magyar nemzeti közösség él, az olasz, illetve a magyar nyelv is hivatalos nyelv” (<http://imss.dz-rs.si/imis/ab46910b16598add4f15.pdf>).

A saját nyelv és írásmód használatához való jogot a 62. cikk tartalmazza, amely szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogai gyakorlásakor, valamint kötelességei teljesítésekor az állami és más közszolgálatot végző szerv előtt saját nyelvét használja, szóban és írásban, a törvényben megállapított módon. A 64. cikk – Az őshonos olasz és magyar nemzeti közösség külön jogai Szlovéniában – az őshonos magyar és olasz nemzeti közösségeket feljogosítja nemzeti szimbólumaik szabad használatára, arra, hogy nemzeti önazonosságuk megőrzése céljából szervezeteket alapítsanak, hogy fejlesszék gazdasági, kulturális és tudományos-kutatási tevékenységüket. Ezen közösségek tagjainak joguk van a saját nyelvükön való oktatásra, az oktatás kialakítására és fejlesztésére. A törvény meghatározza, hogy az etnikailag vegyesen lakott területeken a kéttannyelvű oktatás

kötelező. Az Alkotmány biztosítja a jogot az anyanemzetekhez fűződő viszonyok ápolásához is (<http://imss.dz-rs.si/imis/ab46910b16598add4f15.pdf>).

Mindkét közösség képviselteti magát a helyi önkormányzat szerveiben és az országgyűlésben. Az országgyűlési képviselőnek a nemzetiségek külön jogait érintő kérdések tárgyalásakor vétőjoga van. Göncz László – történész, kisebbségkutató és író – 2008 óta képviseli a muravidéki magyarokat a Szlovén Országgyűlésben.

Törvény szabályozza e két nemzeti közösség helyzetét és jogai megvalósításának módját azokon a területeken, ahol élnek, a helyi önkormányzati közösségek kötelességeit e jogok érvényesítéskor, valamint azokat a jogokat, amelyeket a nemzeti közösségek tagjai ezeken a területeken kívül érvényesítenek. Ezeket a jogokat mindkét nemzeti közösség tagjainak a közösségek létszámától függetlenül biztosítják (<http://imss.dz-rs.si/imis/ab46910b16598add4f15.pdf>).

A többi külhoni magyar közösség helyzetéhez képest különbség, hogy Szlovénia nem köti a lakosság arányához a kisebbségi jogok gyakorlását, hanem a nemzetiségileg vegyesen lakott területen mindenképpen biztosítja. További különbség, hogy ezen a területen kötelezően kétnyelvű az oktatás (Varga P. 2013: 112). A kétnyelvű oktatás 1959 őszén indult Szlovéniában az egynyelvű magyar tagozatok elnéptelenedése miatt.

A Muravidéken csak kétnyelvű iskolákról beszélhetünk, a tanítás nyelve minden intézményben a magyar és a szlovén, tehát kisebbség és többség egyaránt tanulja a másik nyelvét (lásd **3.3.** fejezet). Az oktatáshoz kapcsolódó jogokat is törvények szabályozzák (Zakon o posebnih pravica italijanske in madžarske narodne skupnosti na področiu vzgoje in izobraževanje, ZPIMVI), lefedve az oktatás minden szintjét az óvodától a középfokú oktatás lezárásáig, az érettségig.

Az 1974-ben elfogadott Szlovén Alkotmány lehetővé tette, hogy az országban élő nemzetiségek önálló érdekvédelmi szervezeteket hozzanak létre. A nemzeti önkormányzatok (magyarországi szóhasználattal a kisebbségi önkormányzatok) létrejöttét szabályozó jog (Általános rendelkezések, 64. cikk, 2. bekezdésében) értelmében az öt községi magyar önkormányzat (Hodos / Hodoš, Šalovci, Dobronak / Dobrovnik, Lendva / Lendava és Moravske Toplice) hozta létre a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség, az MMÖNK Tanácsát, amely lényegében a magyarországi országos kisebbségi önkormányzatnak feleltethető meg. Az MMÖNK alapította a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézetet (MNMI), amely a kulturális hagyományok ápolása és a nyelvmegőrzés szempontjából végez nélkülözhetetlen tevékenységet. Az önkormányzat másik jelentős intézménye, a Magyar Tájékoztatási Intézet, amely megjelenteti az egyetlen

szlovéniai magyar hetilapot, a *Népújságot* (Varga 2013: 113). Az MMÖNK pályázatokkal is segíti a magyar nyelv és kultúra ápolását, a nemzeti identitás megőrzését (muravidek.si). A kisebbségi önkormányzatok társalapítói az illetékességi területükön működő más közintézményeknek is, véleményezik a jogszabályokat a jogalkotási folyamatban, például a rendőrök nyelvtudásának követelményeit a rendőrségi törvény esetében (Varga P. 2013: 113–114).

A közigazgatásról szóló törvény 4. cikke kimondja, hogy a közigazgatás ügyvitele szlovén és nemzetiségi nyelven bonyolódik, az okmányok is kétnyelvűek, amennyiben a nemzetiségileg vegyesen lakott területen élő ügyfél a magyar, illetve az olasz nyelvet használja (<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3225>, Az *SZK Hivatalos Lapja*, 67/94). A köztisztviselőkről szóló törvény (Zakon v javnih uslužbencih) 17. cikke szerint azon munkakörök esetében, amelyekhez törvény alapján nyelvtudás szükséges, a magyar nyelvtudás az alkalmazás feltétele. A 79. cikk második bekezdése értelmében azon szervek esetében, amelyekben a törvény alapján a nemzetiség nyelve is hivatalos nyelv, az ügyintézői munkakörök betöltésének feltétele a nemzetiség nyelvének a tudása (<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4827#>).

A kétnyelvű okmányok – személyi igazolvány, útlevél (háromnyelvű), jogosítvány, forgalmi engedély, betegbiztosítási kártya és a katonakönyv – kötelezőek a nemzetiségileg vegyesen lakott területek valamennyi lakosa számára, nemzetiségi hovatartozástól függetlenül (Kolláth 2005: 20).

A bíróságokról szóló törvény alapján a bíróságoknak biztosítaniuk kell a magyar és az olasz nyelv egyenjogúságát (Az *SZK Hivatalos Lapja*, 19/94, 45/94, 38/99 és 26/2000). Az egyházi életre vonatkozó törvény (Zakon o verski svobodi; <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4008>) nem tartalmaz a nemzeti közösségekre vonatkozó rendelkezést. A gyakorlatban azonban magyar nyelvű paphiányról beszélhetünk. A katolikusok esetében még jobb a helyzet, mert Lendván a vasárnap délelőtti három miséből kettő magyar nyelvű, a gyerekek pedig tanulhatják magyarul a hittant. A reformátusok problémája azzal oldódott meg, hogy egy lelkész házaspár telepedett le a Muravidéken, viszont az evangélikusok körében nincs magyar ajkú lelkész (Göncz 2012: 117–118; lásd **3.6.** fejezet).

A médiáról és az RTV-ről szóló törvény (Zakon o medijih, Zakon o Radioteleviziji Slovenija) kimondja, hogy a közösségeknek lehetőségük van arra, hogy saját magukról és környezetükről az anyanyelvükön kapjanak információt, hogy a nemzetiségi kérdések jelen

legyenek a médiában a többségi nemzet nyelvén is, és hogy az anyaországból származó híreket is közvetítsék (Az SZK Hivatalos Lapja, 18/94, 35/2001).

A muravidéki magyarok hetilapja, a *Népújság* 1956-tól jelenik meg, ma már online változatban is olvasható. A lendvai székhelyű Muravidéki Magyar Rádió (MMR) 2008. jan. 1-től reggel 5.45-től éjfélig magyar nyelven sugároz, a Lendvai Tévéstúdió pedig hetente négyszer félórás, magyar nyelvű műsorral jelentkezik. A Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet keretében működik 2004. augusztus 20-tól a Bánffy Központ, melynek fontos részlege a Bánffy könyvesbolt. A könyvesbolt összekötő kapocsként működik az anyaországi és a muravidéki szerzők között.

A muravidéki értelmiség tudományos folyóirata, a *Muratáj* 1988-tól jelenik meg, a multikulturalitás jegyeit magán viselő *Lindua* pedig 2007-től. 2013-ban a közösség több évfordulót is ünnepelt: az MMR 55., a Lendvai Tévéstúdió *Hidak* c. magyar nyelvű műsorának 35., a *Népújság* 20., a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet és a Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet születésének 20. évfordulóját (*Lindua*, 2013/15). A helyi médiának és a folyóiratoknak a szerepét elemzi a **3.4.** és a **3.5.** fejezet.

Az itt bemutatott példás jogalkotás és törvénykezés azt sugallhatja, hogy minden lehetőség biztosított a kisebbségben élő magyaroknak a magyar nyelv nyilvános használatához. A gyakorlat viszont azt mutatja, hogy a muravidéki magyarság nyelve veszít vitalitásából, a nyelvhasználat színterei csökkennek, és a nyelv egyre inkább „csak” az otthoni társalgás eszközévé válik (vö. Göncz 2012: 103–121). Már több éve dolgoznak az általános nemzetiségi kerettörvényen, amely egységesítené a szétszórtan megjelenő jogokat, de részben a kormányváltásoknak köszönhetően, nem tudni, hogy mikor készül el. A legtöbb következetlenséget a hivatali ügyintézésben találjuk: mivel a hivatalnokok nem beszélik a magyar nyelvet, vagy nem akarnak magyarul megszólalni, ezért az ügyfelet a szlovén nyelv használatára kényszerítik (Göncz 2012: 114–118).

A téma aktualitását jelzi az is, hogy a *Népújság* internetes oldalán elindult egy kérdőíves felmérés arról, hogy mit gondolnak az emberek a kétnyelvű ügyintézésről. A mai napig (2014. november 2-ig) 187-en válaszoltak a kérdésre, ebből 107 fő (57%) jelölte meg azt a választ, hogy a kétnyelvű ügyintézés csak a törvényekben létezik, a gyakorlatban nem. 36 fő (19%) gondolja úgy, hogy az ügyfeleknek gyakrabban kellene használniuk a magyar nyelvet; 13 fő (7%) elégedett a hivatali kétnyelvűséggel. 22-en (12%) mondják, hogy nincs rá szükség; 5 fő (3%) nem foglalkozik a kérdéssel, és 4 kitöltő (2%) nem értette a kérdést (www.nepujasg.net).

2.2. A magyar nyelv helyzete a kétnyelvűségben

Sokan, sokféleképpen próbálják meghatározni a magyar nyelv, a kétnyelvűség, a nyelvvisszaszorulás, a nyelvcsere-helyzet állapotát a Muravidéken, kiindulva a jogi háttérből, az oktatás helyzetéből, a mindennapok gyakorlatából és az egyének felelősségéből. Az ember kódválasztása azt is tükrözi, hogy milyennek akar látszani mások szemében. A kód megválasztásának következményei vannak abból a szempontból, hogy mások hogyan ítélnek meg bennünket (Wardhaugh 2005: 98). A kisebbség nyelvéről a többség nyelvére való váltásnak több oka is lehet: ide sorolhatjuk a migrációt (ez alatt értve a gazdasági, a politikai vagy a vallási okokat), az iparosodást és a városiasodást (amelyek a kétnyelvű kisebbségek nyelvváltását siettetik), valamint a presztízsvizonyokat (az anyanyelv alacsony presztízst és az államnyelv tekintélyét) (Kiss 2002: 200). Ez utóbbi megállapítás hatványozottan igaz a szlovéniai magyarokra.

Guttmann Miklós az 1993-as és 1994-es szentlászlói tájsozvizsgálat eredményeként még azt emelte ki, hogy az adatközlők magyar nyelvén nem beszélhetünk a szlovén lexémák erőteljes beépüléséről (Guttmann 1994: 428). Szabó Gézának az 1996-os maribori konferencián tartott előadásában hangzott el, hogy az ausztriai Burgenlandhoz hasonló nyelvcsere a Muravidéken nincs tudomása. A lakosság a szlovén nyelvből átvett kölcsönszavakat nem használja, a hangképzésben és a mondathanglejtésben az interferencia-jelenségek csak szórványosan jelentkeznek (Szabó G. 1999: 37). Az eltelt 21 évben a muravidéki magyarok nyelve átvett az államnyelvből kölcsönszavakat, és ezek a lexémák a szókincs szerves részévé váltak.

Bokor József (2001: 44–47) az ezredfordulón az alábbi pontokban foglalta össze a magyar nyelv használatát, szerepét a Muravidéken:

- kevesen beszélnek magyarul, csökkenő tendenciájú a beszélők száma
- földrajzilag erős szórványosodás jellemzi
- generációs különbségek alakultak ki: a fiatalabbak gyakrabban váltanak kódot, mert sem a nyelvi, sem a kommunikatív kompetenciájuk nem teszi lehetővé a könnyed és szakszerű anyanyelvhasználatot (aszimmetrikus kétnyelvűség)
- nem működik egyformán a magyar nyelvnek minden szintje: a családban, a hétköznapi szintjén többé-kevésbé megvan, viszont a tudományos szint kifogásolható, hiányoznak a természettudományos területek

- csökken a nyelv használati gyakorisága, korlátozódnak funkciói – nem alakult ki az igazi kétnyelvűségi szemlélet
- csökken a presztízse, egyre többen kétségbe vonják szükségességét, érvényesülési lehetőségeit és
- egyre többen anyanyelvüknek csak egy szűkebb, korlátozottabb kódját ismerik, szaporodnak az államnyelvből átvett kölcsönzések.

A szlovéniai magyar beszélők nyelvtudásának szociolingvisztikai összegzése Kolláth Annától származik: „A muravidéki kétnyelvűség a nyelvelsajátítás indítéka (kiemelés: K.A.) szerint a magyarok többsége számára elsősorban természetes kétnyelvűség, ahol a második nyelv elsajátítása is többnyire természetes módon, a kétnyelvű területen, legtöbbször már a családban történik. Ugyanakkor elrendelt (ellenőrzött) kétnyelvűség is egyben, leginkább a még magyardomináns lakosságú törpefalvak homogén magyar házasságaiból származó gyermekek esetében, illetve a szlovén anyanyelvűek körében, amennyiben a kétnyelvű területen élés ellenére a második nyelvet az egyén egy intézményben, pl. az iskolában tanulja meg, kötelező jelleggel [...] A szociokulturális attitűdök alapján a magyarok számára elsősorban szubtraktív, azaz felcserélő ma már a kétnyelvűség. Ez az jelenti, hogy az anyanyelv leértékelődhet a beszélők többségének tudatában (az egyén szintje), mert a heterogén környezet kisebbségi nyelve és kultúrája inkább „csak” a törvényekben egyenrangú, a gyakorlatban egyre szűkülnek a kisebbségi nyelv használati színterei (közösségi szint). Következménye a magyar anyanyelv (a vernakuláris anyanyelvváltozat) visszaszorulása, s az első nyelvnek (a magyar anyanyelvnek) a másodikkal (a szlovén államnyelvvvel) való felcserélését eredményezi a nyelvhasználat egyre több színterén” (Kolláth 2009: 39). A szlovének körében kialakulhatna az additív vagy hozzáadó kétnyelvűség, azonban a gyakorlat azt mutatja, hogy a szlovén anyanyelvű diákok nem válnak funkcionális kétnyelvűvé a kétnyelvű oktatás során. A két nyelv tudásának mértéke alapján beszélhetünk balansz (kiegyenlített) kétnyelvűekről, akik stabilan birtokolják mindkét nyelvet; magyar egynyelvűeket vagy magyardomináns kétnyelvűeket ma már csak az idősebbek körében találunk: ők azok, akik szlovén iskolába nem jártak. A többség viszont szlovéndomináns kétnyelvű, amely azt jelenti, hogy a magyar nyelv többnyire az informális szituációkra korlátozódik, míg a formális helyzetekben, a közéletben, a szakmai fórumokon a szlovén nyelv a meghatározó (Kolláth 2009: 39–40). Sajnálatos tényként kell

számolnunk azzal is, hogy a muravidéki magyarság fiatal-és középnemzedékének egy jó része már másodnyelv-domináns kétnyelvű.

Nem nyelvész szakemberek véleménye szerint a példás jogalkotás ellenére csak korlátozott mértékben beszélhetünk kétnyelvűségről (vö. Göncz 2008: 100). Bartha Csilla (2007:79) az átfogó szociolingvisztikai terepmunka feldolgozása után fogalmazta meg, hogy a magyar közösség jó része a nyelvcsere előrehaladott fázisában tart, és jelentősen csökken azoknak a száma, akiknél az anyanyelv még az identitás egyik elsődleges szimbólumát jelenti. Más magyarországi kutatók is folyamatban lévő nyelvcsereéről beszélnek, melynek lassítására van még reális lehetőség (Kontra szerk. 2012: 251).

A megoldások között szerepelhet (a téma részletesebb kifejtése a **8.** fejezetben) az oktatás megreformálása (Bokor 2009: 124–127), egy hatékony nyelvstratégia kidolgozása, amely megállíthatja a nyelvvisszaszorulást, a nyelvvesztés/nyelvcsere folyamatát (Kolláth 2009: 51).

2.3. Az elméleti háttér összefoglalása

Az értekezés első fejezetében felvázoltam a kutatásom elméleti háttérét jelentő dialektológiai és szociolingvisztikai szakirodalmat, a gyűjtés körülményeit. 2011 és 2012 között a nyelvhasználati kérdőívet kilenc muravidéki településen 131 adatközlőtől kérdeztem ki. A kérdőív középpontjában a mindennapi nyelvhasználat áll, melyhez szorosan kapcsolódik a két- és többnyelvűség megvalósulása, a nyelvváltozat-választás, a tájszóismeret, a szókölcsonzés, az identitás és az attitűdök kérdésköre is.

A második fejezet témája a vizsgált közösség bemutatása. A muravidéki magyarok a kétnyelvű területen, 31 vegyesen lakott településen élnek, a nyugati nyelvjáráscepoorthoz tartozó göcseji, hetési és őrségi vidéken. A 2011-es statisztika szerint a Muravidék nemzetiségileg vegyesen lakott területén 12.425 fő élt, ebből 4600 és 4800 fő közé becsülik a magyar nemzetiségűek számát (Kovács 2011: 88). A létszámfogyatkozásnak külső (külföldi munkavállalás, belső migráció) és belső (korösszetétel, asszimiláció) okai egyaránt vannak. A muravidéki magyarok identitása a magyar, a délszláv, a jugoszláv és a szlovén eszmerendszer dimenziójában formálódott. Ma már a szlovén értékrendszerhez való orientálódás miatt kettős nemzeti kötődésről beszélhetünk.

A példás jogi helyzet megismerése után arra a következtetésre juthatunk, hogy a kisebbségben élő magyaroknak minden lehetőség adott anyanyelvük gyakorlásához, a

kiegyensúlyozott kétnyelvűség eléréséhez. Azonban a nyelvészek véleménye szerint egyre nagyobb veszélyt jelent az anyanyelv leértékelődése a beszélők többségének tudatában, mert a gyakorlatban egyre szűkülnek a kisebbségi nyelv használati színterei, funkciói, csökken a magyar nyelv presztízse. Egyre gyakoribbak a kódváltások, a beszélők magyar nyelvű kompetenciája csökken. A nyelvvisszaszorulás, nyelvvesztés folyamatának megállításához stratégia kidolgozására lenne szükség.

3. A kapott korpusz elemzése

Az értekezés **3.** része a kapott korpuszból először a szociológiai és a szociolingvisztikai változókat mutatja be: az adatközlők nemét, anyanyelvét, nemzetiségét, vallását, életkorát, korábbi lakóhelyét, iskolai végzettségét és foglalkozását.

3.1. A szociológiai és a szociolingvisztikai változók vizsgálata

3.1.1. Nem, anyanyelv és nemzetiség

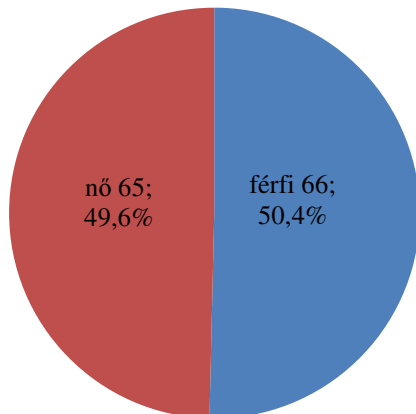
A vizsgálatban 66 férfi (50,4%) és 65 nő (49,6%) vett részt, tehát majdnem egyenlő a két nem aránya (**1. diagram**). (A disszertációban végig a 131 főt tekintem 100%-nak, és ebből számoltam ki a hiányzó válaszok számát.) Az adatközlők 89,3%-a Szlovéniában született, 3,8%-a Magyarországon, 2,3%-a Németországban, 1,5%-a Ausztriában, szintén 1,5%-a Horvátországban és 0,8% Szerbiában. Az adatközlők 13%-a hosszabb-rövidebb ideig Szlovénián kívül is élt. 91 fő magyar anyanyelvű (ez a teljes létszám 69,5%-át jelenti), 19 fő szlovén anyanyelvű (14,5%); 21-en (16%) mindkét nyelvet megjelölték anyanyelvüknek, tehát ők a magyar–szlovén kettős anyanyelvűek. Horvát anyanyelvű adatközlő nem volt a vizsgálatban (**2. diagram**).

Ha a válaszadók nemzetiség szerinti megoszlását ábrázoljuk (**3. diagram**), akkor látjuk, hogy 67 magyar nemzetiségű (51,1%), 60 szlovén nemzetiségű adatközlő (45,8%) töltötte ki a kérdőívet, csak három fő (2,3%) tartja magát magyar és szlovén nemzetiségűnek, egy fő (0,8%) pedig nem válaszolt a kérdésre.

Az anyanyelv és a nemzetiség kategóriájának interakciójából látható, hogy a 91 magyar anyanyelvűből (az összes adatközlő 69,5%-a) csak 62 fő (47,3%) a magyar nemzetiségűek száma, 26 fő (19,8%) szlovén nemzetiségűnek vallotta magát, két fő (1,5%) magyar–szlovén nemzetiségű. Egy magyar anyanyelvű adatközlő (0,8%) nem adta meg a

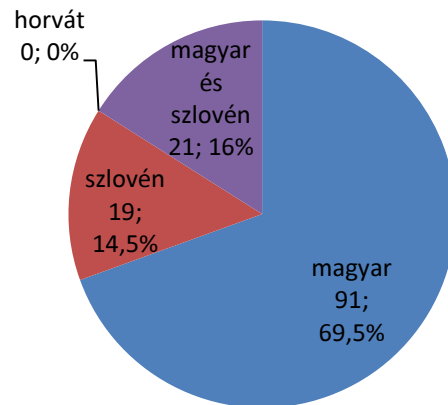
nemzetiségi hovatartozását. A 21 kettős anyanyelvű válaszadóból (16%) 16 fő (12,2%) szlovén nemzetiségű, négy fő (3%) magyar, és egy adatközlő (0,8%) mindkét nemzetiséghez tartozónak vallotta magát. A 19 szlovén anyanyelvű válaszadóból (14,5%) 18 fő (13,7%) szlovén nemzetiségű, egy fő (0,8%) pedig magyar.

Nemek szerinti megoszlás

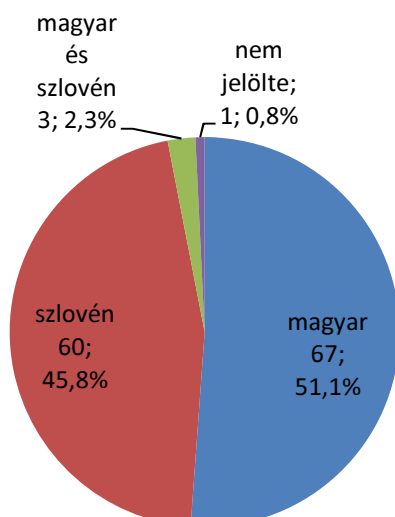
1. diagram: Az adatközlők nemek szerinti megoszlása

Anyanyelv szerinti megoszlás

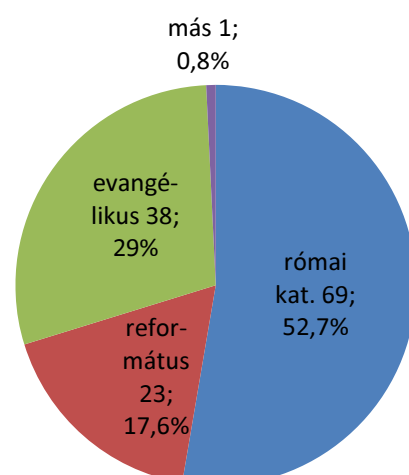
2. diagram: Az adatközlők anyanyelv szerinti megoszlása

Nemzetiség szerinti megoszlás

3. diagram: Az adatközlők nemzetiség szerinti megoszlása

Vallás szerinti megoszlás

4. diagram: Az adatközlők vallási felekezethez való tartozása

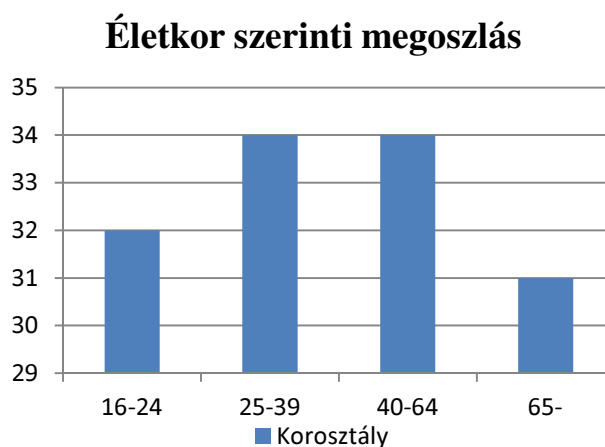
3.1.2. Vallási hovatartozás

A vallási felekezetekhez való tartozást nézve (4. diagram) a római katolikusok száma a legtöbb, 131-ből 69 fő (52,7%), ezután következnek az evangélikusok 38 fővel (29%), a reformátusok 23 fővel (17,6%), és más vallású csak 1 fő (0,8%) volt (lásd 3.6. fejezet).

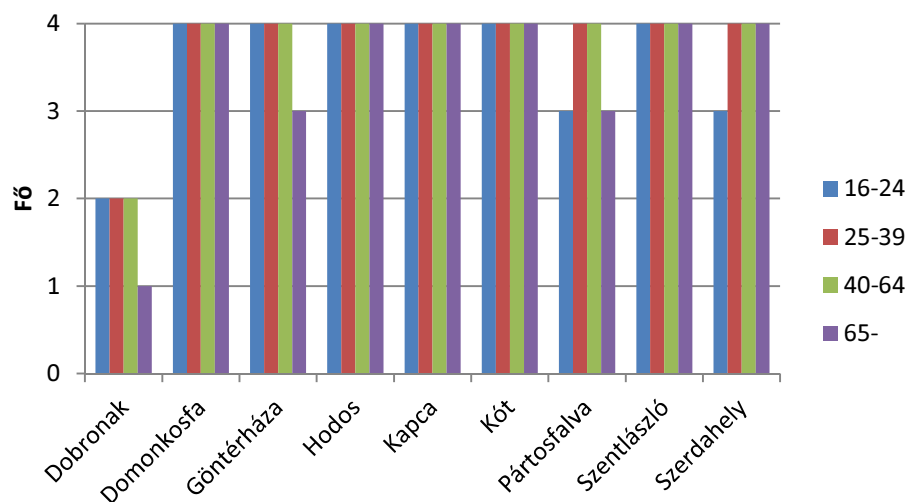
3.1.3. Az életkor szerinti megoszlás és a nemek aránya

A négy korosztályt összehasonlítva azt mondhatjuk, hogy közel azonos számú adatközlővel sikerült megvalósítani a gyűjtést: 16 és 24 év között (1. korcsoport) 32 fővel, 25 és 39 év között (2. korcsoport) 34 fővel, 40 és 64 év között (3. korcsoport) szintén 34 fővel, 65 év fölött (4. korcsoport) pedig 31 fővel (1. grafikon). Az aránytalanságok az egyes településeken belül jelentkeztek: mind a négy korcsoportban 16 fő vett részt a gyűjtésben Domonkosfán, Hodoson, Kapcán, Kótban és Szentlászlón. Szerdahelyen 15 fővel teljesnek mondható a mintavétel, ugyanis nincs a faluban két, 16 és 24 év közötti nő. Göntérházán csak egy hölgy hiányzik a 4. korcsoportból, Pártosfalván az 1. korcsoportból egy hölgy, és a negyedikből egy férfi. Dobronakról csak hét adatközlő adatait tudom felhasználni: 16 és 24 év, illetve 25 és 39 év között egy férfi és egy nő; 40 és 64 év között két nő; 65 év fölött pedig csak egy hölgy vállalta a kitöltést (2. grafikon).

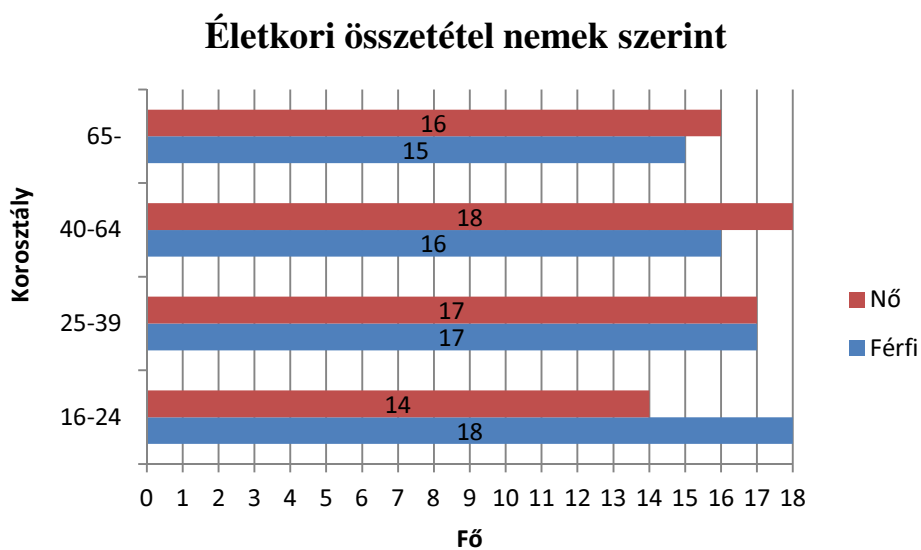
Ha az életkori összetételt vizsgáljuk nemekre lebontva, akkor a 3. grafikonról leolvasható, hogy az egyenletes eloszlás 17 fővel a 25 és 39 év közöttieknél valósult meg, 16 és 24 év között 18 férfi és 14 nő, a harmadik korcsoportban 16 férfi és 18 nő, a negyedikben pedig 15 férfi és 16 nő szerepel.

1. grafikon: Az adatközlők életkor szerinti megoszlása

2. grafikon: Az adatközlők életkor szerinti megoszlása települések szerint

3. grafikon: Az adatközlők életkor szerinti összetétele nemek szerint

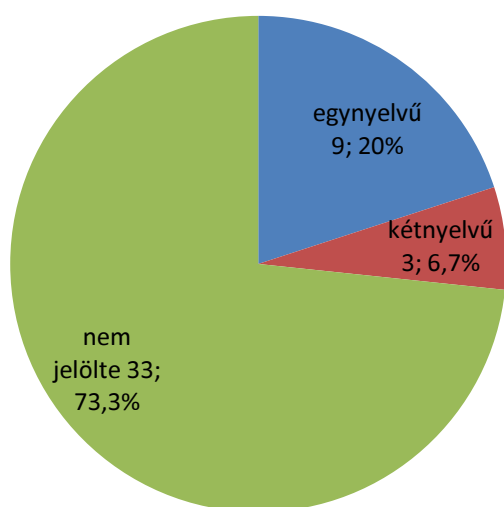
3.1.4. Iskolai végzettség

Az iskolai végzettséget négy diagram szemlélteti. 45-en általános iskolai végzettséggel rendelkeznek: ebből a létszámból 9 adatközlő (20%) egynyelvű iskolába járt, 3 (6,7%) kétnyelvűbe, a maradék 33 fő (73,3%) nem adta meg ezt a kategóriát, csak azt, hogy általános

iskolai végzettsége van (6. diagram). Középiskolai végzettségű 56 fő: ebből 10 fő (18%) egynyelvű, 3 fő (5,4%) kétnyelvű iskolát végzett. A középiskola típusait tekintve egy főnek (1,8%) gimnáziumi bizonyítványa van, három adatközlőnek (5,5%) szakiskolai, öt főnek (8,9%) pedig szakközépiskolai. 60,7% (34 fő) nem nyilatkozott arról, hogy milyen középfokú iskolába járt, és milyen nyelven tanult ott (7. diagram). Felsőfokú végzettségű 28 fő: 13 főiskolai (46,4%), 11 egyetemi (39,3%), 2 (7,1%) magiszteri és 2 (7,1%) doktori végzettségű adatközlő vett részt a vizsgálatban (8. diagram).

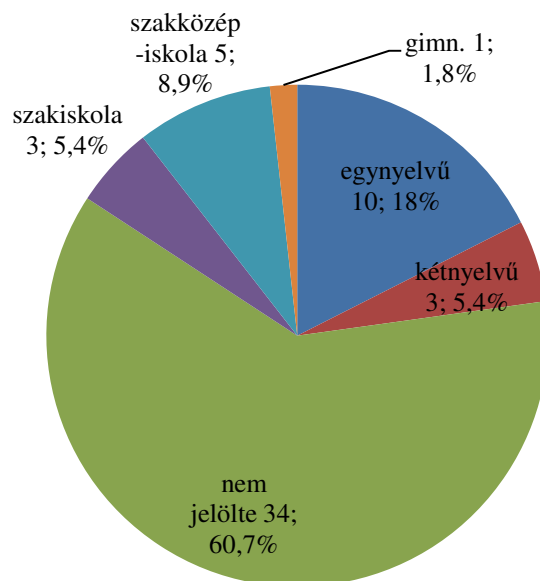
Összességében elmondható, hogy a középiskolát végzettek aránya magasabb (56 fő; 42,7%), mint az általános iskolai végzettségűeké (45 fő; 34,4%), felsőfokú diplomával pedig kevesebben (28 fő, 21,4%) rendelkeznek. Két adatközlő (1,5%) nem adta meg iskolai végzettségét (9. diagram).

Általános iskolai végzettségűek

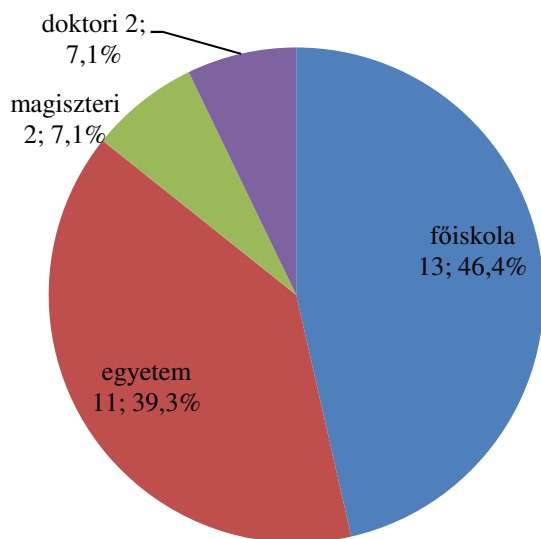
6. diagram: Az általános iskolai végzettségűek száma

Középiskolai végzettségűek

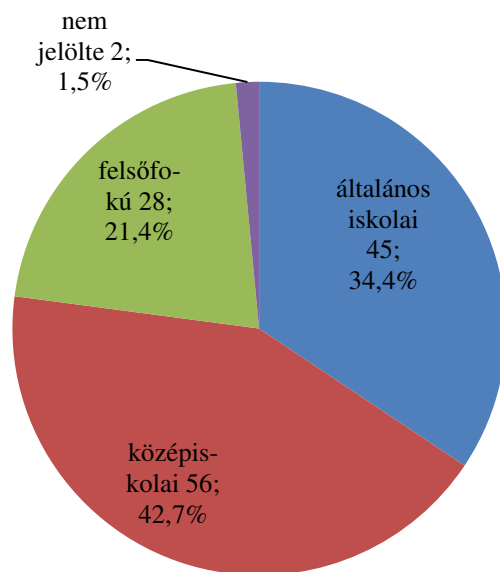
7. diagram: A középiskolai végzettségűek száma

Felsőfokú végzettség

8. diagram: A felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma

A végzettség összesítése

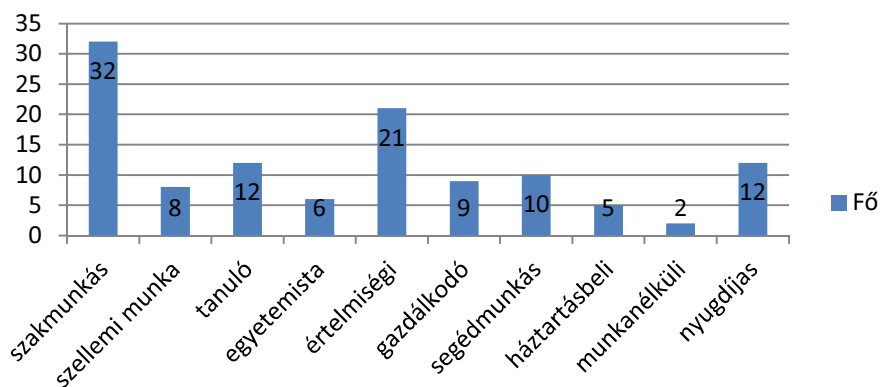

9. diagram: Az összes adatközlő iskolai végzettségének megoszlása

3.1.5. Foglalkozás és munkahely

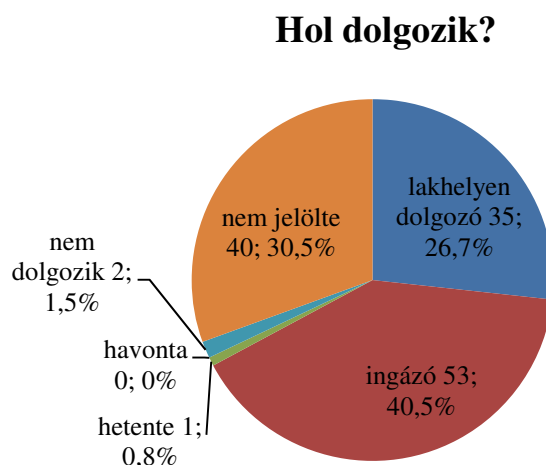
A foglalkozások szerinti csoportosítás után a következő eredményt kapjuk: 117-en adták meg ezt az adatot, ebből 32 szakmunkás (24,4%), 21 értelmiségi (16%), 12 diák (9,2%) és 12 nyugdíjas (9,2%; a nyugdíjasok közül ezt a többiek nem emelték ki). 10 segédmunkás (7,6%), 9 gazdálkodó (6,9%), 8 szellemi munkát végző (6,1%), 6 egyetemista (4,6%), 5 háztartásbeli (3,8%) és 2 munkanélküli (1,5%). A kérdésre nem válaszolt 14 fő (10,7%).

Mi az Ön foglalkozása?

4. grafikon: Az adatközlők foglalkozás szerinti megoszlása

A nemzetiségileg vegyesen lakott régió az ország fejletlenebb területei közé tartozik, a már említett kevés munkalehetőséggel. A települések falu jellegéből adódik, hogy sokan nem tudnak a lakóhelyükön munkát vállalni. A munkahelyre 53-an (az összes megkérdezett 40,5%-a) ingáznak, és csak 35-en (26,7%) dolgoznak a falujukban. 40 fő (30,5%) nem jelölt be semmilyen adatot ennél a kérdésnél, és elenyésző azok száma is, akik nem dolgoznak (1,5%), illetve azoké, akik hetente egyszer (0,8%) vagy havonta (0%) egyszer jönnek haza (10. diagram).

9. diagram: Az adatközlők megoszlása a munkavégzés helye szerint

3.1.6. A szociológiai és a szociolingvisztikai változók összefoglalása

A szociológiai és szociolingvisztikai változók elemzéséből látjuk, hogy az adatközlők 50,4%-a férfi, 49,6%-a pedig nő. 69,5% magyar anyanyelvűnek vallja magát, 14,5% szlovén anyanyelvűnek, 16% kettős anyanyelvűnek, vagyis a vizsgálatban a magyar anyanyelvűek vannak többségben. 51,1% magyar nemzetiségű mellett 45,8% a szlovén, és 2,3% a kettős, magyar–szlovén nemzetiségűek aránya. A vallási felekezetekhez való tartozás alapján a legtöbben a római katolikusok vannak (az összes adatközlő 52,7%-a), őket követik az evangélikusok (29%) és a reformátusok (17,6%). A négy korcsoportban közel azonos számú adatközlővel sikerült a gyűjtést megvalósítani. A vizsgálatban részt vevők 89,3%-a Szlovéniában született, 17-en (13%) hosszabb-rövidebb ideig Szlovénián kívül is éltek. Az iskolai végzettséget tekintve a középiskolai bizonyítvánnyal rendelkezők vannak többségben (42,7%), utánuk következnek az általános iskolát (34,4%) és a

főiskolát, egyetemet végeztek (21,4%). A vizsgálatban részt vevők 40,5%-a ingázik a munkahelyére.

A szociolingvisztikai változók elemzése után a hétköznapi nyelvhasználatának leírására kerül sorra. A **3.2.** fejezet először a privát nyelvhasználati szintéren megvalósuló nyelvhasználatot vizsgálja: azt, hogy a magyar nyelv a kommunikációs partnerekhez igazodva milyen arányban osztozik a többi nyelvvel. A **3.3.** fejezetben a kisebbségi nyelvnek, az államnyelvnek és az idegen nyelveknek az oktatásban betöltött szerepét járom körül, külön kitérve a kétnyelvű terület sajátos oktatási modelljére. Az egynyelvű környezettel szemben a több nyelv együttes jelenléte hatással van az olvasásra (**3.4.** fejezet) és a médiafogyasztási szokásokra (**3.5.** fejezet). Külön fejezetben (**3.6.** fejezet) vizsgálom a vallási hovatartozás és a nyelvhasználat közötti összefüggéseket, valamint a nyelv és az identitás kapcsolatát (**3.7.** fejezet).

3.2. Nyelvhasználat a családban

A nyelvhasználati kérdőív a II. részben a családon belüli és a családon kívüli nyelvhasználatot vizsgálta (a többi nyelvhasználati szintér elemzésére a nyelvváltozatok választásánál kerül sor a **4.4.** fejezetben). Az első, zárt végű kérdés arra vonatkozott, hogy az adatközlő kikkel él együtt: a többség, 71 fő (54,2%) családban él, szülőkkel 26 fő (19,8%), három generáció együttélése 27 főnél (20,6%) jelentkezett, és egyedül csak 2 fő (1,5%) él. Egy adatközlő (0,8%) hagyta üresen ezt a részt, négyen (3,1%) pedig két kategóriát (a családommal élek, a szüleimmel élek) is megadtak. Ebből arra következtethetünk, hogy a muravidékiek kötődnek a hagyományos családmmodellhez, nem ritka a több generáció együttélése sem. Azt is feltételezhetjük, hogy a több generációs modell segíti a falusi életmódhoz kapcsolódó tájszavak átörökítését, még akkor is, hogy ha az emberek egy nagy részének már nem a gazdálkodás jelenti a megélhetést.

Ahhoz, hogy érvényes megállapításokat tudjak majd levonni a nyelvhasználatról, szerettem volna információhoz jutni az adatközlő anyai és apai nagyszülője közti nyelvhasználatról, illetve a szülei egymás közötti nyelvhasználatáról. Így több generáción keresztül tudom végigkövetni az egyes nyelvek dominánssá válását vagy éppen háttérbe szorulását. A beszédhelyzetek típusokba, csoportokba rendezhetők aszerint, hogy azonos vagy különböző nyelvhasználat a következményük. Az azonos nyelvhasználatot eredményező beszédhelyzeteket, beszédhelyzet-típusokat nevezzük nyelvhasználati szintérnek, amely félúton helyezkedik el a társadalom szociológiai szerkezete (makroszint)

és az aktuális beszédben realizálódó nyelvhasználati tevékenység (mikroszint) között (Kiss 2002: 68).

Az anyai nagyszülők közül 79,4% a kétnyelvű területen belül élt, él, a kétnyelvű területen kívül 9,9%, Magyarországon csak 5,3%, Horvátországban pedig 0,8%. Az összes válasz n=125 (95,4%) volt, a hiányzó adatok száma pedig 6 (4,6%). Az apai nagyszülők 76,3%-a a kétnyelvű területen élt, él, 9,9% a kétnyelvű területen kívül, Magyarországon 4,6%, Ausztriában pedig 0,8%. Az összes válasz száma n=120 (91,6%), a hiányzó adatoké 11 (8,4%). Ahogy a 2. táblázatból is leolvasható, a nagyszülők többsége a Muravidék kétnyelvű területeihez kötődött, kötődik, a külföldi országok száma elenyésző. A kétnyelvű területhez és a kétnyelvű területen kívüli lakóhelyhez kapcsolódó adatokat félkövér betűtípussal jelöltem.

Hol éltek...?	A kétnyelvű területen	A kétnyelvű területen kívül	Magyarországon	Horvátországban	Ausztriában	Összes válasz	Nem válaszolt
az anyai nagyszülők	104	13	7	1	0	125	6
	79,4%	9,9%	5,3%	0,8%	0%	95,4%	4,6%
az apai nagyszülők	100	13	6	0	1	120	11
	76,3%	9,9%	4,6%	0%	0,8%	91,6%	8,4%

2. táblázat: Az anyai és az apai nagyszülők lakóhely szerinti megoszlása

A *Milyen nyelven beszéltek, beszélnek egymás között az anyai, az apai nagyszülők és a szülők?* kérdésre a következő eredményt kaptam (3. táblázat). Minden esetben a legmagasabb értéket a vastagított elemszám és a százalék jelzi.

A beszélgetés nyelvei	magyar nyelv	szlovén nyelv	magyar-szlovén nyelv	magyar-szlovén-német nyelv	magyar-német nyelv	horvát nyelv	német nyelv	összes válasz	nem válaszolt
Anyai nagyszülők	92	20	10	0	0	1	0	123	8
	70,2%	15,3%	7,6%	0%	0%	0,8%	0%	93,9%	6,1%
Apai nagyszülők	90	16	12	0	0	1	1	120	11
	68,7%	12,2%	9,2%	0%	0%	0,8%	0,8%	91,7%	8,3%
Szülők	83	16	25	2	1	0	0	127	4
	63,4%	12,2%	19,1%	1,5%	0,8%	0%	0%	97%	3%

3. táblázat: Az anyai nagyszülők, az apai nagyszülők és a szülők egymás közötti nyelvhasználatának megoszlása

Nyílt végű volt a kérdés, tehát az adatközlőtől vártam a választ. Ennek az eredménye lett a nyelvek kombinációjának megjelenése. Az anyai nagyszülőknél a válaszok száma $n=123$. Az anyai nagyszülőknél egymás között csak a magyar nyelvet 70,2% használja, a szlovént 15,3%, a magyart és a szlovént együtt 7,6%, a horvát nyelvet pedig 0,8%.

Az apai nagyszülőknél a válaszok száma $n=120$. Magyar nyelven 68,7% beszél, szlovénul 12,2%, magyarul és szlovénul 9,2%. Csak németül 0,8%, és csak horvátul 0,8%.

A szülőknél a válaszok száma $n=127$. A magyart 63,4%, a szlovént 12,2%, a két nyelvet együtt 19,1% használja. Elenyésző a magyar–szlovén–német háromnyelvűség (csak 2 fő; 1,5%), és a magyar–német nyelv együttes használata csak 1 főnél (0,8%) jelentkezett.

Elmondhatjuk, hogy mindhárom esetben a legmagasabb értéket a magyar nyelv kapta. Az adatok azt mutatják, hogy a nagyszülők kommunikációjában a magyar nyelv a domináns, a magyar és a szlovén együttes előfordulása alacsony, a többi nyelv pedig nem játszik, játszott jelentős szerepet. A szülők egymás közötti kommunikációjában viszont már megnőtt a kétnyelvűség aránya (19,1%), amely összefüggésbe hozható a vegyes házasságok számának emelkedésével is.

Ehhez az a kérdéskör is szorosan kapcsolódott, tovább vizsgálva a nemzedékeket, hogy az adatközlő milyen nyelvet használ az informális nyelvhasználati színtéren akkor, ha a nagyszüleivel, a szüleivel, a házastársával, a gyermekeivel, a testvéreivel, a rokonokkal, a szomszédokkal, a barátokkal vagy éppen az idegenekkel beszél. Négy nyelvi kategóriát adtam meg: a magyart, a szlovént, a horvátot és más nyelvet. Ennél a kérdésnél több választ is meg lehetett jelölni, éppen ezért egy grafikon és egy táblázat szemlélteti az eredményt. Az 5. grafikon az elemszámot jelzi, vagyis, hogy az egyes nyelvek hány jelölést kaptak. Az anyai nagyszülőktől (4.a-tól) a barátokig (4.j-ig) tartó intervallumban a magyar nyelv a domináns, a 4.d válaszig (az anyai nagyszülőkkel, az apai nagyszülőkkel, az édesanyával és az édesapával) háromszoros vagy majdnem háromszoros az előfordulása, szemben a szlovén nyelvvel. A házastárssal való nyelvhasználatnál már nincs meg a magyar nyelv kétszeres fölénye (a magyart jelölők száma: 70; a szlovéné 37), viszont a gyerekekkel (magyar: 84; szlovén: 41), a testvérekkel való kommunikációban (magyar: 90; szlovén: 44) már érvényesül a kétszeres különbség. A rokonokkal való kommunikációban már magasnak mondható a szlovén nyelv aránya (magyar: 123; szlovén: 98), ugyanez jelentkezik a szomszédoknál (magyar: 122; szlovén: 77) és a barátoknál is (magyar: 114; szlovén: 108). Az idegenekkel folytatott beszélgetést dominánsan a szlovén nyelv uralja (magyar: 99; szlovén: 105). A horvát nyelv magas előfordulása ennél az utolsó kategóriánál jelentkezik (41), ugyancsak itt kerül elő magas számban az egyéb nyelv (39),

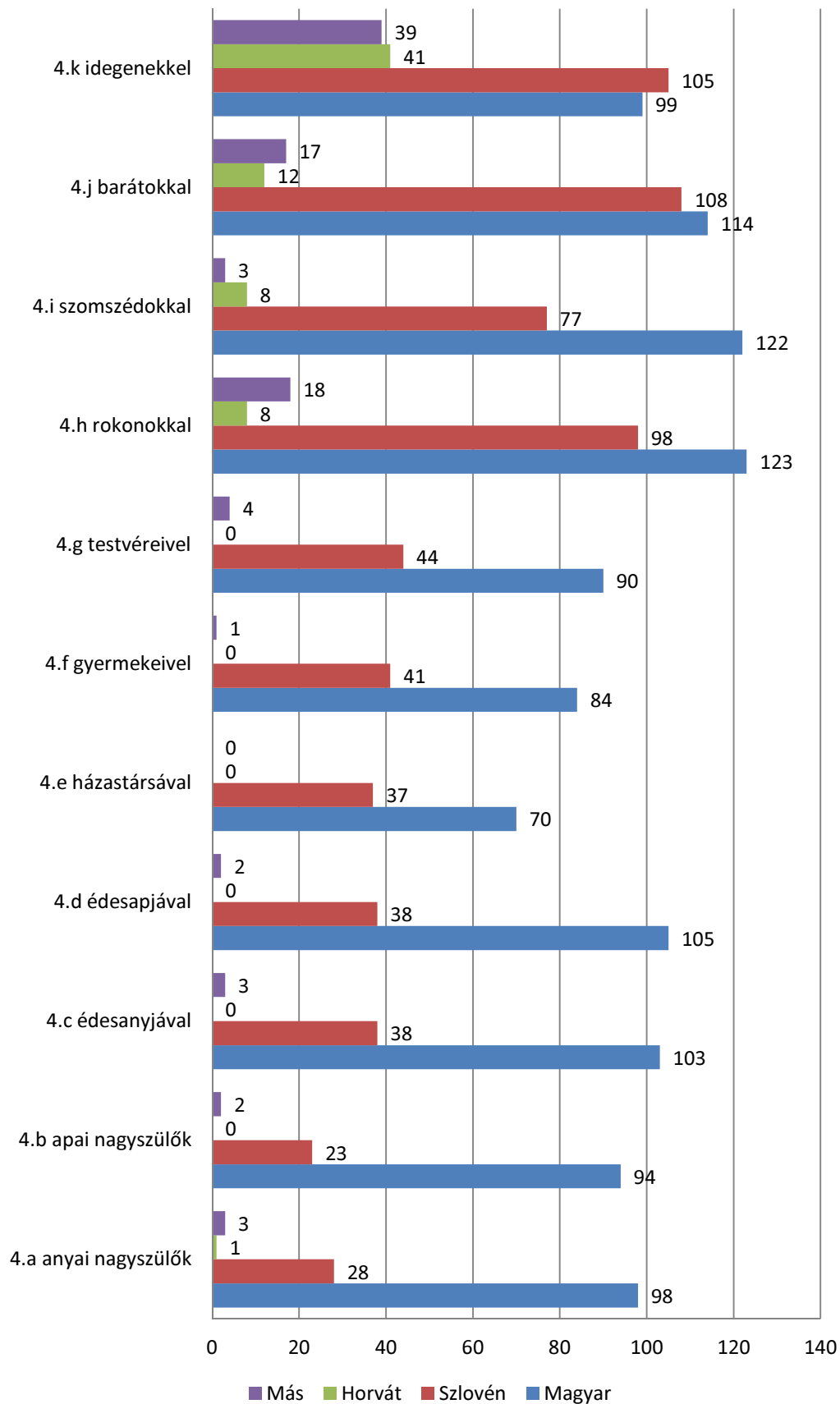
amely az angolt vagy a németet jelenti. A horvát nyelvhez pozitívan viszonyulnak a muravidékiek, ahogy ezt majd a kérdőív többi kérdésénél is látni fogjuk. A térség multikulturalitásából fakad, hogy a horvátok nyelve és kultúrája hozzátartozik a szlovéniai emberek mindennapjaihoz. Szeretik a nyelv dallamosságát, szívesen hallgatják a horvát nyelvű rádióadókat, jól beszélik és értik a nyelvet. A horvát és az egyéb nyelv gyakori használata már a rokonoknál jelentkezik; az egyéb nyelv, még ha kis mértékben is, de végig jelen van a családon belüli és a családon kívüli kommunikációban.

Az egyes nyelvekre lebontva a legmagasabb értéket a magyar nyelv a rokonokkal való kommunikációban érte el, a szlovén a barátokkal folytatott beszélgetésnél, a horvát nyelv és a más nyelvek az idegenekkel való beszédnél. A magyar nyelv legalacsonyabb értéke a házastárssal való kommunikációban jelent meg, a szlovén pedig az apai nagyszülőknél. Bizonyos beszédpartnereknél (apai nagyszülők, édesanya, édesapa, házastárs, gyerekek és testvérek) a horvát nyelvnek nincsen jelentősége.

A kapott adatok százalékos lebontását és a nyelvek együttes előfordulását mutatja a **3. táblázat**, zöld színnel jelölve a legmagasabb, sárga színnel a legalacsonyabb értékeket. A magyar nyelv az anyai nagyszülőknél 64,8%-ban a kommunikáció egyetlen nyelve, az idegenekkel folytatott párbeszédben 5,3%-ban van jelen. A szülő–gyerek párbeszédben a magyar nyelv kizárólagos használata csak 34,4%, a magyar és a szlovén nyelv együtt 29%. Ha megnézzük az anyai nagyszülőktől (64,8%) a gyerekekig (34,4%) terjedő százalékokat, látjuk, hogy már a házastárssal (39%) való kommunikációban lecsökkent a magyar nyelv kizárólagos szerepe. Az adatközlők 14,5%-a csak szlovén nyelvet használ az édesanyjával folytatott párbeszéd során, a szlovén nyelv itt érte el a legmagasabb értéket. A szomszédoknál egyáltalán nem játszik szerepet csak az államnyelv használata (0%). A két nyelv együtt a szomszédoknál és a barátoknál a legmagasabb, mindkét esetben 58,8%, a legalacsonyabb pedig az apai nagyszülőknél (6,9%).

Külön ki kell emelni a többnyelvűség jelenlétét a beszélgetésekben. A magyar–szlovén–horvát nyelv az idegeneknél fordul elő a legmagasabb százalékban (13,7%), ugyancsak az idegeneknél jelentős a magyar–szlovén–horvát–más nyelv előfordulása (16%). A magyar–szlovén–más nyelvek kombinációja a rokonoknál jelentős (11,5%). A többi esetben alacsonynak mondható a nyelvek előfordulása, pl. a szlovén és más nyelv a barátoknál kapott 3,1%-ot. Viszont az is jól látszik, hogy a magyar más nyelvvel úgy, hogy nincs jelen a szlovén, alig fordul elő (a legmagasabb értéke 1,5%).

Milyen nyelveken beszél...? (5. grafikon)

Beszédpartnerek és nyelvek	magyar nyelv	szlovén nyelv	magyar-szlovén nyelv	magyar-szlovén-horvát nyelv	magyar-szlovén-más nyelv	magyar-szlovén-horvát-más nyelv	magyar-más nyelv	szlovén-más nyelv	horvát-más nyelv	más nyelv	összes válasz	nem válaszolt
anyai nagyszülőkkel	85	15	11	0	2	0	0	0	1	0	114	17
	64,8%	11,5%	8,4%	0%	1,5%	0%	0%	0%	0,8%	0%	87%	13%
apai nagyszülőkkel	83	13	9	0	1	0	1	0	0	0	107	24
	63,4%	9,9%	6,9%	0%	0,8%	0%	0,8%	0%	0%	0%	81,8%	18,2%
édesanyjával	84	19	16	0	3	0	0	0	0	0	122	9
	64,1%	14,5%	12,2%	0%	2,3%	0%	0%	0%	0%	0%	93,1%	6,9%
édesapjával	81	14	22	0	2	0	0	0	0	0	119	12
	61,8%	10,7%	16,8%	0%	1,5%	0%	0%	0%	0%	0%	90,8%	9,2%
házastársával	51	18	19	0	0	0	0	0	0	0	88	43
	39%	13,7%	14,5%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	67,2%	32,8%
gyermkeivel	45	2	38	0	1	0	0	0	0	0	86	45
	34,4%	1,5%	29%	0%	0,8%	0%	0%	0%	0%	0%	65,6%	34,4%
testvéreivel	54	8	32	0	4	0	0	0	0	0	98	33
	41,2%	6,1%	24,4%	0%	3,1%	0%	0%	0%	0%	0%	74,8%	25,2%
rokonokkal	28	2	72	6	15	2	0	1	0	0	126	5
	21,3%	1,5%	55%	4,6%	11,5%	1,5%	0%	0,8%	0%	0%	96,2%	3,8%
szomszédokkal	33	0	77	8	2	0	2	0	0	0	122	9
	25,2%	0%	58,8%	6,1%	1,5%	0%	1,5%	0%	0%	0%	93,1%	6,9%
barátokkal	16	6	77	8	9	4	0	4	0	0	124	7
	12,1%	4,6%	58,8%	6,1%	6,9%	3,1%	0%	3,1%	0%	0%	94,7%	5,3%
idegenekkel	7	10	42	18	11	11	0	3	2	2	116	15
	5,3%	7,6%	32,2%	13,7%	8,4%	8,4%	0%	2,3%	1,5%	1,5%	88,5%	11,5%

4. táblázat: A kommunikáció nyelvei a beszédpartnerekhez igazodva

Összességében elmondhatjuk, hogy a családon belüli és a családon kívüli beszédpartnerekkel folytatott kommunikációban a magyar nyelv szerepe még megvan, de a szlovén nyelv is az informális nyelvhasználati színtér meghatározó nyelve. Felhívó jelként kell azonban értelmeznünk a többi generációval összevetve a szülők és gyermekeik között a magyar nyelv alacsony értékét. Az eredmények azt is tükrözik, hogy a családon kívüli kommunikációban a magyar–szlovén kétnyelvűség dominál.

3.2.1. A kapott adatok más kutatások tükrében

Az ELDIA-vizsgálatban is szerepelt egy hasonló kérdés a családon belüli nyelvhasználatra vonatkozóan. Ott az alábbi beszédpartnereknél kellett megjelölni a nyelveket: nyelvhasználat az anyai nagyszülőkkel, az apai nagyszülőkkel, az édesanyával gyerekkorban és most, az édesapával gyerekkorban és most, a legidősebb gyerekkel és a legfiatalabb gyerekkel. Tanulságos összevetni azt, hogy mennyiben változott az évek során az anyával és az apával folytatott kommunikáció nyelve. A kisebbségi adatok azt mutatták ki, hogy az anyai nagyszülőkkel 90,7%-ban, az apai nagyszülőkkel 80,2%-ban magyarul beszélnek. A szülők esetében csökkent a jelenben a magyar nyelv használata: az anyák esetében 89,4%-ról 64%-ra, az apáknál 81,7%-ról 41%-re, de minden beszédpartnernél a magyar nyelv volt a domináns. Magyarul a legidősebb gyerekkel 78,6% beszél, szlovénul 47,5%, mindkét nyelven 35%. A legfiatalabb gyerekkel 79,3% beszél magyarul, szlovénul 54,3%, két nyelven 33,6%. A szlovén nyelv térhódítása a gyerekeknél a legerősebb: a legidősebbeknél 47,5%, a legfiatalabbaknál 54,3% (Kolláth 2012: 79).

Bartha Csilla kutatásában a nagyszülőkkel és a szülőkkel folytatott kommunikációban a legmagasabb értékű volt a magyar nyelv választása, viszont a fiatalabb testvéreknél már csökkent a gyakorisága (Bartha 2007: 88). Kontra Miklós és Vörös Ottó kutatásaiból viszont az látszik, hogy a nagyszülőkkel szinte mindenki csak magyarul beszélt, a szülőknél már megjelent a magyar és az egyéb nyelv, a gyerekeknél pedig kiegyenlítődött a két nyelv használata. Ezen adatok alapján fogalmazódott meg a muravidéki magyarok esetében a folyamatban lévő nyelvcseré állapota (Kontra szerk. 2012: 249). Ugyanerre a megállapításra jutott Bartha a nyelvválasztás és a nyelvtudás kapcsolatának összevetése után (Bartha 2007: 110).

Saját vizsgálatom alapján most úgy látom, hogy a családon belül a nyelv átörökítéséhez olyan szülők kellenek, akik tudatosan használják gyermekükkel a magyar nyelvet, és terelik őket a magyar nyelv tanulása, használata felé, főleg akkor, ha elhagyják

szűkebb hazájukat, és egynyelvű szlovén környezetben folytatják tanulmányaikat, életüket. Ellenkező esetben nem lehet megállítani vagy visszafordítani a nyelvcseré folyamatát, mert a szlovén nyelv térhódítása egyre erősebb lesz.

3.3. Nyelvhasználat az iskolában

A **3.3.** fejezet az iskolában megvalósuló kétnyelvűségről, majd a **3.4.** fejezet a nyelvtudás szintjeiről próbál meg reális képet felvázolni. Ahhoz, hogy a maga teljességében lássuk az iskolai nyelvhasználatot, meg kell ismernünk a kétnyelvűség gyakorlati megvalósulásában döntő szerepet játszó kétnyelvű oktatás szlovéniai modelljét.

3.3.1. A nyelv(ek) és az oktatás kapcsolata: a kétnyelvű oktatás

„ Jó, hogy itt, Szlovéniában, ahol élek, beszélhetek és tanulhatok az anyanyelvemen, és fejleszthetem azt. Büszke is vagyok erre. [...] A magyar nyelv a legszebb nyelv a világon, sokkal több kifejezés van, és gazdagabb a szókincse. Elolvasom az összes kötelező olvasmányt.”

(K. E., 8. osztályos tanuló)⁸

A kezdetek óta magyarországi és szlovéniai nyelvészek, irodalmárok, pedagógusok és szülők érvelnek a kétnyelvű oktatás előnyei és a hátrányai mellett. Leginkább arról szólnak ezek a diskurzusok, hogyan járul hozzá az oktatás a magyar nyelv térvesztéséhez, funkcióinak csökkenéséhez.

A Muravidék nemzetiségileg vegyesen lakott területén az 1959/60-as tanévvel megkezdődött a kétnyelvű (kéttannyelvű) oktatási modell kísérleti szintű bevezetése. (A kétnyelvű oktatás történetéhez vö. Székely 1995: 37–58; Bence 1996: 46–53; Göncz 2001: 266–283; Varga 2009; Herman – Sabo szerk. 2010; Király M. Jutka szerk. 2011). Ennek egyik oka volt, hogy a magyar szülők a magyar tannyelvű iskolák helyett a szlovén tagozatokba kezdték járatni a gyermekeiket a könnyebb boldogulás reményében, mivel középiskolai szinten magyar nyelven akkor még nem volt továbbtanulási lehetőség. Az óvodákban két évvel később vezették be az új modellt, hasonló nehézségekkel, mint az általános iskolák esetében. A modell fő célja az volt, hogy a nemzetiségileg vegyesen lakott területen mindenki csak a kétnyelvű általános iskolába járjon. A szaktantárgyakat mindkét nyelven tervezték oktatni, vagyis egyszerre volt mindkét nyelv tantárgy és

⁸ (Király M. Jutka szerk. 2011: 97).

tannyelv, és mindkét nyelven kívánták a gyerekeket számon kérni. Azonban a két nyelv órai aránya és egyenrangúsága személyfüggő volt. 1969-ben 681 szlovén ajkú szülő aláírásával követelte, hogy gyermekeik számára ne legyen kötelező a kétnyelvű iskolák látogatása, és hivatkozásként a pedagógusok nyelvi és szakmai felkészültségét is megemlítették. A pert ugyan elvesztették, de talán ez is a magyarázata annak, hogy miért nem követelték meg a hatóságok a modell következetes betartását (Göncz 2009: 106–110).

Már az 1970-es években végzett vizsgálatok is arról számoltak be, hogy a magyar nemzetiségű tanulók ritkábban éltek az anyanyelv használatával, mint többségi társaik.

Az 1990/1991-es tanév jelentette az oktatás megreformálását. Legnagyobb újítása a kétszintű magyar- és részlegesen kétszintű szlovénoktatás bevezetése volt, amely anyanyelvi és környezetnyelvi (ma már második nyelvi), vagyis magyar₁ és magyar₂, illetve szlovén₁ és szlovén₂ csoportokban tette lehetővé a tanítást. Az elképzelés szerint a két nyelv órai aránya az általános iskola alsó tagozatában 50-50%, ötödik és hatodik osztályban 60-40%, hetedikben pedig 70-30% a szlovén javára.

Az 1999/2000-es tanévben kísérleti jelleggel indult, de a 2007/2008-as tanévben Szlovénia-szerte általánosan bevezették az általános iskolákban a 9 osztályos modellt. Ennek alapján az általános iskola három harmadra (1–3. osztály; 4–6. osztály és 7–9. osztály) oszlik, a legfontosabb újítás pedig, hogy az első harmadban egy nyelvhez egy tanárt kapcsolnak, következetesen az órák alatt és az órákon kívül. Viszont a 4. osztály második harmadától már mindenki anyanyelvi csoportban tanulja a szlovént (Kolláth 2011: 192–196). Az általános iskola elvégzése után azoknak a tanulóknak, akik a kétnyelvű területen szeretnék folytatni tanulmányaikat, egyetlen lehetőségük a Lendvai Középiskola.

A kétnyelvű oktatás bevezetése óta 55 év telt el. A muravidéki értelmiség, nyelvészek, irodalmárok, tanárok, szaktanácsosok, politikusok, a közösségért tenni akarók vitatkoznak arról, létezik-e alternatívája ennek a modellnek. A pilisvörösvári székhelyű Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület elnöke, Ruda Gábor magyarországi és szlovéniai kutatókkal együtt 1995 óta foglalkozik a kétnyelvű oktatás történetével, célkitűzéseivel és hiányosságaival. Több kötetet is megjelentetett, amely nemcsak a muravidéki modellt mutatja be, hanem kitér a szlovénok lakta Rábavidék és más magyarországi kisebbségek oktatására is. Szélesebb kontextusban pedig összeveti a Kárpát-medencében és Közép-Európában létező oktatási programokat is (Ruda szerk. 2002; Ruda szerk. 2003; Ruda szerk. 2008; Ruda szerk. 2010; Ruda szerk. 2011). Kritikus szemmel bírálja a muravidéki modellt, amely a nyelvi elnyomásra épül. Elmélete szerint a nyelvi kiegyenlítődés felé vezető út egyik állomása lehetne a szlovén, a magyar és a

funkcionálisan kétnyelvű osztályok létrehozása a különböző tannyelvű osztályok közti átjárhatóság biztosításával. A felsőbb osztályokban változtatni kellene a jelenlegi gyakorlaton, és a tantárgyak egyik felét szlovénul, a másik felét magyarul kellene tanítani (Ruda 2002: 77–78).

Ha a nemzedékek felől közelítjük meg az oktatás helyzetét, akkor azt látjuk, hogy az 1950-es évek elején születettek a háború utáni legnehezebb időszakban jártak iskolába. A náluk fiatalabbak közül viszont már senki nem járt egynyelvű iskolába, és ez meghatározza a magyar nyelvhez és kultúrához fűződő érzelmeiket (Bokor 2011: 202). Azért van szükség a kisebbségi anyanyelvi és másodnyelvi oktatás megújítására, mert a többségi tanulók nem sajátítják el funkcionális szinten a kisebbségi nyelvet, és a megváltozott társadalmi körülményekhez igazodva nem készítik fel a tanulókat – anyanyelvi és második nyelvi szinten – a hatékony kommunikációra. A stabil kétnyelvűség egyik állomása az anyanyelv dominanciájának a megerősítése lenne, az oktatási folyamatban pedig a két nyelv státuszának megerősítése, iskolai előfordulásuk aránya. A két, jogilag azonos státuszú nyelv a szaktárgyi órákon egyforma arányban van jelen, a hangsúly az anyanyelven van, de a gyakorlatban a kisebbségi nyelvre nézve ez 30-50%-ot jelent (Bernjak 2010: 28).

Vajdič Rozália kémia-biológia szakos tanár véleménye szerint az utóbbi tíz évben a tankönyvfordítás adott nagy lendületet a kétnyelvű oktatásnak, de szükség lenne a munkafüzetek fordítására is. A legjobb megoldás pedig az lenne, hogy ha a tankönyvek egyik oldalán a szlovén szöveg lenne, a másikon pedig a magyar fordítás. Szerinte a kétnyelvűség előny, „nem is kellene erről beszélni, hiszen mi itt élünk, nekünk ez a természetes” (Király M. Jutka szerk. 2011: 98). Ferenc Katarina középiskola tanárnő is a tankönyvek hiányosságára mutat rá: a gyerekek feleltetésnél legtöbbször a szlovén nyelvet választják, mert a könyveik is szlovénul vannak (Király M. Jutka szerk. 2011: 100).

A szakirodalmi háttérrel összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a kétnyelvű oktatás problémái között szerepel a modell megújításának szükségessége, az átfogó irányelvek kidolgozásának hiánya, a magyar nyelv kisebb arányban való érvényesülése a szaktárgyak oktatása terén és a pedagógusok támogatásának fontossága. Ez utóbbi területen nagy változást jelent a kétnyelvű iskolák módszertanának kidolgozása, amely multimédiás interaktív tananyagokkal, online szövszövegekkel és kézikönyvvel segíti a 21. századi oktatás reformját (www.e-kompetencia.si). Az utóbbi években pedig egyre több kétnyelvű, színvonalas tankönyv is készül, illeszkedve a tanulók nyelvtudásához.

3.3.2. A kétnyelvű oktatás mai szerkezete

Ma a Muravidéken két központi óvoda működik: Lendván (Lendvai Óvoda) és a goricskói Pártosfalván. A Lendvai Óvoda 7 fiókéntézményt fog össze: a Lendva I. és II.-t, Gyertyánost, Hosszúfalut, Göntérházát, Petesházát és Hotizát. Dobronakon is működik óvoda, de szervezetségiileg az általános iskolához kapcsolódik. Goricskóban három óvoda közül választhatnak a kétnyelvű gyerekek és szüleik: a hodosi, a domonkosfai és a pártosfalvi intézmények a Pártosfalvi Kétnyelvű Általános Iskola (a továbbiakban: KÁI) igazgatása alá tartoznak.

Központi kétnyelvű általános iskola Lendván, Dobronakon, Göntérházán és Pártosfalván működik. Pártosfalvának két fiókiskolája van: a hodosi és a domonkosfai, ahol csak az 1. és a 2. osztály működik. Lendván két általános iskola van: az I. Számú KÁI és a II. Számú KÁI,⁹ az I. Számú KÁI-nak 4 tagintézménye van: Csentén, Gyertyánosban, Petesházán és Völgyifaluban. Tulajdonképpen a kétnyelvű oktatás gerincét a mai napig az általános iskolák jelentik (Kolláth 2011a: 192), ugyanis a közösség majdnem 22 évig kétnyelvű középiskola nélkül működött, amely hozzájárult a magyar nyelv presztízsvesztéséhez és a magyar értelmiségi elit hiányához.

A Muravidék egyetlen kétnyelvű középiskolája, a Lendvai Kétnyelvű Középiskola az 1981/1982-es tanévben nyílt meg. Ebben a tanévben a tanítóképző szakon, majd egy évvel később az üzleti-pénzügyi és kereskedelmi szakon indult el a kétnyelvű oktatás (Szolarics Nađ 2011: 57–87). Jelenleg a gimnáziumi, a gépészmérnök és közgazdasági mérnök, a szakiskolai képzés és a szaktechnikai képzés közül válogathatnak a diákok (Hajdinjak Prendl 2010: 187). A Kétnyelvű Középiskolán kívül a magyart mint tantárgyat Muraszombatban, Rakičánban és Radenciben tanulhatják a diákok. Máshol is megszervezhető a fakultatív oktatás, de legalább öt fő jelentkezése kell hozzá (Bokor 2009: 112).

A szlovéniai felsőoktatás egyetlen lehetőséget kínál a magyarul tanulni vágyóknak: a hallgatók a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Karán a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéken az 1980/1981-es tanév óta magyar szakos tanári diplomát szerezhettek; 2008 óta pedig magyar nyelvészetből levelező posztgraduális képzésben is részt vehetnek. Szlovéniában más szakot nem lehet magyarul elvégezni. A többi hallgató az egyetem

⁹ A lendvai körzet gyógypedagógiai iskolája, a II. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola 1971. május 1-je óta működik, 2011-ben ünnepelte fennállásának 40. évfordulóját.

Lektorátusán (1966 óta) tanulhatja a magyar nyelvet. A Ljubljana Egyetemen szintén csak lektori órák (1982/1983 óta) keretében lehet magyart tanulni.

A kétnyelvű oktatás 2009-ben ünnepelte bevezetésének 50 éves évfordulóját. Ebből az alkalomból több összefoglaló kötet is megjelent (Kolláth szerk. 2009; Király M. Jutka 2011¹⁰; Herman – Sabo szerk. 2010), érzékeltetve a téma fontosságát és a továbblépés lehetőségeit. A maribori Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék pedig 2012-ben emlékezett meg fennállásának 30 éves évfordulójáról.¹¹ (Az oktatás szerkezetét a mellékletben a 2. ábra szemlélteti.)

3.3.3. Az oktatás az adatok tükrében

A válaszadók által megjelölt falvak, városok és országok alapján csoportosítottam, hogy ki hol végezte tanulmányait. A következő kategóriákba soroltam be a megadott településeket: az illető a kétnyelvű területen, vagy a kétnyelvű területen kívül végezte el az iskolát; esetleg mindkettő jellemző rá, vagyis egynyelvű szlovén és kétnyelvű környezetben is tanult. Nem sok főnél jelentkezett, de külön jelöltem a külföldi országokat is, így Magyarországot, Ausztriát és Szerbiát.

Az 5. táblázatból látszik, hogy a vizsgálatban részt vett adatközlők 56,5%-a a kétnyelvű területen járt bölcsődébe, óvodába, 0,8% a kétnyelvű területen kívül, szintén 0,8% a kétnyelvű területen is és azon kívül is, 0,8% Magyarországra, és 0,8% Szerbiába. A kétnyelvű területen 78,6% végezte általános iskolai tanulmányait, a kétnyelvű területen kívül csak 0,8%. 3,1% a kétnyelvű területen és azon kívül is járt általános iskolába, 2,3% Magyarországon, 0,8% pedig Szerbiában és Szlovéniában szerezte meg általános iskolai bizonyítványát. A középiskolai végzettséggel rendelkezők 48,1%-a a kétnyelvű területen kívül járta ki a középiskolát, tehát egynyelvű, szlovén környezetben tanult. Mindössze 11,5% tanult a kétnyelvű területen, 1,5% a kétnyelvű területen is és azon kívül is, 2,3% pedig Magyarországon. Az adatközlők 0,8% szerbiai, szintén 0,8% osztrák középfokú intézményt jelölt meg. Az egyetemet végzetek vagy éppen oda járók 22,9%-a

¹⁰ A kötet a 2009-ben, a *Népújtságban* megjelentetett, a kétnyelvű oktatással kapcsolatos tanulmányok, cikkek és interjúk könyv alakban való rendszerezésének az eredménye.

¹¹ Kolláth Anna – Gróf Annamária – Merényi Annamária szerk. 2012. *30 éves a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke*. Maribor: Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék–Maribori Magyar Kultúrklub. *Oddelek za madžarski jezik in književnost–filozofska fakulteta Univerze v Mariboru–Madžarski kulturni klub v Mariboru*.

[<http://www.ff.uni-mb.si/oddelki/madzarski-jezik-in-knjizevnost/madzarski-kulturni-klub.dot>]
(utolsó olvasat: 2014. június 10.)

szlovén egyetemen tanul, tanult; csupán 1,5% járt magyarországi felsőoktatási intézménybe. 0,8% Szerbiában és Magyarországon is tanult.

Az adatok összesítéséből látjuk, hogy kétnyelvű óvodába és kétnyelvű általános iskolába járt az adatközlők többsége. A középiskolánál és a felsőoktatási intézményeknél viszont már megszűnik a kétnyelvűség, a többség egynyelvű, szlovén környezetben folytatta tovább tanulmányait.

Területi megoszlás szerint	Bölcsőde, óvoda		Általános iskola		Középiskola		Felsőoktatás	
A kétnyelvű területen	74	56,5%	103	78,6%	15	11,5%	-	-
A kétnyelvű területen kívül	1	0,8%	1	0,8%	63	48,1%	-	-
A kétnyelvű területen és azon kívül	1	0,8%	4	3,1%	2	1,5%	-	-
Magyarországon	1	0,8%	3	2,3%	3	2,3%	2	1,5%
Szlovéniában	-	-	-	-	-	-	30	22,9%
Szerbiában	1	0,8%	-	-	1	0,8%	-	-
Szerbiában és Szlovéniában	-	-	1	0,8%	-	-	-	-
Szerbiában és Magyarországon	-	-	-	-	-	-	1	0,8%
Ausztriában	-	-	-	-	1	0,8%	-	-
Összes válasz	78	59,7%	112	85,6%	85	65%	33	25,2%

5. táblázat: A tanulmányok régiók és országok szerinti megoszlása

A következő kérdés arra vonatkozott, hogy a válaszolók mely nyelven vagy nyelveken végezték tanulmányaikat. A 6. táblázat alapján elmondható, hogy az óvodában és az általános iskolában az államnyelv és a kisebbségi nyelv együttes jelenléte a meghatározó: ez az óvodánál 51,9%-ot jelent, az általános iskolánál pedig 79,4%-ot. A középiskolát az adatközlők többsége, 50,4%-a egynyelvű (szlovén) környezetben végezte. A tanfolyamoknál és a felsőoktatási intézményeknél is az államnyelv a hangsúlyos. Az adatok is azt tükrözik, hogy a magyar nyelv szerepe az általános iskolai tanulmányok után csökken, mondhatni véget ér, főleg akkor, hogy ha a tanulók a kétnyelvű területen kívüli középiskolákat választják. Kevés azoknak a száma, akik egynyelvű magyar (3,1%) környezetben folytatták felsőfokú tanulmányaikat.

Az oktatás nyelve(i)	Magyar	Szlovén	Mindkettő	Összes válasz	Nem válaszolt
Az óvodában	13	1	68	82	49
	9,9%	0,8%	51,9%	62,6%	37,4%
Az általános iskolában	17	4	104	125	6
	13%	3,1%	79,4%	95,5%	4,5%
A középiskolában	5	66	24	95	36
	3,8%	50,4%	18,3%	72,5%	27,5%
Olyan tanfolyamon, amelyet elvégzett	3	39	15	57	74
	2,3%	29,8%	11,5%	43,6%	56,4%
A főiskolán, az egyetemen	4	23	7	34	97
	3,1%	17,6%	5,3%	26%	74%

6. táblázat: Az oktatás nyelvének, nyelveinek megoszlása az óvodától az egyetemig

3.4. A két-és többnyelvűség megvalósulása: a nyelvek és a nyelvtudás

A kérdőív III. része vizsgálta a nyelvelsajátítás idejét és a nyelvek tudásának szintjeit. A többnyelvűvé válás egyik kulcsfontosságú kérdése, hogy az adatközlők életük melyik szakaszában kezdték el az adott nyelvet tanulni. A **7.a** táblázat a kisebbségi nyelv és az államnyelv elsajátítását mutatja be: az összes adatközlő 76,3%-a otthon, tehát a családi környezetben sajátította el a magyart, 41,2%-a szintén otthon tanulta meg az állam nyelvét. Az adatközlők 27,5%-a szerint az iskolának a szlovén nyelv tanulásában van szerepe.

A kisebbségi nyelv és az államnyelv	Magyar	Szlovén
Az óvodában	4,6%	9,9%
Otthon	76,3%	41,2%
Az iskolában	5,3%	27,5%
Otthon és az iskolában	4,6%	3,1%
Összes válasz	90,8%	81,7%
Nem jelölte	9,2%	18,3%

7.a táblázat: A kisebbségi nyelv és az államnyelv elsajátításának megoszlása

A szomszédos országok beszélt nyelvei közül a horvát és a szerb nyelv elsajátítása szintén a privát szférához kötődik (**7. b** táblázat): az adatközlők 19,8%-a otthon tanulta meg a horvát nyelvet, a szerbet pedig 12,2%. A horvát nyelv megtanulása az adatközlők 9,9%-

ánál az iskolában történt, 5,3% a katonaság során, illetve szintén 5,3% a környezetében élő emberektől tanulta meg a nyelvet. A szerb nyelv esetében egyaránt 7,6% szerepel az iskolai tanulásnál és a katonaságnál is.

A szomszédok nyelve	Horvát	Szerb
Otthon	19,8%	12,2%
Az iskolában	9,9%	7,6%
A munkahelyen	3,1%	3,1%
Utazás során	3,8%	0,8%
A katonaságnál	5,3%	7,6%
A környezet nyelve	5,3%	3,8%
Összes válasz	47,3%	35,1%
Nem válaszolt	52,7%	64,9%

7.b táblázat: A horvát és a szerb nyelv elsajátításának megoszlása

A nemzetközi nyelvnek tekinthető német nyelvet az adatközlők 46,6%-a az óvodában sajátította el, 13,7%-a pedig otthon (7. c táblázat). A megkérdezettek 26,7%-a szerint az angol nyelv tanulása viszont egyértelműen az iskolához kötődik, csak 7,6% tanulta meg otthon a nyelvet.

„A nagy nyelvek”	Német	Angol
Otthon	13,7%	7,6%
Az óvodában	46,6%	0%
Az iskolában	0,8%	26,7%
Tanfolyamon	0%	1,5%
Az egyetemen	0%	0,8%
A munkahelyen	3,1%	0,8%
Külföldön	1,5%	2,3%
A környezet nyelve	2,3%	0%
Összes válasz	68%	39,7%
Nem válaszolt	32%	60,3%

7. c táblázat: A világnyelvek elsajátításának megoszlása

A nyelvtanulás idejét nézve (7. d táblázat) az adatközlők 12,2%-a 10 éves koráig tanulta meg a horvát nyelvet, 10,7% a szerb nyelvet, és 25,2% a német nyelvet. Az idegen nyelvek tanulásának még a 20. életévig van szerepe, 16,8% az angol nyelvet ekkor sajátította el. 20 éves kor után már csak néhányan kezdtek el nyelvet tanulni.

Az idegen nyelvek elsajátításának ideje	Horvát	Szerb	Német	Angol
Születéstől	0,8%	0,8%	0,8%	0%
0-10 éves	12,2%	10,7%	25,2%	6,1%
10-20 éves	6,9%	5,3%	15,3%	16,8%
20-30 év	3,8%	0,8%	0,8%	1,5%
30-	0%	0,8%	0,0%	1,5%
Nem tudom	0,8%	0%	0%	0%
Összes válasz	24,4%	18,3%	42%	26%
Nem válaszolt	75,6%	81,7%	58%	74%

7. d táblázat: Az idegen nyelvek elsajátításának ideje

A nyelvi alapkészségek közül – a beszéd, az írás, az olvasás és az értés készsége – csak a nyelv hangzó oldalára, vagyis a beszédprodukcióra és a beszédértésre kérdeztem rá. Az adatközlők egy ötfokozatú skálán adhatták meg, hogy milyen szinten beszélnek a magyar, a szlovén, a horvát, a szerb, a német, az angol és az egyéb nyelvet: anyanyelvi szinten, felsőfokon, középfokon, alapfokon, vagy megértik a nyelvet, de nem beszélnek.

A 8. táblázat a nyelvek tudásának szintjeire kapott százalékos megoszlást mutatja.

A legmagasabb értéket a magyar nyelv kapta, vagyis az adatközlők 78,6%-a anyanyelvi szinten beszél a nyelvet, ettől az értéktől jócskán elmarad az anyanyelvi szintű szlovén nyelvtudás (51,1%), de még a felsőfokú is (17,6%). Magyarul felsőfokon 6,9% beszél, középfokon 9,9%, alapfokon 2,3%. Nincs olyan adatközlő, aki megérti, de nem beszél a magyar nyelvet. A magyar nyelv esetében a nem válaszolók aránya 2,3%.

Szlovénul középfokon 16% beszél, alapfokon 4,6%. Megérti, de nem beszél a nyelvet 5,3%, nem töltötte ki ezt a kérdést 5,3%. A horvát nyelv esetében a középfokú (29,8%) és az alapfokú (29%) nyelvtudás dominál, ezen értékek közelében van alapfokon a szerb (28,2%) és szintén alapfokon a német (23,7%) nyelv tudása. A világnyelv, az angol esetében az értés dominál (17,6%), de a térségben még mindig erős a szomszédos nyelvek, a horvát, a szerb és a német hatása. A táblázat utolsó sora mutatja, hogy a felsoroltakon kívül néhányan még megjelöltek egy-egy nyelvet, így 1 adatközlő (0,8%) anyanyelvi

szinten beszéli az arabot, 1 fő (0,8%) középfokon a portugált, és 1 fő (0,8%) alapfokon az orosz nyelvet. A többiek nem írták oda a nyelveket, csak a nyelvtudás szintjét.

A nyelvek és a nyelvtudás szintjei	anyanyelvi szinten	felsőfokon	középfokon	alapfokon	megérti, de nem beszéli	összes válasz	nem válaszolt
magyar nyelv	103	9	13	3	0	128	3
	78,6%	6,9%	9,9%	2,3%	0%	97,7%	2,3%
szlovén nyelv	67	23	21	6	7	124	7
	51,1%	17,6%	16%	4,6%	5,3%	94,6%	5,3%
horvát nyelv	5	5	39	38	16	103	28
	3,8%	3,8%	29,8%	29%	12,2%	78,6%	21,4%
szerb nyelv	4	5	18	37	26	90	41
	3,1%	3,8%	13,7%	28,2%	19,8%	68,6%	31,3%
német nyelv	9	10	27	31	16	93	38
	6,9%	7,6%	20,6%	23,7%	12,2%	71,0%	29%
angol nyelv	2	5	21	16	23	67	64
	1,5%	3,8%	16%	12,2%	17,6%	51,1%	48,9%
egyéb nyelv	1	0	1	3	2	7	124
	0,8%	0%	0,8%	2,3%	1,5%	5,4%	94,7%

8. táblázat: A nyelvek és a nyelvtudás szintjeinek megoszlása

Az adatközlők saját bevallásuk szerint a térség kisebbségi nyelvét, a magyart és a többségi nyelvet, a szlovént beszélik a legmagasabb szinten, magyar nyelvtudásuk nagyon magas értéket képvisel. (Anya)nyelvtudásukat gazdagítja a szomszédos országok nyelveinek ismerete: a horvát nyelv a multikulturális térség egyik meghatározó nyelve, a szerb nyelv ismerete pedig visszanyúlik a jugoszláv katonai élethez. A történelmi múlttal is összefüggésbe hozható a német nyelv erősebb jelenléte, szemben a modern világ első nyelvével, az angollal. Így többnyelvű egyénekről beszélhetünk, akik számára természetes a nyelvek együttélése és ismerete.

Az ELDIA-projekt mind a négy alapkészséget vizsgálta, így az értést, a beszédkésztséget, az olvasás készségét és az írást is. Az eredményekből az látszik, hogy a kisebbségi csoport saját bevallása szerint kiegyenlített kétnyelvű mind a négy készségszinten. Anyanyelvükön az értés a legerősebb, ezt követi a beszéd, az olvasás és az írás. Szlovénnyelvi készségeik közül az olvasás áll az első helyen, ezután következik az értés, az írás és a beszéd. Magas a horvát nyelv ismerete is, mely után a német és az angol áll (Kolláth 2012: 89–90).

Bartha Csilla eredményei szerint a magyar nyelv a leggyakrabban és a legmagasabb kompetenciával a beszédben van jelen, az írás és az olvasás terén a szlovén az uralkodó, de az adatok különbséget mutatnak az életkortól és az iskolázottságtól függően.

A legtökéletesebben a legfiatalabb korosztály (24–39 évesek) beszél szlovénul, közepes vagy annál rosszabb nyelvismerettel az 56 év fölöttiek rendelkeznek. Minél iskolázottabb valaki, annál magasabbra értékeli szlovéntudását (Bartha 2007: 92–95). A Kontra-vizsgálat adatai alapján majdnem háromszor annyian (64%, n=67) ítélték saját magyar beszédüket anyanyelvi szintűnek, mint ahányan (22%, n=67) szlovén beszédüket.

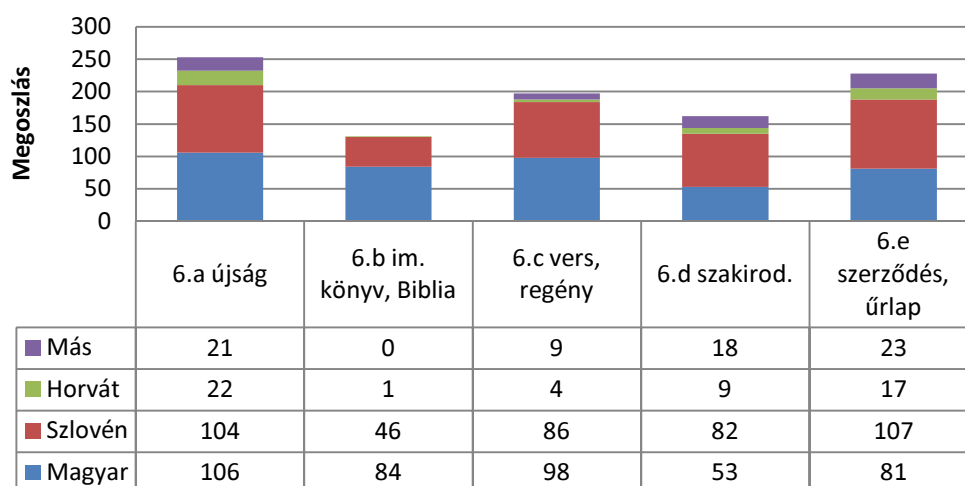
Ha összevetjük a többi, határon túl élő magyar kisebbség adatait a muravidéki adatokkal, akkor az körvonalazódik ki, hogy a muravidéki és az ausztriai magyarok a többi kisebbséghez képest jóval kisebb arányban ítélték saját magyar beszédüket anyanyelvi szintűnek, de jóval nagyobb arányban ítélték államnyelvi beszédüket anyanyelvi szintűnek (Kontra szerk. 2012: 237).

3.4.1. Az olvasás nyelvei

Nemcsak a szóbeli kommunikáció, hanem az írott szövegek olvasásának nyelvválasztási tendenciái is megmutatják, hogy egy kisebbségi sorsban élő közösség mely nyelvet vagy mely nyelveket részesít előnyben, milyen típusú, nehézségű szövegekkel boldogul könnyebben kisebbségi nyelven vagy az államnyelven.

A *Milyen nyelven olvas...?* kérdésnél öt műfajra kérdeztem rá: az újságra, a vallási témájú könyvekre, a szépirodalmi művekre, a szakirodalomra és a hivatalos papírokra. Ezt a kérdést azért vettem át a Kárpát-medencei RSS-vizsgálatból (Kontra szerk. 2012: 229), mert tudni szerettem volna, hogy 15 év távlatából nézve történt-e változás. Egy sorban több x-et is megadhattak a válaszolók, így először az elemszámokat ábrázolva (6. grafikon) kiemelkedik a magyar nyelv igazi fölénye a vallási témájú könyveknél (magyar: 84; szlovén: 46).

Milyen nyelven olvas...?

6. grafikon: Az olvasási szokások ábrázolása

A szépirodalomban nem sokkal marad el tőle a szlovén (magyar: 98; szlovén: 86), az újságoknál és a folyóiratoknál pedig elenyésző a különbség (magyar: 106; szlovén: 104). A szakirodalom olvasásánál (magyar: 53; szlovén: 82), illetve a szerződések és az űrlapok olvasásánál (magyar: 81; szlovén: 107) már a szlovén nyelv dominanciája van jelen. Itt is érdemes a figyelmünket a horvát nyelvre irányítani: az újságolvasásnál 22 fő jelölte meg, a szerződésekénél pedig 17. Az egyéb nyelveknek (többben a németet és az angolt írták oda) a mindennapi életben betöltött szerepét jelzi előfordulásuk aránya (újságolvasás: 21; szakirodalom: 18; szerződések, űrlapok: 23).

A magyar nyelvnek a legfontosabb szerep az újság és a folyóirat olvasásánál jut, a szakirodalom olvasásánál viszont az államnyelv dominanciája jelentős. A vallásban a szlovén nyelv alacsony értéket képvisel, elsődleges szerepe még a kisebbségi nyelvnek van; viszont az államnyelv fölényben van a hivatalos papírok kitöltésénél. A horvátnak, illetve más nyelvnek alig van szerepe a vallási életben.

A 9. táblázat a nyelveknek az olvasásban betöltött százalékos eloszlását mutatja.

A többi műfajt megelőzve a vallási témájú könyveket csak magyar nyelven 39,7% olvassa. Az adatközlők 9,2%-a használja csak a magyart a szerződések, űrlapok olvasásánál.

A szakirodalom olvasásánál a szlovén nyelv fölénye jelenik meg (26,7%), vallási témájú könyveket csak szlovénul 10,7% olvas. A két nyelv együttes használata a szépirodalom olvasásánál a legmagasabb (48,1%), és a szakirodalom olvasásánál a legalacsonyabb (19,8%). A magyar–szlovén–horvát háromnyelvűség az újságolvasásban domináns (8,4%), a vallási könyveknél nem játszik szerepet (0,8%). Előfordultak válaszok a négynyelvűségre

is: a magyar–szlovén–horvát–más nyelv az újságoknál és a szerződéseknel 8,4%-ban van jelen; 6,1%-os arányt képvisel az újságolvasásnál a háromnyelvűség, a magyar–szlovén–más nyelv együttes jelenléte. Kis százalékban, 4,6%-ban, a szakirodalom olvasásánál előfordul a szlovén és más nyelv kombinációja is.

Ezek az értékek is azt bizonyítják, hogy az adatközlők szabadon változtatják a nyelveket, attól függően, hogy milyen témájú szöveg kerül a kezükbe. Az emberek nyitottak a más nyelven megszerezhető információk iránt, a több nyelv együttes jelenléte hétköznapi valósága is egyben.

	újságot, folyóiratot		imádságos könyvet, Bibliát		verset, regényt		szakirodal- mat		szerződést, úrlapot	
magyar nyelv	23	17,6%	52	39,7%	26	19,8%	13	9,9%	12	9,2%
szlovén nyelv	20	15,3%	14	10,7%	14	10,7%	35	26,7%	32	24,4%
magyar–szlovén nyelv	53	40,5%	31	23,7%	63	48,1%	26	19,8%	47	35,9%
magyar–szlovén– horvát nyelv	11	8,4%	1	0,8%	2	1,5%	3	2,3%	4	3,1%
magyar–szlovén– horvát–más nyelv	11	8,4%	0	0%	2	1,5%	5	3,8%	11	8,4%
magyar–szlovén– más nyelv	8	6,1%	0	0%	5	3,8%	6	4,6%	7	5,3%
szlovén–horvát– más nyelv	0	0%	0	0%	0	0%	1	0,8%	1	0,8%
szlovén–horvát nyelv	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	1	0,8%
szlovén–más nyelv	1	0,8%	0	0%	0	0%	6	4,6%	4	3,1%
más nyelv	1	0,8%	0	0%	2	1,5%	0	0%	0	0%
összes válasz	128	97,7%	98	74,8%	114	87%	95	74,4%	119	90,8%
hiányzó adat	3	2,3%	33	25,2%	17	13%	36	27,5%	12	9,2%

9. táblázat: Az olvasás nyelveinek megoszlása

3.4.2. A kapott adatok összevetése

Kontra és Vörös vizsgálatában az újságolvasás aránya majdnem kiegyenlített (magyar: 62 elemszám; szlovén: 66 elemszám), a vallási témájú könyveknél a magyar a domináns nyelv (magyar: 51; szlovén: 34), a szépirodalomnál nem sokkal élvez előnyt a magyar (magyar: 56; szlovén: 51), a szakirodalom olvasásánál azonban egyértelmű a szlovén nyelv fölénye (magyar: 39; szlovén: 53) (Kontra szerk. 2012: 229).

Ebben a vizsgálatban is hasonlóan kiegyenlített az újságolvasásnál a kisebbségi nyelv és az államnyelv szerepe, a vallásnál a magyar nyelv magas fölénye jelentkezik,

viszont a szakirodalom és a hivatali ügyintézés nyelve dominánsan a szlovén. Ez utóbbi ellentmond annak a példás elméletnek, amelyről a jogi háttér bemutatásánál szó esett (2.2. fejezet), vagyis hogy a nemzetiségileg vegyesen lakott területen mindkét nyelv a hivatalos ügyintézés nyelve. Arról sem feledkezhetünk meg, hogy a szaknyelvi, esetenként többszörösen összetett mondatokat tartalmazó szerződések, használati útmutatók megértése könnyebb lehet az adatközlőknek az államnyelven a magyar regiszterbeli hiány miatt.

3.4.3. Szabad témaválasztás az olvasásban

Ehhez a kérdéskörhöz szorosan kapcsolódik, hogy elsősorban milyen témájú könyveket és folyóiratokat olvasnak az emberek magyarul, szlovénul, horvátul, németül és egyéb nyelven.

A 10. táblázat alapján elmondható, hogy az adatközlők 8,4%-a szlovén nyelven olvassa az újságokat. Ennél a témakörnél ez a legmagasabb értékünk, ugyanis sokan nem válaszoltak a kérdésre: a magyar nyelv esetében 61,1%, a szlovén nyelv esetében 71,8% a nem válaszolók aránya. Az adatközlők 7,6%-a mindkét nyelven mindent olvas, ráadásul 7,6% az újságokat is magyarul olvassa. A szépirodalom nyelve az adatközlők 6,9%-ánál a magyar nyelv, szlovénul jóval kevesebben olvasnak, csupán 2,3%. Újságokat és nem szépirodalmi műveket 6,1% magyarul olvas, szlovénul csak 3,8%. A vallási témájú könyveknél csak a magyar nyelvnek van szerepe (3,8%), a szlovénnak nincs.

A szakirodalom olvasása kevés adatközlőnél jelent meg, csak 3,8% olvassa magyarul, és ugyancsak 3,8% olvassa szlovénul a szakirodalmi témájú könyveket. Néhány adatközlő az olvasás témájaként megadta a szórakoztató irodalmat és a történelmet.

Az olvasás témája és a nyelvek	Magyarul	Szlovénul
Mindent olvas	7,6%	7,6%
Újságokat	7,6%	8,4%
Szépirodalmat	6,9%	2,3%
Újságokat és regényeket	6,1%	3,8%
Vallási könyveket	3,8%	0%
Szakirodalmat	3,8%	3,8%
Szórakoztató irodalmat	2,3%	1,5%
Történelmet	0,8%	0,8%
Összes válasz	38,9%	28,2%
Nem válaszolt	61,1%	71,8%

10. táblázat: A szabadon választott könyvek, újságok témája és a nyelvek megoszlása

A horvát, a német és az angol nyelv esetében még ennél is kevesebb választ kaptam, csupán 6,1% jelezte, hogy olvas regényt, autósújságot, informatikával kapcsolatos könyvet vagy önéletrajzi írást ezeken a nyelveken. A következő idézetek az adatközlők válaszaiból származnak. A feleletekből látszik, hogy a nyelvek között milyen könnyű tud lenni az átjárhatóság: „*az olvasás nem nyelvfüggő*” (23_Kót_25–39_férfi),¹² „*portugálul, magyarul és szerbül könnyű olvasmányokat olvasok*” (55_Domonkosfa_25–39_férfi), „*egyformán olvasok magyarul és szlovénul*” (99_Hodos_16–24_férfi), „*nincs különbség a magyar és a szlovén között*” (104_Hodos_25–39_férfi).

3.4.4. Regionalitás és olvasás

A 6. grafikon adataiból (3.4.1. fejezet) láttuk a magyar nyelv választásának értékeit az olvasásnál. Az értekezés bevezetőjében említettem a muravidékiek erős regionális kötődését (2.1.1. fejezet), amely a kulturális hagyományok több területén is – pl. hímzőszakkörök, húsvéti tojáskiállítás, néptánc, énekkar – megmutatkozik. A közösség magáénak tudhat néhány magyar nyelvű, időszakos kiadványt.

Hetente jelenik meg a *Népújság* c. lap, amely a régió legfontosabb politikai, gazdasági, kulturális és nemzetiségi kérdéseit elemzi, és tudósítja az olvasókat az aktuális eseményekről. A *Népújság* mellett havonta megjelenik az *Ifi* című ifjúsági lap, a *Kerek Perec* című éves színes magazin, valamint a *Népújság Könyvtár* kötetsorozat is.

A *Népújság* megjelenését megalakulásától fogva az állam támogatja.

A szlovéniai magyarok évkönyve, a Naptár tudományos írásokat, az évfordulókhoz kötődő eseményeket és szépirodalmi olvasmányokat tartalmaz. Minden év decemberének végén a *Népújság* előfizetői ingyen megkapják. A *Muratáj*, mint irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóirat, elsősorban az értelmiség igényeit elégíti ki, a különböző tudományterületek képviselőinek ad megjelenési felületet a határokon innen és túl, középpontba helyezve a muravidéki magyarság történelmét, jelenét és jövőjét.

A *Muratáj* sokat tesz a kulturális sokszínűség érvényesüléséért. Célja kettős: egyrészt a szlovéniai magyar írók és a kulturális élet képviselőinek ad lehetőséget a megszólalásra, másrészt törekszik arra, hogy bekapcsolja a határon túli irodalmakat az egyetemes magyar kultúrába.

¹² Zárójelben az adatközlők sorszáma, lakóhelyét, életkorát és nemét jelölöm. Az adatközlők mondatait átirás nélkül közlöm a disszertációban.

A legfiatalabb „gyermek”, a *Lindua*, a multikulturalitás szempontjait érvényesítő tudományos, társadalomtudományi, irodalmi és képzőművészeti folyóirat évente kétszer vagy háromszor jelenik meg. Magyar és szlovén nyelvű tanulmányokat, szépirodalmi alkotásokat, könyvismertetőket, kulturális összefoglalókat, útibeszámolókat tartalmaz.

Az *Olvassa-e... a Muratájat, a Naptárt, a Népújságot és a Linduát?* kérdésre adott válaszokat szemlélteti a **11.** táblázat. A legmagasabb igenlő értéket (83,2%) a *Népújság* kapta, itt a legkevesebb a nem-mel válaszolók aránya (13,7%), és itt hiányzik a legkevesebb adat (3,1%). A Naptárnál már majdnem kiegyenlített az igenek (39,7%) és a nemek (43,5%) aránya, viszont a két tudományos folyóiratnál nagyon kevés az olvasók száma (*Muratáj*: 20,6%; *Lindua*: 7,6%), és itt hiányzik a legtöbb adat is (*Muratáj*: 25,2%; *Lindua*: 29,8%).

<i>Olvassa-e...?</i>	Igen válaszok száma	Nem válaszok száma	Összes válasz	Nem válaszolt
<i>a Muratájat</i>	27	71	98	33
	20,6%	54,2%	74,8%	25,2%
<i>a Naptárt</i>	52	57	109	22
	39,7%	43,5%	83,2%	16,8%
<i>a Népújságot</i>	109	18	127	4
	83,2%	13,7%	96,9%	3,1%
<i>a Linduát</i>	10	82	92	39
	7,6%	62,6%	70,8%	29,8%

11. táblázat: Az olvasási szokások százalékos megoszlása

A közösség életében a *Népújság* tölti be a legfontosabb szerepet, ráadásul a felsoroltak közül ez az egyetlen, online is olvasható termék. A *Muratáj* alacsony százalékos megoszlása jelzésértékű: tudjuk, hogy az emberek falvakban élnek, nem a tudományos és irodalmi művek határozták meg az emberek mindennapjait. Azóta felnőtt egy újabb nemzedék, akinek más lett a viszonya az olvasáshoz. Ráadásul a Muravidéken alapvetően megvan a kötődés a regionális irodalomhoz, több költője és írója van a közösségnek, a Bánffy-központban rendszeresek az irodalmi estek, az MNMI nagy hangsúlyt fektet a helyi sajátosságokat tartalmazó művek megjelentetésére.

A küllemében is elegáns *Lindua* alacsony olvasottsága azért is meglepő, mert a másik három termékkel szemben kétnyelvű: a szerzők szabadon dönthetnek arról, hogy tudományos cikkeik, műveik, élménybeszámolóik melyik nyelven jelenjenek meg.

3.5. Nyelvválasztás a médiában

A kérdőív V. részében két nyílt végű kérdés foglalkozott a tévézési és a rádióhallgatási szokásokkal. Az adatközlők által megadott nyelvek között szerepelt a magyar, a szlovén, a horvát, a német, az angol és az egyéb kategória. A magyar nyelvet 101 válaszadó írta, a szlovént 83, a németet 41, a horvátot 19, az angolt 9 és az egyéb nyelvet 4. A magyar nyelv magas aránya megnyugtató, bár nem sokkal marad el tőle a szlovén. A régió többnyelvűségére utal a magyar és a szlovén mellett a német nyelv gyakorisága is. Ha kisebb mértékben is, de jelen van a horvát és az egyéb nyelv is. Az egyéb nyelvek között az adatközlők a szerb, az olasz, a spanyol és a portugál nyelvet írták.

Ezt az eredményt pontosítja a százalékos megoszlás (n=117; nem válaszolt: 14 fő): csak magyar nyelven 17,6% néz tévét, és hallgat rádiót, csak szlovénul 4,6%, mindkét nyelven 26,7% (12. táblázat). Tehát a magyar–szlovén kétnyelvűségnek van a legnagyobb szerepe a tévézési és a rádióhallgatási szokásoknál. A magyar–szlovén–német nyelvet 9,9% használja, a magyar–szlovén–horvát és a magyar–szlovén–horvát–német nyelvet 5,3–5,3%. A nyelvek egyéb kombinációi kevés embernél szerepelnek, de egy-egy adatközlőnél előfordul öt vagy hat nyelv is. Három adatközlő semmilyen nyelvet nem írt a papírra, viszont megjegyezték, hogy nekik mindegy a nyelv.

magyar nyelv	23	17,6%	magyar–szlovén–horvát–egyéb nyelv	2	1,5%
szlovén nyelv	6	4,6%	magyar–szlovén–angol nyelv	2	1,5%
magyar–szlovén nyelv	35	26,7%	magyar–német–angol nyelv	2	1,5%
magyar–szlovén–német nyelv	13	9,9%	magyar–szlovén–német–angol nyelv	2	1,5%
magyar–szlovén–horvát nyelv	7	5,3%	magyar–szlovén–horvát–német–angol	1	0,8%
magyar–szlovén–horvát–német nyelv	7	5,3%	magyar–szlovén–horvát–német–angol–egyéb nyelv	1	0,8%
szlovén–német nyelv	5	3,8%	magyar–szlovén–német–egyéb nyelv	1	0,8%
magyar–német nyelv	4	3,1%	szlovén–német–angol nyelv	1	0,8%
német nyelv	4	3,1%	magyar–horvát nyelv	1	0,8%
Összes válasz	117	89,3%	Nem válaszolt	14	10,7%

12. táblázat: Nyelvhasználati szokások tévézésnél és rádióhallgatásnál

3.5.1. Regionalitás a médiában

A szlovéniai magyarok két, magyar nyelvű regionális csatorna közül választhatnak, amelyeken keresztül nyomon követhetik a közösség életének gazdasági, politikai és kulturális híreit. Közvetlenül a nemzetiséget szólítja meg a Muravidéki Magyar Rádió (MMR) és a Lendvai Tévéstúdió magyar nyelvű adása. Az MMR első magyar nyelvű műsorát 1958. november 29-én rögzítették hangszalagra az akkor átadott muraszombati stúdióban. A felvétel akkor még 10 percnyi híryanagból állt. 1974-ben a műsoridő még napi egy, vasárnap pedig két óra volt, 1999-ben bővült napi 11,5 órára (Végi 1999: 102–105). Ma már egész napos magyar nyelvű műsoridővel rendelkezik. Az MMR jelentőségét mutatja, hogy a határ magyar oldalán, főleg Zala és Vas megyében is sokan hallgatják.

A Lendvai Tévéstúdió *Hidak (Mostovi)* c. műsorát 1978. október 25-e óta láthatják a nézők. Szimbolikus a név, hiszen a műsor hidakat kíván(t) építeni a kisebbség és a többségi nemzet között, az anyanemzettől elszakított nemzeti közösség és az anyaország között.

A műsor kezdetben havonta egyszer, szerdánként, 20 percben jelentkezett. Azóta a *Hidak* mellé hat új műsor is megszületett, és a műsoridő már hetente négyszer fél óra (Magyar Lovrić 2013: 47).

Az V. részben feltett kérdésre, hogy *A Muravidéki Magyar Rádiót szokta-e hallgatni, a lendvai tévét szokta-e nézni?* az adatközlők többsége, 77,1%-a (101 fő) igennel válaszolt. Az összes válasz száma n=119 volt, ebből 13,7% (18 fő) válaszolt nemmel, nem adott választ 9,2% (12 fő). A válaszok magas száma is bizonyítja, hogy a helyi, magyar nyelvű rádió- és tévéállomás része az emberek hétköznapijainak.

Arra a kérdésre, hogy kb. hány órát nézik a tévét, és hallgatják a rádiót, a következő eredményt kaptam. Rádiót egész nap 1,5% hallgat, hetente pár órát 16%, naponta több órát 9,9%, naponta pár órát 17,6%, naponta egy órát 9,9%, és ritkán hallgatja az MMR adásait szintén 9,9%. Az összes válasz száma n=85 (az összes adatközlő 64,9%-a), nem válaszolt 35,1% (46 fő). A televíziónál öt fő adta meg, hogy naponta pár órát nézi a műsorokat.

A rádió- és a tévéműsorok hozzájárulhatnak a nemzeti tudat szilárdításához, az anyanyelvápoláshoz, a gyökerek megismertetéséhez, ha a magyarok a jövőben is kiállnak az anyanyelven történő tájékoztatás mellett (Zver 2013: 13).

3.6. A vallás és a nyelvhasználat összefüggései

A 3.6. fejezet a nyelveknek a vallásban betöltött szerepét vizsgálja. Ahogy a 2.1.2. fejezetben láttuk, az egyházi életre vonatkozó törvény (Zakon o verski svobodi; (<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4008>)) nem tartalmaz a nemzeti közösségekre vonatkozó rendelkezést, de a templomnak és a vallás gyakorlásának a kisebbségi közösségekben nyelvmegtartó szerepe van (Bartha 2007: 89). A kérdőív IV. részében szereplő öt kérdés elemzése alapján próbálok választ adni arra, hogy a vallás lehet-e még nyelvmegtartó erő a kis létszámú muravidéki magyarságnál. Ahogy egyik adatközlőm megjegyezte: „egynyelvű istentisztelet szinte már alig van” (138_Dobronak_40–64_nő).

A Hova szokott misére, istentiszteletre járni? kérdésre adott válaszokat több tényező is befolyásolja. Nincs mindenhol magyar nyelvű mise, sőt, nincsenek magyar nyelvű papok, lelkészek sem. Viszont a határ mentén élőknek nem okoz gondot, hogy átjöjjenek Magyarországra. A határok eltűnésével egyre szorosabb a Lendva-vidéken élők és a magyarországi hetési emberek kapcsolata. Az egykori határsávban új utak épülnek, ezáltal lehetővé válik az, hogy ma már egyre több göntérházi, zsitkóci és dobronaki hívő járjon át a gáborjánházi misékre.

A legjobb helyzetben a katolikusok vannak, ugyanis Lendván a vasárnap délelőtti három miséből kettő magyar nyelvű, a gyerekek pedig magyarul tanulhatják a hittant. A szlovén nemzetiségű római katolikus papok valamennyire próbálják megtanulni a magyar nyelvet, így viszont az igehirdetés más, mint hogy ha magyar anyanyelvű paptól hallanák ugyanazt. A reformátusok¹³ és az evangélikusok anyanyelven történő vallásgyakorlása ennél rosszabb helyzetben van. A néhány száz fős magyar református gyülekezet problémája azzal oldódott meg, hogy egy lelkész házaspár telepedett le a Muravidéken, viszont az evangélikusok körében nincs magyar ajkú lelkész (Göncz 2012: 117–118).

Az adatok alapján a kétnyelvű területre jár misére, istentiszteletre az adatközlők 69,4%-a (91 fő), a kétnyelvű területen kívülre 4,6% (6 fő), a kétnyelvű területre és azon kívülre 6,9% (9 fő). Magyarországra is jár 3,8% (5 fő), egyáltalán nem gyakorolja a vallását 2,3% (3 fő). Az összes válasz száma n=115 (87%), nem válaszolt 17 fő (13%).

¹³ A reformátusokhoz korábban Horvátországból járt egy református pap, de Jugoszlávia felbomlása után a hívek lelképásztor nélkül maradtak. A magyarországi református püspökséghez fordultak segítségért, és ígéretet kaptak egy állandó lelkész közreműködésére, akinek szerepe volt abban, hogy 1993-ban megalakult Szentlászlón a Szlovéniai Református Egyház (Mák 2002: 93).

Egy adatközlő megjegyezte, hogy a misére járás attól függ, hogy éppen hol tartózkodik. Az összes adatközlőből 26 fő jelölte, hogy Lendván is részt vesz a misén.

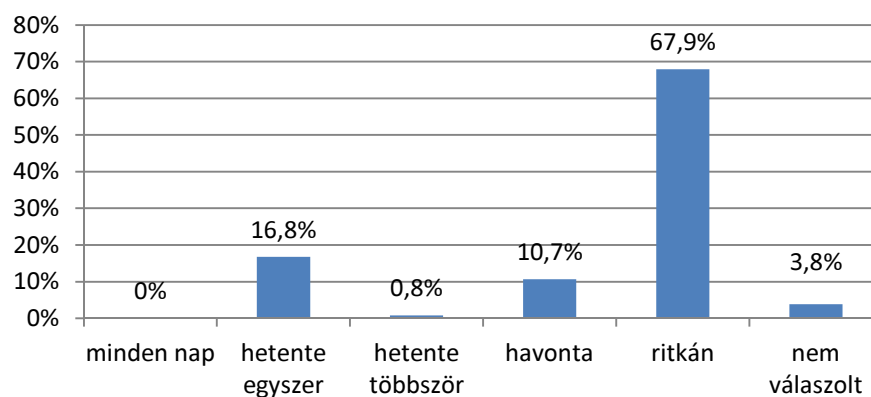
A **3.1.2.** fejezetben láttuk, hogy az adatközlők 52,7%-a római katolikus vallású, 29%-a evangélikus, 17,6%-a református, és más vallási irányzat híve 0,8%. A **13.** táblázat az egyes településekre lebontva ábrázolja, hogy az adatközlők melyik vallási felekezethez tartoznak. A kapcai és a kóti adatközlők mind római katolikusok, Göntérházán és Dobronakon egy fő kivételével mindenki római katolikus. A goricskói részen alacsony a római katolikusok aránya, csak Pártosfalva jelent kivételt (6,9%). Az evangélikusok száma Hodoson (9,9%) és Domonkosfán (9,2%) a legmagasabb, a reformátusoké pedig Szentlászlón (8,4%). A Lendva-vidéki településeken a római katolikus hívők vannak többségben, Goricskóban pedig a néhány római katolikus hívő mellett a reformátusok és az evangélikusok.

A vallási hovatartozás aránya	Az adatközlők száma	Római katolikus	Református	Evangélikus	Más	Nem jelölte
Kapca	16	16	0	0	0	0
	12,2%	12,2%	0%	0%	0%	0%
Kót	16	16	0	0	0	0
	12,2%	12,2%	0%	0%	0%	0%
Szentlászló	16	2	11	2	1	0
	12,2%	1,5%	8,4%	1,5%	0,8%	0%
Domonkosfa	16	2	2	12	0	0
	12,2%	1,5%	1,5%	9,2%	0%	0%
Szerdahely	15	3	6	6	0	0
	11,5%	2,3%	4,6%	4,6%	0%	0%
Pártosfalva	14	9	1	4	0	0
	10,7%	6,9%	0,8%	3,1%	0,0%	0%
Hodos	16	1	2	13	0	0
	12,2%	0,8%	1,5%	9,9%	0%	0%
Göntérháza	15	14	0	1	0	0
	11,5%	10,7%	0%	0,8%	0%	0%
Dobronak	7	6	1	0	0	0
	5,3%	4,6%	0,8%	0%	0%	0%
Összesen:	131	69	23	38	1	0
	100%	52,7%	17,6%	29%	0,8%	0%

13. táblázat: Az adatközlők vallási hovatartozásának megoszlása települések szerint

A 7. grafikonról leolvasható, hogy a muravidékiek milyen rendszerességgel járnak templomba. A megadott kategóriák között szerepelt, hogy minden nap, hetente egyszer, hetente többször, havonta vagy ritkán jár az adatközlő a templomba. 67,9% ritkán jár templomba, 16,8% hetente egyszer, 10,7% havonta. Nagyon alacsony, 0,8%, a hetente többször templomba járók száma. Olyan adatközlő nincsen, aki minden nap elmenne. 3,8% nem adott választ a feltett kérdésre.

Milyen rendszerességgel látogatja a templomot?

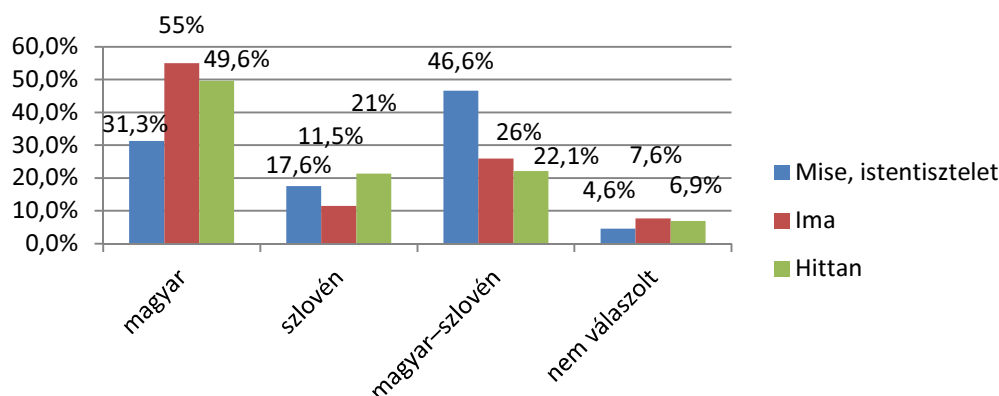

7. grafikon: Az adatközlők templomba járási szokásinak megoszlása

A 8. grafikon három kérdés adatait együtt ábrázolja. A *Milyen nyelvű miséket hallgat, milyen nyelvű istentiszteletre jár?, Milyen nyelven szokott imádkozni?* kérdésekre három válasz közül jelölhették be az adatközlők, hogy magyarul, szlovénul vagy mindkét nyelven gyakorolják hitüket. A misék és az istentiszteletek nyelvválasztásánál a legmagasabb értéket, 46,6%-ot a magyar–szlovén kapta, csak magyar nyelvű szertartásokon 31,3% vesz részt. Ettől jóval elmarad a csak szlovén nyelvű miséken, istentiszteleteken részt vevők aránya: mindössze 17,6%. A nem válaszolók aránya 4,6%. Az imádkozás nyelve döntően a magyar a válaszolók 55%-ánál, a kisebbségi nyelv és az államnyelv együtt az adatközlők 26%-ánál van jelen, a szlovén nyelven imádkozók aránya pedig 11,5%. Itt a legmagasabb a nem válaszolók aránya, 7,6%.

A *Milyen nyelven tanulta a hittant?* nyílt végű kérdésre három féle válasz fordult elő: magyar, szlovén és magyar–szlovén. Az adatközlők 49,6%-a magyarul tanulta a hittant, 22,1% mindkét nyelven, és 21% magyarul. A nem válaszolók aránya 6,9%.

A hit nyelvei

8. grafikon: A nyelvek szerepe a vallási életben

Az imádkozáshoz kapcsolódott még egy kérdés (*Ha mindkét nyelven imádkozik, akkor mi dönti el, hogy mikor melyik nyelven?*), annak részletezésére, hogy mely tényezők befolyásolják az imádkozás nyelvét. Erre a nyílt végű kérdésre csak 11 adatközlő felelt, viszont a további kutatások szempontjából hasznosnak tartom a megjegyzéseiket, mert megvilágítják a nyelvválasztás belső és külső mozgatórugóit. A válaszok a következők voltak: „*többnyire magyarul, csak ha más hangosan imádkozik, akkor illeszkedem hozzá*” (53_Domonkosfa_25–39_nő); „*otthon magyarul, a templomban szlovénul*” (89_Pártosfalva_40–64_nő); „*a gyermekkorom határozza meg*” (112_Hodos_65–férfi); „*magyarul a miatyánkot, szlovénul az üdvözlégyet, megszokás hittanról*” (114_Göntérháza_16–24_nő); „*attól függ, hogy kiért imádkozom*” (133_Dobronak_25–39_nő). Hat adatközlőnél a szertartás nyelve befolyásolja az ima nyelvét. Ezek a válaszok is azt bizonyítják, hogy a gyerekkor, a hittanórák, a szertartások és a másokhoz való alkalmazkodás szabja meg a nyelvhasználatot.

3.6.1. Az eredmények összevetése

Az eddigi három nagy kutatás eltérő típusú kérdésekkel vizsgálta a témakört. Bartha Csilla kérdőíve a pappal és a hívőtársakkal való kommunikációra kérdezett rá, amelynek eredménye a magyar nyelv magas aránya lett. Az imádságoknál 88%-ban van jelen a magyar, viszont a templomba járási szokások azt tükrözik, hogy 147 adatközlőből 48,3% csak nagyobb ünnepekkor látogatja a templomot, 20,3% hetente, 17,5% pedig havonta. Vagyis a vallásnak itt nincsen meg a nyelvmegtartó ereje (Bartha 2007: 89–90).

Az RSS-kutatásban két kérdés vonatkozott a magyar nyelv használatára: egyrészt melyik nyelv használatos a falusi templomban, és melyik a városiban. A városi templomban használt nyelvet kellett kitölteniük a falvakban és a városban lakóknak, a falusi templomban használt nyelvet csak a falusiaknak. A falvakban a kapott eredmény 94% lett, de ehhez az arányhoz hozzátartozik, hogy a 67 adatközlő közül 31 adatai hiányoznak. A városban az arány 60%, 37 válaszadó választotta a magyart, 40% (25 fő) más nyelvet vagy semmit nem jelölt meg. Imádkozás közben is a magyar nyelv lett a domináns: 71,6% (48 fő) magyarul imádkozik, 11,9% (8 fő) pedig magyarul és más nyelven (Kontra szerk. 2012: 230–231). Ha megnézzük egy másik kisrégióban, az ausztriai magyarok körében a Susan Gal által végzett kutatást, jól látszik, hogy életkortól függetlenül – két fő kivételével – az Istennel való beszélgetés nyelve a magyar (1991: 70). Az 1996-os ausztriai RSS-kutatásban a 51 adatközlő (85%) magyarul imádkozik, de 16 fő (26,7%) már németül (Kontra szerk. 2012: 114).

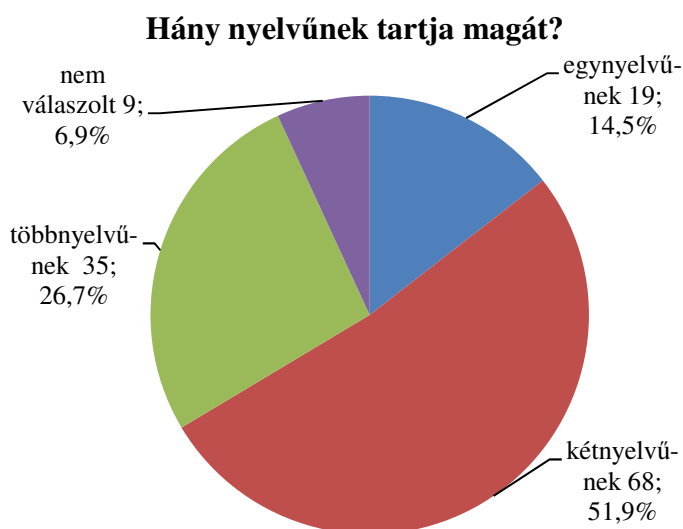
Az ELDIA-vizsgálatban egy ötfokú értékelő skálán kellett bejelölni, hogy a templomban a magyart mindig, gyakran, néha, ritkán vagy soha nem használják az adatközlők. 240 főből (54 hiányzó válasz mellett) 39,2% mindig a magyart használja, 30% gyakran, 10,4% néha, 8,3% ritkán és 12,1% soha. A szlovén nyelvnél 239 adatközlő válasza alapján (55 hiányzó adat mellett) a gyakran (28,9%) képviseli a legmagasabb értéket, a mindig 13%, a néha 23%, a ritkán 20,1%, a soha 15,1%. A mindig és a gyakran adatok összevetéséből látszik, hogy a magyar és a szlovén nyelv között 27,3% különbség van, a kisebbségi nyelv javára (Kolláth 2012:93–100).

Jelen kutatás is azt mutatja, hogy ritkán járnak az emberek „Isten házába”, ennek sok belső és külső oka is lehet. A gyerekkori szokások, a hittanórák, a hitoktatók nyelvtudása is szerepet játszik abban, hogyan rögzülnek az imák, milyen nyelven mondják el a hívek az imádságokat. Az adatokból látszik, hogy az imák nyelve döntően még mindig a magyar (55%), amelyet talán még tovább lehet örökíteni ezen a nyelvhasználati szintén. Öröndetes az a tény is, hogy ennél a kérdéskörnél nagyon alacsony a kihagyott válaszok száma (kivéve az utolsó nyílt végű kérdést).

3.7. A nyelv és az identitás kapcsolata

Ez a fejezet azt a kérdéskört vizsgálja, hogy a két- és többnyelvűség mekkora hatást gyakorol az egyén identitásának meghatározására, valamint hogyan jelenik meg az anyanyelv és a kétnyelvű terület az önmeghatározásnál. Gereben Ferenc (1999: 76–77) vizsgálatai rámutattak arra, hogy a határainkon túl élő magyar kisebbségeknél a magyarsághoz való tartozást az anyanyelvhez, a kultúrához, a történelmi hagyományokhoz és szokásokhoz való kötődés határozza meg, vagyis a nemzeti identitás fogalmához elsősorban etikai, kulturális és emocionális jelentés kapcsolódik.

A kérdőív VI. része három nyílt végű kérdést tartalmazott az identitás vizsgálatához. Az első kérdésben (*Egynyelvűnek, kétnyelvűnek vagy többnyelvűnek tartja magát?*) nemcsak egy egyszerű választ vártam, hanem indoklást is, hiszen ez árul el legtöbbet az egyénnek és ez által a közösségnek a nyelvekről alkotott gondolkodásáról. Bár megjegyzem, hogy az első, testszerű kérdésre adott válaszok, jelölések aránya (a megfelelő szót alá is lehetett húzni) jóval magasabb, mint a kérdés második részében, a fogalmazást igénylő egész mondatok száma. Az $n=122$ válaszból 19 fő (14,5%) egynyelvűnek, 68 fő (51,9%) kétnyelvűnek, 35 fő (26,7%) pedig többnyelvűnek vallotta magát (**11. diagram**).¹⁴ A hiányzó válaszok száma 9 (6,9%).

11. diagram: Az adatközlők egy-, két- és többnyelvűségének megoszlása

¹⁴ A tematikus blokk végén 115 adatközlő (87,7%) jelölte, hogy vannak olyan barátai és ismerősei, akikkel csak magyarul, vagy csak szlovénul beszél. Négy adatközlő (3,1%) válaszolt nemmel.

A magukat egynyelvűnek tartó adatközlők (14,5%) közül nyolcan indokolták meg a válaszukat. Két adatközlő a többnyelvű tudása ellenére is egynyelvű: „*Egynyelvűnek érzem magam, annak ellenére, hogy több nyelvet beszélek*” (22_Kót_25–39_nő; 138_Dobronak_40–64_nő). Két adatközlőnek a magyar nyelv jelenti a biztos tudást: „*Igazán csak a magyarban találom fel magam*” (29_Kót_65–_nő; 24_Kót_25–39_férfi). A mindennapi nyelvhasználatra utal a következő idézet: „*Legjobban csak a magyar nyelvet használom*” (8_Kapca_25–39_férfi). Az egy nyelv tudásának könnyűségét fejezi ki: „*nekem ez a legkönnyebb*” (18_Kót_25–39_nő). Az anyanyelvhez való ragaszkodásra – „*azért mert magyar az anyanyelvem*” (78_Szerdahely_65–_nő) –, és a nemzethez való tartozásra is – „*mert szlovén vagyok*” (81_Pártosfalva_16–24_nő) – találtam egy-egy példát.

A kétnyelvű adatközlők közül harminchárman (48,5%) indokolták meg válaszukat. Ebből húsz adatközlő hivatkozott arra, hogy számukra a kétnyelvűség mindkét nyelv ismeretét és használatát jelenti a mindennapokban. Tizenhárom adatközlő más aspektusból közelítette meg a kérdést. Ketten a lakóhellyel magyarázták meg válaszukat, amely a regionális identitásukra utal: „*mert a kétnyelvű területen élek*” (94_Pártosfalva_65–_nő; 105_Hodos_40–64_nő). Szintén ketten mindkét nyelvet anyanyelvüknek tartják: „*mert azok a szülői nyelveim*” (113_Göntérháza_16–24_nő; 115_Göntérháza_16–24_férfi). A lakóhelyet jelentő régiót és a mindennapos nyelvhasználatot kapcsolta össze egy adatközlő: „*mert két nyelvű területen élek és mindkét nyelvet használom minden egyes nap*” (114_Göntérháza_16–24_nő); egy másik pedig a nyelvhasználat gyakoriságát vette alapul: „*mert a magyart és a szlovént rendszeresen használom, a többit csak alkalmilag*” (104_Hodos_25–39_férfi). A területre és a családra utal: „*ilyen helyen és családban élek*” (122_Göntérháza_40–64_nő); a származásra: „*a szüleim miatt*” (77_Szerdahely_65–_nő), a gyerekkori nyelvhasználati szokásokra: „*kettő nyelvet beszélek kiskorom óta*” (119_Göntérháza_25–39_férfi) és a párválasztásra: „*Azért mer a feleségem szloven*”. (91_Pártosfalva_40–64_férfi).

Az ország nyelvi-jogi helyzete is előkerült: „*mert nálunk két nyelvűség van*” (63_Domonkosfa_65–_férfi) és a mindennapok gyakorlata: „*mert szükség van rá*” (48_Szentlászló_65–_férfi). A következő mondat volt számomra a legfontosabb vélemény, amely összegzi a kétnyelvűség lényegét: „*mindkét nyelven gondolkodok, mindkét nyelven ismertem meg, neveztem meg a dolgokat, a világot, a történetet...*” (53_Domonkosfa_25–39_nő).

A többnyelvű adatközlők közül húszan (57,1%) osztották meg velem válaszájuk miatt. Tizenöten írták, hogy azért tartják magukat többnyelvűek, mert több nyelvet beszélnek, és több nyelven értenek; ketten pedig a gyerekkori többnyelvűségekre hivatkoztak (49_Domonkosfa_16–24_nő; 55_Domonkosfa_25–39_férfi).

A következő három válasz a nyelvek együttélésére, ill. a nyelv és a gondolkodás összefüggéseire világít rá: „*két anyanyelvem van, a többit pedig a munkában használom*” (40_Szentlászló_25–39_férfi); „*mert naponta találkozom több mint két nyelvel*” (120_Göntérháza_25–39_férfi); „*mert több nyelvet beszélek gondolkodás nélkül*” (131_Dobronak_16–24_férfi).

A kapott válaszokból kiindulva elmondható, hogy az egy-, két- és többnyelvűség definiálásában szerepet játszik a nyelvi magabiztosság: melyik nyelvben a legstabilabb a válaszadó tudása, ez leginkább az anyanyelvhez, az anyanyelvekhez kapcsolódik; a kétnyelvű területhez kötődő élet (a regionális identitás tudata), a nyelvek használatának gyakorisága (a munka hány nyelvhez kötődik), szükségessége, illetve a nyelv és a gondolkodás kapcsolata.

A második kérdés konkrétan az identitás meghatározására irányult: *Ön muravidéki magyarnak vagy szlovéniai magyarnak vallja magát? Miért?* A nemzeti identitás alapvető eleme a nemzeti név. Veres Valér (2008: 39) hivatkozik arra, hogy míg Magyarországon az egyszerű magyar megnevezés dominál, addig a Kárpát-medencei kisebbségi magyarok esetében az ún. regionális jelzős megnevezés a jellemzőbb. Az általam feltett kérdés az adatközlőknek „csak” két válasz lehetőségét sugallta, bár néhányan utaltak arra, hogy ők csak egyszerűen magyarok.

Az n=118 válaszból 53 fő (40,4%) muravidéki magyarnak, 52 fő (39,7%) szlovéniai magyarnak vallotta magát, vagyis nagyon szoros a két meghatározásra kapott érték. Két (1,5%) adatközlő mindkét kategóriába besorolta magát. 11 válasz (8,4%) az egyéb kategóriába került, ugyanis ők nem muravidékinek, és nem szlovéniaiak tartják magukat. Az üres válaszok száma 13 (9,9%). Az 53 főből 27 fő (50,1%) nem indokolta meg, hogy miért tartja magát muravidéki magyarnak, 18 fő (34%) arra hivatkozott, hogy ezen a területen él. A többi válasz csak 1-1 adatközlőnél jelentkezett. A muravidéki hovatartozás megjelölésénél fontos tényező a születés: „*mert itt születtem*” (26_Kót_40–64_nő); az érzelmi kötődés: „*mert így érzem és tartom jónak*” (122_Göntérháza_40–64_nő); „*e az a szűkebb hazám*” (137_Dobronak_40–64_nő); „*a tájhoz való kötődöttség miatt*” (138_Dobronak_40–64_nő). Külön kategóriát alkot a nyelvhasználat kérdésköre: „*mert a*

magyarban találom fel magam” (29_Kót_65–_nő); *„mert csak Muravidéken használjuk jobban a magyar nyelvet*” (8_Kapca_25–39_férfi) *„Szlovéniában nem beszélnek magyarul*” (55_Domonkosfa_25–39_férfi). A közösséget alkotó emberek hasonlósága is meghatározó lehet: *„nem sokan vagyunk, de magánfajták vagyunk, se rendes szlovén, de magyar se”* (5_Kapca_25–39_nő).

Szlovéniai magyarnak 52 adatközlő tartja magát, ebből harmincnyolcan (73,1%) nem indokolták meg válaszukat. 14 adatközlőből (26,9%) négyen válaszolták azt, hogy ebben az országban élnek, ezért szlovéniai magyarok, hárman pedig azt, hogy Szlovénia a születési helyük. Egy adatközlő nem tudott semmilyen okot megnevezni, egy másik pedig az érzéseire hivatkozott. Egyik válaszolónak a *„Muravidék túl szűk fogalom*” (23_Kót_25–39_férfi); mások a nyelv és az állampolgárság felől közelítették meg a választ: *„Szlovéniában élek, és magyarul beszélek*” (50_Domonkosfa_16–24_nő); *„szlovén az állampolgárságom*” (119_Göntérháza_25–39_férfi); *„anyanyelvem magyar, állampolgárságom szlovén*” (124_Göntérháza_40–64_férfi). Egy adatközlő a muravidéki magyarok tevékenysége felől vizsgálta saját identitását: *„nem követem anyira a muravidéki magyarok aktivitását, azért inkább általánosítom*” (131_Dobronak_16–24_férfi).

Az egyéb válaszok száma 11. Ebből jelzők nélkül, magyarnak tartja magát öt fő, szlovénnek három fő, egyiknek sem egy fő. Egy adatközlőnél nem számít az elnevezés. Egy főnél pedig a lokális identitás erőssége jelent meg: *„goricskói magyar*” vagyok (70_Szerdahely_25–39_nő).

Az eddigi eredményeket összevetve körvonalazódik: a magyar nyelv mint az identitás formálásában szerepet játszó tényező emelkedik ki a kategóriák közül. Megjegyzem, hogy a nyelvjárás egyetlen válasznál sem szerepelt, tehát a muravidéki, szlovéniai magyarok a közös magyar nyelvet említették, és nem a vernakuláris anyanyelvjárásukat. Azok az adatközlők, akik muravidéki magyaroknak vallották magukat, a kétnyelvű területhez, a szűkebb régióhoz kötődnek, amely magyar is, de szlovén is, így erősnek nevezem regionális azonosságtudatukat. A szlovéniai magyarok elnevezés már a nemzeti identitásra utal, arra, hogy az emberek ahhoz az országhoz tartoznak, ahol élnek, és azonosulnak az őket befogadó ország értékrendjével (vö. Göncz 1998: 18). Identitásuknak nem a lakóhelyük, esetünkben a kétnyelvű terület a jelölője.

A harmadik kérdésre, *Mennyire fontos a nyelv az identitás szempontjából?* adott válaszokat a következő kategóriákba soroltam: nagyon fontos, fontos, nem fontos és nem tudom. Az összes válasz száma n=100, a hiányzó válaszok száma 31. A nagyon fontos választ írta 62

fő (62%), a fontost 23 fő (23%), a nem fontost 2 fő (2%), és nem tudta a választ 4 fő (4%). A nagyon fontos válaszoknál három megjegyzést olvashatunk a nyelvre vonatkozóan: „*a megvalósulás eszköze*” (41_Szentlászló_40–64_nő); „*több nyelven tudsz többet érsz*” (79_Szerdahely_65–_férfi); „*nyelvében él a nemzet*” (128_Göntérháza_65–_férfi).

A fontos választ adóknál két adatközlő megjegyzése árulkodik arról, hogy mit jelent számukra a nyelv: „*sok helyzetben jól jön*” (49_Domonkosfa_16–24_nő); „*hogy ismerjék az embert*” (76_Szerdahely_40–65_férfi). Kilenc adatközlő válaszát külön kezeltem a saját vélemény kifejtése miatt, ezeket idézem: „*Jó tudni szépen, helyesen beszélni, nem csak okoskodni meg nyökörgöve beszélni*” (5_Kapca_25–39_nő). „*Ma már nem jön akkorán számításba, jobb ha az ember több nyelven tud kommunikálni*” (8_Kapca_25–39_férfi). „*Első szempont: nyelv nélkül nincs identitás. A magyar nyelv által vagyunk magyarok*” (9_Kapca_40–64_nő). „*Jó hogy valaki több nyelvet beszél*” (13_Kapca_65–_nő). „*Az alapja*” (23_Kót_25–39_férfi). „*Azért hogy megértsük*” (61_Domonkosfa_65–_nő; 63_Domonkosfa_65–_férfi). „*Mennél több nyelven beszél az ember, annál többet ér*” (106_Hodos_40–64_nő). „*Nekem a nyelv csak eszköz, nem identitásom magamat nyelv szerint*” (131_Dobronak_16–24_férfi).

A válaszokból levonhatjuk azt a következtetést, hogy az adatközlők 62%-a számára nagyon fontos, 23%-a számára fontos szerepet tölt be a nyelv az identitás megjelölésében. Kilenc adatközlő válaszáinál elsősorban a több nyelv ismerete fordult elő, amely az életben a könnyebb boldogulás eszközét jelenti, bár szempontként szerepelt az is, hogy a nyelv az alapja az identitásnak. Egy másik válasz arra világít rá, hogy a nyelv csak a kommunikáció eszköze, nem része az önmagunkról alkotott képnek (131_Dobronak_16–24_férfi).

3.8. A muravidéki magyarok nyelvi attitűdjei

A szociológia tudományából kölcsönzött, és a szociolingvisztikai kutatásokra kiterjesztett attitűd fogalomnak nyelvi meghatározása is létezik. A nyelvi attitűd (language attitudes) „az egyes embereknek és emberek csoportjainak nyelvekkel, nyelvváltozatokkal, nyelvi jelenségekkel és elemekkel, illetőleg a konkrét nyelvhasználattal szembeni beállítottságát, hozzájuk való viszonyulását, róluk kialakult értékelő jellegű vélekedését jelöli” (Kiss 2002: 135). A nyelvi attitűdöt az egyén nyelvi és nyelvhez kapcsolódó ismeretei, anyanyelvi és általános műveltsége, illetve környezete is befolyásolja. Egy másik megközelítésből nézve a fogalom azt is jelenti, hogy egy nyelvre, egy nyelvváltozatra vagy

éppen egy nyelvi jelenségre kedvező vagy nem kedvező módon reagálunk (Kiss 2002: 135).

A muravidéki magyarság nyelvi attitűdjeiről átfogó vizsgálat még nem készült, de kisebb felmérésekről, elemzésekről már olvashatunk a témában. A Lendvai Kétnyelvű Középiskola tanulói körében végzett kutatás a magyar azonosságtudat összetevőit és a magyarsághoz való kötődést vizsgálta (Hegedűs – Horvat 2003: 412–420), egy szakdolgozat pedig néhány kérdés segítségével Lendván és környékén elemezte a nyelvi-nyelvjárási tudattal és attitűdökkel kapcsolatos vélekedéseket (Gašpar 2002). A nyelvi tudat, a nyelvi attitűd és a nyelvhasználat összefüggéseinek feltárásáról egy külön fejezet szól a Bokor által írt kötetben (2009: 77–108).

Kérdőívem VII. részében négy nyílt végű kérdés a nyelvi attitűdök vizsgálatára irányult. Az első kérdésre – *Mit gondol, létezik-e egységes muravidéki magyar nyelv?* – 27,5% (36 fő) igennel, 59,5% (78 fő) nemmel válaszolt. 3,8% (vagyis öt fő) nem tudott válaszolni a kérdésre, egy adatközlő (0,8%) pedig nem tudta eldönteni, hogy létezik-e, vagy sem. Az összes válaszoló $n=120$ (91,6%), a semmit nem jelölők száma: 11 (8,4%). A válaszadók közül néhányan a szubjektív véleményüket is odaírták, alátámasztva, hogy miért nincs egységes muravidéki magyar nyelv: „*Goricskón, mindenőtt kicsit mássabb a kiejtés*” (5_Kapca_25–39_nő); „*a muravidéki magyarok sok szlovén szavakat használnak*” (31_Kót_65–_férfi); „*mert vannak szavak mást jelenthetnek*” (49_Domonkosfa_16–24_nő). Az egyik válaszadó (127_Göntérháza_65–_férfi) szerint viszont létezik az egységes nyelv, amelynek hetési vagy muravidéki az elnevezése. Az adatokból azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a laikus beszélők többsége szerint (59,5%) nem létezik az egységes nyelv fogalma, mert a mindennapi tapasztalatokból tudják, hogy a nyelv tagolódik (még ha nem is így fogalmazzák meg magukban). Érdekes gondolat az is, hogy azért nincs egységes muravidéki nyelv, mert a szókészletbe szlovén szavak ékelődnek be, tehát az idegen szavak sokasága megbontja egy nyelv egységét.

A második kérdésre – *Ismer-e olyan kifejezéseket, amelyeket Goricskóban szebben vagy másként mondanak, mint Lendva vidékén?* – közel azonos arányban kaptam válaszokat. 50 adatközlő (50%) igennel, 44 (44%) nemmel válaszolt. 6 adatközlőből (6%) négy nem tudja a választ, ketten a véleményüket közölték: „*másként igen, szebben nem*” (23_Kót_25–39_férfi), vagyis az adatközlő azt elfogadta, hogy más a beszéd egy másik régióban, de azt nem tartja szebbnek az övénél; „*mindenki a magáét tartja legszebbnek*” (76_Szerdahely_40–65_férfi), tehát érzelmileg kötődünk a saját nyelvünkhöz. Az összes válasz száma $n=100$, nem válaszolt 31 fő (31%). A legszembetűnőbb nyelvi különbségnek

az ö-zést tartják az adatközlők: kilenc fő hivatkozott az *ember-embör, emberek-embörök* és a *megyek-mögyök* eltérésére. Még egy hasznos tájszót tartalmaz az anyag: az egyik kóti adatközlő leírásában a gereblye náluk *grábla*, de Goricskóban *hozzámrángatú*.

A kérdőívben szerettem volna arra is adatot kapni, hogy adatközlőimnek van-e kedvenc magyar, szlovén vagy horvát szavuk. Az adatközlők 20,6%-a (27 fő) jelölte, hogy van, 33,6%-a (44 fő) pedig azt, hogy nincs. Az összes válasz mellett n=71 (54,2%) magas a kihagyott válaszok száma (45,8%; 60 fő), amit én annak tulajdonítok, hogy ez a kérdés nem nyerte el az adatközlők tetszési indexét, vagy nehezen tudnak metanyelvi ismereteket előhívni, mert még soha nem gondolkodtak el a kérdésen. A kedvenc magyar szavak között szerepel: *mönünk, Micimackó, barátság, hűség, titok, szeretet, megbecsülés, tróger, szerelem, bitang, bíbor, pirkadat, édesanya, édesgyermekem*, és egy szólás: *Hogy az a mennydörgetős menkő vágna belé*. Szlovén szóra csak egy példa volt: *sončen (napos)*, a horvatra pedig egy káromkodás: *majku ti (anyád)*.

A *Melyik nyelvben érzi otthonosabbnak magát?* kérdésre n=125-en válaszoltak, hat adatközlő válasza hiányzik. 74 fő (56,5%) a magyar nyelvben érzi otthon magát, mert ezt a nyelvet tekinti anyanyelvének, a gondolkodás nyelvének, és a szlovén nyelvnél gazdagabbnak találja a szókincsét. Adatközlőim között 91 magyar anyanyelvű van, ahogy a 3.1.1. fejezetben említettem, amelyből az következik, hogy 17 adatközlő nem a magyart jelölte meg ennél a kérdésnél. A többi magyarázatból idézek néhányat, annak megvilágítására, hogy miért társítható az otthon képzetével ez a nyelv:

- „*Magyar. Mert abban a nyelvben nőttem fel.*” (29_Kót_65–_nő)
- „*Itthon magyarul beszélünk.*” (31_Kót_65–_férfi)
- „*A magyarban, mert ezt a nyelvet előbb beszéltem.*” (67_Szerdahely_16–24_férfi)
- „*Magyarban, mert folyékonyan beszélem.*” (106_Hodos_40–64_nő)
- „*Magyarban. Mert többet szokok magyarul beszélni, a szüleimmel, a barátaimmal.*” (115_Göntérháza_16–24_férfi)

Vagyis meghatározó a gyerekkor nyelvi környezete, a család nyelve, a nyelvtudás szintje, és az először elsajátított nyelv stabil ismerete.

28 adatközlő (21,4%) számára a szlovén nyelv egyrészt az anyanyelvet jelenti, másrészt pedig azt a nyelvet, amelyiket többet használja. Ettől eltérő választ ketten adtak: „*szlovén, mert jobban meg értem*” (34_Szentlászló_16–24_nő); „*szlovén – mert többet használtam az iskolába*” (108_Hodos_40–64_férfi).

Mindkét nyelvet 16 fő (12,1%) írta, hárman (2,3%) a beszédpartnerre és a környezetre hivatkoztak, mint például: „*A társaságtól függ. Mariborban otthonosabb a szlovén, Muravidéken pedig inkább a magyar.*” (131_Dobronak_16–24_férfi) Egyik nyelvben sem érzi otthon magát 2 fő (1,5%), nem tudja a választ 1 fő (0,8%). Egy másik adatközlő (0,8%) három nyelvet is megjelölt: a magyart, a szlovént és a németet. Ezekből a válaszokból az látható, hogy az adatközlők 56,5%-a számára a magyar nyelv a meghatározó.

3.8.1. A többségi nyelvről és nemzetről alkotott kép

A kisebbségi helyzet megélésének egy másik aspektusa a kisebbség és a többség közti viszony megélése. A VI. részen belül két kérdés vonatkozott arra, hogy mit gondolnak a kisebbségben élő magyarok a többségi nemzet nyelvéről és beszélőiről, illetve fordítva, hogy az adatközlők szerint a szlovénok mit gondolhatnak a magyar nyelvről és beszélőiről.

Az első kérdésre (*Mit gondol Ön a szlovén nyelvről és beszélőiről?*) n=89 adatközlő válaszolt (67,9%), ebből 79 válasz a nyelvre irányult, tíz válasz pedig a beszélőkre. Nem válaszolt 42 fő (32,1%).¹⁵ A 79 adatközlőből tizenhétnek (21,5%) nem volt véleménye a nyelvről, de szintén tizenhét adatközlő (21,5%) írta, hogy pozitívan viszonyul hozzá. Tizenegy válaszoló (13,9%) hivatkozott arra, hogy ez az ország nyelve, ezért tudni kell. Ahogy egyikük megfogalmazta: „*szláv nyelv, van eredete, kultúrához kötődik, közép-európai nyelv, szeretem beszélni*” (9_Kapca_40–64_nő). Jelzőket is kapcsoltak az államnyelvhez: tizenketten szép nyelvnek tartják, ahogy egyikük megjegyezte: „*nagyon hasonlít a horváthoz és a szerbhez*” (72_Szerdahely_25–39_férfi). A válaszok szerint könnyű (5 fő), nehéz (3 fő), szegény (2 fő), szerény (1 fő) és érdekes nyelv (1 fő). Két adatközlőnek az anyanyelvet jelenti. Az alábbi válaszok tovább árnyalják a beszélők államnyelvhez kapcsolódó attitűdjeit:

- „*nyelv mind a magyar érteni kell*” (19_Kót_16–24_férfi)
- „*mindenki beszéli a nyelveket milyent tud*” (76_Szerdahely_40–65_férfi)
- „*megértem*” (78_Szerdahely_65–_nő)
- „*egyszerű de üres, nincs bent élet*” (108_Hodos_40–64_férfi)

¹⁵ Érdemes lenne azt is vizsgálni, hogy az adatközlők miért nem akarnak bizonyos részeket kitölteni. Ahogy egyikük megjegyezte: számára ez a két kérdés nem fontos, ezért nem is válaszol rá (43_Szentlászló_40–64_férfi).

- „minden nemzetnek megvan a nyelve, minél több nyelvet beszélsz annál jobb” (124_Göntérháza_40–64_férfi)
- „elfogadom a nyelvet, de nem beszélem” (125_Göntérháza_65–_nő)
- „jó ha mindkettő beszéled” (141_Dobronak_65–_nő).

Ezek a mondatok azt sugallják, hogy a kisebbségi sorsban élő beszélők elfogadják a többségi nemzet nyelvét, elismerik hasznosságát, sőt, kiemelik a nyelvtudás szükségességét, mert ahány nyelven beszélünk, annyit érünk.

A magyarok a szlovénokat egyrészt kedvesnek tartják, tisztelik őket, mert ők is emberek: „én tisztellem őket és soha nem gúnyolom őket, még akkor sem, ha nem értem a tájszólásukat” (106_Hodos_40–64_nő); „tisztellem őket és a barátaim is sokan szlovénul beszélnek” (137_Dobronak_40–64_nő). Két negatív jelentésű mondat fordult elő a korpuszban: egyrészt bírálatként fordult elő, hogy a szlovénok nem akarnak magyarul megtanulni, másrészt, hogy egy kicsit büszkék, és nem szeretik a magyarokat.

A második kérdésre (*Mit gondolnak Ön szerint a szlovének a magyar nyelvről és beszélőiről?*) n=94 válasz (71,7%) érkezett, 37 (28,3%) hiányzó válasz mellett. Tizenkilenc adatközlő szerint a szlovének nem szeretik a magyarokat, nincsenek jó véleményekkel róluk. Nyolc fő nem tudja, hogy mit gondolhat róluk a többség, öt fő szerint semmit se gondolnak a szlovének a magyarokról. Négy fő szerint elfogadó a többségi nemzet a kisebbséggel szemben, két adatközlő szerint irigyek, egy adatközlő szerint tisztelik, és becsülik a magyarokat. A nyelvre vonatkozóan tizenhét fő tették azt a megállapítást, hogy a többségi nemzet a magyar nyelvet egy érdekes, de bonyolult és nehezen érthető nyelvnek tartja, amelyet egy másik nyelvhez nem tudnak hasonlítani. Ez a gondolat véleményem szerint arra is visszavezethető, hogy a szláv nyelveket beszélő népek nincsenek egyedül, könnyen megértik, és könnyen is tanulják egymás nyelvét, szemben a magyar nyelvet beszélők „társtalanságával”.

Hét fő szerint nem szívesen hallgatják a magyart: van, akit zavar a nyelv, két fő szerint pedig furcsa nyelvnek tarthatják a magyart. A többi válaszban túlnyomórészt a negatív érzések dominálnak: „nem gondolnak semmit, mert nem olyan fontos a magyar nyelv szlovénoknál” (8_Kapca_25–39_férfi); „lenézik a magyar nyelvet és azokat is akik beszélik, de nem mindenhol” (31_Kót_65–_férfi); „iritálja őket a magyar nyelv” (37_Szentlászló_25–39_nő). Az is világosan látszik, hogy a szlovének egy része elismeri a magyarokat, elsősorban nyelvtudásuk miatt, ugyanakkor nem tekintenek rájuk egyenlő félként:

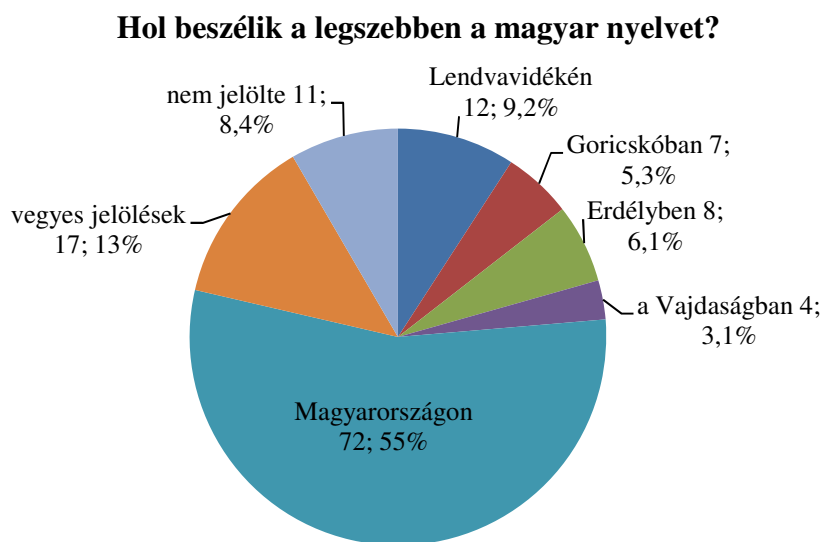
- „Sok az olyan ember, aki lenézi azt, aki tud magyarul, de vannak olyanok, akik csodálkozva és nagy érdeklődéssel hallgatják a magyar nyelvet.” (66_Szerdahely_16–24_nő)
- „Nem értik meg azt, hogy hogyan tudhat valaki két nyelvet egyforma szinten beszélni. A szlovénok nem dicsérik a magyar nyelv beszélőit.” (67_Szerdahely_16–24_férfi)
- „Nehezen tanulják meg, de ha van akarat akor, nagyon szépen beszélnek Magyarul.” (91_Pártosfalva_40–64_férfi)
- „Néhányan (ritkaság): Szlovéniában beszélj szlovénul.” (104_Hodos_25–39_férfi)
- „Sajnos nem minden szlovén néz szép szemmel a magyar nyelvre és beszélőire. Sokszor a társaságban lehűjéznak és leszólnak bennünket.” (106_Hodos_40–64_nő)
- „Van, aki szereti a magyarokat, mert érdekes a nyelv és van akit nem érdekelnek, mert semmi közük hozzájuk.” (114_Göntérháza_16–24_nő)
- „Nekem nem voltak negatív tapasztalataim, de társaságban nem szeretik, ha valakivel magyarul beszélünk a szlovének előtt.” (122_Göntérháza_40–64_nő)

A két kérdésre adott válaszok összehasonlításából láthatjuk, hogy a magyaroknak az állam nyelvéhez és beszélőihez fűződő viszonya és nyelvi attitűdje pozitív, mert Szlovéniában élnek, és a szlovén nyelv nélkül nem tudnának boldogulni. Arról, hogy a szlovének mit gondolnak a magyar nyelvről és a kisebbségi közösségről, a hiteles és reális kép érdekében őket kell megkérdezni. Viszont az adatközlőim által leírt mondatok árulkodnak arról, hogy a többségi nemzet még nem tudja a helyén kezelni a kisebbséget, gyanakodva tekint rá a számára egzotikus és bonyolult nyelve miatt. A válaszok mélyén ott lappang a másikkal szembeni félelem érzése (nem ismerem a nyelvedet, nem olyan vagy, mint én, nincs hozzád közöm).

Mennyire lehet igaz még ma is az a megállapítás, hogy „a szlovén lakosság egy részének lelki világába mégiscsak „beférkőzött” valami kór, ami egyrészt még mindig valamiféle „kisebbségi” komplexust jelent Szlovénia egyéb régióival szemben, másrészt, a magyarságot és a magyar értékeket még ma is – sztereotípszerűen – negatív elemnek látják, akitől vagy amitől tartani kell (kiemelés tőlem, G.J.)” (Göncz 1998: 120)? Ezt a kérdést majd az újabb, a többségi nemzet attitűdjeire irányuló kutatások dönthetik el.

3.8.2. A magyar nyelv presztízse kisebbségben

A magyar nyelvvel szemben tanúsított értékítéletet még egy kérdés tartalmazta. Hasonlóan más vizsgálatokhoz (Imre 1963: 279–283); Kontra 1997: 224–232; Fodor – Huszár 1998: 196–210), arra kértem az adatközlőket, hogy jelöljék be azt a régiót, ahol legszebben beszélik a magyar nyelvet. A válaszok között szerepelt a két muravidéki régió: Lendva vidéke és Goricskó; két határon túli kistérség: a Muraköz és Burgenland; négy nagyrégió: a Felvidék, Kárpátalja, Erdély és a Vajdaság; valamint az anyaország. Amint a **12.** diagramról is leolvasható, az adatközlők 55%-a Magyarországot választotta, 9,2%-a Lendva vidékét, 6,1%-a Erdélyt, 5,3%-a Goricskót, 3,1%-a pedig a Vajdaságot.

12. diagram: Az adatközlők szerint a legszebben beszélt magyar nyelv területi megoszlása

A diagramon látjuk a vegyes jelölések kategóriáját, amellyel az adatközlők 13%-a élt. Ők nemcsak egy választ jelöltek, hanem kettőt, esetenként hármat is: 1 fő Lendva vidékét és Goricskót; 1 fő Lendva vidékét, Erdélyt és Magyarországot; 1 fő a Felvidéket és Erdélyt, egy fő Erdélyt és Magyarországot, hárman Goricskót és Magyarországot, négyen a Vajdaságot és Magyarországot; öten Lendva vidékét és Magyarországot. Egy adatközlő hét régiót is beírt, így számára egyaránt szépen beszélik a magyar nyelvet Lendva vidékén, Goricskóban, a Muraközben, Burgenlandban, a Felvidéken, Kárpátalján és Erdélyben.

A muravidéki adatközlők többsége a magyarországi magyarok által beszélt nyelvet tartja a legszebbnek, a közösségben ennek van presztízse, csak valószínűsíthetem, hogy a köznyelv miatt. Többen kötődnek – a vegyes jelöléseket is beleszámítva 30 fő, az

adatközlők 22,3%-a – szülőföldjükhöz, a Lendva környéki és a goricskói magyar nyelvhez is. Azonban a két legközelebbi kistérséget, amelyek több szempontból is hasonló jegyekkel rendelkeznek, mint a Muravidék, az adatközlők nem választották.

Az RSS-vizsgálatban az 51 érvényes választ adó 56,9%-a (vagyis 29 fő) a budapesti beszédet ítélte a legszebbnek. A saját beszéd szépsége kapcsán csak 7,8% (4 fő) tartotta a muravidéki beszédet a legszebbnek (Kontra szerk. 2012: 238).

Ha Magyarország felől nézzük a nyelvjárások presztízsét, akkor Kontra mérésében (1997: 224–232) a 832 adatközlő 7,6%-a (63 fő) a szegediek beszédét tartotta a legszebbnek, 10,8% (90 fő) pedig a nógrádiakét a legcsúnyábbnak. Fodor Katalin és Huszár Ágnes száz magyar anyanyelvű egyetemista körében végzett vizsgálat alapján megállapította, hogy a Magyarországon kívüli két nyelvjárást, a csángót és a szlovéniai dobronakit a megkérdezettek többsége negatívan ítélte meg, főleg a nők elutasító magatartása volt kiemelkedő. A településtípusokat tekintve a kisvárosiak viszonyultak legnagyobb rokonszenvvel a dobronaki nyelvjáráshoz, a leginkább elutasítók a községekből származók voltak (Fodor – Huszár 1998: 196–210). Ahogy a szerzőpáros is megjegyzi, további vizsgálatok kellenek ahhoz, hogy kiderüljön: „a nyugati (azon belül őrségi-hetési) nyelvjárás, vagy pedig annak csupán szlovén államnyelvi hatásra átalakult változata tűnik kevésbé elfogadhatónak a magyar anyanyelvű hallgató számára” (Fodor – Huszár 1998: 210).

3.8.3. A muravidéki magyar nyelv jövője a beszélők szemével

A Kárpát-medencei magyar kisebbségek – jelen esetben a muravidékiek – anyanyelvükhöz való viszonyulása döntően befolyásolhatja a kisebbségi magyar nyelv jövőjét (Kiss 2002: 143). Fontosnak tartottam éppen ezért, hogy az adatközlők mondjanak véleményt arról, hogyan látják az általuk beszélt nyelv jövőjét. Az eddigi eredmények azt mutatták, hogy alapvetően megvan a kötődés a nyelvhez.

Az adatközlők 65,6%-a (86 fő) válaszolt a kérdésre, a hiányzó válaszok száma 45 (34,4%), a kérdésre nem tudta a választ 4 fő (3,1%). Az adatközlők 25,2%-a (33 fő) a magyar nyelv eltűnését, kihalását fogalmazta meg, azt, hogy egyre nagyobb veszélyben van anyanyelvük, mert egyre kevesebb a nyelvhasználó. A Muravidék két régiója között is van különbség: „*Szlovéniában a Goricskó részén kisebb az esélye hogy megmaradjon mint Lendva vidéken*” (89_Pártosfalva_40–64_nő).

Az aggályok között szerepel a szégyenérzet és a magyarságtudat felvállalásának hiánya:

- „Sokan szégyelik, hogy a magyart beszélik, pláne Muraszombat környékén” (1_Kapca_16–24_nő).
- „Nemsokára megszűnik, nem mernek magyarul beszélni” (2_Kapca_16–24_nő).
- „Egyre kevesebben fogják magukat magyarnak vallani, a magyar szülők is gyermekeiket kevésbé fogják magyarul tanítani” (37_Szentlászló_25–39_nő).

A közösségre nézve a fogyást segíti a más városokba, országokba való költözés:

- „Úgy gondolom, hogy veszélyben áll a sorsa, hiszen a fiatalok elköltöznek és nem lesz, aki beszélje” (122_Göntérháza_40–64_nő).

Külső (a szlovén nyelv hatása) és belső (a nyelvhasználat pongyolasága) okok is szerepet játszanak:

- „Nem vagyok derűlátó a muravidéki magyar nyelvet illetően, hiszen egyre kevesebben vagyunk és a többségi nemzet nyelvi hatása nagy. Sajnos, néha kissé igénytelenek is vagyunk a nyelvet illetően” (138_Dobronak_40–64_nő).

29,7% (39 fő) optimistán látja a nyelv jövőjét. Egyrészt, mert a Muravidéken kívül is vannak beszélői:

- „Megmarad, hiszen több millió ember beszéli” (18_Kót_25–39_nő).

Másrészt, mert az emberek kötődnek a magyar kultúrához:

- „Van a magyar nyelvnek jövője vidékiünkün, habár kevesen is vagyunk, viszont ápoljuk a magyar nyelvet, a magyar hagyományokat és a magyar kultúrát” (43_Szentlászló_40–64_férfi).

Az elmúlt évtizedekben megváltoztak a nyelvi jogok:

- „Javult a sorsa az utolsó 30 évben Muravidéken” (44_Szentlászló_40–64_férfi).
- „A kétnyelvűség elismert Slovéniában így a magyar nyelvnek van jövője” (48_Szentlászló_65–_férfi).

Az is egy lényeges szempont, hogy mit kell tenni a nyelv megmaradásáért. Ezt tízen (7,6%) fogalmazták meg, ezekből a gondolatokból idézek néhányat:

- „Aki fontosnak tartja hogy töb nyelvet beszél az ápolni fogja, aki nem szereti erőszakal nem lehet rá megtanítani. Szerintem itt Muravidéken szép jövője van és lesz is a magyar nyelvnek” (26_Kót_40–64_nő).
- „Ott meg fog maradni, ahol az iskolákban, óvodába tanulják” (129_Dobronak_16–24_férfi).

- „Tőlünk, muravidéki magyaroktól függ elsősorban, a nemzetiségtudatunktól, identitásunk megőrzésétől. A nemzetiségen múlik, ha vállalja-e, meg a szlovén állam adta lehetőségen, ami nem korlátozza a megmaradásunkat” (9_Kapca_40–64_nő).
- „A magyar nyelv sorsa a beszélőin múlik, ha pl. a szlovéniai magyarok nem tanítják tovább a gyerekeiknek akkor itt Múravidéken sajnos előbb vagy utóbb ki fog halni” (67_Szerdahely_16–24_férfi).
- „Nagyon vigyázni kell rája és kiállni az melet, ami a szlovén törvényben le van írva” (141_Dobronak_65–_nő).

A nyelvész kutatóban az előző három fejezet alapján körvonalazódik, hogy az egyre fogyó muravidéki magyarság beszélői reálisan látják nyelvük jövőjét. A magyar nyelv (és kultúra) iránti erős kötődésre – az adatközlők 22,3%-a szorosán kötődik lakóhelyének beszélt nyelvváltozatához, és magas a magyarországi beszéd szépségének elfogadása is (55%) –, a beszélők akaratára, hitére, a nyelv és a kultúra kapcsolatára alapozott nyelvpolitika lassíthatja az asszimilációt, a nyelv teljes feladását.

4. A nyelvi korpusz elemzése: a nyelvek és a nyelvváltozatok

A disszertáció 4. fejezete a muravidéki magyar és szlovén nyelvváltozatok leírása közül a köznyelv és a nyelvjárás nyelvhasználati szinterekhez kapcsolódó eloszlását tartalmazza. Ezt követi a nyelvi változók használatának feltérképezése, a tájszavak tudásának aktív vagy passzív szintje, végül a nyelvi kontaktushelyzetből adódó kölcsönszavak gyakorisági vizsgálata.

4.1. A muravidéki magyarok nyelvváltozat-választása

Minden természetes nyelv változatokban él. A nyelvváltozatok olyan, egymástól többé-kevésbé eltérő nyelvi rendszerek, amelyek együtt alkotják a nyelv egészét. A magyarban három fő nyelvváltozat-típus létezik: a területi nyelvváltozatokhoz soroljuk a nyelvjárásokat, a regionális köznyelveket, a társadalmi nyelvváltozatokat alkotják a csoport- és a szaknyelvek, a köznyelvi változatok pedig az írott és a beszélt köznyelvet tartalmazzák (Kiss 2003: 271). A nyelvjárás egy nyelvnek azon változata, amelyet az adott nyelvterületnek csak egy részén használnak, tehát területileg kötött, és szűk az

elterjedtsége. Elsősorban a familiáris, családi beszélgetések nyelvváltozata, főleg az alsó társadalmi rétegek nyelve (ebből fakad stigmatizáltsága), hatóköre csekély és korlátozott. Funkciója a közösség nyelvi kommunikációjának biztosítása, a közösséghez tartozásnak a társadalmi szimbóluma (kifelé elkülönít, befelé azonosít), ezen kívül a helyi kultúra hordozója és teremtője. A nyelvjárások is változnak, a rendszertani változások egyik jellemzője a nyelvjárási elemek csökkenő előfordulási gyakorisága, bomlása. Döntően a köznyelv irányába tartanak a változások, a gyorsaság és a hatókör szintenként és jelenségenként is eltérő lehet. Leggyorsabban a szókészlet és a frazeológia változik, lassúbb az alaktani jelenségek módosulása (Kiss 2003: 272–293). A köznyelvi, a társadalmi és a területi változatok mellett ott vannak a magyar nyelv állami változatai, amelyek a területi nyelvváltozatok sajátos típusai (Kiss 2002: 75), az anyaországon kívül, a Kárpát-medencében egy másik ország államnyelvének hatása alatt fejlődnek.

A muravidéki magyar beszélők számára a kommunikáció elsődleges eszköze a családban elsajátított vernakuláris magyar nyelvjárás, amely a magyarországi nyelvjárásokhoz képest kisebbségi helyzetéből adódóan eltéréseket mutat. Két fontos jellemzője van: egyrészt nyelvjárásiasabb és archaikusabb a magyarországi magyar nyelvjárásoknál, másrészt erősen hat rá a szlovén nyelvnek a nyelvjárási és a regionális köznyelvi változata (Bokor 2009: 31).

Négy nyelvhasználati szintéren: a magánszférában, a közéleti, a hivatalos szintéren és a belső (gondolati) tartományban vizsgáltam, hogy az adatközlők melyik nyelvváltozatot használják: a magyar köznyelvet, a muravidéki magyar (anya)nyelvjárást, a szlovén köznyelvet vagy annak a muravidéki változatát, a prekmurščinát. A következő fejezetekben ezeknek a válaszoknak az elemzésére kerül sor.

4.1.2. Nyelvváltozat-választás a privát nyelvhasználati szintéren

Az informális nyelvhasználati szintérhez tartozik, hogy az adatközlő melyik nyelvváltozatot használja akkor, amikor a nagyszüleivel, a szüleivel, a házastársával vagy az élettársával, a gyerekeivel, a közeli és a távoli rokonokkal beszél. Ehhez a szintérhez soroltam még a magánlevél írását, az ímélezést (két szintérhez is tartozhat: a priváthoz és a közéletihez is), az sms-írást és az interneten a közösségi oldalak látogatását. Mivel több választ is megjelölhettek a válaszadók, ezért csak a leggyakoribb esetek számát fogom közölni, az egy-két jelölést tartalmazó válaszokat egy külön táblázatban összegzem (14. táblázat).

A nagyszülőkkel folytatott párbeszédre n=98 válasz (74,8%) érkezett, nem válaszolt 33 fő (25,2%). Legtöbben, az adatközlők 40,5%-a (53 fő) magyar nyelvjárásban beszél a nagyszülőkkel, 14,5% (19 fő) a magyar köznyelvet használja, 7,6% (10 fő) pedig a magyar nyelvjárást és a prekmurščinát is. A szülőknél n=109 választ (83,2%) kaptam. Az összes adatközlő 31,3%-a (41 fő) a magyar nyelvjárást használja, 12,2% (16 fő) a magyar köznyelvet, 13% (17 fő) a magyar és a szlovén nyelvjárást együtt, 6,1% (8 fő) csak a prekmurščinát. 5,3% (7 fő) a magyar köznyelvet és a nyelvjárást együtt választotta, és szintén 5,3% (7 fő) a magyar nyelvjárást és a szlovén köznyelvet. Nem töltötte ki a kérdést 16,8% (22 fő). A házastársnál, élettársnál n=91 válasz (69%) érkezett, nem válaszolt 31% (40 fő). Az összes adatközlő 16%-a (21 fő) magyar nyelvjárásban beszél, 13% (17 fő) magyar köznyelven, 9,2% (12 fő) prekmurščinában, 7,6% (10 fő) szlovén köznyelven, és szintén 7,6% (10 fő) a magyar nyelv köznyelvi és nyelvjárási változatát is használja.

A gyerekekkel folytatott beszélgetésre n=85 választ (64,9%) kaptam, nem válaszolt 35,1% (46 fő). Az adatközlők 16,8%-a (22 fő) a magyar nyelvjárást, 11,5% (15 fő) pedig a magyar köznyelvet jelölte. 5,3% (7 fő) a magyar nyelv mindkét változatát, szintén 5,3% (7 fő) a magyar nyelvjárást és a prekmurščinát is, 4,6% (6 fő) a magyar és a szlovén köznyelvet, szintén 4,6% (6 fő) a magyar nyelvjárást, a szlovén köznyelvet és a prekmurščinát együtt használja a beszélgetésnél. A közeli rokonoknál n=126 (96,2%), a hiányzó adatok aránya 3,8% (5 fő). 19,8% (26 fő) magyar nyelvjárásban és prekmurščinában beszél, 16% (21 fő) csak magyar köznyelven, szintén 16% (21 fő) magyar nyelvjárásban, szlovén köznyelven és prekmurščinában, 13% (17 fő) csak magyar nyelvjárásban, 8,4% (11 fő) pedig magyar nyelvjárásban és szlovén köznyelven is. A távoli rokonoknál n=122 válasz (93,1%) volt, nem töltötte ki a kérdést 6,9% (9 fő). A magyar köznyelvet 17,6% (23 fő), a muravidéki nyelvjárást 13,7% (18 fő), a szlovén köznyelvet 7,6% (10 fő) használja. 13,7% (18 fő) a magyar nyelvjárást, a szlovén köznyelvet és a prekmurščinát is választotta, 9,9% (13 fő) a kisebbségi nyelvjárást és az államnyelv muravidéki nyelvjárást, 7,6% (10 fő) pedig mind a négy nyelvváltozatot.

A kommunikációs partnereket végignézve a családi nyelvhasználatban a muravidéki magyar nyelvjárások dominálnak, ezután következik a magyar köznyelv. Az államnyelv két változata külön kevésbé fordul elő, viszont egymással és a kisebbségi nyelvjárással kombinálódva a beszélgetés nyelvváltozatai.

Rátérve az írásbeliség vizsgálatára a privát szférában, a magánlevél írásánál azt látjuk, hogy n=101 fő (77,1%) válaszolt a kérdésre, 22,9% (30 fő) nem. 31 adatközlő (az összes adatközlő 23,7%-a) magyar köznyelven és szlovén köznyelven írja a leveleket, 26

fő (19,8%) csak szlovén köznyelven, 14 fő (10,7%) csak magyar köznyelven, 7 fő (5,3%) csak magyar nyelvjárásban, és szintén 7 fő (5,3%) csak szlovén nyelvjárásban. A modern világ elektronikus levelezésénél n=82 fő adataira (62,6%) támaszkodhatok. 37,4% (49 fő) nem válaszolt, ez a szám tartalmazhatja azokat az adatközlőket is, akik egyáltalán nem írnak ímélt. Az adatközlők 18,3%-a (24 fő) szlovén köznyelven írja az íméleket, és szintén 18,3% (24 fő) magyar és szlovén köznyelven is, 6,1% (8 fő) szlovén köznyelven és szlovén nyelvjárásban.

Az sms írásánál n=84 adatközlő (64,1%) válaszolt, 47 fő (35,9%) üresen hagyta a kérdést. Az adatközlők 13%-a (17 fő) csak szlovén köznyelven írja a rövid üzeneteket, 8,4% (11 fő) szlovén nyelvjárásban, 7,6% (10 fő) magyar és szlovén köznyelven, 6,9% (9 fő) magyar nyelvjárásban és szlovén köznyelven, és szintén 6,9% (9 fő) magyar és szlovén nyelvjárásban. Az internetes közösségi oldalak látogatása (az olvasás és az írás együtt jelentkezik ezen a felületen) nem érinti mind a négy korosztályt, ennek tudható be az alacsony összlétszám, az 59 válasz (45,4%), nem válaszolt 72 fő (54,6%).

Az adatközlők 14,5%-a (19 fő) a szlovén köznyelvet részesíti előnyben, 6,1% (8 fő) a magyar és szlovén köznyelvet egyaránt használja, 5,3% (7 fő) csak a szlovén nyelvjárást, 4,6% (6 fő) pedig a szlovén nyelv mindkét változatát. Írásban főleg a szlovén köznyelv a meghatározó.

Nyelv-változatok	nagyszülők	szülők	házastárs	gyerekek	közel rokonok	távoli rokonok	magánlevél írása	ímél írása	sms írása	közösségi oldalak
magyar köznyelv	19	16	17	15	21	23	14	3	3	3
	14,5%	12,2%	13%	11,5%	16%	17,6%	10,7%	2,3%	2,3%	2,3%
muravidéki magyar nyelvjárás	53	41	21	22	17	18	7	2	3	1
	40,5%	31,3%	16%	16,8%	13%	13,7%	5,3%	1,5%	2,3%	0,8%
szlovén köznyelv	2	2	10	3	5	10	26	24	17	19
	1,5%	1,5%	7,6%	2,3%	3,8%	7,6%	19,8%	18,3%	13%	14,5%
szlovén nyelvjárás	1	8	12	0	4	2	7	5	11	7
	0,8%	6,1%	9,2%	0,0%	3,1%	1,5%	5,3%	3,8%	8,4%	5,3%
magyar köznyelv és magyar nyelvjárás	2	7	10	7	3	3	0	0	0	0
	1,5%	5,3%	7,6%	5,3%	2,3%	2,3%	0%	0%	0%	0%
magyar köznyelv és szlovén köznyelv	3	1	2	6	1	4	31	24	10	8
	2,3%	0,8%	1,5%	4,6%	0,8%	3,1%	23,7%	18,3%	7,6%	6,1%
magyar köznyelv és szlovén nyelvjárás	2	3	1	1	2	3	0	0	1	0
	1,5%	2,3%	0,8%	0,8%	1,5%	2,3%	0%	0%	0,8%	0%
magyar nyelvjárás	1	7	4	5	11	8	6	4	9	1

és szlovén köznyelv	0,8%	5,3%	3,1%	3,8%	8,4%	6,1%	4,6%	3,1%	6,9%	0,8%
magyar nyelvjárás és szlovén nyelvjárás	10	17	5	7	26	13	1	2	9	1
	7,6%	13%	3,8%	5,3%	19,8%	9,9%	0,8%	1,5%	6,9%	0,8%
szlovén köznyelv és szlovén nyelvjárás	2	1	4	4	1	5	1	8	4	6
	1,5%	0,8%	3,1%	3,1%	0,8%	3,8%	0,8%	6,1%	3,1%	4,6%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén köznyelv	0	0	0	3	4	2	0	1	2	1
	0%	0%	0%	2,3%	3,1%	1,5%	0%	0,8%	1,5%	0,8%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén nyelvjárás	0	1	0	0	1	0	0	0	0	1
	0%	0,8%	0%	0%	0,8%	0%	0%	0%	0%	0,8%
magyar köznyelv szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	1	0	1	2	5	3	4	3	5	4
	0,8%	0%	0,8%	1,5%	3,8%	2,3%	3,1%	2,3%	3,8%	3,1%
magyar nyelvjárás szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	2	5	0	6	21	18	2	2	7	2
	1,5%	3,8%	0%	4,6%	16%	13,7%	1,5%	1,5%	5,3%	1,5%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	0	0	4	4	4	10	2	4	3	5
	0%	0%	3,1%	3,1%	3,1%	7,6%	1,5%	3,1%	2,3%	3,8%
összes válasz	98	109	91	85	126	122	101	82	84	59
	74,8%	83,2%	69%	64,9%	96,2%	93,1%	77,1%	62,6%	64,1%	45,4%
nem jelölte	33	22	40	46	5	9	30	49	47	72
	25,2%	16,8%	31%	35,1%	3,8%	6,9%	22,9%	37,4%	35,9%	54,6%

14. táblázat: Az adatközlők nyelvváltozat-választása a privát nyelvhasználati szintéren

4.1.3. Nyelvváltozat-választás a hivatalos szintéren

A hivatalos szintérhez soroltam a munkahelyen a kollégákkal és a főnökkel való beszélgetést, a bírósági tárgyalást, a hivatalos ügyben való telefonálást és a hivatalos levél írását (**15. táblázat**).

A munkahelyen a kollégákkal kérdésnél az adatközlők 67,9%-a (89 fő) válaszolt, 32,1% (42 fő) üresen hagyta a papírt. A legtöbb adatközlő, 12,2% (16 fő) a szlovén nyelv köznyelvi és nyelvjárási változatát használja, 9,9% (13 fő) a magyar köznyelvet, 8,4% (11 fő) a prekmurščinát, 7,6% (10 fő) a muravidéki nyelvjárást, a szlovén köznyelvet és a szlovén nyelvjárást együtt. A főnökkel való beszélgetés nyelvváltozat-választását 61,8% (81 fő) osztotta meg, 38,2% (50 fő) nem válaszolt. 19,1% (25 fő) szlovén köznyelven, 14,5% (19 fő) a szlovén nyelv két változatában, 8,4% (11 fő) csak szlovén nyelvjárásban, és 7,6% (10 fő) csak magyar köznyelven beszél.

A bírósági tárgyalásokon 76,3%-os (100 fő) válasz mellett 23,7% (31 fő) maradt üres. Az adatközlők 55%-a (72 fő) szlovén köznyelven beszél, 6,1% (8 fő) szlovén köznyelven és nyelvjárásban is. Magyar köznyelven csak 2,3% (3 fő), magyar

nyelvjárásban pedig 3,8% (5 fő). A bíróságon a szlovén nyelv magas aránya jelzi a kétnyelvűség megvalósulásának hiányát (vö. Bočkorec 2009: 98–100).

A hivatalos ügyek telefonos intézésénél az adatközlők 84%-a (110 fő) válaszolt, 16%-a (21 fő) nem. 47,3% (62 fő) csak szlovén köznyelven telefonál, 13,7% (18 fő) magyar és szlovén köznyelven, 6,1% (8 fő) pedig a szlovén nyelv mindkét változatát használja. A magyar köznyelvet csak 4,6% (6 fő). A hivatalos leveleknél 23,7% (31 fő) nem válaszolt, 76,3% (100 fő) igen. Az adatközlők 39,7%-a (52 fő) szlovén köznyelven írja a leveleket, 21,4% (28 fő) magyar és szlovén köznyelven, csak 2,3% (3 fő) írja magyar köznyelven, és 0,8% (1 fő) magyar nyelvjárásban.

A kétnyelvű területre érvényes törvények és jogszabályok ellenére a hivatalos ügyintézés és a munka nyelve az államnyelv, a szlovén nyelv a legnagyobb arányban a bíróságon van jelen.

Nyelvváltozatok	munkahelyen kollégákkal	munkahelyen főnökkel	bírósági tárgyaláson	hivatalos telefon	hivatalos levél
magyar köznyelv	13	10	3	6	3
	9,9%	7,6%	2,3%	4,6%	2,3%
muravidéki magyar nyelvjárás	4	3	5	3	1
	3,1%	2,3%	3,8%	2,3%	0,8%
szlovén köznyelv	5	25	72	62	52
	3,8%	19,1%	55%	47,3%	39,7%
szlovén nyelvjárás	11	11	4	2	4
	8,4%	8,4%	3,1%	1,5%	3,1%
magyar köznyelv és magyar nyelvjárás	0	2	1	1	1
	0%	1,5%	0,8%	0,8%	0,8%
magyar köznyelv és szlovén köznyelv	6	4	5	18	28
	4,6%	3,1%	3,8%	13,7%	21,4%
magyar nyelvjárás és szlovén nyelvjárás	2	0	0	0	0
	1,5%	0%	0%	0%	0%
magyar nyelvjárás és szlovén köznyelv	5	0	1	3	2
	3,8%	0%	0,8%	2,3%	1,5%
magyar nyelvjárás és szlovén nyelvjárás	6	3	0	0	0
	4,6%	2,3%	0%	0%	0%
szlovén köznyelv és szlovén nyelvjárás	16	19	8	8	3
	12,2%	14,5%	6,1%	6,1%	2,3%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén köznyelv	3	0	0	2	0
	2,3%	0%	0%	1,5%	0,0%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén nyelvjárás	1	0	0	0	1
	0,8%	0%	0%	0%	0,8%

magyar köznyelv szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	6	0	0	1	4
	4,6%	0%	0%	0,8%	3,1%
magyar nyelvjárás szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	10	4	1	2	1
	7,6%	3,1%	0,8%	1,5%	0,8%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	1	0	0	2	0
	0,8%	0%	0%	1,5%	0,0%
összes válasz	89	81	100	110	100
	67,9%	61,8%	76,3%	84%	76,3%
nem válaszolt	42	50	31	21	31
	32,1%	38,2%	23,7%	16%	23,7%

15. táblázat: Az adatközlők nyelvváltozat-választása a hivatalos szintén

4.1.4. Nyelvváltozat-választás a közéletben

A közéleti szinterek csoportjába tartozik az idegenek megszólítása, a magyarországi magyarokkal, a muravidéki magyarokkal és a Kárpát-medencei magyarokkal való kapcsolattartás, a kórház, az orvossal való beszélgetés, a községháza, a posta, a bank, a bolt, az étterem, a színház, a mozi és a blogírás (**16.a és 16.b** táblázat). Azért tekintem ezt a műfajt inkább a közéleti nyelvhasználati szintérhez tartozónak, és nem privátnak, mert a blog a világhálón mindenki számára elérhető, tehát nyilvános műfaj, nem úgy, mint a hagyományos értelemben vett, sokszor az asztalfióknak írt napló.

Az idegenek megszólításakor 120 adatközlőből 13% (17 fő) magyar köznyelven szólal meg, szintén 13% (17 fő) magyar és szlovén köznyelven, 11,5% (15 fő) szlovén köznyelven, 10,7% (14 fő) mind a négy nyelvváltozatban, 9,9% (13 fő) szlovén köznyelven, muravidéki magyar és szlovén nyelvjárásban, 7,6% (10 fő) a prekmurščinában, illetve magyar és szlovén köznyelven is. A magyarországi magyarokkal való beszélgetésre 122 fő válaszolt, 9 fő adatai hiányoznak. 58% (76 fő) csak a magyar köznyelvet használja, 19,1% (25 fő) csak magyar nyelvjárását, a magyar nyelv mindkét változatát pedig 16% (21 fő). A muravidéki magyarokkal 53,4% (70 fő) saját nyelvjárásában beszél, 19,8% (26 fő) pedig köznyelven; a Kárpát-medencei magyarokkal 39,7% (52 fő) magyar köznyelven, 14,5% (19 fő) muravidéki magyar nyelvjárásban, 4,6% (6 fő) pedig mindkét nyelvváltozatban. Összesen 77 adatközlő válaszolt erre a kérdésre.

A kórházban 117 válaszolóból 40,5% (53 fő) szlovén köznyelven beszél, 19,8% (26 fő) szlovén köznyelven és nyelvjárásban is, 12,2% (16 fő) csak szlovén nyelvjárásban.

A szlovén nyelv magas aránya azzal is magyarázható, hogy a kétnyelvű területen nincsen kórház, a legközelebbi Murszombatban van, amely már kívül esik a nemzetiségileg vegyesen lakott területen. Az orvossal a 117 adatközlőből 32,1% (42 fő) szlovén köznyelven beszél, 12,2% (16 fő) szlovén köznyelven és nyelvjárásban, 9,9% (13 fő) csak a prekmurščinában, 8,4% (11 fő) magyar és szlovén köznyelven, 8% (10 fő) pedig muravidéki magyar nyelvjárásban és szlovén köznyelven. A községháza domináns nyelvváltozata a szlovén köznyelv: 113 válaszolóból 32,1% (42 fő) használja; 13% (17 fő) a magyar és a szlovén köznyelvet is használja, 8,4% (11 fő) a magyar köznyelvet, és szintén 8,4% (11 fő) a szlovén köznyelvet és a nyelvjárást is. A postán 117 válaszadóból 26% (34 fő) csak szlovén köznyelven kommunikál, 13% (17 fő) szlovén nyelvjárásban, 9,9% (13 fő) magyar és szlovén köznyelven is, és szintén 9,9% (13 fő) használja a szlovén nyelv két változatát. A magyar köznyelv 7,6%-nál (10 főnél) jelenti a beszéd nyelvét.

A bankban 116 adatközlőből 35,1% (46 fő) a szlovén köznyelvet részesíti előnyben, 15,3% (20) a prekmurščinát, 9,2% (12 fő) az államnyelv mindkét változatát, 7,6% (10 fő) pedig a magyar és a szlovén köznyelvet. A boltban 120 adatközlőből 16,8% (22 fő) szlovén köznyelven beszél, 13,7% (18 fő) szlovén nyelvjárásban, 9,2% (12 fő) magyar és szlovén köznyelven, szintén 9,2% (12 fő) magyar nyelvjárásban, szlovén köznyelven és szlovén nyelvjárásban is, csak 6,9% (9 fő) magyar köznyelven. Az étteremben 108 főből 19,1% (25 fő) szlovén köznyelven szólal meg, 12,2% (16 fő) magyar és szlovén köznyelven is, 10,7% (14 fő) pedig szlovén nyelvjárásban. A magyar köznyelvet 3,1% (4 fő), a muravidéki nyelvjárást is csak 3,1% (4 fő) használja, mind a négy nyelvváltozatot pedig 6,9% (9 fő).

A színházban és a moziban változatos a nyelvhasználat: 10,7% (14 fő) szlovén nyelvjárásban beszél, szintén 10,7% (14 fő) magyar köznyelven és szlovén köznyelven is; 8,4% (11 fő) muravidéki magyar nyelvjárásban, és szintén 8,4% (11 fő) csak szlovén köznyelven. 7,6% (10 fő) a magyar nyelvjárása mellett használja a szlovén köznyelvet és a prekmurščinát is. Az eredményre 102 adatközlő válaszaiból következtethetünk. A blogírásnál 48 válaszból tudunk kiindulni. 13% (17 fő) szlovén köznyelven ír, 5,3% (7 fő) szlovén nyelvjárásban, és szintén 5,3% (7 fő) magyar köznyelven és szlovén köznyelven is.

A közélet színterét is az államnyelv uralja (a félkövér betűtípus szemlélteti a tendenciát a táblázatban), a kisebbségi nyelv kizárólagos szerepe háttérbe szorul. Az emberek a saját honfitársaikkal a muravidéki nyelvjárást használják.

Nyelvváltozatok	idegenek	magyaror- szági magyarok	muravidéki magyarok	Kárpát- medencei magyarok	kórház	orvos	községházán
magyar köznyelv	17	76	26	52	4	8	11
	13%	58%	19,8%	39,7%	3,1%	6,1%	8,4%
muravidéki magyar nyelvjárás	5	25	70	19	2	5	2
	3,8%	19,1%	53,4%	14,5%	1,5%	3,8%	1,5%
szlovén köznyelv	15	0	0	0	53	42	42
	11,5%	0%	0%	0%	40,5%	32,1%	32,1%
szlovén nyelvjárás	3	0	0	0	16	13	9
	2,3%	0%	0%	0%	12,2%	9,9%	6,9%
magyar köznyelv és magyar nyelvjárás	3	21	6	6	0	0	1
	2,3%	16%	4,6%	4,6%	0%	0%	0,8%
magyar köznyelv és szlovén köznyelv	17	0	2	0	5	11	17
	13%	0%	1,5%	0%	3,8%	8,4%	13%
magyar köznyelv és szlovén nyelvjárás	1	0	3	0	0	0	0
	0,8%	0%	2,3%	0%	0%	0%	0%
magyar nyelvjárás és szlovén köznyelv	5	0	3	0	5	10	7
	3,8%	0%	2,3%	0%	3,8%	8%	5,3%
magyar nyelvjárás és szlovén nyelvjárás	5	0	7	0	0	1	3
	3,8%	0%	5,3%	0%	0%	0,8%	2,3%
szlovén köznyelv és szlovén nyelvjárás	8	0	0	0	26	16	11
	6,1%	0%	0%	0%	19,8%	12,2%	8,4%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén köznyelv	4	0	1	0	0	1	2
	3,1%	0%	0,8%	0%	0%	0,8%	1,5%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén nyelvjárás	0	0	1	0	0	1	0
	0%	0%	0,8%	0%	0%	0,8%	0%
magyar köznyelv szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	10	0	1	0	1	2	1
	7,6%	0%	0,8%	0,0%	0,8%	1,5%	0,8%
magyar nyelvjárás szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	13	0	1	0	5	7	5
	9,9%	0%	0,8%	0%	3,8%	5,3%	3,8%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	14	0	1	0	0	1	2
	10,7%	0%	0,8%	0%	0%	0,8%	1,5%
összes válasz	120	122	123	77	117	117	113
	91,6%	93,1%	93,9%	58,8%	89,3%	89,3%	86,3%
nem jelölte	11	9	8	54	14	14	18
	8,4%	6,9%	6,1%	41,2%	10,7%	10,7%	13,7%

16.a táblázat: Az adatközlők nyelvváltozat-választása a közéleti színtereken

Nyelvváltozatok	postán	bankban	boltban	étterem	színház, mozi	blogot ír
magyar köznyelv	10	5	9	4	9	4
	7,6%	3,8%	6,9%	3,1%	6,9%	3,1%
muravidéki magyar nyelvjárás	5	4	7	4	11	1
	3,8%	3,1%	5,3%	3,1%	8,4%	0,8%
szlovén köznyelv	34	46	22	25	11	17
	26,0%	35,1%	16,8%	19,1%	8,4%	13,0%
szlovén nyelvjárás	17	20	18	14	14	7
	13,0%	15,3%	13,7%	10,7%	10,7%	5,3%
magyar köznyelv és magyar nyelvjárás	0	0	0	0	0	0
	0%	0%	0%	0%	0%	0%
magyar köznyelv és szlovén köznyelv	13	10	12	16	14	7
	9,9%	7,6%	9,2%	12,2%	10,7%	5,3%
magyar köznyelv és szlovén nyelvjárás	0	0	4	3	1	0
	0%	0%	3,1%	2,3%	0,8%	0%
magyar nyelvjárás és szlovén köznyelv	8	7	6	5	7	0
	6,1%	5,3%	4,6%	3,8%	5,3%	0%
magyar nyelvjárás és szlovén nyelvjárás	8	2	7	3	7	1
	6,1%	1,5%	5,3%	2,3%	5,3%	0,8%
szlovén köznyelv és szlovén nyelvjárás	13	12	8	9	4	6
	9,9%	9,2%	6,1%	6,9%	3,1%	4,6%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén köznyelv	3	1	3	3	3	0
	2,3%	0,8%	2,3%	2,3%	2,3%	0%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén nyelvjárás	0	0	0	0	2	0
	0%	0%	0%	0%	1,5%	0%
magyar köznyelv szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	1	4	7	6	4	4
	0,8%	3,1%	5,3%	4,6%	3,1%	3,1%
magyar nyelvjárás szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	3	3	12	7	10	1
	2,3%	2,3%	9,2%	5,3%	7,6%	0,8%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	2	2	5	9	5	0
	1,5%	1,5%	3,8%	6,9%	3,8%	0%
összes válasz	117	116	120	108	102	48
	89,3%	88,5%	91,6%	82,4%	77,9%	36,6%
nem jelölte	14	15	11	23	29	83
	10,7%	11,5%	8,4%	17,6%	22,1%	63,4%

16.b táblázat: Az adatközlők nyelvváltozat-választása a közéleti szintereken

4.1.5. Nyelvváltozat-választás a gondolati szférában

Végezetül az adatközlők belső nyelvhasználatának, a gondolati szféra nyelvváltozatainak a bemutatása következik, az, hogy a muravidéki adatközlők káromkodásánál, álmodásánál és az állatok megszólításánál melyik nyelvváltozat az uralkodó (17. táblázat). 100 káromkodó adatközlőről (76,3%) van információ, 31 válasz (23,7%) hiányzik. 16% (21 fő) a magyar és szlovén nyelvjárást részesíti előnyben, 11,5% (15 fő) mind a négy nyelvváltozatot, 10,7% (14 fő) csak magyar nyelvjárásukat, és 9,3% (12 fő) a magyar köznyelvet. Az összes adatközlőből 66,4% (87 fő) álmairól van adatunk, 33,6% (44 fő) nem nyilatkozott. 17,6% (23 fő) magyar nyelvjárásban álmodik, 10,7% (14 fő) magyar köznyelven, 7,6% (10 fő) pedig mindkét nyelvjárásban. 6,9% (9 fő) mind a négy nyelvváltozatot bejelölte. Az adatközlők 82,4%-a (108 fő) válaszolt az állatok megszólítására, 17,6%-os (23 fő) hiány mellett. 18,3% (24 fő) magyar nyelvjárásban szól az állatokhoz, 16% (21 fő) magyar köznyelven, szintén 16% (21 fő) magyar és szlovén nyelvjárásban. Az adatokból látszik, hogy a gondolati szférában jelentős a magyar nyelv szerepe.

Nyelvváltozatok	káromkodik	álmodik	állatokhoz szól
magyar köznyelv	12	14	21
	9,2%	10,7%	16%
muravidéki magyar nyelvjárás	14	23	24
	10,7%	17,6%	18,3%
szlovén köznyelv	5	6	4
	3,8%	4,6%	3,1%
szlovén nyelvjárás	7	7	8
	5,3%	5,3%	6,1%
magyar köznyelv és magyar nyelvjárás	1	1	2
	0,8%	0,8%	1,5%
magyar köznyelv és szlovén köznyelv	4	5	5
	3,1%	3,8%	3,8%
magyar köznyelv és szlovén nyelvjárás	2	0	3
	1,5%	0%	2,3%
magyar nyelvjárás és szlovén köznyelv	7	4	6
	5,3%	3,1%	4,6%
magyar nyelvjárás és szlovén nyelvjárás	21	10	21
	16%	7,6%	16%

szlovén köznyelv és szlovén nyelvjárás	1	2	1
	0,8%	1,5%	0,8%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén köznyelv	0	2	0
	0,0%	1,5%	0%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén nyelvjárás	1	0	0
	0,8%	0%	0%
magyar köznyelv szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	3	1	2
	2,3%	0,8%	1,5%
magyar nyelvjárás szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	7	3	6
	5,3%	2,3%	4,6%
magyar köznyelv magyar nyelvjárás szlovén köznyelv szlovén nyelvjárás	15	9	5
	11,5%	6,9%	3,8%
összes válasz	100	87	108
	76,3%	66,4%	82,4%
nem válaszolt	31	44	23
	23,7%	33,6%	17,6%

17. táblázat: Az adatközlők nyelvváltozat-választása a gondolati szférában

4.1.6. A független változók és a nyelvváltozat-választás közti összefüggések

Szociolingvisztikai kutatások során egyre inkább elterjedt a különböző statisztikai módszerek alkalmazása a vizsgált közösségen belüli összefüggések feltárására és publikálására. A számítógépek teljesítménynövekedése és a számítógépekre fejlesztett statisztikai alkalmazások fejlődése lehetővé tette nagyszámú minta és kategória esetén is a kategóriák közti összefüggések vizsgálatát.

Ha egy kutatás során arra szeretnénk választ kapni, hogy két vagy több kategorikus változó között van-e összefüggés, statisztikai hipotézisvizsgálatot végzünk. Ehhez első lépésben nullhipotézist (H_0) és egy alternatív hipotézist (H_a) állítunk fel. A vizsgálat eredménye alapján döntünk a H_0 elfogadásáról vagy elvetéséről, vagy a H_a hipotézis alkalmazásáról. A statisztikai teszt eredménye egy valószínűség érték (p), amely annak a valószínűségét fejezi ki, hogy a H_0 téves elvetésének valószínűsége mennyi. Minél kisebb ez az érték ($0 < p < 1$), annál kisebb ez a valószínűség.

A nullhipotézis vizsgálatához elengedhetetlen az adott szignifikancia szint megválasztása (α). A gyakorlatban a szokásos érték $\alpha=0,05$, de 0,1 és 0,01 értékek a használatosak. A szignifikancia szint a hibás döntés valószínűsége, nullhipotézis esetén. A konfidencia szint ($\varepsilon=1-\alpha$) a H_0 hipotézis elfogadásának helyességére vonatkozó döntés valószínűségét fejezi ki, amennyiben a nullhipotézis igaz.

Mivel a minta a véletlentől függ, ezért sohasem lehetünk biztosak abban, hogy a hipotézis igaz vagy sem. Statisztikai döntés során kétféle hibát követhetünk el. Elsőfajú hiba esetén a H_0 -t elutasítjuk, pedig igaz. Az első fajú hiba elkövetésének valószínűsége a szignifikancia szint. A hiba nagysága a szignifikancia szint csökkentésével redukálható. Másodfajú hiba esetén a H_0 -t elfogadjuk, pedig nem igaz. A hiba nagysága a α növelésével csökkenthető. Ezen hibák együttes csökkentése csak az elemszám növelésével érhető el. A hipotézisvizsgálat során végezhetünk egyoldali és kétoldali próbát is. Akkor végzünk egyoldali próbát, ha egyirányú eltérést vizsgálunk (pl. egyik populáció nagyobb, mint a másik), kétoldalit pedig akkor, ha kétirányú eltérést vizsgálunk (pl. a két populáció különbözik).¹⁶

A kutatásom során összegyűjtött adatok elemzéséhez kétoldali, Fisher-féle egzakt próbát végeztem. Az egzakt tesztnél a kontingencia táblázathoz tartozó valószínűség pontosan meghatározható, szemben a khi-négyzet eloszlással, ahol a valószínűséget csak közelítjük (aszimptotikusan). Minden olyan esetben alkalmazandó, amikor a mintaszám kisebb, mint 30, vagy a kontingencia táblázat celláinak több mint 25%-ában a várható érték kisebb, mint 5. A vizsgált változók és a nyelvhasználat közti kapcsolatot akkor tekintem szignifikánsnak, ha a $p \leq 0,05$; minden más esetben a H_0 hipotézist fogadom el, vagyis azt, hogy a változók és a nyelvhasználat között nincs összefüggés.

Az adatközlők 31 beszédpartnernél vagy intézménynél jelölhették meg, hogy melyik nyelvváltozatot használják a kommunikáció során. A kapott adatokat az SPSS statisztikai programjának segítségével összevettem hét független változóval: a nemmel, az anyanyelvvél, az életkorral, az iskolai végzettséggel, az általános iskola tannyelvével és a lakóhellyel. A lehetséges korrelációk száma a kommunikációban részt vevő beszédpartnerek (31) és a független változók (7) szorzata, vagyis 217. Ebből 115 esetben találtam szignifikáns kapcsolatot a függő és a független változók között, tehát a lehetséges

¹⁶ [vö. http://www.agr.unideb.hu/~balogh/PhD%20anyagok/parameteres_elmelet.pdf
<http://www.nki.nl/media/837516/m343.pdf>

nightowl.sote.hu/oktatas/VDS/statisztika/statisztika2013febr_vds.ppt] (utolsó olvasat: 2014. augusztus 31.).

korrelációknak az 52,3%-a valósult meg. A legkevesebb összefüggés a nemnél van, összesen 2 (a lehetséges esetek 6,5%-a), a legtöbb az általános iskola tannyelvénél, összesen 26 (a lehetséges esetek 83,8%). Az életkornál 10 (32,3%), az anyanyelvénél 14 (45,2%), a nemzetiségnél 19 (61,3%), az iskolai végzettségnél és a lakóhelynél egyaránt 22 (70,1%). A teljes táblázatot a 3. melléklet szemlélteti.

Az adatközlők neme két szintén, a privát szférában és a hivatalos szintén mutat szignifikáns összefüggést: a gyerekeknél a szignifikancia szint (a továbbiakban rövidítve: $p = 0,04$, az elemszám (e.sz.) pedig 85; a munkahelyen a főnökkel való beszélgetésnél pedig $p = 0,02$; az e.sz.: 81.

Az adatközlők anyanyelve szignifikánsan összefügg a privát szférában a nagyszülőkkel szembeni nyelvváltozat-választással ($p = 0$, e.sz.: 98), a szülőkkel ($p = 0$; e.sz.: 109), a közeli rokonokkal ($p = 0,01$; e.sz.: 126), a távoli rokonokkal ($p = 0,016$; e.sz.: 122), valamint a magánlevél írásával ($p = 0,011$; e.sz.: 101). A közéleti szintén az idegenekkel ($p = 0,004$; e.sz.: 120), a magyarországi magyarokkal ($p = 0,031$; e.sz.: 122), a községházán használt nyelvváltozattal ($p = 0,013$; e.sz.: 113); a színházzal és a mozival ($p = 0,03$; e.sz.: 102), illetve a közösségi oldalak látogatásával ($p = 0,049$; e.sz.: 59). A hivatalos szintén csak a hivatalos levél írásával ($p = 0,021$; e.sz.: 100). A belső nyelvhasználati szintén a káromkodással ($p = 0$; e.sz.: 100), az álmodással ($p = 0,001$; e.sz.: 87) és az állatokhoz szólással ($p = 0$; e.sz.: 108).

Az adatközlők nemzetisége összefüggést mutat a magánszférában a nagyszülőkkel való érintkezés nyelvváltozatával ($p = 0,003$; e.sz.: 97), a szülőkkel ($p = 0$; e.sz.: 108), a házastárssal ($p = 0,005$; e.sz.: 91), a gyerekekkel ($p = 0,007$; e.sz.: 84). A közéleti színterei közül az idegenekkel ($p = 0,002$; e.sz.: 119), a muravidéki magyarokkal ($p = 0,04$; e.sz.: 122), a községházán ($p = 0,031$; az e.sz.: 112), a postán ($p = 0,003$; e.sz.: 116), a bankban ($p = 0,021$; e.sz.: 115), a boltban ($p = 0$; e.sz.: 119), az étteremben ($p = 0,036$; e.sz.: 107) és a színházban, moziban ($p = 0,023$; e.sz.: 101) használt nyelvváltozattal. A nemzetiség összefügg az írásbeli műfajoknál: a magánlevélben ($p = 0$; e.sz.: 100), a hivatalos levélben ($p = 0,031$; e.sz.: 99), az sms írásában ($p = 0,001$; e.sz.: 83) és a blogírásban ($p = 0,033$; e.sz.: 48) használt nyelvváltozattal. Az anyanyelvhez hasonlóan a nemzetiség szignifikáns összefüggést mutat a gondolati szféra mindhárom színterével: a káromkodással ($p = 0$; e.sz.: 99), az álmodással ($p = 0$; e.sz.: 87) és az állatokhoz szólással ($p = 0$; e.sz.: 107).

Az életkor összefügg a magánszférában a házastárssal beszélt nyelvváltozattal ($p = 0,005$; e.sz.: 92), a közeli rokonokkal ($p = 0,05$; e.sz.: 126), a közéletben az idegenekkel

($p = 0,009$; e.sz.: 120), a magyarországi magyarokkal ($p = 0,05$; e.sz.: 122), a postán ($p = 0,019$; e.sz.: 117) és a boltban ($p = 0,005$; e.sz.: 120) használt nyelvváltozattal. Összefüggés mutatható ki az életkor és a magánlevél írása ($p = 0,009$; e.sz.: 101), az ímél írása ($p = 0,02$; e.sz.: 82), valamint a hivatalos levél írása ($p = 0,047$; e.sz.: 100) között.

Az életkor meghatározó az állatokkal való beszédnél is ($p = 0,022$; e.sz.: 108).

Az iskolai végzettség szignifikánsan összefügg a privát szférában a nagyszülőkkel ($p = 0,023$; e.sz.: 97) és a közeli rokonokkal való kommunikáció nyelvváltozatával ($p = 0$; e.sz.: 125). A közéletben az idegenekkel ($p = 0,005$; e.sz.: 119), a magyarországi magyarokkal ($p = 0,028$; e.sz.: 121), a Kárpát-medencei magyarokkal ($p = 0,027$; e.sz.: 76), az orvossal ($p = 0,031$; e.sz.: 116), a községházával ($p = 0,045$; e.sz.: 112), a postával ($p = 0$; e.sz.: 116), a bankkal ($p = 0$; e.sz.: 115), a bolttal ($p = 0$; e.sz.: 119), az étteremmel ($p = 0$; e.sz.: 117) és a színházzal, mozival ($p = 0,013$; e.sz.: 101).

A hivatalos szférában a munkahelyen a kollégákkal ($p = 0$; e.sz.: 88) és a főnökkel ($p = 0,006$; e.sz.: 80). Az írásbeli műfajoknál összefügg a magánlevél írásával ($p = 0,001$; e.sz.: 100), az íméssel ($p = 0,015$; e.sz.: 81), a hivatalos levéllel ($p = 0,001$; e.sz.: 99), az sms-sel ($p = 0$; e.sz.: 83), a blogírással ($p = 0,026$; e.sz.: 47) és a közösségi oldalak látogatásával ($p = 0,003$; e.sz.: 58).

Az iskolai végzettség összefügg a gondolati szférában a káromkodással ($p = 0,008$; e.sz.: 99) és az állatokhoz szólással ($p = 0,002$; e.sz.: 107).

Az általános iskola tannyelve szignifikánsan összefügg a privát nyelvhasználati szintér több kommunikációs partnerével is: a szülőkkel ($p = 0,044$; e.sz.: 104), a házastárssal ($p = 0,03$; e.sz.: 87), a gyerekekkel ($p = 0,029$; e.sz.: 81), a közeli rokonokkal ($p = 0,001$; e.sz.: 121) és a távoli rokonokkal ($p = 0,001$; e.sz.: 118). Összefügg a magánlevél írásával ($p = 0,015$; e.sz.: 98), az ímélezéssel ($p = 0,003$; e.sz.: 9), az sms írásával ($p = 0,005$; e.sz.: 82) és a közösségi oldalak látogatásával ($p = 0,034$; e.sz.: 58).

Az általános iskola tannyelve szignifikáns kapcsolatot mutat a hivatalos szintér mind az öt elemével: a munkahelyen a kollégákkal ($p = 0,001$; e.sz.: 86), a főnökkel ($p = 0,026$; e.sz.: 78), a bíróságon használt nyelvváltozattal ($p = 0,011$; e.sz.: 97), a hivatalos telefonnal ($p = 0,002$; e.sz.: 107) és a hivatalos levél írásával ($p = 0,014$; e.sz.: 97).

Az általános iskola tannyelve meghatározó a közélet több színterén is: az idegenekkel való beszédnél ($p = 0,002$; e.sz.: 115), a kórházban ($p = 0,008$; e.sz.: 114), az orvosnál ($p = 0,038$; e.sz.: 114), a községházán ($p = 0,032$; e.sz.: 109), a postán ($p = 0$; e.sz.: 113), a bankban ($p = 0,002$; e.sz.: 113), a boltban ($p = 0$; e.sz.: 116), az étteremben ($p = 0,023$; e.sz.: 105), a színházban ($p = 0,001$; e.sz.: 100), és az internetes műfajok közül a

blogírásnál ($p = 0,039$; e.sz.: 47). A gondolati szférában a káromkodásnál ($p = 0,021$; e.sz.: 99) és az állatok szólításánál ($p = 0,013$; e.sz.: 105) mutat összefüggést.

A lakhely szerinti megoszlás összefüggést mutat a privát életben: a szülőknél ($p = 0$; e.sz.: 109), a házastársnál ($p = 0,023$; e.sz.: 92), a gyerekeknél ($p = 0,001$; e.sz.: 85), a közeli rokonoknál ($p = 0,026$; e.sz.: 126); a távoli rokonoknál ($p = 0,005$; e.sz.: 122), a magánlevél írásánál ($p = 0,003$; e.sz.: 101) és az sms-nél ($p = 0,006$; e.sz.: 84). Összefüggés van a hivatali szintén a kollégákkal való beszélgetésnél ($p = 0,004$; e.sz.: 89), a főnökkel való beszélgetésnél ($p = 0,001$; e.sz.: 81) és a hivatalos ügyek telefonos intézésénél ($p = 0,024$; e.sz.: 110); a közéletben a magyarországi magyarokkal ($p = 0,006$; e.sz.: 122), a muravidéki magyarokkal ($p = 0,016$; e.sz.: 123), a Kárpát-medencei magyarokkal ($p = 0,025$; e.sz.: 77), a kórházban használt nyelvváltozatokkal ($p = 0,015$; e.sz.: 117), az orvosnál ($p = 0$; e.sz.: 117), a községházánál ($p = 0,008$; e.sz.: 113), a postánál ($p = 0,001$; e.sz.: 117), a bankban ($p = 0$; e.sz.: 116), a boltban ($p = 0$; e.sz.: 120), az étteremben ($p = 0,001$; e.sz.: 108), a színházban ($p = 0,001$; e.sz.: 102) és a blogírásnál ($p = 0,05$; e.sz.: 48).

A legtöbb statisztikai összefüggés a magánlevél írásánál található, amely a nem kivételével mindegyik független változóval kapcsolatban van. Nyolc esetben öt változóval is összefüggést találtam: a közeli rokonoknál, az idegeneknél, a községházánál, a postánál, a boltban, a színházban, a hivatalos levél írásánál és az állatok szólításánál. A független változók és a nyelvhasználati szintek közötti statisztikai összefüggést nézve a legtöbb a közéleti szintén mutatható ki, 50 esetben, a legkevesebb a gondolati szférában, 11 esetben. A privát szférában az összefüggések száma 39, a hivatali életben pedig 15.

4.2. A nyelvi változók

A következő három nagy fejezet a nyelvi változókról, a tájszavakról és a ht-kölcsönszavak használati gyakoriságáról szól, vagyis azt térképezi fel, hogy az adatközlők melyik nyelvi alakot használják (a köznyelvit, a beszédben előforduló, rövidített változatot, a nyelvjárást vagy az államnyelvi hatásra módosult alakot), a tájszavak tudása mennyire aktív, és mennyire használják a beszélők a szlovén nyelvből átvett kölcsönszavakat. Először a nyelvi változókat veszem végig.

„A nyelvi változó alternatív nyelvi lehetőségek – legalább kéttagú – együttese egyazon dolog, jelenség, funkció kifejezésére. Nyelvi változók valamennyi nyelvi szinten

előfordulnak (Kiss 2002: 62). Lanstyák István és Szabó Mihály Gizella (1997) csoportosítását alapul véve a nyelvi korpuszban három változót különítettem el: az egyetemes magyar változókat (a továbbiakban: EV), az egyetemes, de egyben kontaktusos változókat (EKV) és az analóg kontaktusváltozókat (AKV).

Az EV csoportjába azok a változók tartoznak, amelyek az egész magyar nyelvterületen változók, és a szlovén nyelvben egyik változatuknak sincs közvetlen párhuzama. Az EKV csoportjába azok a változók kerülnek, amelyek az egész magyar nyelvterületen változók, de a változó egyik változatának a szlovén nyelvben is van párhuzama, ezek az ún. kontaktusjelenségek. Az AKV-hoz olyan kifejezéseket sorolunk, amelyek formailag Magyarországon is élnek, a változók kontaktusváltozatainak a magyar nyelvben megvan a bázisuk, létrejöttek másodnyelvi hatás nélkül is elképzelhető lenne (Lanstyák – Szabó Mihály 1997: 19–21). Dolgozatomban a kérdőív összes nyelvi változóját nem elemzem, vizsgálatom típusonként a nyelvészetileg legérdekesebbekre irányul.

Az egyetemes változók közé sorolom a kérdőívemből a *tudnék: tudnák*, a *szoktam: szokok*, az *iszom: iszok*, a *kertben: kertbe* és a *hosszúfalui: hosszúfalusi* típusváltozókat.

A *tudnék* kijelentő módú, jelen idejű, egyes szám első személyű alak az alanyi iktelen igeragozásban, a *tudnák* ugyancsak iktelen igeragozás esetén kijelentő módban, jelen időben és többes szám harmadik személyben a ragozott igealak a magyar köznyelvben.

A nyelvjárási háttérrel is rendelkező beszélőknél a *tudnák* gyakran kerül az egyes szám első személyű *tudnék* helyére, olykor kiváltva ezzel a beszédpartner megbotránkozását és lekicsinylő megjegyzését is.

A *Ha akarnék, tud... szorgalmasabb is lenni* mondatot az adatközlők 96,9%-a (127 fő) egészítette ki, 3,1% (4 fő) üresen hagyta. Az adatközlők 66,4%-a (87 fő) a köznyelvi *tudnék* alakot írta be a mondatba, 9,9% (13 fő) a nem standard *tudnák*-ot (az ezektől eltérő válaszokra a többi mondatnál sem térek ki). Véleményem szerint az oktatásnak és a helyi nyelvművelésnek is szerepe van abban, hogy a válaszolók a köznyelvi kifejezést részesítették előnyben.

A *szoktam: szokok* típusváltozónál a magyar köznyelvben a rendszeresen végzett cselekvés kifejezésére egyes szám első személyben a kijelentő módú, múlt idejű alak a standard, az ettől eltérő, a muravidéki élőbeszédben elterjedt nyelvjárási változat a *szokok*. Az *esténként szok...olvasni* mondatot az előzőhöz hasonlóan az adatközlők 96,9%-a (127 fő) egészítette ki, 3,1% (4 fő) megválaszolatlanul hagyta. A *szoktam*-ot 36,6% (48 fő) írta, a *szokok* változót 54,2% (71 fő). A kapott adat azt mutatja, amelyre a passzív megfigyeléseim során is felfigyeltem: a Muravidéken a *szokok* alak az elterjedt. Egy

korábbi iskolai felmérésben, amelyet a lendvai I. Számú Kétnyelvű Általános Iskola 9. évfolyamán a magyar1-es csoportban tizennégy diák töltött ki, egy fő kivételével mindenki a standard formával egészítette ki a mondatot (Gasparics 2009: 159–169). Ez az eredmény az oktatás szerepét is mutatja: a tanórák hozzájárulnak a köznyelvi kifejezések rögzítéséhez.

Az ikes igék ragozásával kapcsolatos változó az *iszom*: *iszok* esete. A köznyelv kijelentő módban, jelen időben, egyes szám első személyben az *iszom* alakot tekinti a választékosnak, ezzel szemben az *iszok* nyelvi hibának számít, helytelennek, sokszor a műveletlenség képze is társul hozzá. A *Ha te iszol teát, akkor én is isz...* mondatban az *iszom*-ot 26,8% (35 fő) írta, az *iszok*-ot 62,6% (82 fő), 2,3%-nál (3 főnél) ingadozott a választás, ugyanis mindkét változót leírták. Az adatközlők 93,1%-a (122 fő) választott, 6,9% (9 fő) nem.

A *kertben*: *kertbe* típusváltozónál a hol? kérdésre az inesszívuszi alak a válasz (*kertben*), a hova? kérdésre pedig az illatívisz (i) (*kertbe*). Az élő beszédben a hol? kérdésnél gyakori az illatívisz forma használata. Ennek oka, hogy a beszédben gyakran előforduló rövidített forma írásban is realizálódik. A *Hol van Betti? A kert... dolgozik* mondatnál az adatközlők 96,2%-a (126 fő) írt választ, 3,8% (5 fő) üresen hagyta a mondatot. Az összes adatközlő 80,9%-a (106 fő) a *kertben* alakot írta, tehát a standardot választotta, 13,7% (18 fő) pedig a *kertbe* változót. 0,8% (1 fő) mindkét változót leírta.

A *hosszúfalui*: *hosszúfalusi* típusváltozóra adott válaszok megoszlása az identitás jelölésének faktora is. Az *én barátnőm Lendva mellől származik, tehát ő hosszúfalu...* mondatnál a Magyarországon normatívnak számító *-falu* utótagos alakot 9,9% (13 fő) írta, míg 80,2% (105 fő) a *hosszúfalusi* változót. Egy adatközlő (0,8%) nem tudott dönteni, így mindkét alakot leírta a papírra. Az adatközlők 94,7%-a (124 fő) egészítette ki ezt a mondatot, 5,3% (7 fő) nem válaszolt. Horvat Laura, volt maribori hallgató, a következőt írta a *-si* képzőről: „Véleményem szerint el kell fogadnunk a *-si* képzős változatot (a megkérdezett középiskolások 90%-a tartotta ezt helyesnek) – informális szituációban –, tehát hagyjuk békében, mert úgy gondolom, ez olyan, mint valakinek a neve. Én eddig úgy tudtam, hogy *völgyifalusi* vagyok, de most már csak a *völgyifaluiakról* olvashatok, illetve hallhatok. Úgy érzem, mintha a létemet vonnák kétségbe” (Horvat 2001: 45).

Ha az anyaország és a határon túl élő magyar kisebbség nyelvhasználatát vizsgáljuk, akkor a nyelvi változások iránya elsősorban a központból, Magyarországról tart a külső régiók felé. Ritkán tapasztaltam, hogy egy muravidéki kifejezést átvettek volna a határ másik, magyar oldalán élő emberek. Egy helyi újságban viszont ezt olvastam: „Kiváló

közösségszervező hatása van a szüreti felvonulásnak, ugyanis civil szervezeteink, a Barangolók Egyesület, a Kertbarát Kör, a Rédcisi Asszonykör részvételével, sőt határon túli barátaink, a *hosszúfalusiak* (kiemelés tőlem: G.J.) és muravidéki ismerőseink jelenléte mellett zajlott a felvonulás” (*Lenti és vidéke*, 2011. október, 7.). Aki gyakran utazik a Muravidékre, mint a cikk írója is, az könnyen átveszi az ottani szófordulatokat.

Az EKV csoportjába sorolom a *fodrász: fodrásznő*, az *orvos: orvosnő*, a *fáj a lába: fájnak a lábai* és a *Klaudiánál: Klaudiától* típusváltozókat.

Nyelvünkben a természetes nemekre a férfiak esetében a generikus változattal utalunk, a nőknél pedig a *-nő* összetételi utótaggal. A magyarban a nembeli különbségek nem grammatikalizálódtak, a foglalkozásneveknél a nők megnevezésére gyakran a generikus változat használatos, ritkábban élünk a *-nő* utótagú formával (Lanstyák – Szabó Mihály 1997: 71). A nyelvi korpuszból két változó vizsgálatán keresztül szemléltetem, hogy melyik az elterjedtebb. A *fodrász: fodrásznő* (*Livija fodrásznak tanult, az ő foglalkozása...*) típusváltozónál az adatközlők 94%-a (123 fő) válaszolt, 6% (8 fő) nem. Az adatközlők 63,4%-a (83 fő) a *fodrász* alakot írta, a *fodrásznőt* 5,3% (7 fő). Néhány esetben előfordult a *borbély*, a *figaró*; és államnyelvi kölcsönszóként a *frizerka* és a *frizer* válasz is. Az *orvos: orvosnő* esetében (*A nővérem elvégezte az orvosi egyetemet, ő...*) 96,2% (126 fő) adott választ, 3,8% (5 fő) nem. 78,7% (103 fő) az *orvost* írta, és csak 8,4% (11 fő) az *orvosnőt*. Mindkét eset azt mutatja, hogy a két foglalkozásnévénél a beszélők nem feminizálnak, nem követik az indoeurópai nyelvekben gyakori nyelvtani nem jelölését.

A *fáj a lába: fájnak a lábai* típusváltozónál (*Kati néninek meg a láb...is fáj...*) az volt a kérdés, hogy a köznyelvben használatos egyes számot, vagy az államnyelvi hatást tükröző többes számú alakot választják az adatközlők. A *fáj: fájnak* esetében már kevesebb az adatközlők száma: összesen 54,2% (71 fő) írt választ, 45,8% (60 fő) üresen hagyta a mondatot. Az egyes számú alakot 42,7 % (56 fő) választotta, 7,7% (10 fő) pedig a többes számot. A *lába: lábai* változónál 83,2% (109 fő) válaszolt, 16,8% (22 fő) üresen hagyta. Az adatközlők 71%-a (93 fő) az egyes számú *lábát* írta, 3,1% (4 fő) pedig a *lábait*. Mindkét mondatban a testrészek megnevezésénél a magyar nyelvű gondolkodást tükröző egyes számú alak a használt forma. Kontra Miklós és Vörös Ottó vizsgálata szerint a muravidéki adatokban nincsen szignifikáns eltérés a magyarországiaktól, vagyis az egyes számú forma a használatos (Kontra szerk. 214–215).

A *Klaudiánál: Klaudiától* típusváltozónál (*Patrik magasabb Klaudiá..., pedig egy évvel fiatalabb*) az adatközlők 93,9%-a (123 fő) adott választ, 6,1% (8 fő) nem. A magyarországi élőbeszédben egyre inkább terjed a *-nál* változó helyett a *-tól* használata. A

muravidéki beszélők körében viszont még nem jelent meg az új változó. 80,9% (106 fő) a *Klaudiánál* alakot írta, a *Klaudiától* változót 8,4% (11 fő). Ebben az esetben feltételezhetjük „a kontaktus nyelv interferenciás hatását is, ugyanis a hasonlító határozót a szlovén is a genitívusszal járó *od* prepozícióval ’-tól/-től’ fejezi ki” (Kontra szerk. 2012: 219). Három adatközlő a nyelvjárási *Klaudiáná* formát írta, egy fő pedig a *Klaudiátul* alakot.

A harmadik csoportot az AKV-ba sorolt változók alkotják: a *gimnáziumban*: *gimnáziumon*, a *kisiskolában*: *kisiskolán* és a *Muraszombaton*: *Muraszombatban*.

Péter a gimnázium... tanul, Juli pedig a kisiskolá... mondatban két helyen kellett az adatközlőknek az általuk használatos ragot beírniuk. Ahogy a 18. táblázatból is leolvasható, az adatközlők többsége az inesszívuszi formát választotta: a *gimnáziumban* esetén az érték 67,9%, a *kisiskolában* változónál pedig 61%. A szuperesszívuszi *gimnáziumon* nyelvi változó az adatközlők 5,3%-ánál fordult elő, a *kisiskolán* pedig 7,6%-ánál. Az illatívuszi *gimnáziumba* az adatközlők 20,6%-ánál szerepelt, a *kisiskolába* pedig 15,3%-nál. Ebben a két esetben a kitöltők a beszélt nyelvi változatot választották. Érdekes, hogy egy mondaton belül nem egyforma arányban vannak a kitöltők: a gimnázium szónál 95,4% válaszolt, a kisiskolánál csak 81,7%.

gimnázium			kisiskola		
<i>gimnáziumban</i>	89	67,9%	<i>kisiskolában</i>	61	46,6%
<i>gimnáziumba</i>	27	20,6%	<i>kisiskolás</i>	15	11,5%
<i>gimnáziumon</i>	7	5,3%	<i>kisiskolába</i>	20	15,3%
<i>jól</i>	1	0,8%	<i>kisiskolán</i>	10	7,6%
<i>gimnáziumba / gimnáziumban / gimnáziumon</i>	1	0,8%	<i>kisiskolába / kisiskolában</i>	1	0,8%
összes válasz	125	95,4%	összes válasz	107	81,7%
hiányzó válasz	6	4,6%	hiányzó válasz	24	18,3%

18. táblázat: A *gimnáziumban*: *gimnáziumon* és a *kisiskolában*: *kisiskolán* típusváltozók megoszlása

A *Muraszombaton*: *Muraszombatban* típusváltozónál az adatközlők 94,7%-a (124 fő) válaszolt, 5,3% (7 fő) nem egészítette ki a szót. 74,8% (98 fő) a *Muraszombatban* belső helyviszonyragos alakot írta, és csak 3,1% (4 fő) a *Muraszombaton* formát. 14,5% (19 fő) az élőbeszédben használt *Muraszombatba* változót ítélte helyesnek. Ha összevetjük egymással a *hosszúfalui*: *hosszúfalusi*, illetve a *Muraszombaton*: *Muraszombatban*

változókat, akkor látjuk, hogy mindkét esetben a helyi változat a domináns (*hosszúfalusi, Muraszombatban*), és egyben identitásuk szerves részét is jelenti számukra.

4.2.1. A független változók kapcsolata a nyelvi változókkal

A 13 nyelvi változó és a 7 független változó közötti összefüggést itt is akkor igazolható, ha $p \leq 0,05$. A lehetséges korrelációk száma 91, amely a nyelvi változók számának és a független változók számának szorzata. A 91 esetből tíz esetben találtam szignifikáns kapcsolatot, tehát a lehetséges korrelációknak 10,1%-a valósult meg. A részletes feldolgozást a 4. melléklet táblázata szemlélteti.

A nem és a nyelvi változók között egyáltalán nincs összefüggés. Az anyanyelv és a nyelvi változók között egy esetben van összefüggés: a *Klaudiánál: Klaudiától* esetében $p = 0,001$, e.sz.: 117. Az iskolai végzettség és a nyelvi változók között szintén egy esetben van (a lehetséges esetek 7,7%-a valósult meg): a *hosszúfalui: hosszúfalusi* változó választásánál $p = 0,002$, e.sz.: 115. Az általános iskola tannyelve és a nyelvi változók között is egy esetben van összefüggés (a lehetséges esetek 7,7%-a): a *szoktam: szokok* változó esetében $p = 0,032$, e.sz.: 115. A nemzetiség és a nyelvi változók között két esetben van szignifikáns kapcsolat (a lehetséges esetek 15,4%-a): a *szoktam: szokok* változónál $p = 0,011$, e.sz.: 118; az *iszom: iszok* esetében $p = 0,037$; e.sz.: 116. A lakhely és a nyelvi változók között szintén két esetben van kapcsolat (a lehetséges esetek 15,4%-a): a *tudnék: tudnák* változónál $p = 0,006$, e.sz.: 97; a *hosszúfalui: hosszúfalusi* változónál $p = 0,027$; e.sz.: 117. A statisztikai elemzés szerint a legtöbb összefüggés, három, az életkor és a nyelvi változók között valósult meg (a lehetséges esetek 23,1%-a): a *tudnék: tudnák* változónál $p = 0,009$, e.sz.: 97; a *kertben: kertbe* változónál $p = 0,022$, e.sz.: 124; a *lába: lábai* változónál $p = 0,043$, e.sz.: 97.

Az egyetemes változók közül a *tudnék: tudnák*, a *szoktam: szokok* és a *hosszúfalui: hosszúfalusi* változó két független változóval is összefüggésben van.

4.3. A vernakuláris muravidéki magyar nyelvjárások jellemzése

Ahogy az 1.3. fejezetben már említettem, a muravidéki nyelvjárási kutatások célzott vizsgálatát az atlaszgyűjtés indította el. Ma már – az azóta is tartó élőnyelvi kutatásoknak köszönhetően – egyre pontosabb adataink vannak a nyelvjárások helyzetéről, a beszélők

nyelvjárási tudatáról, a tájszókészlet változásáról. Ebben a fejezetben a muravidéki tájszavak vizsgálata következik. Mielőtt bemutatnám az eredményeket, röviden felvázolom a muravidéki magyar nyelvjárások általános jellemzőit.

A muravidéki magyar nyelvjárások a nyugat-dunántúli nyelvjárási régióon belül helyezkednek el, de kérdéses, hogy milyen csoportokra tudjuk őket tovább bontani (Bokor 2007: 21). Ehhez a régióhoz tartozik Vas megye délnyugati csücske és Zala megye néhány nyugati települése is, de megtaláljuk az őrségi, a hetési és a göcseji nyelvjárások legfontosabb jellemzőit is (Bokor 2001: 40). Juhász Dezső a szlovéniai magyarság nyelvjárásait az őrségi és a hetési nyelvjáráscsoportokhoz sorolja. A hetési csoportot labiális ö-zése a dél-dunántúli régió nyelvjárásaival is rokonítja, és ez a vonás az archaikus jegyekkel együtt a nyugat-dunántúli régióon belül szigetszerűvé teszi (Juhász 2003: 269).

A magyarországi nyelvjárásokhoz képest a szlovéniai magyar nyelvjárások kisebbségi helyzetükből adódóan eltéréseket mutatnak. Bokor József kiemeli a muravidéki magyar nyelvhasználat nyelvjárásiasságát, kiegészítve a nyelvi interferenciából fakadó létezéssel. A szlovéniai magyar nyelvnek két fontos jellemzője van: egyrészt nyelvjárásiassabb és archaikusabb a magyarországi magyar nyelvjárásoknál – nem hatott rá olyan közvetlenül a hazai köz- és irodalmi nyelv, 90 éve peremhelyzetben él a nyelv, majdnem nyelvjárássziget-helyzetben van –, másrészt erősen hat rá a szlovén nyelvnek a nyelvjárási és a regionális köznyelvi változata, ennek következményeként a szlovén nyelvi hatás jeleit jól végig tudjuk követni. A nemzedékek között nincsenek akkora különbségek, mint Magyarországon: a különbségek nem a nyelvjárásiasság szintjében jelennek meg, hanem a nyelvismeret fokában. Nem alakult ki a standardja sem, ezért a tanítási órákon is gyakori a nyelvjárási beszédmód (Bokor 2009: 31). A Muravidéken a nyelvek együttélésének eredményeként a szlovén nyelv interferáló hatása az 50-es évek második felétől és a 60-as évek elejétől érvényesül leginkább a magyar nyelvben, kihatva a szó- és kifejezőkészletre, a nyelvtanra, a fonetikára és a fonológiára (Bokor 2001: 39–43). Ha megvizsgáljuk azt, hogy a muravidéki magyarok esetében az anyanyelvjárás milyen tényezőként van jelen – kizárólagos változatként, fő változatként, mellékváltozatként vagy maradványként (Kiss 2003: 286) –, akkor azt mondhatjuk, hogy az idősebb generációnak a kizárólagos nyelvváltozatot jelenti (mivel ők kevésbé vagy egyáltalán nem használják a magyar köznyelvet), a középkorúaknak és a fiataloknak viszont már mellékváltozat a szlovén regionális köznyelvvel szemben.

A korábbi gyűjtések azt mutatják, hogy a Muravidék magyar nyelvjárásai nem teljesen egységesek. Megindult a nyelvjárások mozgása, változása, amely elsősorban az

alakváltozatok számában (*mekpönöszül ~ megpönösznül ~ mekpönöszöl ~ megpeneszül*) és a szókölcsonzésekben (*májca ~ májco*) tükröződik. A leggyakoribb hangtani és alaktani jellemzőket Bokor (2009: 33–36) tanulmánya alapján foglalom össze.

A magánhangzós jelenségek közé tartozik a nyílt *e* és a zárt *ë* jelenléte, pl.: *elpilled, supëdli*. Gyakori az *í, ú, ű* megrövidülése szó belsejében és a szó végén: *viz, tűz, töpörtü*. A köznyelvi *é* hang helyén meghatározott helyzetekben az *i* hang szerepel: *beszélget: beszíget, medvét: medvit*. Az *ó, ő* és *é* fonéma helyén a szavak végén az *u, ü*, és *i* áll, amely megtalálható a toldalékos alakokban és az összetett szavakban is. pl.: *álanduan, mezzübe, rövidlátu*. A hetési falvakra jellemző a labiális *ö*-zés: *selömtök, tehenködik, lisztöt*. Az ún. hasonulásos *ö*-zés Kapcán és Kótban erősebb, mint a hetési falvakban: *mönök, lögyön*. A *ki* igekötő a kiejtésben *kü*-ként realizáldóik: *kühord, kütalál*. A középső nyelvállású *ó, ő*, és *é* hang még nyitódó diftongusú: *juo, üdüö, ebiëdül*.

A mássalhangzós jelenségek közé tartozik az *l*-ezés: *bagla, bival, hel*. Rendszeres az *l* kiesése, amely nem jár együtt a megelőző mássalhangzó nyúlásával: *beszígetni, föketünk*, és pótlónyúlást sem idéz elő: *edobál, emënt, magyaru, szlovënu ~ szlovenü*. Jellemző az explozív *ty*-zés, *gy*-zés: *aptya, raktya, irgyon*. A szóvégi mássalhangzók zöngétlenednek: *irity, kaffok*; de a *v* előtt erős a zöngésedés is: *ödven, sog van*. Az *n* a szóvégeken és sokszor a szó belsejében is palatalizáldódik: *kalány, székriny, csinyál*, de szóvégeken előfordulhat az *ny* depalatizációja is: *patkán, edin*. A főnévi igenév képzője kétalakú: *mondanyi, pödörnyi*. Gyakori jelenség az intervokális nyúlás: *tanittu, hangossan*.

A kétalakú határozóragok közül a *-nál, -nél* és a *-val, -vel* egyalakú: *kertná, hamuve*.

Az alaktani jelenségek közé sorolhatjuk a birtokos személyjeles alak sajátos változatait: az egy birtokra utaló többes szám 1. személyben: *füödenk, kutank, madarank*; egy birtokra utaló többes szám 3. személyben: *csalággyik, fájik, kertyk*; több birtokra utaló egyes és többes szám 1. személyben: *lovajimak, teheneimek*. A *t* végű igék felszólító módjában nem affrikáció megy végbe, hanem spirantizáció: *füssek, javissa*. A feltételes mód tárgyas ragozásának egyes és többes szám 3. személyben a mai napig megmaradt egy hosszabb igealak: *várnája, kérnije; várnájik, kérnijik*.

4.3.1. Tájszó kutatás és tájszóismeret a Muravidéken

A magyar nyelv tudomány eddigi egyetlen, az egész magyar nyelvterületet lefedő nyelvatlasza *A magyar nyelvjárások atlaszának* hat kötete (Deme László – Imre Samu szerk. 1968–1977), melynek adatait 1949 és 1964 között gyűjtötte az atlasz

munkaközössége. A gyűjtők között találjuk Benkő Lorándot, Deme Lászlót, Imre Samut, Kálmán Bélát, Kázmér Miklóst, Keresztes Kálmánt, Lőrincze Lajost és Végh Józsefet. A hatalmas vállalkozáshoz elkészült egy elméleti-módszertani kézikönyv is (Deme – Imre szerk. 1975), amely a kutatók és az érdeklődők számára nyújt segítséget az 1162 térképlap közötti eligazodásban.

A 2000-es években az MTA-ELTE Geolingvisztikai Kutatócsoportja a második általános magyar nyelvjárási atlasz (ÚMNYA) létrehozását tűzte ki célul (Kiss 2006: 129–142), 268 kérdés kikérdezésével és szövegfelvételek készítésével a magyar nyelvterület 186 kutatópontján. A 268 kérdésből 220 szerepelt már az MNYA. kutatásban is, viszont a kérdőfüzetbe bekerült 48 új kérdés is, amelyek révén a magyar nyelvterület egészen összevethetőek lesznek pl. a köszönésformák és a grammatikalitási ítéletek (umnya.elte.hu). A muravidéki Kót a követéses vizsgálat révén ismét szerepelt az atlasz kutatópont-hálózatában, a gyűjtést 2009 nyarán végeztem. A feladat azért is vonzott, mert előtte hasonló gyűjtésen nem vettem részt, ráadásul az is a célom volt, hogy a lassan feledésbe merülő tájszavakról és a beszélgetések során felbukkanó kóti kifejezésekről eredeti hanganyagunk legyen.

A gyűjtési tapasztalatokat (vö. Gasparics 2010: 66–76) és a kérdőfüzetet felhasználva kiválasztottam kilenc kérdést, amelyeket beleillesztettem az értekezés megírásához összeállított kérdőívembe. Mindegyik kérdésben közös volt, hogy főnevekre vonatkozott, főleg az állatok megnevezésére. Az ÚMNYA. kutatással ellentétben nem szóbeli válaszokat rögzítettem, és szövegfelvételek sem készültek, hanem az adatközlők írásos válaszai alapján elemeztem a tájszavak ismeretét.

Egy nyelvjárás szókészletét a köznyelvvvel megegyező és attól eltérő szavak alkotják, amelyet nyelvjárási szókészletnek nevezünk. A nyelvjárási szókészletnek az a része, amely csak a nyelvjárásban van meg, és a köznyelvből hiányzik, a tájszavak csoportját foglalja magába. A tájszavak a köznyelvi megfelelőiktől alakjukban, jelentésükben vagy mindkettőben különbözhetnek. Hegedűs Attila (2003: 375–378) csoportosítása szerint a tájszavaknak három fő típusuk van: valódi, jelentésbeli és alaki tájszó. A valódi tájszó a köznyelvben ismeretlen kifejezés, a jelentésbeli tájszó a vele lexémaszinten megegyező köznyelvi szótól egy vagy több jelentésben különbözik, az alaki tájszó pedig a köznyelvi szótól alakjában legalább egy beszédhangjában különbözik. A valódi tájszót a köznyelvi beszélő nem érti, ha a jelentésbeli tájszót a köznyelvitől eltérő jelentésben használják, akkor a köznyelvi beszélő félreérti, az alaki tájszónál viszont érzékelhető a kapcsolat a köznyelvi megfelelőjével. A korpusz tájszókészletének csoportosításában Hegedűs Attila

felosztását (2003: 378) követem. Az adatközlők által megadott válaszokat három csoportba soroltam: ismeri a tájszót, egyáltalán nem ismeri a keresett szót (sem a tájszót, sem a köznyelvit), illetve a köznyelvi kifejezést írta. Ezt a három kategóriát a négy korosztály szerint bontottam le, hogy láthatóvá váljon a korcsoport mint független változó és a függő változók korrelációja. Az elemzésben utalok a tájszóhasználat terület szerinti tagolódására is. Egyes kérdések teljesen megegyező volta miatt az anyag kontrasztív vizsgálatánál hivatkozom Penavin Olga 1960-as gyűjtésére is. Penavin Olga a Muravidéken 20 kutatóponton végzett vizsgálatot az MNYA. kérdőfüzetének felhasználásával. Az általam felvett települések közül csak Kapca, Kót és Domonkosfa nem szerepelt nála. A kilenc köznyelvi kifejezést és a kapott tájszavakat az egyes kérdésekre lebontva elemzem.

a) A *Mi a fiatal tyúk neve?* kérdésre az adatközlők 93,1%-a (122 fő) válaszolt. A köznyelvi válasz a *jérce*, minden vizsgált faluban a megadott alaki tájszó a *gérce* volt. A **19.** táblázatból leolvasható, hogy a legtöbben, akik ismerik a tájszót, 40 és 64 év közöttiek, az összes adatközlő 11,5%-át teszik ki. A többség, aki egyáltalán nem ismeri a szót, a 25 és 39 év közöttiekből kerül ki (az adatközlők 15,3%-a). Az adatközlők 12,2%-a válaszolt erre a kérdésre köznyelvi lexémával.

<i>jérce: gérce</i>	Életkor szerint				Összes válasz
	16–24	25–39	40–64	65–	
Ismeri a tájszót	7	10	15	10	42
	5,3%	7,6%	11,5%	7,6%	32%
Nem ismeri a tájszót	18	20	12	14	64
	13,7%	15,3%	9,2%	10,7%	48,9%
A köznyelvi kifejezést ismeri	2	3	5	6	16
	1,5%	2,3%	3,8%	4,6%	12,2%
Összes válasz	27	33	32	30	122
	20,6%	25,2%	24,4%	22,9%	93,1%
Hiányzó válasz	5	1	2	1	9
	3,8%	0,8%	1,5%	0,8%	6,9%

19. táblázat: Az adatközlők életkor szerinti megoszlása a *jérce: gierce* ismereténél

b) A *Hogy hívjuk azokat a kis bogarakat, amelyek a mézet gyűjtik?* kérdésre a köznyelvi válasz a *méhek*, minden településen a kapott alaki tájszó a *mihik* (Kótban és Szentlászlón a *mihék* is használatos). Ennél a kérdésnél az adatközlők többsége az általa ismert

köznyelvi alakot adta meg. A **20. táblázat** szemlélteti, hogy mind a négy korcsoportban magas a köznyelvi válaszok száma (összesen 77,1%), a legtöbben a 40 és 64 év közöttiek (8,4%) voltak, akik ismerték a tájszót.

<i>méhek: mihik</i>	Életkor szerint				Összes válasz
	16–24	25–39	40–64	65–	
Ismeri a tájszót	5	5	11	3	24
	3,8%	3,8%	8,4%	2,3%	18,3%
Nem ismeri a tájszót	0	0	0	0	0
	0%	0%	0%	0%	0%
A köznyelvi kifejezést ismeri	25	28	21	27	101
	19,1%	21,4%	16,0%	20,6%	77,1%
Összes válasz	30	33	32	30	125
	22,9%	25,2%	24,4%	22,9%	95,4%
Hiányzó válasz	2	1	2	1	6
	1,5%	0,8%	1,5%	0,8%	4,6%

20. táblázat: Az adatközlők életkor szerinti megoszlása a *méhek: mihik* ismereténél

c) A *Ha a szilvafa, cseresznyefa kérgét megsértjük, ragadós, barna anyag jön ki rajta. Mi az?* kérdésnél a köznyelvi válasz a *mézga*, a nyelvjárási beszélők által megadott *macskaméz* a valódi tájszavakhoz sorolható. Az adatközlők 79,4%-a (104 fő) felelt a kérdésre, a legtöbb hiányzó válasz a legfiatalabb korcsoportban van (**21. táblázat**). A *macskaméz*et leginkább a 65 év fölöttiek (11,5%), valamint a 40 és 64 év közöttiek (10,7%) ismerik, a köznyelvi kifejezést főleg a 16 és 24 év (11,5%), illetve a 25 és 39 év közöttiek (15,3%) írták.

<i>mézga: macskaméz</i>	Életkor szerint				Összes válasz
	16–24	25–39	40–64	65–	
Ismeri a tájszót	4	9	14	15	42
	3,1%	6,9%	10,7%	11,5%	32,1%
Nem ismeri a tájszót	1	1	2	4	8
	0,8%	0,8%	1,5%	3,1%	6,1%
A köznyelvi kifejezést ismeri	15	20	10	9	54
	11,5%	15,3%	7,6%	6,9%	41,2%
Összes válasz	20	30	26	28	104
	15,3%	22,9%	19,8%	21,4%	79,4%
Hiányzó válasz	12	4	8	3	27
	9,1%	3,1%	6,1%	2,3%	20,6%

21. táblázat: Az adatközlők életkor szerinti megoszlása a *mézga: macskaméz* ismereténél

d) A *Mi volt az, amiben régen a tejet fejték?* kérdésre a köznyelvi válasz a *fejőedény*, a tájszavaknak azonban több alakváltozatát is tartalmazza a kapott korpusz. Az adatközlők 82,4%-a (108 fő) válaszolt a kérdésre, a legtöbb hiányzó adat ismét a 16 és 24 év közöttieknél (8,4%) fordult elő. Főleg a 40 és a 64 év közöttiek (20,6%), illetve a 65 év fölöttiek (19,8%) ismerik a *fejőedény* valamelyik nyelvjárási alakváltozatát (22. táblázat).

<i>fejőedény</i>	Életkor szerint				Összes válasz
	16–24	25–39	40–64	65–	
Ismeri a tájszót	14	22	27	26	89
	10,7%	16,8%	20,6%	19,8%	67,9%
Nem ismeri a tájszót	6	5	3	2	16
	4,6%	3,8%	2,3%	1,5%	12,2%
A köznyelvi kifejezést ismeri	1	1	0	1	3
	0,8%	0,8%	0%	0,8%	2,4%
Összes válasz	21	28	30	29	108
	16%	21,4%	22,9%	22,1%	82,4%
Hiányzó válasz	11	6	4	2	23
	8,4%	4,6%	3,1%	1,5%	17,6%

22. táblázat: Az adatközlők életkor szerinti megoszlása a *fejőedény* ismereténél

A Lendva-vidék települései közül a *fejőedény* Kapcán *főjke*; Kótban *főjke* ~ *fejke*, *fejőke* és *fejődézsza*; Göntérházán *fejke* ~ *főjke*, *fejőke* és *zséter*; Dobronakon *fejőke* ~ *főjőke*.

A goricskói vidéken Szentlászlón *főjőke* ~ *főjüke*, *fejőke* ~ *fejüke*, *dézsza* és *zséter*; Domonkosfán *főjke*, *fejőke* ~ *főjőke* ~ *főjüke*; Szerdahelyen *fejőke* ~ *főjőke* ~ *főjüke* és *zséter*; Pártosfalván *fejőke* ~ *főjüke* és *fejke*; Hodoson *fejőke* ~ *fejüke*. Valamennyi tájszó valódi tájszónak nevezhető, a *dézsza* jelentésbeli tájszó.

Ha összehasonlító vizsgálatot végzünk Penavin Olga tájnyelvi atlaszával (1966: 102. térképlap), akkor látjuk, hogy 1960-ban a *fejőedény* Dobronakon *főjüke* volt, a mostani adat: *fejőke* ~ *főjőke*, Göntérházán *főjke* és *zsietör*, manapság a *főjke* mellett használatos a *fejke* és a *fejőke* is. Szentlászlón a *fejüke* helyett több alakváltozat is él: *főjőke* ~ *főjüke*, *fejőke* ~ *fejüke*, *dézsza* és *zséter*. Szerdahelyen a *főjkét* a *fejőke* ~ *főjőke* ~ *főjüke* és *zséter* tájszavak kiszorították, Pártosfalván a *főjüke* és *zsietter* szavakból a *zsietter* már nem élő tájszó, a *főjüke* mellett használatos a *fejőke* és a *fejke* alak is. Hodoson a *fejüke* és a *főjke* valódi tájszavakból a *fejüke* maradt meg, kiegészülve a *fejőkével*.

e) A *Hogyan hívjuk azt a kis fekete állatot, amelyik kis hantokban túrja a földet?* kérdésnél a köznyelvi *vakondnak* településenként eltérő hangtani változatait kaptam. Az adatközlők 94,7%-a (124 fő) válaszolt a kérdésre, a *vakond* nyelvjárási változatait főként a 25 és 39 év közöttiek (12,2%), illetve a 40 és a 64 év közöttiek (13%) ismerik. A legtöbb köznyelvi kifejezés a 65 év fölöttiek csoportjánál (13%) szerepelt (**23. táblázat**).

<i>vakond</i>	Életkor szerint				Összes válasz
	16–24	25–39	40–64	65–	
Ismeri a tájszót	14	16	17	12	59
	10,7%	12,2%	13%	9,2%	45%
Nem ismeri a tájszót	3	2	5	1	11
	2,3%	1,5%	3,8%	0,8%	8,4%
A köznyelvi kifejezést ismeri	13	13	11	17	54
	9,9%	9,9%	8,4%	13%	41,2%
Összes válasz	30	31	33	30	124
	22,9%	23,7%	25,2%	22,9%	94,7%
Hiányzó válasz	2	3	1	1	7
	1,5%	2,3%	0,8%	0,8%	5,4%

23. táblázat: Az adatközlők életkor szerinti megoszlása a *vakond* ismereténél

A *vakond* Kapcán, Göntérházán és Dobronakon *vakant* ~ *vakkant*; Kótban *vakand* és *vakkant*; Szentlászlón *vakand* és *vakant*; Domonkosfán és Szerdahelyen *vakant*; Pártosfalván *vakant* ~ *vakkant* és *vakand*; Hodoson pedig *vakand* és *vakant*. A *vakandot* az alaki tájszókhoz sorolom, a *vakant* és a *vakkant* a valódi tájszókhoz tartozik. Penavin Olga anyagában (1966: 110. térképlap) a *vakondot* Göntérházán *vakkantnak*, Dobronakon *vakkandnak*, Szentlászlón, Szerdahelyen és Pártosfalván *vakandnak*, Hodoson *vakanduknak* hívták. Ennél a tájszónál már élesen kirajzolódnak a változások: Dobronakon a *vakkandot* kiszorította a *vakant* és a *vakkant* (intervokális nyúlás), Szentlászlón megjelent a *vakant* is, Szerdahelyen a *vakand* helyett a *vakant* (zöngétlenedés) használatos, Hodoson pedig nem fordult elő a *vakanduk*.

f) A *Hogyan hívjuk azt a tüskés hátú állatot, amelyik tüskés gombóccá húzódik össze?* kérdésre az adatközlők 94,6%-a (124 fő) válaszolt (**24. táblázat**). A köznyelvi *sündisznó* kifejezést az adatközlők 67,9%-a írta, a tájszót 25,1%. A *sündisznó* nyelvjárási alakját, a *sündisznut* főleg a 40 és a 64 év (7,6%) közöttiek adták meg.

<i>sündisznó</i>	Életkor szerint				Összes válasz
	16–24	25–39	40–64	65–	
Ismeri a tájszót	7	8	10	8	33
	5,3%	6,1%	7,6%	6,1%	25,1%
Nem ismeri a tájszót	2	0	0	0	2
	1,5%	0%	0%	0%	1,5%
A köznyelvi kifejezést ismeri	21	24	22	22	89
	16%	18,3%	16,8%	16,8%	67,9%
Összes válasz	30	32	32	30	124
	22,9%	24,4%	24,4%	22,9%	94,6%
Hiányzó válasz	2	2	2	1	7
	1,5%	1,5%	1,5%	0,8%	5,3%

24. táblázat: Az adatközlők életkor szerinti megoszlása a *sündisznó* ismereténél

A kapcaiak a *tüskeborz* kifejezést használják, a kótiak a *tüskeborz* ~ *tüskésborz*, a szentlászlóiak a *tüskésbóz*, a domonkosfaiak a *tüskésborz* ~ *tüskisborz* (*tüskisbóz*), a szerdahelyiek a *tüskésborz* és a *sündisznó*, a pártosfalviak a *sündisznó*, a hodosiak a *tüskésborz* ~ *tüskisborz* és *sündisznó*, a göntérháziak a *tüskésborz* és a *sündisznó*, a dobronakiak pedig a *tüskésborz* alakot. A *tüskeborz* ~ *tüskésborz* ~ *tüskisborz* ~ *tüskésbóz* szavak valódi tájszavak, a *sündisznó* alaki tájszó, érvényesül benne a szó végén a köznyelvi *ó*: nyelvjárási *u* tendencia.

A Penavin-anyagban (1966: 108. térképlap) a szentlászlóiaknál *sündisznó* és *tüskisborz* szerepel, a szerdahelyiekénél *tüskisborz*, a pártosfalviaknál *tüskisdisznó* és *tüskisborz*, a hodosiaknál *tüskisdisznó*, a göntérháziaknál *tüskisdisznó* és *tüskisborz*, a dobronakiaknál pedig *tüskisborz*. A legfontosabb változás a *zs-s* hangok zöngétlenedése, valamint az összetett szó utótagjának megváltozása: a *tüskisdisznó* helyett a *tüskésborz*, *tüskisborz* alakok elterjedése.

g) A *Hogyan nevezik azt az állatot, amelyik nagy pusztítást végez a baromfi közt? Ha a padláson tartózkodik, nagyon bűdös.* kérdésre az adatközlők 87%-a (114 fő) válaszolt (25. táblázat). 46,6% a görény köznyelvi kifejezést adta meg, a tájszót csak 21,3%. A 16 és 24 év közöttiekénél (7,6%) fordult elő legtöbbször a tájszó. Az általam vizsgált falvak mindegyikében – Szentlászló és Pártosfalva kivételével – használatos a *görény* alaki tájszó, a göntérháziak még a *büzösborz* ~ *büdösborz* valódi tájszavakat is ismerik.

<i>görény</i>	Életkor szerint				Összes válasz
	16–24	25–39	40–64	65–	
Isméri a tájszót	10	6	5	7	28
	7,6%	4,6%	3,8%	5,3%	21,3%
Nem ismeri a tájszót	8	10	4	3	25
	6,1%	7,6%	3,1%	2,3%	19,1%
A köznyelvi kifejezést ismeri	6	14	21	20	61
	4,6%	10,7%	16%	15,3%	46,6%
Összes válasz	24	30	30	30	114
	18,3%	22,9%	22,9%	22,9%	87%
Hiányzó válasz	8	4	4	1	17
	6,1%	3,1%	3,1%	0,8%	13%

25. táblázat: Az adatközlők életkor szerinti megoszlása a *görény* ismereténél

h) A *Mi az a fürge, fehér hasú állat, amely a tyúkok vérét kiszívja?* kérdésre az adatközlők 80,2%-a (105 fő) válaszolt (**26. táblázat**). Ennél a kérdésnél a legmagasabb azoknak az adatközlőknek az aránya (42%), akik nem válaszoltak a kérdésre, mert valószínűleg nem ismerték a keresett szót. Közel azonos arányban áll egymással a köznyelvi *menyét* ismerete (18,3%) és a tájszó tudása (19,9%).

A nyelvjárási változat főleg a 65 év fölöttieknél (8,4%) szerepelt. A Lendva-vidék településein a *menyetasszony* valódi tájszó használatos, kivéve Dobronakot, mert ott minden adatközlő a köznyelvi alakot írta. A goricskói régióban Szerdahely kivételével mindenhol élő lexéma a *menyedasszony*, Szentlászlón és Hodoson a labiális *ö*-s változat is elterjedt: *mönyedasszony*.

<i>menyét</i>	Életkor szerint				Összes válasz
	16–24	25–39	40–64	65–	
Isméri a tájszót	3	9	3	11	26
	2,3%	6,9%	2,3%	8,4%	19,9%
Nem ismeri a tájszót	16	14	13	12	55
	12,2%	10,7%	9,9%	9,2%	42%
A köznyelvi kifejezést ismeri	3	5	11	5	24
	2,3%	3,8%	8,4%	3,8%	18,3%
Összes válasz	22	28	27	28	105
	16,8%	21,4%	20,6%	21,4%	80,2%
Hiányzó válasz	10	6	7	3	26
	7,6%	4,6%	5,3%	2,3%	19,8%

26. táblázat: Az adatközlők életkor szerinti megoszlása a *menyét* ismereténél

i) A *Mi az a fekete madár, amely télen nagy csoportokban röpdös?* kérdésre az adatközlők 84%-ának válaszaiból tudtam levonni a következtetéseket (27. táblázat). A tájszó ismeretének aránya magasabb (45,8%), mint a köznyelvi változatot íróké (28,3%).

A magyar köznyelvi *feketevarjú* mellett Lendva vidékén a *kánya* jelentésbeli tájszó is használatos, Szentlászlón, Szerdahelyen és Hodoson *csóka* és *vari*, Domonkosfán *csóka*, *vari* és *kánya*, Pártosfalván *kánya* és *vari*. A *csóka* szintén a valódi tájszavak csoportjába tartozik, a *varit* alaki tájszónak tekintem.

<i>feketevarjú</i>	Életkor szerint				Összes válasz
	16–24	25–39	40–64	65–	
Ismeri a tájszót	13	16	14	17	60
	9,9%	12,2%	10,7%	13%	45,8%
Nem ismeri a tájszót	5	4	2	2	13
	3,8%	3,1%	1,5%	1,5%	9,9%
A köznyelvi kifejezést ismeri	6	8	12	11	37
	4,6%	6,1%	9,2%	8,4%	28,3%
Összes válasz	24	28	28	30	110
	18,3%	21,4%	21,4%	22,9%	84%
Hiányzó válasz	8	6	6	1	21
	6,1%	4,6%	4,6%	0,8%	16%

27. táblázat: Az adatközlők életkor szerinti megoszlása a *feketevarjú* ismereténél

4.3.2. A tájszóhasználat és a független változók kapcsolata

A kilenc tájszó és a hét független változó közötti összefüggést megvizsgálva a lehetséges korrelációk száma 63, amely a tájszavak számának és a független változók számának szorzata. A 63 esetből 7 esetben találtam szignifikáns kapcsolatot, tehát a lehetséges korrelációknak 11,1%-a valósult meg. A részletes feldolgozást az 5. melléklet táblázata szemlélteti.

Szignifikáns összefüggés mutatható ki a beszélők anyanyelve és a *fejőedényre* használt köznyelvi vagy tájszó ismerete között ($p = 0,013$; e.sz.: 108), illetve az anyanyelv és a *menyét* ismerete között ($p = 0,003$; e.sz.: 105). Az életkor meghatározza a *mézga* ($p = 0,02$; e.sz.: 104) a *görény* ($p = 0,011$; e.sz.: 114) és a *menyét* ($p = 0,047$; e.sz.: 105) szavak változatát, az iskolai végzettség a *jércénél* ($p = 0,02$; e.sz.: 121), a lakhely pedig a *menyét* ($p = 0,019$; e.sz.: 105) ismereténél játszik szerepet. A köznyelvi: *menyét* és a nyelvjárási

menyetasszony ~ *menyedasszony* ~ *mönyedasszony* három független változóval is összefüggésben áll.

4.3.3. Egy kóti változásvizsgálat kísérletei

Az előző fejezetben bemutatott kilenc tájszó nyelvi sorsának alakulását Kótban végigkövethetjük az 1962-as nyelvatlaszos gyűjtéstől kezdve a 2009-es új atlaszos gyűjtésig. Mindkét gyűjtés kérdőíves vizsgálat volt, aktív indirekt (esetleg direkt) módszerrel, az interjúkat hangfelvételek rögzítették.

Kót, a lendvai önkormányzat egyik legkisebb települése, Lendvától kb. 12 km-re, a Mura holtágainál fekvő falu. A 2002-es népszámlálás adatai szerint 136 lakosa volt, 2011-ben viszont már csak 114 (Kovács 2012: 78). 1962-ben az MNYA. kutatásban öt férfi és tizenegy nő vett részt: 10 és 25 év között csak három nő, 26 és 40 év között egy férfi és négy nő, 41 és 60 év között három férfi és négy nő, 61 év fölött pedig csak egy férfi (Deme – Imre szerk. 1975: 309).

A 2009-es atlaszgyűjtésnél megváltozott a koncepció: a felgyorsuló élethez (és a kérdőív terjedelméhez) igazodva az adatközlők száma, neme és az életkor szerinti kiválasztása is módosult. Az adatközlők között 5 nő és 5 férfi szerepelt: 30 és 45 között egy férfi és egy nő, 45 és 60 év között szintén egy férfi és egy nő, 60 és 70 év között két férfi és két nő, 70 év fölött pedig egy férfi és egy nő (umnya.elte.hu).

Az MNYA-ban (1970; II. rész 193–388. térkép) rögzített kilenc tájszóról elmondható, hogy a kótiak beszédéből még nem tűnt el, bár a köznyelvivé válás folyamata elkezdődött. Többször volt arra példa, hogy a válaszolónak először a köznyelvi kifejezés jutott eszébe, utána helyesbítette a válaszát a tájszóra. A köznyelvi válaszok gyakori előfordulását annak tulajdonítom, hogy a beszélők igyekeztek alkalmazkodni a gyűjtő nyelvváltoztatához is, bár kértem őket a felvétel elején, hogy mindent úgy mondjanak, ahogyan ők a faluban megszokták.

A *gierce* szóalak az ÚMNYA-ban csak három esetben fordult elő, a *jérce* köznyelvi változat kétszer. A *mihik* alaki tájszó csak háromszor hangzott el, a *mihek* kétszer, a *méhek* köznyelvi forma viszont ötször szerepel a felsorolásban. A *macskamiész* valódi tájszót hatan ismerték, ketten a *gyantát* nevezték meg. Tízből hat adatközlő ismerte a *főjke* valódi tájszót, de előfordult a *főjkü* és a *főjke* alakváltozat is. A *vakkant* szóalakot nyolc adatközlő adta meg. A *tüskeborz* önmagában három esetben fordult elő, viszont hangalaki variánsai, a *tüskésborz* és a *tüskisborz* is a beszélők szókincsének a részei. A *sündisznu* csak egyszer

hangzott el, szóban is érvényesült a magánhangzó-jelenségek közül a köznyelvi *ó*: nyelvjárási *u* megfelelés (*sündisznó*: *sündiszu*). A *göriny* alaki tájszó csak kétszer fordult elő (a többség a *nyestet* mondta), viszont egyik beszélő *gerzsonynak* nevezte az állatot.

A *menyetasszonyt* is ismerték a kótiak 2009-ben, és minden válaszoló szerint a *feketevarjú* helyi elnevezése a *kánya*.

Mivel az értekezés kérdőívének kóti kitöltői írásban válaszoltak a kérdésekre, több köznyelvi szóalakot használtak, mint az ÚMNYA. vizsgálat adatközlői, akiknek nem volt annyi idejük a gondolkodásra az interjúhelyzet miatt. A kétféle gyűjtési helyzetből kapott nyelvi adatok további összefüggések feltárásához adnak lehetőséget.

4.3.4. Tájszavak más megközelítésben

A tájszóvizsgálatra vonatkozó kérdések másik része 21 tájszó ismeretét vizsgálta. A szavakat belefoglaltam egy mondatba (pl. *Vettem a lányomnak egy új cihát.*), és az aláhúzott szóval kapcsolatban jelölnie kellett az adatközlőnek, hogy ismeri és használja a kifejezést, nem ismeri, vagy egy másik szót használ helyette. Ez utóbbi kérdésre sok esetben nem kaptam választ, ahol igen, ott utalni fogok a szóhelyettesítésekre. Az első két kategóriát (ismeri, nem ismeri) az SPSS-program segítségével lebontottam a négy korcsoportra, illetve a lakóhelyre, így láthatóvá vált a két régió, a Lendva-vidéki és a goricskó beszélők tájszótudása közti ellentét.

Bokor József (2009: 47–49) felosztását követve négy kategóriába soroltam a tájszavakat: elterjedt, élő, de visszaszoruló tájszavak, kihalt és ismeretlen tájszavak. A besorolásnál a százalékos megoszlást vettem alapul: az ismeri, nem ismeri megállapításokra kapott válaszok arányát. A szavak jelentésének definiálásához Szabó Mária Lendva vidéki tájszógyűjteményét (2006) is felhasználtam.

1. Az elterjedt tájszavak csoportjába soroltam a *nyánkul* és a *tutulás* valódi tájszavakat, valamint a *sütőtökke* alaki tájszót, mert a szavakat ismerők százalékos megoszlása 85,5% és 90,8% között mozog. A *nyánkul* – a *macska nyávog* – lexémát az adatközlők 90,8%-a (119 fő) ismeri, a *tutulást* – a *kutya ugatását* – 86,3% (113 fő). A *nyánkul* helyett Kapcán a *nyánkut* és a *nyámog* is használatos, Pártosfalván a *nyámoggatott*. Ahogy egyik válasz rámutatott a falvak közti különbségekre: „*Dobronakon nyácsul a macska, Kapcán és Gyertyánosban pedig nyánkul*” (133_ Dobronak_25–39_nő). Egyik hodosi adatközlő a

tutulás mellett a *nyüskülést* is használja, melynek jelentése *nyüszít (nyüsz(k)ül)* (Szabó M. 2006: 100).

A *sütőtök*, amelyet ősszel vagy télen darabokra vágva sütnék meg, az adatközlők 85,5%-a (112 fő) számára ismert. Ebben a mondatban – *A nagymamám ősszel mindig sütőtökke kínál engem* – azt is teszteltem, hogy valaki javítja-e a helyi nyelvjárási beszédet tükröző *sütőtökke* szót a köznyelvi *sütőtökkel*-re, de erre nem volt példa. Több válaszban a *patyolattök* megnevezés szerepelt. A kapcaiak *selömtöknek* is hívják, a kótiak *sárgatöknek*, néhány szerdahelyi válaszoló *úritöknek*, egy göntérházi kitöltő pedig *disznótöknek* nevezi.

2. Az élő, de visszaszoruló tájszavak csoportjába hat kifejezés tartozik (a szavak ismerete 49,6% és 64,9% között van): *szakajtu*, *böllér*, *párokli*, *rétuha*, *hóttogat a bagu* és *gömbös*. A *szakajtu* alaki tájszó – a köznyelvben: *szakajtó* – szalmából vagy gyékényből font, főleg kenyértészta kelesztésére szolgáló kosárféleség (Szabó M. 2006: 124), amelyet az adatközlők 64,9%-a (85 fő) ismer. Szentlászlón, Pártosfalván, Hodoson, Göntérházán és Dobronakon az adatközlők a *vékát* használják helyette, Szerdahelyen a *szakasztóvéka*, Pártosfalván a *szakasztuvéka* is előfordul.

58,8% (77 fő) ismeri disznóöléskor a hentes megnevezésére szolgáló *böllért*, mellette az adatközlők a *mészároost* is használják. A *párokli* valódi tájszó – a köznyelvben *esernyő* – az adatközlők 55%-a (72 fő) számára ismert kifejezés, egy dobronaki adatközlő *párekliként* használja. Szabó Mária gyűjteményében az esernyő *párepli* és *párepura* tájszóként is megtalálható (Szabó M. 2006: 106). A *rétuhát* – a köznyelvi *létrát* – 51,1% (67 fő) ismeri. Néhány dobronaki válaszoló *rétuhának* hívja, a göntérháziak pedig *ódalnak*.

A *hóttogat a bagu* állandósult szókapcsolatnak a *Tájszójegyzék* szerint két jelentése is ismert: *huhog a bagoly*, valamint a *kuvik vijjogása* (Szabó M. 2006: . Minden válaszadó az első jelentésre gondolt, összesen 50,4% ismeri ezt a kifejezést. Egy domonkosfai adatközlő a *húhot* hangutánzó igét használja, a domonkosfaiak, a szerdahelyiek, a pártosfalviak, a hodosiak és a göntérháziak közül néhányan a *hujjogat* igét írták.

A *disznósajtnak* a Muravidéken és a zalai Hetésben elterjedt megfelelője a német nyelvből kölcsönzéssel átvett *prezbors ~ prëzbors* (Penavin 1966: 40. térképlap; Végh 1959: 131), amelyet több adatközlő is megadott a *gömbös* szó helyett. Az adatközlőknek csak a 49,6%-a (65 fő) ismeri ezt a lexémát.

3. A kihaló tájszavaknál a szavakat nem ismerők aránya 51,1% és 60,3% között mozog.

Az *irubiru*, az *istenbogara*, a *ginyállo* és a *dávirikul* valódi tájszavak lassan teljesen feledésbe fognak merülni. Az *irubiru* (köznyelviesen *sárgarigó*) az adatközlők 60,3%-ának 79 fő) ismeretlen lexéma, az *istenbogara* (*katicabogár*) 59,5%-nak (78 fő), a *ginyállo* (*nehezen metszi a fát*) 54,2%-nak (71 fő). Egy domonkosfai adatközlő a *ginternyállo* alakot írta, egy pártosfalvi pedig a *ginternyáloed* ragozott formát. A *dávirikul* (*kiabál, énekel*) 51,1%-nak (67 fő) ismeretlen, akik használják a szót, a *mulatozik*, *hangoskodik*, *kiabál* jelentést ismerik.

4. A vizsgált tájszavak egy harmadát az ismeretlen tájszavakhoz soroltam, a szavakat nem ismerők aránya 70,2% és 84,7% között mozog. Hét lexéma, a *ciha*, a *guottusz*, a *kisztek*, a *pacsa*, a *fumu*, a *pocskulódott* és a *cifrakata* az adatközlők többsége számára ismeretlen. Az adatközlők 84,7%-a (111 fő) nem ismeri a *cihát* (köznyelvi megfelelője a *párnahuzat*).

A Muravidéken *párna-és ágyhuzat* jelentésben él a szó, egy dobronaki fiú az *ágyiruha* szót használja.

Az adatközlők 77,1%-a (101 fő) nem ismeri a *guottusz*, *bóbiskolsz* szót. Néhányan a *gubbasztasz*, *gunnyasztasz* igét társították a szó jelentéséhez.

A *kisztek* valódi tájszó 74% (97 fő) számára ismeretlen. Jelentése *szereztek, ajánlottak*, ahogy a példamondatban szerepelt: *gazdag lánt kisztek neki*. Az adatközlők közül néhányan a *kiszemeltek*, *kinéztek* igéket is megadták a szó jelentésének.

A *pacsa* a horvátoktól átvett, muravidéki néphagyományokhoz kötődő népviseleti kellék, ma már sajnos nem létezik. 73,3% (96 fő) nem tudta a szó jelentését: „néhol csak a kontyra illesztett *kontysapkát* értették alatta, amely rendszerint piros színű volt. Többnyire azonban a fehér gyolcs sapkaszerű, elül fodros *babasapkát* is ezen kívül odaértették, amely régebben viselt kellék, és a kontysapkára kötötték fejkendő helyett. Később már csak egyszerű fejkendőt kötöttek a *kontysapkáro*, amelyet elül szögletesre kötve viseltek a fejen. Én már csak ilyenre emlékszem. Hozzávaló tartozéka volt még a fehér gyolcs vállkendő is, a mellen keresztbe téve, hátul egy csatra kötve úgy, hogy a két vége lelógott. A kendőt végig a szélen bodros, széles, fehér hímzésű fodor díszítette. Hétköznapiakon rózsás mintájú, piros, zöld, kék, fekete stb.színű kasmír vállkendőt viseltek” (Szabó M. 2006: 103–104).

Guttmann Miklós 1984-ben vizsgálta a *pacsa* szó használatát nyolc muravidéki kutatóponton: Gyertyánosban, Kapcán, Radamosban, Alsólakosban, Hosszúfaluban, Petesházán, Csenteiben és Völgyifaluban. Az első korosztályba tartozók (20 évesek)

Csentében, a második korosztályba tartozók (50 évesek) Kapcán, Alsólakosban, Petesházán, Csentében és Völgyifaluban ismerték, a harmadik nemzedékben (a 60 év fölöttiek) pedig hat helyen. A szerző megállapítása szerint a szó már akkor fokozatosan kezdett kiszorulni a nyelvhasználatból (Guttmann Miklós 1984: 63–65).

A *fumu* lakodalmas ünnepi kalács, régen a lakodalmas – lányos – ház ajándéka volt a vőlegényes háznak (Szabó M. 2006: 45). Nemcsak a Muravidéken, hanem a magyarországi hetési falvakban is ismert fogalom volt, *fonott kalácsnak* is nevezik (az én nagymamám még sütötte, baba formája volt). Az adatközlők 72,5%-a (95 fő) nem ismeri a szó jelentését. Guttmann Miklós a *fumu* használatát is vizsgálta: a 20 évesek közül már senki sem ismerte a szót, az 50 éves adatközlők közül a radamosiak, az alsólakosiak és a csenteik ismerték, a 60 év fölöttiek közül pedig mindenki. Tehát ez a tájszó is lassan a „feledés homályába vész” (Guttmann Miklós 1984: 66).

A *pocskulódott* alaki tájszó 71,8%-nak (94 fő) ismeretlen, ami azért is meglepő, hiszen hangzásában közel áll a köznyelvi *piszkolódott* szóhoz, ráadásul a mondat kontextusa is segítette a megértést: *Az asszonyok addig hordták a pacsát, míg el nem pocskulódott.*

A *cifrakata* mint *cifra kinézetű nő* az adatközlők 70,2%-ának (92 fő) a nem ismert szavak csoportjába tartozik. Hodoson ezeket a nőket *paródis lónak* hívták (99_Hodos_16–24_férfi). Az ÚMNYA. gyűjtés során egy adatközlőtől a következőket tudtam meg a *cifrakatáról*: „*kontyos asszonyok, Kótban egy vagy két asszony volt kontyos, vasárnaponként csináltak hosszú kontyot*” (H. F.).

5. Az élő, de viaszszoruló (2. csoport) és a kihalt tájszavak (3. csoport) két csoportja közé helyeztem a *köcölét*, besorolásához még további vizsgálatok kellenek. A *Tájszójegyzék* szerint a jelentése: „házivászonból készült, négyzetes alakú vászondarab, amelyet leginkább fű, széna vagy valamely mezőgazdasági termés háton, vállon vagy fejen való hordására használtak. Néha a sarkai kötővel ellátva, vagy anélkül kötve.” (Szabó M. 2006: 74). A válaszolók (97,7%; 128 fő) fele ismeri a tájszót (48,9%; 64 fő), és szintén a fele nem ismeri (48,9%; 64 fő). Pártosfalván *fűhorduruhának* is hívják, Göntérházán *szénahorduruhának*, Dobronakon pedig *fűjhordó-* és *fűjszedőruhanak*. Szintén az ÚMNYA. gyűjtésben tudtam meg, hogy a pinceiek a *köcöle* helyett a *párfödél ~ párfödél* tájszót használják.

Ha a kutatásban részt vevők lakóhely szerinti megoszlását nézzük, akkor látjuk, hogy 54 fő Lendva-vidéken él, 77 fő pedig Goricskóban. A két régió közti különbségeket, a kitöltők számát és a százalékos megoszlást a 6. melléklet táblázata szemlélteti.

A Lendva-vidékiek többsége nem ismeri a *ciha* (46 fő), *fumu* (34 fő), *ginyállo* (40 fő), *guottusz* (44 fő), *irubiru* (41 fő), *istenbogara* (39 fő), *kisztek* (41 fő), *pacsa* (36 fő), *pocskulódott* (35 fő), *cifrakata* (31 fő) és *gömbös* (33 fő) tájszavakat. Ismerik a *dávirikul* (34 fő), *köcöle* (39 fő), *párokli* (34 fő), *sütőtökke* (47 fő), *szakajtu* (36 fő), *rétuha* (46 fő), *tutulás* (45 fő), *nyánkul* (54 fő) tájszavakat, és a *hóttogat a bagu* állandósult szókapcsolatot. A *böllért* 26 fő ismeri, 27 fő nem, tehát szoros a határ a két tábor között.

A goricskóiak nagy része nem ismeri a *ciha* (65 fő), *dávirikul* (50 fő), *fumu* (61 fő), *guottusz* (57 fő), *irubiru* (38 fő), *istenbogara* (39 fő), *kisztek* (56 fő), *köcöle* (50 fő), *pacsa* (60 fő), *pocskulódott* (59 fő), *rétuha* (54 fő), *cifrakata* (61 fő) tájszavakat és a *hóttogat a bagu* állandósult szókapcsolatot. Ismerik a *ginyállo* (44 fő), *sütőtökke* (65 fő), *szakajtu* (49 fő), *tutulás* (68 fő), *nyánkul* (65 fő), *böllér* (51 fő) és *gömbös* (47 fő) tájszavakat. A *párokli* valódi tájszó esetében 38 fő ismeri a szót, 37 fő nem, tehát itt is közel áll egymáshoz a két érték.

A két régió közös tájszókészletéhez tartoznak a *sütőtökke*, *szakajtu*, *tutulás*, *nyánkul*, illetve a *böllér* és a *párokli* szavak.

4.3.5. A tájszavak és a független változók kapcsolata

A 21 tájszó és a hét független változó közötti összefüggést megvizsgálva a lehetséges korrelációk száma 147, amely a tájszavak számának és a független változók számának szorzata. A 147 esetből 42 esetben találtam szignifikáns kapcsolatot, tehát a lehetséges korrelációknak 28,6%-a valósult meg. A részletes feldolgozást a 7. melléklet táblázata szemlélteti.

A nem egyetlen tájszóval sem áll szignifikáns kapcsolatban, az iskolai végzettség csak a *pocskulódott* tájszóval ($p = 0,008$; e.sz.: 123). Az anyanyelv a *dávirikul* ($p = 0$; e.sz.: 127); *köcöle* ($p = 0$; e.sz.: 128); *párokli* ($p = 0,044$; e.sz.: 128); *szakajtu* ($p = 0,002$; e.sz.: 127) és *rétuha* szavakkal áll korrelációban.

Az adatközlők nemzetisége összefüggést mutat a *dávirikul* ($p = 0,002$; e.sz.: 126); *fumu* ($p = 0,003$; e.sz.: 125), *köcöle* ($p = 0$; e.sz.: 127); *szakajtu* ($p = 0$; e.sz.: 126); *nyánkul* ($p = 0,025$; e.sz.: 129); *böllér* ($p = 0,016$; e.sz.: 128) tájszavakkal és a *hóttogat a bagu* ($p = 0,001$; e. sz.: 126) szókapcsolattal.

Az általános iskola oktatási nyelve korrelációban áll a *cihával* ($p = 0,013$; e.sz.: 121); a *fumuval* ($p = 0,002$; e.sz.: 120); a *kisztek* igével ($p = 0,015$; e.sz.: 119); a *köcölével* ($p = 0,001$; e.sz.: 122); a *pároklival* ($p = 0,026$; e.sz.: 122); a *böllérrel* ($p = 0,002$; e.sz.: 123) és a *gömbössel* ($p = 0,019$; e.sz.: 125). A független változók közül a lakhely tíz tájszóval mutat összefüggést: a *dávirikul* ($p = 0,001$; e.sz.: 127); a *ginyállo* ($p = 0$; e.sz.: 127); az *irubiru* ($p = 0,001$; e.sz.: 123); az *istenbogara* ($p = 0,004$; e.sz.: 122), a *köcöle* ($p = 0$; e.sz.: 128); a *rétuha* ($p = 0$; e.sz.: 128), a *nyánkul* ($p = 0,003$; e.sz.: 130); a *cifrakata* ($p = 0,039$; e.sz.: 126); a *böllér* ($p = 0,046$; e.sz.: 129) és a *gömbös* ($p = 0,001$; e.sz.: 121) szavakkal.

A legtöbb összefüggés (12) az életkor és a tájszavak ismerete között áll fenn. Ezt bizonyítják a következő adatok: *dávirikul* ($p = 0,001$; e.sz.: 127); *fumu* ($p = 0,004$; e.sz.: 126); *ginyállo* ($p = 0,001$; e.sz.: 127); *irubiru* ($p = 0,008$; e.sz.: 123); *istenbogara* ($p = 0,004$; e.sz.: 122); *kisztek* ($p = 0,012$; e.sz.: 124); *köcöle* ($p = 0,009$; e.sz.: 128); *pároikli* ($p = 0,004$; e.sz.: 128); *szakajtu* ($p = 0$; e.sz.: 127); *böllér* ($p = 0$; e.sz.: 129); *gömbös* ($p = 0$; e.sz.: 121) és *hóttogat a bagu* ($p = 0$; e.sz.: 127).

4.4. Határtalanítás a magyar nyelvben

Az 1990-es években a nyelvészek körében heves vita bontakozott ki a határon túli magyar nyelv használatáról, a nyelvművelésről, a magyar nyelv többközpontúságának kérdéséről (Kontra Miklós – Saly Noémi szerk. 1998.). Most csak néhány, az értekezés témájához illeszkedő megállapítást idézek.

1918 óta a magyar nyelv nem egyetlen országban változik, hanem a Magyarországgal szomszédos országokban is. A változásnak mindenhol más-más okai vannak, ezáltal a magyar nyelvnek sajátos változatai alakultak ki, amelyek, bár nem térnek el annyira egymástól, hogy a megértést is befolyásolnák, mégis eltérnek a magyarországi magyar nyelv jellemzőitől. A Kárpát-medence nyolc országa közül egyedül Magyarországon hivatalos nyelv a magyar, és itt van minden területre kiterjedő használati köre. A különböző országok jogszabályai bizonyos esetekben lehetővé teszik a magyar nyelv hivatali használatát, de ez a gyakorlatban számos problémát jelent (Szilágyi N. 2008: 110). A példás jogszabályalkotás terén Szlovéniát szokás emlegetni, mert a nemzetiségileg vegyesen lakott területen hivatalos nyelv státuszban van a magyar nyelv, beszélői élhetnek az anyanyelven szólás lehetőségével (lásd 2.1.2. fejezet).

A magyarországi magyar standard kitüntetett helyzetű, mert ebből a változatból fejlődött ki a többi változat (nyelvtörténeti szempont), a magyar nyelv csak

Magyarországon államnyelv, itt használatos minden funkcióban (státus szerint), itt beszélnek a legtöbben, és az országhoz kapcsolódik a kulturális hagyomány. A magyar nyelvnek egyetlen teljes központja van, még pedig Magyarország, viszont vannak részleges és kezdetleges központjai is (Lanstyák 1998b: 230–235). (A többközpontúság kérdéséhez vö. Lanstyák 1998a: 222–226; 1998b: 227–250).

„A magyar nyelv *részleges* központjainak azokat tekintjük, melyekben regionális szinten magyar nyelvű közigazgatás, oktatási rendszer, kiterjedt írásbeliség, a beszélők többségét elérő tömegtájékoztatás, könyvkiadás és legalább bizonyos szakterületekre kiterjedő tudományos élet van. Kezdetleges központokról azokban az országokban/régiókban beszélhetünk, amelyekben, ha nincs is magyar nyelvű közigazgatás, de van egyfajta közélet, s vannak a standard nyelvváltozatot használó anyanyelvű iskolák”, újságkiadás, rádióműsorok, és kulturális szervezetek működnek (Lanstyák 1998c: 328–329).

A magyar nyelv részleges központjainak nevezhetjük Erdélyt, a Szlovák Köztársaság déli határsávját, a Vajdaságot és Kárpátalja síkvidéki részét. Lanstyák óvatosan fogalmaz az ügyben, hogy a Muravidéket nevezhetjük-e kezdetleges központnak (Lanstyák 1998c: 342). A több központú nyelvek állami változataiban a legtöbb eltérés a hangtanban és a szókincsben érhető tetten, változó mértékben jelentkeznek eltérések a mondattanban és az alaktanban (Lanstyák 1998b: 244).

A nyelvészek által emlegetett nyelvi különfejlődés egyik tényezője a hazánkon kívüli magyarok kétnyelvűsége. A kétnyelvűségnek vannak nyelvi jellemzői: pl.: az analitikus szerkezetek előnyben részesítése a szintetikusak helyett, a szó- és kifejezőkölsönzés, valamint a tükröfordítások. A kölcsönzések egy része az adott országban lehet alkalmi használatú, más része viszont beletartozik már a beszélők szókincsébe (Szilágyi N. 2008: 111–112).

A Szilágyi N. Sándor által is használt nyelvi különfejlődés fogalma helyett Lanstyák nyelvi szétfejlődésről beszél, annak bemutatására, hogy milyen nyelvi és nem nyelvi tényezők játszottak szerepet a határon túli (a továbbiakban: ht) szókészlet fejlődésében. Egyes régiók – mint például a Muravidék, Órvidék és a Muraköz – már 1918 előtt is peremhelyzetben voltak a nyelvterület központi részétől való távolság miatt. Az államhatárok létrejöttével a ht magyarok még távolabb kerültek a magyarországi nyelvi újításoktól, és az új államok jogalkotása eltérő nyelvi jogokat kodifikált a magyar beszélőközösségek számára. A nyelvi következmények közé soroljuk a közvetett és közvetlen kölcsönzéseket, amelyek jórészt olyan fogalmak, tárgyak és intézmények megnevezésére szolgálnak, amelyeket a beszélők 1918 előtt nem vagy alig ismertek. Egy másik következmény a nyelvi hiány kialakulása és

állandósulása, amikor a beszélő nem ismer egy számára szükséges szót, kifejezést, nyelvtani formát vagy regisztert (Lanstyák 2008: 121–124).

A magyar nyelv szétfejlődésével kapcsolatos munkálatok, amelyek az állami változatok leírására törekednek, a határtalanítás nevet kapták. A határtalanítás elsősorban lexikológiai-lexikográfiai, valamint korpusznyelvészeti folyamat. A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat által végzett nyelvi határtalanítás alatt azokat a nyelvészeti munkálatokat értjük, melyek célja, hogy az újonnan készülő vagy átdolgozott magyarországi nyelvészeti kiadványokban megjelenjenek a magyar nyelv határon túli változatai (Lanstyák 2006: 57), azaz a Kárpát-medencei nyelvészeti kutatások „összmagyarrá” váljanak. A Kutatóhálózat 2001 óta működik, és tagintézményei közé tartozik a dunaszerdahelyi Gramma Nyelvi Iroda, a beregszászi Hodinka Antal Intézet, a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kolozsvárott és Sepsiszentgyörgyön, a szabadkai Verbi Nyelvi Kutatóműhely, és a kiségiók – a Muravidék, a Muraköz és Burgenland – kutatásait összefogó Imre Samu Nyelvi Intézet. A külső régiókban, így a Felvidéken, Kárpátalján, Erdélyben, a Vajdaságban, a Drávaszögben, a Muravidéken és Burgenlandban a kutatók nemcsak gyűjtik a magyar nyelvváltozatokba beépülő idegen eredetű lexémákat, hanem rendszerezik őket, és a ht adatbázisba bekerült nyelvi elemek használati gyakoriságát is elemzik. Mára már igen gazdag szakirodalommal találkozhatunk ebben a témában (Kolláth 2007a: 257–271, 2011c: 309–324; Lanstyák 2006: 15–104.), a nyelvészek közös munkájának eredményeként pedig a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat 2011-ben megünnepelhette a 10 éves évfordulót (Benő Attila – Péntek János szerk. 2011). 2014-től már – a jogi bejegyzések után – Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat néven működik a kutatócsoport.

A folyamat célja a magyar nyelv presztízsének emelése, az anyanyelv megmaradásának segítése, és többek között az is, hogy a kontaktusjelenségek ne bélyegződjenek meg (Kolláth 2005: 116). A lexikális elemek kölcsönzése egy természetes folyamat, mert a ht neologizmusok meglévő közmagyar szavakat nem szorítanak ki, viszont gazdagítják a szinonimák számát. A kölcsönszavak hiányt is pótolnak, mert az adott fogalomnak a magyarországi nyelvváltozatokban nincsen megfelelője, vagy nem alkalmasak arra, hogy a kisebbség használja. A ht nyelvalakításnak egyik célja a közmagyar kifejezések elterjesztése a formális szituációkban. A szaknyelvek írott nyelvi, formális stílusbeli normarendszere meg kell, hogy egyezzen a magyarországi szaknyelv normarendszerével (Lanstyák 2008: 130–133).

4.4.1. Adalékok a muravidéki határtalanításhoz

A muravidéki határtalanítás Kolláth Anna munkája, aki folyamatosan gyűjti a ht-listára bekerülő szócikkeket, és vizsgálja ezeknek a nyelvi elemeknek a használati gyakoriságát (Kolláth 2005: 115–143; 2008: 7–27; 2012: 49–64). Ma már 611 muravidéki elemet tartalmaz a lista, amely évről-évre bővül, finomodik, és határon túli online adatbázisként is elérhető (<http://ht.nytud.hu/htonline>). A Kárpát-medencei nyelvészek együttműködésének eredményeként három szótárban – az Osiris *Helyesírásban* (Laczkó – Mártonfi 2004), az *Idegen szavak szótárában* (Tolcsvai Nagy 2007) és az *Értelmező szótár +-ban* (Eöry főszerk. 2007) – helyet kaptak a magyar nyelv határon túli változatainak az elemei a muravidéki szóanyaggal együtt. Ennek a gyakorlati haszna, hogy a szótárba kerülés és megjelenés segítheti a magyar–magyar kommunikációt, illetve a magyarországi magyar nyelv és a határon túli változatok közti nyelvi kiegyenlítéshez is hozzájárulhat (Péntek 2011: 273).

Kérdőívem utolsó része ennek a kutatómunkának a kiegészítését tűzte ki céljául. A ht kölcsönszavak kutatásához a következő megszólítást írtam, illeszkedve egy korábbi kérdőíves elemzéshez (Kolláth 2012: 52):

„Kérem, hogy olvassa el a mondatokat, s ha talál bennük olyan szót vagy kifejezést, amelyet Ön általában másképp vagy más szóval mond, azt húzza alá, és írja a vonalra azt a formát vagy szót, ahogyan Ön használja! Ha valamelyik szót, kifejezést, vagy az egész mondatot nem érti, soha nem hallotta, akkor írjon a mondat után egy N jelet (nem ismerem)! (A mondatok a határon túli szavak gyakoriságát vizsgáló kérdőívből és a határon túli adatbázisból valók.)”

A ht szavak forrásuk szerint lehetnek: „1. táji eredetűek, 2. közmagyar eredetűek (jelentős részük stílusbeli kölcsönszó), 3. ht eredetűek (közvetett kölcsönszavak és kontaktushatástól független, önálló alkotások, 4. államnyelvi eredetűek (közvetlen kölcsönszavak, ill. alaki kölcsönszavak)” (Lanstyák 2008: 126). A muravidéki adatbázisból 37 mondatot választottam ki (Kolláth: 2011b), amelyek államnyelvi eredetű, közvetett és közvetlen kölcsönszókat tartalmaznak.

Értekezésemben 11 mondat 12 szlovén eredetű, közvetlen szókölcönzésének elemzésére vállalkozom, hogy megvizsgáljam ezeknek az idegen eredetű lexémáknak az

előfordulási gyakoriságát, vagyis, hogy a beszélők szókincsében mennyire vannak jelen ezek a „szlovénizmusok”.

A következő mondatokat választottam ki a kérdőívből (dőlt betűvel szedve a közvetlen szókölcsönzést):

2. Nyáron mindig a *bágerlikba* fürdünk.
6. Az új *profeszorca* már egy hete *bolniskun* van.
16. A nagymamám egyik kedvenc süteménye a *gibanica*.
22. Télen is rövid *májcábo* jár, sose fázik.
23. Az óra *batrira* megy.
24. Pénteken az autópályán mindig óriási *guzsva* van.
32. Nem *tuséroztam*, hanem a kádban megfürödtem.
33. Egész évben *zavodon* volt, de még most sincs munkája.
35. Gyerekkoromban a *smarnicát* szüretkor úgy szedtem, hogy megráztam a tőkét.
36. Az én falum a lendvai *obcsinához* tartozik.
37. Nem tudtam írni az órán, mert otthon hagytam a *kulicámat*.

A kérdőívben semmilyen jelölést nem alkalmaztam, mert nem szerettem volna a válaszolók lexikai értékítéletét befolyásolni. A mostani kiválasztást meghatározta, hogy olyan mondatokat elemzek, amelyek újabb eredményekkel bővíthetik a már meglévő vizsgálatokat. Valamennyi mondatban közös, hogy a szlovén nyelvből átvett egy vagy két közvetlen kölcsönszót tartalmaz. Leíró szempontból akkor tekinthető egy muravidéki lexéma közvetlen kölcsönszónak, ha mind a muravidéki, mind a szlovén szókincsben megtalálható azonos vagy hasonló hangalakban, és azonos vagy hasonló jelentésben, ugyanakkor viszont a magyar köznyelvben nincs azonos vagy hasonló hangalakú és jelentésű szókészleti elem (Lanstyák 2006: 39).

A sorok elején meghagytam az eredeti sorszámot. Az összevethetőség érdekében zárójelben közölni fogom a szlovén fordítást is, természetesen ez sem szerepelt a kérdőívekben. A helyettesítés során választott kifejezéseknél nem a fonolexikai alakot írom, a helyesírási bizonytalanságoktól most eltekintek. Az adatközlők által megadott válaszokat öt kategóriába soroltam: nincs válasz, ebben a formában használja a mondatot, a válaszoló helyettesítette a szót egy másik lexémával, nem ismeri a szót, „csak” aláhúzta a lexémát.

a) Nyáron mindig a bágerlikba fürdünk. (Poleti se vedno kopamo v gramoznici.)

A *bágerlik* magyar köznyelvi megfelelője a *kavicsbánya*. A **28.a** táblázatból látható, hogy az adatközlők 36,6%-a helyettesítette a *bágerlik*-at egy másik lexémával, 14,5% nem ismeri a szót, 6,1% elfogadja a mondatot. A *bágerlik* szót 3,1% húzta alá a mondatban.

<i>bágerlikba / kavicsbányába</i>		
Elfogadja a mondatot	8	6,1%
Helyettesítette a szót	48	36,6%
Nem ismeri a szót	19	14,5%
Aláhúzta a szót	4	3,1%
Összes válasz	79	60,3%
Nincs válasz	52	39,7%

28.a táblázat: A *bágerlikba* kölcsönszóra adott válaszok összesítése

Az adatközlők 18 különböző lexémával helyettesítették a kölcsönszót: a leggyakoribb helyettesítés a *kavicsbánya* (15),¹⁷ a *kövecsbánya* (6), a *tó* (5), a *kövecses lik* (3), a *bányató* (3), a *gödör* (2) és a *fürdő* (2) volt. Egy adatközlőnél (115_Göntérháza_16–24_férfi) a szlovén ekvivalens, a *gramoznica* szerepelt.

b) Az új profeszorca már egy hete bolniskun van. (Nova profesorica je že teden dni na bolniškem.)

Ez a mondat két kölcsönszót tartalmazott: a *profesorca* közmagyar megfelelője a *tanárnő*, a *bolnisku* (ráadásul itt hazai, nyelvjárási alakban szerepel) *betegszabadságot* jelent. A *profesorcát* és a *bolniskut* az adatközlők 32,8%-a helyettesítette egy másik lexémával (**28.b** táblázat). A válaszolók közül mindenki ismerte a szavakat.

	<i>professorca/ tanárnő</i>		<i>bolniskun/ betegszabadságon</i>	
Elfogadja a mondatot	13	9,9%	10	7,6%
Helyettesítette a szót	43	32,8%	43	32,8%
Nem ismeri a szót	0	0,0%	0	0%
Aláhúzta a szót	1	0,8%	1	0,8%
Összes válasz	57	43,5%	54	41,2%
Nincs válasz	74	56,5%	77	58,8%

28. b táblázat: A *profesorca* és a *bolnisku* kölcsönszóra adott válaszok összesítése

¹⁷ Zárójelben az előfordulás számát jelölöm.

A *professorca* esetében a helyettesített lexématípusok száma 8: *tanárnő* (32); *tanár* (5); *tanító* (1); *tanítónő* (1); *tanítónéni* (1); *profesorica* (1); *profeszorné* (1) és *provesor* (1).

A *bolniskunál* a lexématípusok száma 4: *betegszabadság* (28); *betegállomány* (10); *beteg* (4) és *bolniškun* (1). Ez utóbbinál lényeges javítási lépésnek tartom, hogy a válaszoló a magyar helyesírást átjavította szlovénra, tehát számára az számít az elsődleges változatnak.

c) A nagymamám egyik kedvenc süteménye a gibanica. (Ena izmed priljubljenih jedi moje babice je gibanica.)

A *gibanica* egy jellegzetes muravidéki sütemény, jelentése *százzrétű béles*. Az adatközlők 27,6%-a adott választ ennél a mondatnál, ebből 9,2% ebben a formában használja a mondatot, 10,7% viszont helyettesítette a kölcsönszót egy másik lexémával (28.c táblázat).

<i>gibanica / százzrétű béles</i>		
Elfogadja a mondatot	12	9,2%
Helyettesítette a szót	14	10,7%
Nem ismeri a szót	4	3,1%
Aláhúzta a szót	6	4,6%
Összes válasz	36	27,6%
Nincs válasz	95	72,4%

28. c táblázat: A *gibanica* kölcsönszóra adott válaszok összesítése

A helyettesített lexématípusok száma 5: *béles* (7); *rétes* (3); *százzrétűbéles* (2); *muravidéki rétes* (1) és *százzrétű rétes* (1).

d) Télen is rövid májcabó jár, sose fázik. (Tudi pozimi hodi v kratki majci, nikoli ga ne zebe.)

A *májca* szó jelentése *pólóing*. Az adatközlők 24,4%-a helyettesítette a szlovén nyelvű kölcsönszót, 5,3% így is elfogadja a mondatot (28.d táblázat). 1,5% pedig csak aláhúzással jelölte, hogy a *májcat* másképp mondja.

<i>májcabó / ingben</i>		
Elfogadja a mondatot	7	5,3%
Helyettesítette a szót	32	24,4%
Nem ismeri a szót	0	0%
Aláhúzta a szót	2	1,5%
Összes válasz	41	31,3%
Nincs válasz	90	68,7%

28. d táblázat: A *májcabó* kölcsönszóra adott válaszok összesítése

A helyettesített lexématípusok száma 9: *májcába* (8) ~ *májcában* (4); *póló* (6); *trikó* (4); *rövidujjú* (3); *ujjuba* (2); *ing* (2); *felső* (1); *pulóverben* (1) és *ujjatlan kötött alsóruha* (1).

e) Az óra batrira megy. (Ura je na baterijo.)

A *batrira/szárazelemmel* kölcsönszónál kétféle válasz fordult elő: az adatközlők 23,7%-a helyettesített, 8,4% elfogadta a mondatot (**28.e** táblázat).

<i>batrira / szárazelemmel</i>		
Elfogadja a mondatot	11	8,4%
Helyettesítette a szót	31	23,7%
Nem ismeri a szót	0	0%
Aláhúzta a szót	0	0%
Összes válasz	42	32,1%
Nincs válasz	89	67,9%

28. e táblázat: A *batrira* kölcsönszóra adott válaszok összesítése

A válaszolók hat lexématípusra helyettesítették a kölcsönszót: *elemre* (19); *elemmel* (5); *elem* (3); *elemme* (1); *batrive* (2) és *batrيره* (1). Négy adatközlő a *megy* igét helyesbítette a *működik-re*.

f) Pénteken az autópályán mindig óriási guzsva van. (V petek je na avtocesti velika gužva.)

A *guzsva* jelentése *tömeg, zsúfoltság*. Az adatközlők 23,7%-a másik kifejezést használ a *guzsva* helyett, 7,6% ebben a formában használja a mondatot (**28.f** táblázat).

<i>guzsva / tömeg</i>		
Elfogadja a mondatot	10	7,6%
Helyettesítette a szót	31	23,7%
Nem ismeri a szót	0	0%
Aláhúzta a szót	1	0,8%
Összes válasz	42	32,1%
Nincs válasz	89	67,9%

28. f táblázat: A *guzsva* kölcsönszóra adott válaszok összesítése

A *guzsván* 9 lexématípussal helyettesítették a kitöltők: *tömeg* (11); *dugó* (6); *forgalom* (4); *torlódás* (3); *tumultus* (2); *dugu* (1); *tolongás* (1); *kocsisor* (1) és *gužva* (1). Itt is egyszer fordult elő a szlovén helyesírás szerinti átírás.

Egy analitikus szó szerkezetre is találtam példát: *sok autó van* (1), illetve tizenegy adatközlő az autópályát helyesbítette: *autóútra* (9); a német eredetű *autóbanra* (1) és a szlovén *autocestára* (1).

g) Nem tuséroztam, hanem a kádban megfürödtem. (Nisem se stuširal, temveč sem se okopal v kadi.)

A *tuséroztam zuhanyozik*, *tusol* jelentésben használatos kölcsönszó. A kutatásban részt vevők 28,2%-a töltötte ki ezt a feladatot, itt is a helyettesítések száma a leggyakoribb (19,1%), és csak egy adatközlő nem ismerte a szót (**28.g táblázat**).

<i>tuséroz / zuhanyzik</i>		
Elfogadja a mondatot	10	7,6%
Helyettesítette a szót	25	19,1%
Nem ismeri a szót	1	0,8%
Aláhúzta a szót	1	0,8%
Összes válasz	37	28,2%
Nincs válasz	94	71,8%

28. g táblázat: A *tuséroz* kölcsönszóra adott válaszok összesítése

A leggyakrabban előforduló helyettesített lexéma a *zuhanyoztam* (16); ezt követi a *tusoltam* (7); a *tuséroztam* (1) és a *tusutam* (1). Kolláth Anna (2012: 61) három részkorpusz, 213 adatközlő anyagára támaszkodva vizsgálta többek között a *tusérozik* igénél a helyettesített lexémák típusát és számát: 151 fő meghagyta a *tuséroz(ik)* igét, a *tusol* 13, a *zuhanyoz* 41, a *mosakodik* 3, a *megmosdik* 1, a *fürdik* 4 és a *tusírozik* 1 esetben szerepelt. Mindkét gyűjtésben a *zuhanyoztam* és a *tusol(tam)* ige fordult elő a leggyakrabban.

h) Egész évben zavodon volt, de még most sincs munkája. (Celo leto je bil na zavodu, a še vedno nima službe.)

A *zavodon van* igei szerkezet magyar megfelelője *segélyből él*. Az adatközlők 19,1%-a másik lexémával helyettesítette a kölcsönszót, 9,2% nem talált számára „idegen”, nem használt kifejezést a mondatban (28.h táblázat).

	<i>zavod / segélyből él</i>	
Elfogadja a mondatot	12	9,2%
Helyettesítette a szót	25	19,1%
Nem ismeri a szót	0	0%
Aláhúzta a szót	3	2,3%
Összes válasz	40	30,5%
Nincs válasz	91	69,5%

28. h táblázat: A *zavod* kölcsönszóra adott válaszok összesítése

A helyettesített kifejezések: *munkanélküli* (7); *munkás kamara* (5); *munkaközvetítőn* (4); *zavodon* (2); *intézetén* (2); *munkaadó intézmény* (1); *munkaadó intézetén* (1); *munkaközvetítő intézet* (1); *munkaügyi hivatal* (1) és *munkaügyné* (1).

i) Gyerekkoromban a smarnicát szüretkor úgy szedtem, hogy megráztam a tőkét.

(V otroštvu sem bral šmarnico tako, da sem dobro potresel trto.)

A *smarnica* félédes fehér asztali bor Szlovéniában. A Muravidéken is termő szőlőfajta, amely közkedvelt a magyarok körében. A szó talán már nem is idegen, nem is szlovén a magyarul beszélők tudatában (Kolláth 2005: 111). Egy 2007-es vizsgálatban, amelyben 65 adatközlő vett részt, a *smarnica* kölcsönszót az adatközlők 92,3%-a (60 fő) meghagyta, 7,7%-a (5 fő) helyettesítette egy másik lexémával (Kolláth 2011c: 321), tehát stabilnak mondható a kölcsönszó helyzete. Jelen kutatás eredményei azt tükrözik, hogy az adatközlők 16%-a más kifejezést használ a *smarnica* helyett, és csak 7,6% nem helyettesítette a szót (28.i táblázat). Hozzá kell tenni, hogy az előző eredményekhez képest majdnem fele annyi a kitöltők száma.

	<i>smarnica / noha</i>	
Elfogadja a mondatot	10	7,6%
Helyettesítette a szót	21	16%
Nem ismeri a szót	1	0,8%
Aláhúzta a szót	2	1,5%
Összes válasz	34	26%
Nincs válasz	97	74%

28. i táblázat: A *smarnica* kölcsönszóra adott válaszok összesítése

Három lexématípus fordult elő a válaszokban: *nohát* (18); *tőkit* (1) és *szőlőt* (1); illetve egy analitikus szerkezet: az *utántermő szőlő*.

j) Az én falum a lendvai obcsinához tartozik. (Moja vas sodi k lendavski občini.)

Az *obcsina* magyar ekvivalense a *község*, a Szlovéniában használatos önkormányzati egység. Az adatközlők 30,5%-a helyettesítette a szót, 6,9% elfogadta a mondatot (**28. j** táblázat).

<i>obcsina / község</i>		
Elfogadja a mondatot	9	6,9%
Helyettesítette a szót	40	30,5%
Nem ismeri a szót	1	0,8%
Aláhúzta a szót	0	0%
Összes válasz	50	38,2%
Nincs válasz	81	61,8%

28. j táblázat: Az *obcsina* kölcsönszóra adott válaszok összesítése

Öt lexématípust adtam meg a válaszolók: *községhez* (31); *községgháza* (4); *önkormányzat* (2); *obcsináho* (2) és *körzethez* (1).

k) Nem tudtam írni az órán, mert otthon hagytam a kuličamat. (Pri uri nisem mogel pisati, ker sem doma pustil kulico/kemični svinčnik.)

A *kulica* jelentése *toll*. Ennél a mondatnál a legmagasabb a helyettesítések száma: az adatközlők 53,4%-a másik kifejezést használ a *kulica* szó helyett (**28.k** táblázat).

<i>kulica / toll</i>		
Elfogadja a mondatot	7	5,3%
Helyettesítette a szót	70	53,4%
Nem ismeri a szót	6	4,6%
Aláhúzta a szót	0	0,0%
Összes válasz	83	63,4%
Nincs válasz	48	36,6%

28. k táblázat: A *kulica* kölcsönszóra adott válaszok összesítése

Tizenhat féle helyettesítést adtak meg a válaszolók, ebből a leggyakoribbak: *tusomat* (17); *toll* (11); *golyóstoll* (8); a szlovén *kemicsni* (7); *ceruza* (7) és *iroszeremet* (6). Egy-egy válaszban előfordult a *kulit* és a *kulicámat* is.

Ha megnézzük, hogy melyik kölcsönszónál jelölték a legtöbb választ az adatközlők, akkor látható, hogy a legtöbb válasz a *kulicánál* (63,4%) volt, a legkevesebb a *smarnicánál* (26%) (**29. táblázat**).

1.	<i>kulica</i>	63,4%
2.	<i>bágerlik</i>	60,3%
3.	<i>profeszorca</i>	43,5%
4.	<i>bolnisku</i>	41,2%
5.	<i>obcsina</i>	38,2%
6.	<i>batrira</i>	32,1%
6.	<i>guzsya</i>	32,1%
7.	<i>májcábo</i>	31,3%
8.	<i>zavod</i>	30,5%
9.	<i>tuséroz</i>	28,2%
10.	<i>gibanica</i>	27,6%
11.	<i>smarnica</i>	26%

29. táblázat: A válaszadás gyakorisága a ht kölcsönszavaknál

4.4.2. A kapott eredmények összegzése

A kapott nyelvi adatokat aszerint is csoportosítottam, hogy a válaszoló milyen eredetű szóval helyettesítette a kölcsönszót.

1. A legtöbb esetben a válaszolók a szlovén eredetű közvetlen kölcsönszót helyettesítették a közmagyar megfelelővel: *bágerlik: kavicsbánya; professzorca: tanárnő, tanár; bolnisku: betegszabadság, betegállomány; batrira: elemmel; májca: póló, ing; guzsva: tömeg; tuséroztam: zuhanyoztam; smarnica: szőlő; obcsina: község; kulica: toll, golyóstoll.*

2. A szlovén eredetű kölcsönszót szlovén eredetű közvetlen kölcsönszóval is helyettesítették: *bágerlik: gramoznica; professzorca: profeszorica; kulica: kemicsni.*

3. A közmagyar szót idegen eredetű kölcsönszóval helyettesítettek: *autópálya: autóbáhn (német); autópálya: autocesta (szlovén).*

4. Szlovén eredetű közvetett kölcsönszót tartalmazó kifejezés közmagyarral való helyettesítése: *(batrira) megy: (elemmel) működik*

5. Szintetikus szerkezet helyettesítése analitikus szerkezettel: *májcábo: ujjatlan kötött alsóruha; guzsva: sok autó van; smarnica: utántermő szőlő*

6. Analitikus szerkezet helyettesítése szintetikus szerkezettel: *zavodon van: munkanélküli*

A helyettesítések számát figyelembe véve a következő sorrendet kapjuk: a legtöbb helyettesítéstől haladva a legkevesebb felé: *kulica* (53,4%); *bágerlik* (36,6%); *bolnisku* (32,8%); *profeszorca* (32,8%); *obcsina* (30,5%); *májca* (24,4%); *batri* (23,7%); *guzsva* (23,7%); *tuséroz* (19,1%); *zavod* (19,1%); *smarnica* (16%); *gibanica* (10,7%). A százalékokból látszik, hogy a legtöbb válaszoló a *kulicát* (53,4%) helyettesítette egy másik lexémával, ezt követi a *bágerlik* (36,6%). A legkevesebb helyettesített alakot a *smarnicánál* (16%) és a *gibanicánál* (10,7%) adták meg az adatközlők.

Az életkor szerinti lebontás és a helyettesítések számának interakciójából látszik, hogy a *kulica* esetében 18,3% (24 fő) a 40 és 64 év közöttiek táborából került ki, 13% (17 fő) 65 év fölötti, 12,2% (16 fő) 25 és 39 év közötti, 9,9% (13 fő) pedig 16 és 24 év közötti.

A *bágerliknál* a legtöbb helyettesítés a 40 és 64 év közöttiektől (13%; 17 fő) származik, utánuk következnek a 25 és 39 év közöttiek (10,7%; 14 fő); a 65 év fölöttiek (6,9%; 9 fő) és a legfiatalabb korosztály (6,1%; 8 fő).

A többi kölcsönszóra adott válaszokat is végignézve megállapítható, hogy minden mondatban a harmadik és a negyedik korosztály (a 40 év fölöttiek) helyettesítette a kölcsönszót valamilyen másik, többnyire magyar köznyelvi kifejezéssel.

5. A kutatás eredményeinek összegzése

Az értekezés 5. fejezetében összefoglalom a muravidéki terepmunka eredményeit.

A disszertáció első része a magyar kisebbség életkörülményeit, jogi, történelmi hátterét, a nyelvészeti szakirodalom bemutatását tartalmazta. A szociolingvisztikai és szociológiai változók feltérképezése után először több nyelvhasználati tartományban vizsgáltam a nyelvváltozatokat. Ezt követően a muravidéki tájszókészlet és a kölcsönszavak elemzése állt a középpontban, annak illusztrálására, hogy milyen nyelvi kifejezések gazdagítják a beszélők szókincsét.

a) A kutatásban részt vevők 50,4%-a férfi, 49,6%-a pedig nő. 69,5% magyar anyanyelvűnek vallotta magát, 14,5% szlovén anyanyelvűnek, 16% kettős anyanyelvűnek, vagyis a vizsgálatban a magyar anyanyelvűek vannak többségben. A nemzetiséghez való tartozás alapján a magyar nemzetiségűek vannak többségben, utánuk jönnek a magukat szlovén nemzetiségűeknek vallók. A vallási felekezetekhez való tartozás alapján a legtöbben a római katolikusok vannak, elsősorban a Lendva-vidéki falvakból, őket követik az evangélikusok és a reformátusok. A négy korcsoportban közel azonos számú adatközlővel sikerült a gyűjtést megvalósítani. A vizsgálatban részt vevők 89,3%-a Szlovéniában született, 13%-uk hosszabb-rövidebb ideig Szlovénián kívül is élt. Az iskolai végzettséget tekintve az adatközlők többsége középfokú végzettségű, utánuk következnek az általános iskolát és a főiskolát, egyetemet végzetek. A települések falu jellegéből adódik, hogy a felnőtt lakosság nagy részének ingáznia kell a munkahelyére.

b) A nagyszülők egymás közti kommunikációjában a magyar nyelv (volt) a domináns, a magyar és a szlovén együttes előfordulása alacsonynak mondható, a többi nyelv pedig nem játszik, játszott jelentős szerepet. A szülők egymás között két nyelven beszélnek, amely összefüggésbe hozható a vegyes házasságok számának emelkedésével is.

A családon belüli és a családon kívüli beszédpartnerekkel (pl. a rokonokkal, szomszédokkal, barátokkal) főleg magyarul beszélnek, de a kommunikációban a szlovén nyelv is egyre nagyobb arányban van jelen. A szülők és gyermekeik között a magyar nyelv alacsony értéke (34,4%) jelzésértékű: a családban a magyar nyelv háttérbe szorulása a nyelvcseré folyamatának katalizátora lehet.

c) A kétnyelvű oktatás problémái között szerepel a modell megújításának szükségessége, az átfogó irányelvek kidolgozásának hiánya, a magyar nyelv kisebb arányban való érvényesülése a szaktárgyak oktatása terén és a pedagógusok támogatásának fontossága. Ez utóbbi területen nagy változást jelent a kétnyelvű iskolák módszertanának kidolgozása, amely multimédiás interaktív tananyagokkal, online szöszedetekkel és kézikönyvvel segíti a 21. századi oktatás reformját (www.e-kompetencia.si).

Az óvodában és az általános iskolában az államnyelv és a kisebbségi nyelv együttes jelenléte a meghatározó. A középiskolát az adatközlők többsége, 50,4%-a egynyelvű, szlovén környezetben végezte. A tanfolyamoknál és a felsőoktatási intézményeknél is az államnyelv a hangsúlyos. Az adatok is azt tükrözik, hogy a magyar nyelv szerepe az általános iskolai tanulmányok után csökken, mondhatni véget ér, főleg akkor, hogy ha a tanulók a kétnyelvű területen kívüli középiskolákat választják. Kevés azoknak a száma (3,1%), akik egynyelvű magyar környezetben folytatták felsőfokú tanulmányaikat.

Az adatközlők saját bevallásuk szerint a térség kisebbségi nyelvét, a magyart és a többségi nyelvet, a szlovént beszélik a legmagasabb szinten. (Anya)nyelvtudásukat gazdagítja a szomszédos országok nyelveinek ismerete: a horvát nyelv a multikulturális térség egyik meghatározó nyelve, a szerb nyelv elsajátítása pedig visszanyúl a jugoszláv katonai élethez. A közeli Ausztriához és Németországhoz is köthető, hogy az emberek életében a német nyelv van jelen, szemben a modern világ első nyelvével, az angollal. A muravidéki magyarok számára természetes a nyelvek együttélése és ismerete.

d) A kérdőív vizsgálta a nyelveknek az olvasásban betöltött szerepét. A többi műfajt megelőzve a vallási témájú könyveket az adatközlők 39,7%-a csak magyar nyelven olvassa. A szakirodalom olvasásánál a szlovén nyelv fölénye jelenik meg (26,7%).

A két nyelv együttes használata a szépirodalom olvasásánál a legmagasabb (48,1%), és a szakirodalom olvasásánál a legalacsonyabb (19,8%). A magyar–szlovén–horvát háromnyelvűség az újságolvasásban domináns (8,4%). A közösség életében a *Népújság* c. hetilap tölti be a legfontosabb szerepet, a felsoroltak közül ez az egyetlen, online is olvasható termék. A *Népújság* után következik a *Naptár*, a szlovéniai magyarok évkönyve. A *Muratájt* olvassák a legkevesebben. A küllemében is elegáns *Lindua* a másik három termékkel szemben kétnyelvű: a szerzők szabadon dönthetnek arról, hogy tudományos cikkeik, műveik, élménybeszámolóik melyik nyelven jelenjenek meg.

Az adatközlők médiafogyasztási szokásai az előzetes várakozásokat tükrözik. Az összes adatközlő 17,6%-a csak magyar nyelven néz tévét, és hallgat rádiót, 4,6% csak szlovénul, 26,7% mindkét nyelven. A magyar–szlovén kétnyelvűségnek van a legnagyobb szerepe a tévénezési és a rádióhallgatási szokásoknál. A magyar–szlovén–német nyelvet 9,9% használja, a magyar–szlovén–horvát és a magyar–szlovén–horvát–német nyelvet 5,3–5,3%. Az adatközlők többsége hallgatja a helyi adót, a Muravidéki Magyar Rádiót.

e) Az adatközlők 46,6%-a magyar és szlovén nyelvű miséken és az istentiszteleteken vesz részt, mert egyre kevesebb településen van magyar nyelvű misézés. Csak magyar nyelvű szertartásokra 31,3% jár. Ettől jóval elmarad a csak szlovén nyelvű miséken, istentiszteleteken részt vevők aránya: mindössze 17,6%. Az adatközlők 55%-ánál az imádkozás nyelve döntően a magyar, a kisebbségi nyelv és az államnyelv együtt az adatközlők 26%-ánál van jelen, a szlovén nyelven imádkozók aránya pedig 11,5%.

f) Az adatközlők 14,5%-a egynyelvűnek, 51,9%-a kétnyelvűnek, 26,7%-a pedig többnyelvűnek vallotta magát. A nyelvek magas szintű ismerete nem jelent többnyelvűséget: „egynyelvűnek érzem magam, annak ellenére, hogy több nyelvet beszélek” (22_Kót_25–39_nő); a kétnyelvűség a mindennapok része: „mert a magyart és a szlovént rendszeresen használom, a többit csak alkalmilag” (104_Hodos_25–39_férfi); a többnyelvűség jelentése: „mert több nyelvet beszélek gondolkodás nélkül” (131_Dobronak_16–24_férfi).

g) Az adatközlők 40,4%-a muravidéki magyarnak, 39,7%-a szlovéniai magyarnak vallotta magát. Azok az adatközlők, akik a muravidéki magyarok elnevezést jelölték be, erős regionális azonosságtudattal rendelkeznek, mert a kétnyelvű területhez kötődnek.

A szlovéniai magyarok elnevezés már a nemzeti identitásra utal, arra, hogy az emberek már ahhoz az országhoz kötődnek, ahol élnek. A szlovén nemzet részének tekintik magukat.

A muravidéki magyarság nyelvi attitűdjeiről átfogó vizsgálat még nem készült, de kisebb felmérésekről, elemzésekről már olvashatunk. Az adatközlők 56,4%-a a magyar nyelvben érzi otthon magát, mert ezt a nyelvet tekinti anyanyelvének, a gondolkodás nyelvének, és gazdagabbnak találja a szókincsét a szlovén nyelvnél. Az adatközlők 21,4%-ának a szlovén nyelv egyrészt az anyanyelv, másrészt pedig a hétköznapi kommunikáció elsődleges nyelve. Az adatközlők 55%-a szerint a magyar nyelvet legszebben az anyaországban, Magyarországon beszélik, ezt követi a szűkebb értelemben vett haza, Lendva vidéke, majd Erdély, Goricsko és a Vajdaság.

A muravidéki magyaroknak az állam nyelvéhez és beszélőihez fűződő viszonya és nyelvi attitűdje pozitív, több válaszban is előfordult, hogy a szlovén nyelv nélkül nem tudnának boldogulni. Az adatközlőim által leírt mondatok arról is árulkodnak, hogy a többségi nemzet gyanakodva tekint a kisebbségre, főleg a számára egzotikus és bonyolult nyelve miatt.

g) Az adatközlők 31 beszédpartnernél vagy intézménynél jelölhették meg a privát, a közéleti, a hivatalos és a gondolati színtéren, hogy melyik nyelvváltozatot használják a kommunikáció során. A kapott adatokat a Fischer-féle egzakt teszt segítségével hét független változóval vettem össze: a nemmel, az anyanyelvvel, a nemzetiséggel, az életkorral, az iskolai végzettséggel, az általános iskola tannyelvével és a lakóhellyel. A legkevesebb összefüggés a nemnél van, összesen 2 (a lehetséges esetek 6,5%-a), a legtöbb az általános iskola tannyelvénél, összesen 26 (a lehetséges esetek 83,8%-a). Az életkornál 10 (32,3%), az anyanyelvénél 14 (45,2%), a nemzetiségnél 19 (61,3%), az iskolai végzettségnél és a lakóhelynél egyaránt 22 (70,1%).

A független változók és a nyelvhasználati szinterek közötti statisztikai összefüggést nézve a legtöbb a közéleti színtéren mutatható ki, a legkevesebb a gondolati szférában.

A kapott eredmény azt tükrözi, hogy a Muravidéken a magyar nyelvváltozatok visszaszorulnak a nyelvi dominanciaváltás miatt. A kisebbségi nyelv főleg a privát és a belső (gondolati) nyelvhasználati szintérre korlátozódik, a társadalmi, közéleti szintereken egyre többször átadja a helyét az államnyelvnek.

h) Statisztikai elemzést végeztem a kérdőívből kiválasztott 13 nyelvi változó és a már említett hét független változó között is. Az egyetemes változók (EV) közé soroltam a *tudnék: tudnák*, a *szoktam: szokok*, az *iszom: iszok*, a *kertben: kertbe* és a *hosszúfalui: hosszúfalusi* típusváltozókat. Az egyetemes, de egyben kontaktusos változók (EKV) csoportjába kerültek a *fodrász: fodrásznő*, az *orvos: orvosnő*, a *fáj a lába: fájnak a lábai* és a *Klaudiánál: Klaudiától* típusváltozók. A harmadik csoportot az analóg kontaktus-változók (AKV) alkotják: a *gimnáziumban: gimnáziumon*, a *kisiskolában: kisiskolán* és a *Muraszombatban: Muraszombatban* típusváltozók.

A nem és a nyelvi változók között egyáltalán nincs összefüggés. Az anyanyelv és a nyelvi változók között egy esetben van összefüggés: a *Klaudiánál: Klaudiától* esetében. Az iskolai végzettség és a nyelvi változók között szintén egy esetben van: a *hosszúfalui: hosszúfalusi* változó választásánál. Az általános iskola tannyelve és a nyelvi változók között is egy esetben van összefüggés: a *szoktam: szokok* esetében. A nemzetiség és a nyelvi változók között két esetben van szignifikáns kapcsolat: a *szoktam: szokok* változónál és az *iszom: iszok* esetében. A lakhely és a nyelvi változók között szintén két esetben van kapcsolat: a *tudnék: tudnák* és a *hosszúfalui: hosszúfalusi* változónál.

A statisztikai elemzés szerint a legtöbb összefüggés, három, az életkor és a nyelvi változók között valósult meg: a *tudnék: tudnák* ($p = 0,009$, e.sz.: 97); a *kertben: kertbe* ($p = 0,022$, e.sz.: 124), valamint a *lába: lábai* változónál ($p = 0,043$, az e.sz.: 97).

i) A kérdőívben két külön fejezet vizsgálta a tájszavakat. Az első részben az ÚMNYA. kérdőfüzete és a gyűjtési tapasztalatok alapján állítottam össze egy kérdéssort, amelyből kilenc tájszót vizsgáltam meg.

A tájszavak és a hét független változó közötti összefüggést megvizsgálva a lehetséges korrelációk száma 63, amely a tájszavak számának és a független változók számának szorzata. A 63 esetből 7 esetben találtam szignifikáns kapcsolatot, tehát a lehetséges korrelációknak 11,1%-a valósult meg. A köznyelvi: *menyét* és a nyelvjárási *menyetasszony* ~ *menyedasszony* ~ *mönyedasszony* választása három független változóval (az anyanyelvvel, az életkorral és a lakóhellyel) is összefüggésben áll.

A második részben arra kerestem a választ, hogy az általam kiválasztott 21 muravidéki tájszót az adatközlők ismerik, és használják, nem ismerik, vagy egy másik szót használnak helyette. A tájszavak és a hét független változó között az összefüggéseket megvizsgálva azt látjuk, hogy a lehetséges korrelációk száma 147, ebből 42 esetben találtam szignifikáns kapcsolatot, tehát a lehetséges korrelációknak 28,6%-a valósult meg.

A legtöbb összefüggés az életkor és a következő tájszavak ismerete között áll fenn: *dávirikul, fumu, ginyállo, irubiru, istenbogara, kisztek, köcöle, párokli, szakajtu, böllér, gömbös és hóttoget a bagu.*

j) Az utolsó rész a határtalanítás folyamatában elindult szókölcsonzések vizsgálatát.

A határtalanítás megosztja a nyelvészeket: a központi kérdés, elfogadhatjuk-e az államnyelvből átvett kölcsönszavakat, vagy helyette a magyarországi megfelelőt kell használni. A kölcsönszavak a kétnyelvű közegben élő emberek szókincsének részei, ha megtiltjuk ezek használatát, azzal a nyelvi önbizalmukon ejtünk csorbát, és leértékeljük nyelvváltozatukat. Egyet értek a kutatókkal abban, hogy informális szituációkban elfogadható a *kulica*, a *bágerlik* használata, a formális szituációkban pedig a közmagyar ekvivalensek használata javasolt.

6. A hipotézisek ellenőrzése

Az értekezés elején hat pontban foglaltam össze a kutatásra vonatkozó hipotéziseimet.

1. Kérdőíves vizsgálatom igazolta az első feltételezésemet, amely szerint a családi nyelvhasználatban megszűnt a magyar nyelv kizárólagos használata, és a kisebbségi nyelv egyre többször kénytelen osztozni az államnyelvvvel. A magyar nyelv korlátozott használata a közösség egynyelvűségéhez vezethet.
2. A mindennapok többnyelvűsége beigazolódott az olvasás, a tévézés és a rádióhallgatási szokások feltérképezésével. A kétnyelvű emberek könnyen tanulják az idegen nyelveket, és a multikulturális környezetnek is szerepe van abban, hogy tudják a nyelveket váltani.
3. A nyelvjárási kifejezések egy része a legfiatalabb generáció (16–24 évesek) számára már nem ismert, a 40 év fölöttiek, és főleg a 65 évnél idősebbek ismerik a muravidéki tájszavakat. A hipotézisem második részére vonatkozóan nem tudok érvényes megállapítást tenni – a több(es)nyelvű fiatal nemzedék szókincsében mennyire vannak jelen a szókölcsonzések –, ugyanis az utolsó témakörnél ők adták a legkevesebb választ.
4. A kisebbségi körülmények közé kényszerített magyar nyelv változatai (a köznyelv és a vernakuláris nyelvjárás) a nyelvhasználati színterek közül a privát és a gondolati színtéren dominánsak. A statisztikai eredmények alátámasztják a közéletben és a hivatali ügyintézésnél a szlovén nyelv fölényét.

5. A nyelvváltozat-választást és a független szociológiai változók közti összefüggéseket tekintve a legtöbb a közéleti szintéren mutatható ki. A társadalmi nem és a nyelvváltozatok választása között a legkevesebb az összefüggés, az általános iskola tanítási nyelve viszont meghatározó.

6. A muravidéki magyarok közösségének egy része érzelmileg erős kötődik a magyar nyelvhez, a magyar nyelvű műsorokhoz: elsősorban a helyi rádió tölt be fontos szerepet, a sajtótermékek közül pedig a *Népújság* olvasása. A válaszok mélyén ott lapul a nyelvféltés gondolata: ha az emberek nem tesznek semmit a nyelv védelme érdekében, idővel az emberek nem fognak magyarul beszélni a Muravidéken.

7. A kutatás az adatközlők szemével

A kérdőív elemzése nem lenne teljes, ha nem utalnék az adatközlők személyes véleményére, arra, ahogy megélték a kérdőív kitöltését, és megosztották velem nyelvhasználatuk egy-egy szegmensét. Ezekből a megjegyzésekből kiderült, hogy egy kicsit nehezek voltak a kérdések, és mindent nem lehetett pontosan megérteni. Egyik adatközlőm arra hivatkozott, hogy most lett számára egyértelmű: *„sok magyar szó van, amelyet két, vagy több féle képpen lehet használni”* (67_Szerdahely_16–24_férfi).

Az egyik hodosi úr a kérdőív visszaadása után bevallotta, hogy azért nem szeretne válaszolni a magyarokra és a szlovénokra vonatkozó kérdésekre, mert nem szeretné megbántani egyik népcsoportot sem. Volt, aki a hosszú terjedelemre hivatkozott, és arra, hogy felesleges kérdések szerepeltek a papíron. Többen viszont megköszönték – szóban és írásban is –, hogy részt vehettek a kitöltésben.

Az egyik pártosfalvi adatközlő túlsúlyban érezte a Lendva-vidéki nyelvjárást, és hiányolta a goricskói szavakat. Egyik kapcai adatközlő megfogalmazásából az derült ki, hogy egy muravidéki értelmező szótárra lenne szükségük, amelyben utánanézhethetnek a szavak jelentésének.

Ezek a válaszok számomra azért hasznosak, mert kijelölik a jövőbeli kutatások újabb irányvonalait, azokat a területeket – mint pl.: a szótárkészítés –, amelyek segíthetik, sikeresebbé tehetik a kisebbségben élő emberek mindennapi kommunikációját.

8. A muravidéki magyar nyelv jövője nyelvész szemmel

A nyelvek jövőjét két tényező határozza meg: a piac (a globális és a belső vagy hazai piac), illetve az, használja-e a közösség saját országában minden szintén anyanyelvét, vagy átengedi a helyet egy másik nyelvnek. A nyelvmegtartás egyik feltétele az anyanyelv, amely a legtöbb beszélő számára a közösség összetartó erejét jelenti. A kis nyelvek és kultúrák csak a belső, kicsi piacokon kelendőek. Ahhoz, hogy fenn/(meg)maradjanak, szükséges őket több irányból: saját közösségük, a kormányzati szint, a kulturális és tudományos területek felől is megtámogatni (Kiss 2009:71–73).

A közösség nyelvének életben maradásához szükség lenne a nyelvmegtartó erőre. Nyelvmegtartásnak nevezzük azokat „az intézkedéseket, próbálkozásokat, egyéni és közösségi cselekvéseket, [...] amelyek célja a kisebbség anyanyelvének megőrzése, az anyanyelvi oktatás biztosítása, az egyházi élet anyanyelvűségének garantálása, az anyanyelvű tömegtájékoztatás lehetőségének a megteremtése” (Kiss 2002: 201).

A nyelvi tervezés (language planning) kiterjesztett értelmű nyelvművelés, a nyelvbe és a nyelvközösség nyelvi értékrendjébe való tudatos beavatkozás, amely nem csak az adott nyelvi rendszer sajátosságait, történeti jellegzetességeit tartja számon, hanem azokat a nyelvközösségi, társadalmi és szociokulturális tényezőket, valamint történeti folyamatokat, amelyek magának a nyelvi tervezésnek, a nyelvi folyamatok irányításának közvetlen, részben hasonló módon leírható, vizsgálható, értékelhető és tervezhető kontextusát adják (Kolláth 2007b: 234). A nyelvi tervezés tudatos beavatkozás a nyelv életébe. Három nagy területe közül az egyik a státusztervezés (helyzettervezés), „vagyis a nyelvváltozathoz tartozó nyelvi funkciók és használati színterek kialakítása”. A második a korpusztervezés, a szavak, nyelvtani szerkezetek létrehozása, a harmadik része pedig a nyelvelsajátítás-tervezés: azoknak a feltételeknek a módosítása, amelyek során a beszélők megtanulják az adott nyelvváltozatot (Cseresnyési 2004: 165). A nyelv változásába való tudatos beavatkozás céljából végzett olyan tevékenység, amely a nyelv standard változatára irányul. A Muravidéken e működés lényege a helyi standard változat létrehozása lenne, mert a kontaktusváltozatok fölé nem rétegződött emelkedett változat. A hangsúlyt a vernakuláris nyelvváltozatra kellene helyezni, mert a beszélők identitása nagyrészt ehhez kapcsolódik. A Muravidéken a nyelvváltozat-vesztés együtt járhat a nyelvvesztéssel is (Kolláth 2007b: 234–235).

A kutatók a következő lépéseket tartják a legfontosabbnak a magyar nyelv megmaradása érdekében. Kolláth Anna (2009:45–50) öt pontban foglalta össze ennek a lényegét:

1. Ma már nincs alternatívája a kétnyelvű oktatásnak, mert az egynyelvű magyar osztályok elnéptelenednének.
2. Változtatni kellene a két nyelv presztízsén, iskolai előfordulásának arányán, a jogi háttér és a gyakorlat ellentétén.
3. A vernakuláris anyanyelvváltozatra kellene építeni, azon keresztül eljutni az anyanyelven belüli kettősnyelvűséghez, az ismeretszerzés szempontjából pedig lényeges a második nyelv ismerete, az additív szemléletű oktatás.
4. Szükség lenne a környezetnyelvi magyar (magyar2) nyelv módszertanának a megújítására, a vernakuláris anyanyelvváltozatok használatának emelésére az oktatásban, a kontaktusnyelvbarát anyanyelvi és második nyelvi oktatás gyakorlatba ültetésére a csoportbontások révén.
5. Elhivatott, funkcionálisan kétnyelvű tanárok kellene, megfelelő oktatási anyagok, módszertani útmutatók, kétnyelvű tankönyvek, továbbképzések és együttműködés az egyetemi tanszékekkel.

A muravidéki kutatók a kétnyelvű oktatás jövőjét illetően Kolláth Annához hasonlóan vélekednek is. Egy új magyar nyelvű oktatási modell kidolgozására a muravidéki magyar közösség már nem lenne képes. (Bence 2009: 51). Nincsenek meg a feltételek ahhoz, hogy az anyanyelvű oktatás az óvodától egészen az egyetemig megvalósulhasson (Varga 2002:64).

Bokor József (2009: 145–148) öt tételben sorolja fel az általa javasolt nyelvtervezési lépéseket:

1. A kisebbségi magyar nyelv presztízsének visszaállítása
2. A magyar nyelv gyakorlati egyenrangúságának helyreállítása
3. A muravidéki magyar nyelv standardizáltságának erősítése
4. Az anyanyelv dominanciájának megvalósítása a kétnyelvű oktatásban
5. A nyelvi tudat formálása, az identitászavarok csökkentése.

Nyelvpolitikai szempontból a magyar nyelv jó helyzetben van a Muravidéken, a kétnyelvűség gyakorlata mégis a megszűnéssel fenyegeti. Lassan kiszorul a nyelv az oktatásból, a szakképzésből, a hitéletből, a közigazgatásból és az igazságszolgáltatásból. Három változásnak kellene végbemennie: életképessége erősödésének, funkciói gazdagodásának és presztízse növekedésének. Nagyobb hangsúlyt kell helyezni a standardizációra és a kodifikációra. Minden egyénnek és szervezetnek megvan a maga feladata. A színvonalas tudományos és szépirodalmi írások gazdagítják a nyelvi kódot, tudatosítják a nyelvi normát, és szerepük van a nyelvjárási nyelvhasználatnak a regionális köznyelvi szintre emelésében. A nyelvművelés feladatai közül az anyanyelvi tudatosságot kell erősíteni, és a nyelvhasználat mintaszerepét fokozni.

Az elsődleges feladat a korpusztervezés, vagyis a magyar nyelv standardjának a terjesztése, azért, hogy a nyelv ne szoruljon még nagyobb hátrányba. Ezt követheti majd a státustervezésnek az a feladata, hogy a kisebbségi nyelv változatai erősödjenek, használati gyakorisága szaporodjon, és egyenrangúsága megvalósulhasson a gyakorlatban is (Bokor 2009:139–145).

A vernakuláris változat megtartásával, additív oktatáspolitikával, a stigmatizáció elkerülésével, a kettős- vagy többesnyelvűség érvényesülésével a két- és többnyelvűségben, valamint az európai nyelvi diverzitás figyelembe vételével talán fenntartható a szlovéniai magyar nyelv vitalitása. De alapvetően egy nyelv sorsa a beszélőktől függ: *„Tőlünk, muravidéki magyaroktól függ elsősorban, a nemzetiségtudatunktól, identitásunk megőrzésétől. A nemzetiségen múlik, ha vállalja-e, meg a szlovén állam adta lehetőségen, ami nem korlátozza a megmaradásunkat.* (9_Kapca_40–64_nő)

Kívánom, hogy így legyen!

Felhasznált bibliográfia

- A Szlovén Köztársaság Alkotmánya. *A Szlovén Köztársaság Hivatalos Lapja* 15/90, 33/91, 18/94, 19/94, 45/94, 67/94, 75/94, 1/96, 7/99, 38/99, 26/2000, 35/2001.
- Bakó Boglárka – Szoták Szilvia szerk. 2005. *Magyarlakta kistérségek és kisebbségi identitások a Kárpát-medencében*. Budapest: Gondolat–MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Bárdi Nándor 2006. Előszó – Életút vázlatok, mint történeti szonda. Göncz László. *Egy peremvidék hírmondói. Mura menti életképek a 20. század első feléből*. Budapest: A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi konferencia. 7–8.
- Bartha Csilla 2007. Kétnyelvűség a Muravidéken. *Muratáj* (Lendva), 2006/ 1-2. 79–113.
- Bartha Csilla – Nádor Orsolya – Péntek János szerk. 2011. *Nyelv és oktatás kisebbségben. Kárpát-medencei körkép*. Budapest: TINTA Könyvkiadó.
- Bence Lajos 1994. Az elrugaszkodás esélyei. *Muratáj* (Lendva), 1994/1. 53–58.
- Bence Lajos 1996. *Írott szóval a megmaradásért. A szlovéniai magyarság 1919-1989*. Győr – Lendva: Hazánk Könyvkiadó Kft – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- Bence Lajos 1999. Kétnyelvűség és identitásvesztés. Bokor szerk. 51–55.
- Bence Lajos 2011. A kétnyelvű oktatás története. Király M. Jutka szerk. 13–54.
- Benő Attila – Péntek János szerk. 2011. *A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat tíz éve*. Dunaszerdahely – Kolozsvár: Gramma Nyelvi Iroda – Szabó T. Attila Nyelvi Intézet.
- Bernjak, Elizabeta 2002. A kisebbségi nyelvek kedvezőtlen nyelvi tervezésének következményei a kisebbségi csoportok etnolingvisztikai vitalitására. Ruda Gábor szerk. 2002. 140–148.
- Bernjak, Elizabeta 2003. A kisebbségi nyelvvesztés szociokulturális okai a rábavidéki szlovéneknél. Ruda Gábor szerk. *Kisebbségi oktatás és gyermekirodalom*. 16–25.
- Bernjak, Elizabeta 2004. *Slovenščina in madžarščina v stiku*. Maribor: Slavistično društvo (Zora 29).
- Bernjak, Elizabeta 2010. A muravidéki kétirányú kétnyelvű oktatási modell hatékonysága. Ruda Gábor szerk. 25–29.
- Bernjak, Elizabeta 2011. A muravidéki kétirányú kétnyelvű oktatás hiányosságai. Ruda Gábor szerk. 194–199.
- Bočkorec, Bojan 2009. A magyar nyelv mindennapjai a bíróságon. Zágorec-Csuka Judit szerk. 98–100.
- Bokor József 2001. A magyar nyelv és használata a szlovéniai Muravidéken az ezredforduló küszöbén. *Magyar Nyelv*, 97/1. 34–52.

- Bokor József 2007. A magyar nyelvjárások és a nyelvjáráskutatás a Muravidéken 1. *Lindua* (Lendva), 2007/2–3. 21–24.
- Bokor József 2008. A magyar nyelvjárások és a nyelvjáráskutatás a Muravidéken 2. *Lindua* (Lendva), 2008/4. 33–37.
- Bokor József 2009. *Nyelviség és magyarság a Muravidéken*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- Bokor József 2011. A muravidéki magyaroktatás gondjaihoz és újíto törekvéseihez. Ruda Gábor szerk. 200–207.
- Bokor József szerk. 1999. *Az anyanyelv a kétnyelvűségben*. Maribor–Lendva: A Maribori Egyetem Pedagógiai Kara Magyar Intézete – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- Bokor József – Szijártó Imre szerk. 2001. *Szomszédos népek – szomszédos kultúrák*. Maribor – Szombathely: A Maribori Egyetem Pedagógiai Kara Magyar Intézete – Berzsenyi Dániel Főiskola Szlavisztikai Intézete.
- Cseresnyési László 2004. *Nyelvek és stratégiák avagy a nyelv antropológiája*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Dányi József 2011. Csak egymásra számíthatunk. *Lenti és vidéke*, 2011. október, 7.
- Deme László – Imre Samu szerk. 1968–1977. *A magyar nyelvjárások atlasza (I–VI. kötet)*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Deme László – Imre Samu szerk. 1975. *A magyar nyelvjárások atlaszának elméleti-módszertani kérdései*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Djukič, Irena 2012. *Nyelvjárási szöveggyűjtemény három muravidéki községből*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó szerk. *Műhelytanulmányok a nyelvművelésről*. Dunaszerdahely – Budapest: Gramma Nyelvi Iroda – Tinta Könyvkiadó.
- Dr. Göncz László 2010. Kultúra – nemzeti kultúra – kulturális sokszínűség. *Lindua* (Lendva), 2010/8. 107.
- Dr. Molnár Zoltán Miklós 2003. Néhány szó a könyvről. Dr. Varga József. *Mondjuk, írjuk hetésiesen?* Budapest: Krúdy Gyula Irodalmi Kör. 116.
- Dr. Varga József 1999. *Nyelvhasználat, névdivat. Az anyanyelv (magyar, szlovén, horvát) használata és a névdivat a vegyes házasságokban élők körében a Muravidéken*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- Dr. Varga József 2003a. *Mondjuk, írjuk hetésiesen?* Budapest: Krúdy Gyula Irodalmi Kör.

- Dr. Varga József 2003b. *Muravidéki személynevek*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- Dr. Varga József 2009. A hetési perec készítése. *Lindua* (Lendva), 6–7. 65–68.
- Dr. Varga József 2010. A hagyományos hetési aratás és cséplés Göntérházán. *Lindua* (Lendva), 9–10. 42–46.
- Dr. Zágorec-Csuka Judit 2006. Mitől függ a muravidéki magyarok identitása? Naptár 2007. A szlovéniai magyarok évkönyve. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet. 95–117.
- Eöry Vilma főszerk. 2007. *Értelmező szótár* +. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Eplényi Kata – Kántor Zoltán szerk. *Térvesztés és határtalanítás. A magyar nyelvpolitika 21. századi kihívásai*. Budapest: Lucidus Kiadó.
- Fedinec Csilla szerk. 2008. *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Budapest: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság.
- Fodor Katalin – Huszár Ágnes 1998. Magyar nyelvjárások presztízsének rangsora. *Magyar nyelv* 94. 196–210.
- Gal, Susan 1991. Mi a nyelvcseré és hogyan történik? *Regio* 2. 66–76.
- Gašpar, Anita 2002. *A nyelv, a nyelvhasználat és a nyelvhez való viszony Lendván és környékén*. Maribor: Diplomamunka. Kézirat.
- Gasparics Judit 2009. Nyelvhasználat és írásbeli szövegalkotás a kétnyelvű Muravidéken. Kolláth Anna szerk. 159–169.
- Gasparics Judit 2010. Egy kóti terepmunka tapasztalatai. Kolláth Anna – Gróf Annamária szerk. 66–76.
- Gasparics Judit – Ruda Gábor szerk. 2013. *Muravidék. Adalékok a szlovéniai magyarok nyelvéhez és kultúrájához*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- Gereben Ferenc 1999. *Identitás, kultúra, kisebbség. Felmérés a közép-európai magyar népesség körében*. Budapest: Osiris – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Göncz Lajos 1999. *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Budapest–Újvidék: Osiris Kiadó – Forum Könyvkiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Gönc László 1992. A magyarok fogvatkozása a Muravidéken. A nemzetiségi-kisebbségi-értelmiség hiányának okai, valamint annak összefüggései az asszimilációval. *Muratáj* (Lendva), 1992/1–2. 51–55.
- Göncz Lajos 1999. *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Budapest–Újvidék: Osiris Kiadó–Forum Könyvkiadó–MTA Kisebbségkutató Műhely.

- Göncz László 1998. A Mura-mente társadalmi jellemzői a századfordulón, valamint az I. világháború után bekövetkező értékrendszerváltás és nemzettudatválság. *Muratáj* (Lendva), 1997/2. 111–121.
- Göncz László 2001. *A muravidéki magyarság 1918–1941*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- Göncz László 2006. *Egy peremvidék hírmondói. Mura menti életképek a 20. század első feléből*. Budapest: A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága–Anyanyelvi konferencia.
- Göncz László 2008. Muravidéki helyzetkép a múlt és a jelen tükrében. Fedinec Csilla szerk. 84–102.
- Göncz László 2009. A muravidéki kétnyelvű oktatás bevezetésének előzményei és körülményei. Kolláth Anna szerk. 97–112.
- Göncz László 2011. Tomka Tibor interjúsorozata: Mit hozott az új ország két évtizede a magyar kisebbségnek? *Népújtság* (Lendva), 2011. június 30. 4–5.
- Göncz László 2012. A magyar nemzeti közösség nyelvi jogai és nyelvhasználata Szlovéniában. Eplényi Kata – Kántor Zoltán szerk. 103–121.
- Guttmann Miklós 1984. A tájszókészlet aktivitása Lendva környékén. Naptár 1984. A szlovéniai magyarok szemléje. Murska Sobota: Pomurska založba. 59–69.
- Guttmann Miklós 1989. A magyar nyelv állapota, oktatása és művelése Szlovéniában. *Magyar Nyelvőr*, 175–180.
- Guttmann Miklós 1994. A szókészlet táji rétegének változása a szlovéniai Szentlászlón. *Magyar Nyelvőr*, 422–429.
- Guttmann Miklós szerk. 1983. *Anyanyelvünkért*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Guttmann Miklós – Köbölkuti Katalin 1987. *Hangutánzó igék vasi és muravidéki atlasza*. Budapest: MNYTK. 182. sz.
- Hajdinjak Prendl, Silvija 2010. A középiskolai oktatás múltja és jelene a nemzetiségileg vegyesen lakott területen. Herman, Jozefa – Sabo, Tatjana szerk. 185–195.
- Hajdú Mihály – Keszler Borbála szerk. 2003. *Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára*. Budapest: ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete – Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- Halász Albert 2011. A nemzetiségi iskolák lehetséges irányelvei. Ruda Gábor szerk. 177–180.
- Hegedűs Andrea – Horvat Susanne 2003. A Lendvai Kétnyelvű Középiskolában végzett felmérés eredményeiből. Hajdú Mihály – Keszler Borbála szerk. 412–420.

- Hegedűs Attila 2003. A nyelvjárási szókészlet és vizsgálata. Kiss Jenő szerk. 375–378.
- Herman, Jozefa – Sabo, Tatjana szerk. 2010. *Együtt egymásért. Drug z drugim. Ob 50-letnici dvojezičnega šolstva na narodnostno mešanem območju v Prekmurju. A kétnyelvű oktatás 50. évfordulója a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken.* Lendva: A kétnyelvű nevelő-oktató intézetek a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken.
- Horvat, Laura 2001. *(Kontaktus)nyelv-használat a lendvai Kétnyelvű Középiskola diákjai körében.* Szakdolgozat. Maribor.
- Imre Samu 1963. Hol beszélnek legszebben magyarul? *Magyar Nyelvőr* 87. 279–283.
- Juhász Dezső 2003. A magyar nyelvjárások területei egységei. Kiss Jenő szerk. 262–324.
- Kántor Zoltán szerk. 2013. *Nemzetpolitikai alapismeretek.* Budapest: Nemzeti Közszerzési és Tankönyv Kiadó Zrt.
- Kiefer Ferenc szerk. 2003. A magyar nyelv *kézikönyve.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Király M. Jutka szerk. 2011. *50 éves a kétnyelvű oktatás a Muravidéken.* Lendva: Magyar Nemzetiségi Tájékoztatói Intézet.
- Kiss Jenő 2002. *Társadalom és nyelvhasználat.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kiss Jenő 2003. Nyelvjárások, regionális nyelvváltozatok. Kiefer Ferenc szerk. 271–300.
- Kiss Jenő 2006. Egy új magyar nemzeti nyelvatlasz szükséges voltáról. *Magyar Nyelv,* 102. 129–142.
- Kiss Jenő 2009. A tudományos nyelvek, az anyanyelv és az értelmiségi elit. *Magyar Tudomány,* 170. évf. 67–74.
- Kiss Jenő szerk. 2003. *Magyar dialektológia.* Budapest: Osiris.
- Kolláth Anna 2005. *Magyarul a Muravidéken.* Maribor: Slavistično društvo (Zora 39).
- Kolláth Anna 2007a. Beszámoló a határon túli magyarnyelvi kutatóműhelyek virtuális hálózatának határtalanító szótárprogramjáról. *Lexikográfiai füzetek* 3. 257–271.
- Kolláth Anna 2007b. A norma kétnyelvű környezetben – muravidéki nyelvhasználati jelenségek és megítélésük. Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó szerk. 233–245.
- Kolláth Anna 2008. Határtalanítás. Fejezetek a kisebbségi magyar nyelvhasználat összehasonlító vizsgálatából. Ruda Gábor szerk. 7–27.
- Kolláth Anna 2009. Két nyelv és oktatás. Kolláth Anna szerk. 36–59.
- Kolláth Anna 2011a. A magyar nyelvű oktatás a Muravidéken. Bartha Csilla – Nádor Orsolya – Péntek János szerk. 185–211.
- Kolláth Anna 2011b. A Termini Kutatóhálózat határon túli lexikai adatbázisának további fejlesztése és karbantartása. Pályázati beszámoló. Kézirat.

Kolláth Anna 2011c. Akkor hogyan is beszélünk?... (A ht adatbázis muravidéki elemei és használati gyakoriságuk). Benő Attila – Péntek János szerk. 309–324.

Kolláth Anna 2012. *A szlovéniai magyar nyelv a többnyelvűség kontextusában*. Bielsko-Biala–Budapest–Kansas–Maribor–Praha: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta (Zora 92).

Kolláth Anna – Gasparics Judit – Gróf Annamária – Horvat Livija 2011.

Hungarian in Slovenia: an overview of a language in context. Working papers in European language diversity 2. Laakso, Johanna szerk. Mainz: Research consortium ELDIA: Northern European and Baltic Languages and Cultures (SNEB): Johannes Gutenberg-Universität. [fedora.phaidra.univie.ac.at/fedora/get/o:102622/bdef:Content/get] 1–14.

Kolláth Anna szerk. 2009. *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. Bielsko – Biala – Budapest – Kansas – Maribor – Praha: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta (Zora 68).

Kolláth Anna – Gróf Annamária szerk. 2010. *Szépbe szőtt hit... Köszöntő könyv Varga József tiszteletére*. Maribor – Lendva: Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. *Muratáj 1-2* (Lendva).

Kolláth Anna – Gróf Annamária – Merényi Annamária szerk. 2012. *30 éves a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke*. Maribor: Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék–Maribori Magyar Kultúrklub. Oddelek za madžarski jezik in književnost – Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru–Madžarski kulturni klub v Mariboru.

[<http://www.ff.uni-mb.si/oddelki/madzarski-jezik-in-knjizevnost/madzarski-kulturni-klub.dot>]

Kontra Miklós 1997. Hol beszélnek legszebben és legcsúnyábban magyarul? *Magyar Nyelv* 93. 224–232.

Kontra Miklós 1999. „Kétnyelvű oktatás” – tücsök és bogár. Bokor József szerk. 31–34.

Kontra Miklós – Saly Noémi szerk. 1998. *Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról*. Budapest: Osiris Kiadó.

Kovács Attila 2011. A 2011-es szlovén népszámlálás és a Muravidék kétnyelvű területe. *Naptár 2012. A szlovéniai magyarok évkönyve*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet. 74–93.

Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2004. *Helyesírás*. Budapest: Osiris Kiadó.

Lanstyák István 1996. Kinek (nem) jó a kétnyelvű oktatás? *Irodalmi Szemle* 5: 80–90.

- Lanstyák István 1998a. Nyelvünk többközpontúsága – és ami körülötte van. Kontra Miklós – Saly Noémi szerk. 222–226.
- Lanstyák István 1998b. A nyelvek többközpontúságának néhány kérdéséről (*különös tekintettel a Trianon utáni magyar nyelvre*). Kontra Miklós – Saly Noémi szerk. 227–250.
- Lanstyák István 1998c. A magyar nyelv központjai. Kontra Miklós – Saly Noémi szerk. 326–344.
- Lanstyák István 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest – Pozsony: Osiris Kiadó – Kalligram Könyvkiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Lanstyák István 2006. *Nyelvből nyelvbe*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Lanstyák István 2008. A magyar szókészlet szétfejlődése 1918 után. Fedinec Csilla szerk. 118–135.
- Lanstyák István – Szabó Mihály Gizella 1997. *Magyar nyelvhasználat – Iskola – Kétnyelvűség*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Lendvai Kepe Zoltán 2011. Hetés egységgé válásának mozzanatai. *Lindua* (Lendva), 2011/11-12. 26–56.
- Magyar Lovrić, Mirjana 2013. Hidak legyen a neve! *Lindua* (Lendva) 2013/15. 47.
- Mák Ferenc 2002. A szlovéniai magyarság történeti kronológiája 1991–2002. Naptár 2003. A szlovéniai magyarok évkönyve. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet. 84–137.
- Molnár Zoltán Miklós 1993. Nyelvföldrajzi-szociolingvisztikai vizsgálatok a magyar nyelvterület nyugati régiójában. *Muratáj* (Lendva), 1993/1-2. 92-97.
- Molnár Zoltán Miklós 1993. *Nyelv és nemzetiség*. Maribor – Szombathely: Maribori Egyetem Pedagógiai Kara Magyar Intézete – Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola.
- Penavin Olga 1961. Szécsiszentlászlai szójegyzék. *Magyar Nyelvőr* 4. 460–463.
- Penavin Olga 1966. *A jugoszláviai Muravidék magyar tájnyelvi atlasza*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- Pápes Éva 2008. Határmentiség – provincialitás? *Lindua* (Lendva), 2008/5. 32–36.
- Péntek János 2011. A magyar nyelv szótárai, nyelvtanai, kézikönyvei és a határon túli magyar nyelvváltozatok. A Magyar Tudományos Akadémia határon túli kutatóállomásainak feladatait is ellátó nyelvi irodák állásfoglalása. Benő Attila – Péntek János szerk. 273–276.
- Ruda Gábor 2002. Gondolatok a szlovéniai Muravidéken alkalmazott kétnyelvű oktatási modellről. Ruda Gábor szerk. 71–85.

- Ruda Gábor szerk. 2002. *Az iskola mint asszimilációs gépezet. Šola kot asimilacijski mehanizem*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- Ruda Gábor szerk. 2003. *Kisebbségi oktatás és gyermekirodalom. Manjšinsko šolstvo in otroška literatura. Minderheitenschulen und Kinderliteratur*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- Ruda Gábor szerk. 2005. *Kisebbségi gyermekirodalmak. Menšinové detské literatúry. Manjšinska otroška literatura*. Pilisvörösvár – Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- Ruda Gábor szerk. 2008. *Identitás – nyelv – irodalom. Identita – jazyk – literatura. Identiteta – jezik – literatura*. Pilisvörösvár – Dunaszerdahely: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – Gramma Nyelvi Iroda.
- Ruda Gábor szerk. 2010. *Muravidéki iskolák és könyvtárak az anyanyelv megmaradásáért. Šole in knjižnice v Prekmurju za ohranitev materna jezika*. Pilisvörösvár – Göntérháza: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – HETÉS Kultúregyesület.
- Ruda Gábor szerk. 2011. *Nemzetiségi iskolák Magyarországon, Szlovákiában és Szlovéniában. Le scuole delle comunità nazionali in Ungheria, Slovacchia e Slovenia. Národnostné školy v Maďarsku, na Slovensku a v Slovinsku. Narodnostne šole na Madžarskem, na Slovaškem in v Sloveniji*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- Šanca, Leonida 2013. *Tájszók egy család magyar nyelvhasználatában. Záró szeminárium dolgozat. Kézirat*.
- Statistični urad Republike Slovenije: Registrski popis 2011.
- Sebők László 2005. A szlavóniai magyar szórványok. Bakó Boglárka – Szoták Szilvia szerk. 179–191.
- Szabó Géza 1999. A kétnyelvűség, kódváltás és nyelvcseré nyelvöldrajzi-szociolingvisztikai problémái. Bokor József szerk. 35–38.
- Szabó Mária 2006. *Tájszójegyzék*. Lendva vidéki tájszavak szótárszerű gyűjteménye. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- Székely András Bertalan 1995. A szlovéniai magyarság oktatásügyének változásairól. *Muratáj* (Lendva) 1995/2. 37–58.
- Szépfolusi István – Vörös Ottó – Beregszászi Anikó – Kontra Miklós 2012. Kontra Miklós szerk. *A magyar nyelv Ausztriában és Szlovéniában*. Budapest – Alsóőr – Lendva: Gondolat Kiadó – Imre Samu Nyelvi Intézet – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- Szilágyi N. Sándor 2008. A magyar nyelv a Magyarországgal szomszédos országokban. Fedinec Csilla szerk. 105–117.

Szolarics Nađ Klára 2011. A kétnyelvű iskolakörzetek története. Király M. Jutka szerk. 57–87.

Tolcsvai Nagy Gábor 2007. *Idegen szavak szótára*. Budapest: Osiris Kiadó.

Varga József 2002. „Kétnyelvű oktatásunk csödjé?!” I.-III. Ruda Gábor szerk. 63–66.

Varga József 2009. *A kétnyelvű oktatás Szlovéniában*. Dunaharaszti: NAP Alapítvány.

Veres Valér 2008. A Kárpát-medencei magyarok nemzeti és állampolgári identitásának fő sajátosságai. Fedinec Csilla szerk. 35–60.

Varga Péter 2013. Szlovénia: területi elhelyezkedés, demográfiai helyzet. Kisebbségi jogok. Magyar érdekképviselő. Kántor Zoltán szerk. 111–113.

Végh József 1959. *Őrségi és hetési nyelvatlasz*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Végi József 1999. A Muravidéki Magyar Rádió. *Naptár 2000. A szlovéniai magyarok évkönyve*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet. 102–105.

Wardhaugh, Ronald 2005. *Szociolingvisztika*. Budapest: Osiris Kiadó.

Zágorec-Csuka Judit 2008. *A családom anyanyelve a muravidéki magyarok identitása tükrében*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.

Zágorec-Csuka Judit szerk. 2009. *Lét és nyelv és Nyelv, identitás, irodalom*. Lendva: Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség.

Zver Ilona 2013. Vida T. Judit interjúja, Beszélgetés Zver Ilonával. *Lindua* (Lendva) 2013/15. 8–13.

Internetes hivatkozás

<http://www.e-kompetencia.si>

<http://www.eldia-project.org/index.php/hu>

<http://ht.nytud.hu/htonline>

<http://imss.dz-rs.si/imis/ab46910b16598add4f15.pdf>

http://www.agr.unideb.hu/~balogh/PhD%20anyagok/parameteres_elmelet.pdf

<http://www.nepujsag.net>

muravidek.si

<http://www.nki.nl/media/837516/m343.pdf>

<http://www.oralhistory.si>

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4827#>

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4008>

nightowl.sote.hu/oktatas/VDS/statisztika/statisztika2013febr_vds.pp

umnya.elte.hu

Mellékletek

1. melléklet: A kutatás alapjául szolgáló kérdőív

Tisztelt Hölgem, Uram!

Ez a kérdőív a muravidéki magyar nyelvváltozatokat és a magyar beszélőközösséget vizsgálja. Az adatokból doktori disszertáció készülne, ehhez kérném a segítségét és a türelmét. Az Ön véleménye nélkül nem tudok hiteles képet alkotni a muravidéki nyelvi helyzetről.

Köszönettel: Gasparics Judit, Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Bölcsészettudományi Kar
(0036-30-388-8101; gasparics.judit@gmail.com)

Kérdőív a muravidéki magyarok nyelvhasználatának és nyelvváltozatainak a tanulmányozásához

Hozzájárul-e ahhoz, hogy azokat az adatokat, amelyeket nekem közöl, tudományos célokra felhasználhassam?

- ☐ igen
- ☐ nem

I. Általános adatok (Jelölje X-szel az Önre igaz megállapításokat!)

1. Az Ön neme:

- ☐ férfi
- ☐ nő

2. Anyanyelve (az(ok) a nyelv(ek), amely(ek)et elsőként tanult meg) :

- ☐ magyar
- ☐ szlovén
- ☐ horvát
- ☐ más, éspedig: _____

3. Nemzetisége:

- ☐ magyar
- ☐ szlovén
- ☐ horvát
- ☐ más, éspedig: _____

4. Vallása:

- ☐ római katolikus
- ☐ református
- ☐ evangélikus
- ☐ más, éspedig: _____

5. Mikor született? _____

6. Kérem, adja meg, hogy

hol született: _____

most hol él: _____

és mely országokban, városokban, falvakban, élt (ha volt ilyen):

7. Kérem, adja meg a legmagasabb iskolai végzettségét:

- ☐ Nem jártam iskolába.
- ☐ Általános iskolai végzettségem van. Egynyelvű / Kétnyelvű iskolába jártam.
- ☐ Középiskolai végzettségem van: gimnázium, szakközépiskola, szakiskola. Egynyelvű / Kétnyelvű iskolába jártam.
- ☐ Főiskolát végeztem.
- ☐ Egyetemet végeztem.
- ☐ Magiszteri végzettségem, vagy más fokozatom van.

8. Mi az Ön foglalkozása? _____

9. Hol dolgozik?

- ☐ A lakóhelyemen dolgozom.
- ☐ Naponta autózik a más településen lévő munkahelyemre.
- ☐ Munkahelyemről hetente egyszer jövök haza.
- ☐ Munkahelyemről havonta egyszer jövök haza.

II. Nyelvhasználat a családban

1. Kikkel él együtt a családban?

- ☐ egyedül élek
- ☐ a családommal élek
- ☐ a szüleimmel élek
- ☐ együtt él három generáció

2. Hol éltek, élnek:

az anyai nagyszülők: _____

az apai nagyszülők: _____

3. Milyen nyelve(ke)t beszéltek, beszélnek egymás között

az anyai nagyszülők: _____

az apai nagyszülők: _____

a szülők: _____

4. Milyen nyelve(ke)n beszél ... ? (Egy sorba több X-et is tehet.)

	magyar	szlovén	horvát	egyéb:
az anyai nagyszüleivel				
az apai nagyszüleivel				
az édesanyjával				
az édesapjával				
a házastársával				
a gyermekeivel				
a testvéreivel				
a rokonokkal				
a szomszédokkal				
a barátaival, a barátnőivel				
az idegenekkel				

5. Melyek azok a témák, amelyekről könnyebben beszél

magyarul: _____

szlovénul: _____

horvátul: _____

egyéb nyelven: _____

6. Milyen nyelven olvas... ? (Egy sorba több X-et is tehet.)

	magyar	szlovén	horvát	egyéb:
újságot, folyóiratot				
imádságos könyvet, a Bibliát				
verset, regényt				
ha szükséges, a szakmájához szakirodalmat				
szerződést, űrlapot, használati utasítást				

7. a) Vannak-e rokonai, barátai, ismerősei Magyarországon, Ausztriában vagy Horvátországban?

	Magyarországon	Ausztriában	Horvátországban
rokonai			
barátai			

b) Ha igen, hol élnek, és milyen gyakran látogatja őket?

c) Másképp beszélnek-e ők (Magyarországon, Ausztriában, Horvátországban)? Ha igen, tudna-e írni néhány példát?

	Másképp beszélnek –e		például
Magyarországon	Igen	Nem	
Ausztriában	Igen	Nem	
Horvátországban	Igen	Nem	

8. Hova jár Magyarországra ...?

	Hova?	Milyen gyakran?
színházba		
múzeumba		
étterembe		
bármilyen rendezvényre		

III. Nyelvhasználat az iskolában

1. Hova járt...?

bölcsődébe /óvodába: _____

általános iskolába: _____

középiskolába: _____

főiskolára/egyetemre: _____

2. Melyik nyelv volt az oktatás nyelve? (Egy sorba több X-et is tehet.)

	magyar	szlovén	mindkettő	egyéb:
az óvodában				
az általános iskolában				
a középiskolában				
olyan tanfolyamon, amelyet Ön elvégzett				
a főiskolán / az egyetemen				

3. a) Milyen szinten beszéli a következő nyelveket?

nyelvek	anyanyelvi szinten	felsőfokon	középfokon	alapfokon	megérti, de nem beszéli
magyar					
szlovén					
horvát					
szerb					
német					
angol					
egyéb					

b) Hol (pl.: otthon, az iskolában) és mikor kezdte ezeknek a nyelveknek az elsajátítását, tanulását?

	Hol?	Mikor?
magyar		
szlovén		
horvát		
szerb		
német		
angol		
egyéb:		

IV. Templom

1. Hova szokott misére, istentiszteletre járni? _____

2. Milyen rendszerességgel látogatja a templomot?

- ☐ Minden nap járok templomba.
- ☐ Hetente egyszer járok.
- ☐ Hetente többször járok.
- ☐ Havonta járok.
- ☐ Ritkán.

3. Milyen nyelvű miséket hallgat, milyen nyelvű istentiszteletre jár?

- ☐ Magyar nyelvű misére, istentiszteletre járok.
- ☐ Szlovén nyelvű misére, istentiszteletre járok.
- ☐ Mindkét nyelven hallgatok misét, istentiszteletet.

4. Milyen nyelven szokott imádkozni?

- ☐ Magyarul imádkozom.
- ☐ Szlovénul imádkozom.
- ☐ Mindkét nyelven imádkozom.

Ha mindkét nyelven imádkozik, akkor mi dönti el, hogy mikor melyik nyelven?

5. Milyen nyelven tanulta a hittant? _____

V. Média

1. Milyen nyelvű tévé-és rádióműsorokat szeret nézni, illetve hallgatni?

2. A Muravidéki Magyar Rádiót szokta-e hallgatni, a lendvai tévét szokta-e nézni? Ha igen, körülbelül hány órát?

3. Olvassa-e...?

	Igen	Nem
a Muratáját		
a Naptárt		
a Népújságot		
a Linduát		

4. Milyen témájú könyveket és folyóiratokat olvas inkább magyarul, és melyeket szlovénul, horvátul, németül, stb.?

VI. Az identitáshoz kapcsolódó kérdések

1. Egynyelvűnek, kétnyelvűnek vagy többnyelvűnek tartja magát? Miért?

2. Ön muravidéki magyarnak vagy szlovéniai magyarnak vallja magát? Miért?

3. Mennyire fontos a nyelv az identitás szempontjából?

4. a) Mit gondol Ön a szlovén nyelvről és beszélőiről?

b) Mit gondolnak Ön szerint a szlovének a magyar nyelvről és beszélőiről?

5. Vannak olyan egynyelvű barátai vagy ismerősei, akikkel csak magyarul vagy csak szlovénul beszél?

VII. Kérdések a nyelvről és a nyelvváltozatokról

1. Mit gondol, létezik-e egységes muravidéki magyar nyelv?

2. Ismer-e olyan kifejezéseket, amelyeket Goricskóban szebben vagy másként mondanak, mint Lendva vidékén?

3. Ön szerint hol beszélik a legszebben a magyar nyelvet?

- ☐ Lendva vidékén
- ☐ Goricskóban
- ☐ a Muraközben
- ☐ Burgenlandban
- ☐ a Felvidéken
- ☐ Kárpátalján
- ☐ Erdélyben
- ☐ a Vajdaságban
- ☐ Magyarországon

4. Van-e kedvenc magyar, szlovén, horvát- stb. szava, kifejezése? Ha igen, kérem, írja ide!

5. Melyik nyelvben érzi otthonosabbnak magát? Miért?

6. Melyik nyelvváltozatot használja akkor, amikor (Egy sorba több X-et is tehet.)

	magyar köznelv	muravidéki magyar (anya)nyelvjárás	szlovén nyelv	prekmurščina
a nagyszüleivel beszél				
a szüleivel beszél				
a házastársával /élettársával beszél				
a gyerekeivel beszél				
közei rokonokkal beszél				
távoli rokonokkal beszél				
idegenekkel beszél				
magyarországi magyarokkal beszél				
muravidéki magyarokkal beszél				
Kárpát-medencei magyarokkal beszél				
a munkahelyén a kollégákkal				
a munkahelyén a				

főnökkel				
a kórházban				
az orvosnál				
egy bírósági tárgyaláson				
a községházán				
hivatalos ügyben telefonál				
a postán				
a bankban				
a boltban				
az étteremben				
szabadidős tevékenység idején: színház, mozi, stb.				
magánlevelet ír				
e-mailt ír				
hivatalos levelet ír				
sms-t ír				
blogot ír				
a közösségi oldalakat (pl.: a facebookot) látogatja				
káromkodik				
álmodik				
állatokhoz szól				

7. Mit gondol a magyar nyelv sorsáról, jövőjéről?

VIII. A nyelvi változók vizsgálata

Kérem, hogy egészítse ki a mondatokat.

1. Ha akarnék, tud... szorgalmasabb is lenni.
2. Én látom a könyvet, de ő nem lá...
3. Anna reggel kinyi...a boltot, és estig ott dolgozik.
4. Nyi... ki az ablakot!
5. Esténként szok... olvasni.
6. Ha te iszol teát, akkor én is isz...
7. Péter a gimnázium... tanul, Juli pedig a kisiskolá...

8. Hol van Betti? A kert... dolgozik.
9. El kell me... (megy) a boltba.
10. Feri nem beszélt Zsuzsával, mert valami miatt (összeveszik)
11. Livija fodrásznak tanult, az ő foglalkozása.....
12. A nővérem elvégezte az orvosi egyetemet, ő
13. A húgom a műszaki egyetem vegyészkarán tanul, lesz.
14. Erzsi néninek fáj... a kéz..., Kati néninek meg a láb... is fáj...
15. Az összes virág... megöntöztem.
16. Hét fá... ültettem.
17. Patrik magasabb Klaudiá..., pedig egy évvel fiatalabb.
18. A gyerek valamit tanult angolból a négy év...
19. Az én barátnőm Lendva mellől származik, tehát ő hosszúfalu...
20. Muraszombat... dolgozik a nővérem.

IX. A tájszókészlet vizsgálata

A) Kérem, válaszoljon a következő kérdésekre! (A kérdések az Új Magyar Nyelvjárási Atlasz kérdőfüzetéből származnak.)

1. Mi a fiatal tyúk neve? _____
2. Hogyan kell kihúzni a gyomot, hogy ne nőjön vissza? _____
3. Ne hagyd a kenyeret a nejlonzacskóban, mert _____ (mi történik vele?).
4. Hogy hívjuk azokat a kis bogarakat, amelyek a mézet gyűjtik?

5. Ha a szilvafa, cseresznyefa kérgét megsértjük, ragadós, barna anyag jön ki rajta. Mi az?

6. Mi volt az, amibe régen a tejet fejték? _____
7. Hogyan hívjuk azt a kis fekete állatot, amelyik kis hantokban túrja a földet?

8. Hogyan hívjuk azt a tüskés hátú állatot, amelyik tüskés gombóccá húzódik össze?

9. Hogyan nevezik azt az állatot, amelyik nagy pusztítást végez a baromfi közt? Ha a padláson tartózkodik, nagyon bűdös.

10. Mi az a fürge, fehér hasú állat, amely a tyúkok vérét kiszívja?

11. Mi az a fekete madár, amely télen nagy csoportokban röpdös?

12. Hogyan nevezik az ostoba, buta embert az Önök vidékén?

13. Mi az Önök vidékének a legjellegzetesebb étele? _____

B) A következő mondatokban az aláhúzott szavak ismeretére lennék kíváncsi. Tegyen egy X-et ahhoz a megállapításhoz, amelyik a leginkább igaz az Ön nyelvhasználatára! (Néhány mondatban két szót is aláhúztam.)

1. Vettem a lányomnak egy új cihát.

- ☐ Ismerem, és használom, ezt jelenti (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, hogy írja ide, hogy melyiket!)

2. Az én szomszédom egész éjjel dávirikul.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

3. A nagymamám süített nekem fumut.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

4. Nézd, hogy ginyállo azt a fát!

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

5. Mit guottusz ott a sarokban?

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

6. Szeretem nézni az irubirut és az istenbogarat.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

7. Gazdag lánt kisztek neki!

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

8. A feleségöm köcölébe szedte a kukoricát.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

9. Ha esik az eső, felhúzom a pároklit.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

10. Az asszonyok addig hordták a pacsát, míg el nem pocskulódott.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

11. A nagymamám ősszel mindig sütőtökke kínál engem.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

12. Régen a kiszaggatott kenyértésztát szakajtuba tettük.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

13. Pisti, hozd ide nekem a rétuhát!

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

14. Egész éjjel hallottam a kutya tutulását.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

15. Egész éjjel nyánkult a szomszéd macskája.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

16. A faluban a kontyos asszonyokat cifrakatának hívtuk.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

17. Megkértem disznóvágáskor a böllért, hogy készítsen gömböst.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

18. Hóttogat a bagu.

- ☐ Ismerem, és használom (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Ismerem, de nem használom. (Kérem, hogy írja ide a szó jelentését!):
- ☐ Nem ismerem.
- ☐ Ezt a szót használom helyette (Kérem, írja ide, hogy melyiket!):

19. Ismer-e olyan szólást vagy közmondást, amely kifejezetten az Önök vidékére jellemző?

X. A ht - kölcsönszavak vizsgálata

Kérem, hogy olvassa el a mondatokat, s ha talál bennük olyan szót vagy kifejezést, amelyet Ön általában másképp vagy más szóval mond, azt húzza alá, és írja a vonalra azt a formát vagy szót, ahogyan Ön használja! Ha valamelyik szót, kifejezést, vagy az egész mondatot nem érti, soha nem hallotta, akkor írjon a mondat után egy N jelet (nem ismerem)! (A mondatok a határon túli szavak gyakoriságát vizsgáló kérdőívből és a határon túli adatbázisból valók).

1. Nem mindig akceptálom, amit a barátom akar.

2. Nyáron mindig a bágerlikba fürdünk.

3. Nem tudtam pénzt felvenni, mert nem működött a bankomát.

4. Anyu szombaton a Lidölbe jól bevásározott.

5. A föld miatt bíróságra adta a szomszédját.

6. Az új profeszorca már egy hete bolniskun van.

7. Nem mensz bulászni?

8. Murskában / Murszkában vettek lakást a szomszédoméék, közel a centerhez.

9. Menjünk el pizzát enni, én császtizok Neked.

10. Mariborban lediplomált a lányom.

11. Már megint nem dolgozik a lift, gyalog kell felmennem az ötödikre.

-
12. Tízből hatot eldobott ma a professzor a vizsgán.
-
13. Beteg a tanár, ma elesik az óra.
-
14. Kaptam értesítést, ma felemelem a bankban a pénzemet.
-
15. Ha nem lesz gáz, akkor fára fűtünk.
-
16. A nagymamám egyik kedvenc süteménye a gibanica.
-
17. Most sietek dolgozni, este még halljuk egymást.
-
18. Használtam egy barátot, akinek elmondhattam mindent.
-
19. Nem ír a tollam, tudsz adni egyet kölcsön?
-
20. Most volt a szavalóverseny az iskolánkon.
-
21. Gitárra játszik.
-
22. Télen is rövid májcaó jár, sose fázik.
-
23. Az óra batrira megy.
-
24. Pénteken az autópályán mindig óriási guzsva van.
-
25. Az óra elemre működik.
-
26. Rossz helyen parkéroztam, ötven euróm bánta.
-
27. Júniusban meg akarom csinálni a pisznit matematikánál.
-
28. A barátnőm a középiskolában tanít, az ő foglalkozása profeszorica.
-
29. Tegnap spricáztam, mert nem bírtam végigülni a nyelvtanórát.
-

30. A pékek strájkolnak, mert elégük van a kifizetetlen túlórákból.

31. Ettél már szármát, nem?

32. Nem tuséroztam, hanem a kádban megfürödtem.

33. Egész évben zavodon volt, de még most sincs munkája.

34. Ne zezázz állandóan, nem bírod abbahagyni?

35. Gyerekkoromban a smarnicát szüretkor úgy szedtem, hogy megráztam a tőkét.

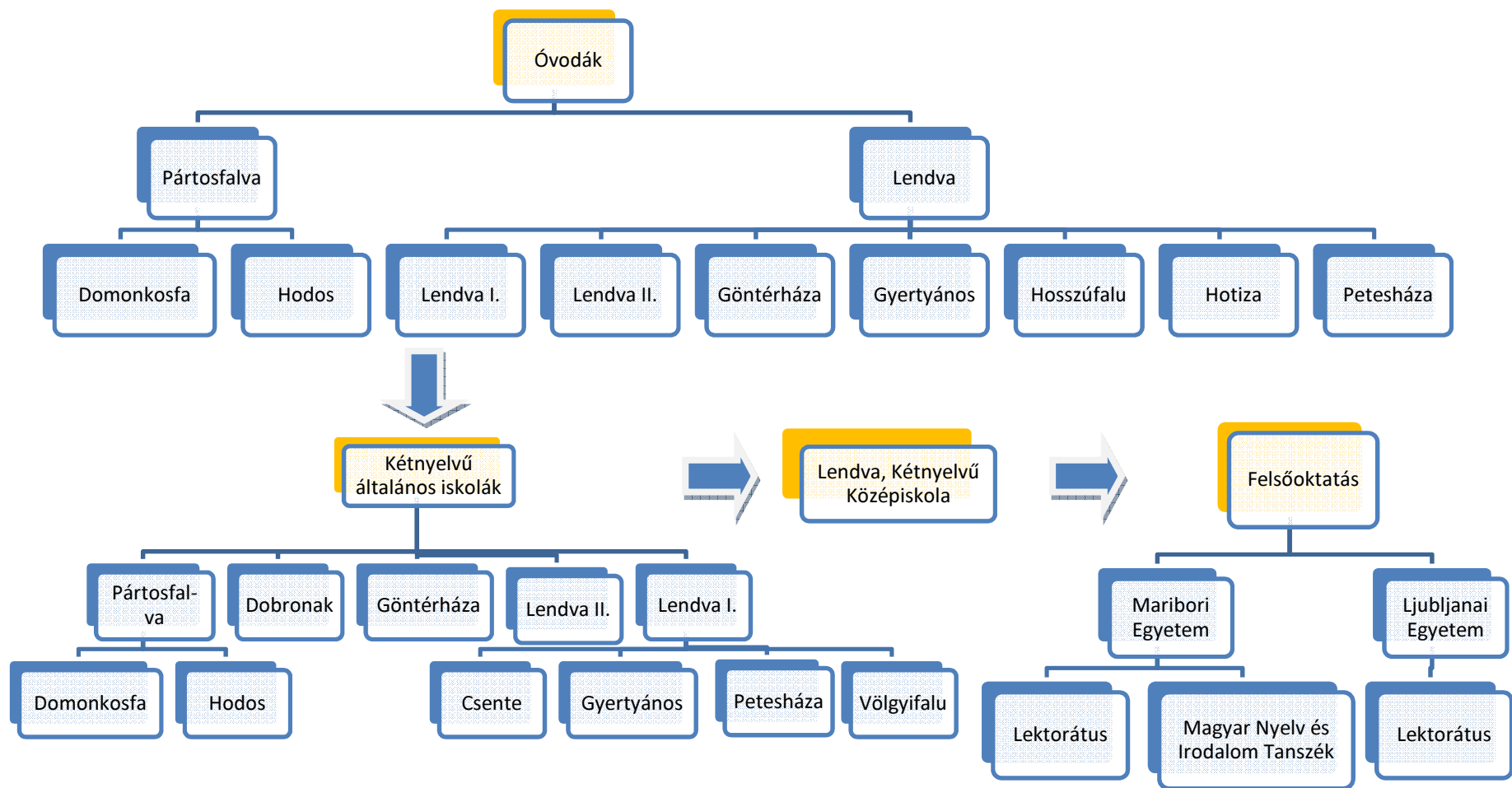
36. Az én falum a lendvai obcsinához tartozik.

37. Nem tudtam írni az órán, mert otthon hagytam a kulicámat.

Bármilyen megjegyzés, javaslat, észrevétel a kérdőívvel kapcsolatban:

Köszönöm az együttműködését és a türelmét!

Lenti, 2011. július 28.

2. melléklet: A szlovéniai kétnyelvű közoktatás és a magyar nyelvű felsőoktatás mai szerkezete

3. melléklet: A független változók és a nyelvváltozat-választás közti összefüggések

	Nem	Anyanyelv	Nemzetiség	Életkor	Iskolai végzettség	Az ált. iskola tannyelve	Lakhely
1. nagyszülőkkel							
szignifikancia szint (p)	0,834	0	0,003	0,081	0,023	0,107	0,085
elemszám	98	98	97	98	97	93	98
2. szülőkkel							
szignifikancia szint (p)	0,607	0	0	0,132	0,235	0,044	0
elemszám	109	109	108	109	108	104	109
3. házastárssal							
szignifikancia szint (p)	0,593	0,088	0,003	0,005	0,072	0,003	0,023
elemszám	92	92	91	92	92	87	92
4. gyerekekkel							
szignifikancia szint (p)	0,04	0,196	0,007	0,414	0,46	0,029	0,001
elemszám	85	85	84	85	85	81	85
5. közeli rokonokkal							
szignifikancia szint (p)	0,964	0,01	0,063	0,05	0	0,001	0,026
elemszám	126	126	125	126	125	121	126
6. távoli rokonokkal							
szignifikancia szint (p)	0,289	0,016	0,088	0,197	0,172	0,001	0,005
elemszám	122	122	121	122	121	118	122
7. idegenekkel							
szignifikancia szint (p)	0,252	0,004	0,002	0,009	0,005	0,002	0,063
elemszám	120	120	119	120	119	115	120
8. magyarországi magyarokkal							
szignifikancia szint (p)	0,685	0,031	0,238	0,05	0,028	0,146	0,006
elemszám	122	122	121	122	121	119	122
9. muravidéki magyarokkal							
szignifikancia szint (p)	0,829	0,297	0,04	0,119	0,271	0,086	0,016
elemszám	123	123	122	123	122	119	123
10. Kárpát-medencei magyarokkal							
szignifikancia szint (p)	1	0,056	0,164	0,4	0,027	0,581	0,025
elemszám	77	77	76	77	76	76	77
11. munkahelyen a kollégákkal							
szignifikancia szint (p)	0,54	0,63	0,526	0,212	0	0,001	0,004
elemszám	89	89	88	89	88	86	89
12. munkahelyen a főnökkel							
szignifikancia szint (p)	0,002	0,532	0,107	0,065	0,006	0,026	0,001
elemszám	81	81	80	81	80	78	81

	Nem	Anyanyelv	Nemzetiség	Életkor	Iskolai végzettség	Az ált. iskola tannyelve	Lakhely
13. kórházban							
szignifikancia szint (p)	0,537	0,222	0,287	0,733	0,228	0,008	0,015
elemszám	117	117	116	117	116	114	117
14. orvosnál							
szignifikancia szint (p)	0,347	0,264	0,25	0,512	0,031	0,038	0
elemszám	117	117	116	117	116	114	117
15. bírósági tárgyaláson							
szignifikancia szint (p)	0,693	0,57	0,392	0,064	0,056	0,011	0,346
elemszám	100	100	99	100	100	97	100
16. a községházán							
szignifikancia szint (p)	0,622	0,013	0,031	0,754	0,045	0,032	0,008
elemszám	113	113	112	113	112	109	113
17. hivatalos telefon							
szignifikancia szint (p)	0,502	0,367	0,105	0,481	0,067	0,002	0,024
elemszám	110	110	109	110	109	107	110
18. a postán							
szignifikancia szint (p)	0,215	0,5	0,003	0,019	0	0	0,001
elemszám	117	117	116	117	116	113	117
19. a bankban							
szignifikancia szint (p)	0,305	0,163	0,021	0,105	0	0,002	0
elemszám	116	116	115	116	115	113	116
20. a boltban							
szignifikancia szint (p)	0,523	0,229	0	0,005	0	0	0
elemszám	120	120	119	120	119	116	120
21. az étteremben							
szignifikancia szint (p)	0,798	0,24	0,036	0,135	0	0,021	0,001
elemszám	108	108	107	108	107	105	108
22. színházban, moziban							
szignifikancia szint (p)	0,095	0,03	0,023	0,055	0,013	0,001	0,001
elemszám	102	102	101	102	101	100	102
23. magánlevél írása							
szignifikancia szint (p)	0,118	0,011	0	0,009	0,001	0,015	0,003
elemszám	101	101	100	101	100	98	101
24. e-mail írása							
szignifikancia szint (p)	0,083	0,357	0,37	0,02	0,015	0,003	0,285
elemszám	82	82	81	82	81	79	82

	Nem	Anyanyelv	Nemzetiség	Életkor	Iskolai végzettség	Az ált. iskola tannyelve	Lakhely
25. hivatalos levél írása							
szignifikancia szint (p)	0,166	0,021	0,031	0,047	0,001	0,014	0,206
elemszám	100	100	99	100	99	97	100
26. sms írása							
szignifikancia szint (p)	0,819	0,057	0,001	0,06	0	0,005	0,006
elemszám	84	84	83	84	83	82	84
27. blogírás							
szignifikancia szint (p)	0,435	0,305	0,033	0,511	0,026	0,039	0,05
elemszám	48	48	48	48	47	47	48
28. közösségi oldalak látogatása							
szignifikancia szint (p)	0,846	0,049	0,118	0,201	0,003	0,034	0,078
elemszám	59	59	58	59	58	58	59
29. káromkodás							
szignifikancia szint (p)	0,327	0	0	0,141	0,008	0,021	0,184
elemszám	100	100	99	100	99	99	100
30. álmodás							
szignifikancia szint (p)	0,625	0,001	0	0,091	0,092	0,068	0,058
elemszám	87	87	87	87	87	85	87
31. állatokhoz szól							
szignifikancia szint (p)	0,151	0	0	0,022	0,002	0,013	0,068
elemszám	108	108	107	108	107	105	108
a szignifikáns kapcsolatok száma	2	14	19	10	22	26	22
a lehetséges esetek százaléka	6,5%	45,2%	61,3%	32,3%	70,1%	83,8%	70,1%

4. melléklet: A független változók kapcsolata a nyelvi változókkal

	Nem	Anyanyelv	Nemzetiség	Életkor	Iskolai végzettség	Az ált. iskola tannyelve	Lakhely
1. tudnék: tudnák							
szignifikancia szint (p)	0,251	0,051	0,134	0,009	0,747	1	0,006
elemszám	97	97	96	97	95	94	97
2. szoktam: szokok							
szignifikancia szint (p)	0,19	0,347	0,011	0,643	0,636	0,032	0,089
elemszám	119	119	118	119	117	115	119
3. iszom: iszok							
szignifikancia szint (p)	0,545	0,22	0,037	0,287	0,222	0,42	0,414
elemszám	117	117	116	117	115	113	117
4. gimnáziumban: gimnáziumon							
szignifikancia szint (p)	0,95	0,344	0,212	0,485	0,629	0,379	0,948
elemszám	123	123	122	123	121	119	123
5. kisiskolában: kisiskolán							
szignifikancia szint (p)	0,901	0,191	0,257	0,098	0,731	0,892	0,165
elemszám	91	91	91	91	89	88	91
6. kertben: kertbe							
szignifikancia szint (p)	0,316	0,926	0,76	0,022	0,092	0,294	0,799
elemszám	124	124	123	124	122	120	124
7. fodrász: fodrásznő							
szignifikancia szint (p)	1	0,428	1	0,722	0,566	0,666	0,685
elemszám	98	88	87	88	88	85	88
8. orvos: orvosnő							
szignifikancia szint (p)	0,094	0,071	1	0,189	0,406	0,235	0,508
elemszám	113	113	112	113	112	110	113
9. lába: lábai							
szignifikancia szint (p)	0,056	1	0,653	0,043	1	0,363	0,308
elemszám	97	97	96	97	96	94	97

	Nem	Anyanyelv	Nemzetiség	Életkor	Iskolai végzettség	Az ált. iskola tannyelve	Lakhely
10. fáj: fájnak							
szignifikancia szint (p)	0,476	0,254	0,56	0,183	0,814	1	0,728
elemszám	64	64	64	64	63	61	64
11. Klaudiánál: Klaudiától							
szignifikancia szint (p)	0,362	0,001	0,514	0,37	0,334	1	1
elemszám	117	117	116	117	115	113	117
12. hosszúfalui: hosszúfalusi							
szignifikancia szint (p)	0,364	0,267	0,26	0,142	0,002	0,141	0,027
elemszám	117	117	116	117	115	113	117
13. Muraszombaton: Muraszombatban							
szignifikancia szint (p)	0,856	0,399	0,515	0,555	0,59	0,494	0,383
elemszám	120	120	119	120	118	116	120
a szignifikáns kapcsolatok száma	0	1	2	3	1	1	2
a lehetséges esetek százaléka	0	7,7%	15,4%	23,1%	7,7%	7,7%	15,4%

5. melléklet: Az ÚMNYA. tájszóvizsgálata és a független változók kapcsolata

	Nem	Anyanyelv	Nemzetiség	Életkor	Iskolai végzettség	Az ált. iskola tannyelve	Lakhely
1. jérce							
szignifikancia szint (p)	0,062	0,155	0,06	0,296	0,02	0,586	0,594
elemszám	122	122	121	122	121	118	122
2. méhek							
szignifikancia szint (p)	0,652	0,162	0,667	0,098	0,876	0,521	0,256
elemszám	125	125	124	125	124	121	125
3. mézga							
szignifikancia szint (p)	0,688	0,064	0,633	0,02	0,8	0,43	0,713
elemszám	104	104	103	104	103	100	104
4. fejőedény							
szignifikancia szint (p)	0,917	0,013	0,212	0,224	0,073	0,145	1
elemszám	108	108	107	108	107	104	108
5. vakond							
szignifikancia szint (p)	0,378	0,084	0,513	0,54	0,714	0,711	0,736
elemszám	124	124	123	124	123	120	124
6. sündisznó							
szignifikancia szint (p)	0,163	0,292	0,126	0,657	0,38	0,096	0,302
elemszám	124	124	123	124	123	120	124
7. görény							
szignifikancia szint (p)	0,798	0,262	0,056	0,011	0,125	0,877	0,088
elemszám	114	114	113	114	113	110	114
8. menyét							
szignifikancia szint (p)	0,813	0,003	0,57	0,047	0,501	0,749	0,019
elemszám	105	105	104	105	104	102	105
9. varjú							
szignifikancia szint (p)	0,634	0,285	0,593	0,624	0,381	0,416	0,051
elemszám	110	110	109	110	109	106	110
a szignifikáns kapcsolatok száma	0	2	0	3	1	0	1
a lehetséges esetek százaléka	0%	22,2%	0%	33,3%	11,1%	0%	11,1%

6. melléklet: A muravidéki tájszavak ismerete életkor és lakhely szerinti lebontásban

		Életkor					Lakhely		
		16-24	25-39	40-64	65-	Összes	Lendva-vidék	Goricsko	Összes
<i>cíha</i>	Ismeri	2	2	5	7	16	5	11	16
		1,5%	1,5%	3,8%	5,3%	12,2%	3,8%	8,4%	12,2%
	Nem ismeri	29	32	28	22	111	46	65	111
		22,1%	24,4%	21,4%	16,8%	84,7%	35,1%	49,6%	84,7%
	Összes	31	34	33	29	127	51	76	127
		23,7%	26%	25,2%	22,1%	96,9%	38,9%	58%	96,9%
<i>dávirikul</i>	Ismeri	6	14	22	18	60	34	26	60
		4,6%	10,7%	16,8%	13,7%	45,8%	26%	19,8%	45,8%
	Nem ismeri	25	19	12	11	67	17	50	67
		19,1%	14,5%	9,2%	8,4%	51,1%	13%	38,2%	51,1%
	Összes	31	33	34	29	127	51	76	127
		23,7%	25,2%	26,0%	22,1%	96,9%	38,9%	58%	96,9%
<i>fumu</i>	Ismeri	3	4	12	12	31	17	14	31
		2,3%	3,1%	9,2%	9,2%	23,7%	13%	10,7%	23,7%
	Nem ismeri	28	29	21	17	95	34	61	95
		21,4%	22,1%	16%	13%	72,5%	26%	46,6%	72,5%
	Összes	31	33	33	29	126	51	75	126
		23,7%	25,2%	25,2%	22,1%	96,2%	38,9%	57,3%	96,2%
<i>ginyállo</i>	Ismeri	8	9	21	18	56	12	44	56
		6,1%	6,9%	16%	13,7%	42,7%	9,2%	33,6%	42,7%
	Nem ismeri	23	25	13	10	71	40	31	71
		17,6%	19,1%	9,9%	7,6%	54,2%	30,5%	23,7%	54,2%
	Összes	31	34	34	28	127	52	75	127
		23,7%	26%	26%	21,4%	96,9%	39,7%	57,3%	96,9%
<i>guottusz</i>	Ismeri	5	6	4	11	26	7	19	26
		3,8%	4,6%	3,1%	8,4%	19,8%	5,3%	14,5%	19,8%
	Nem ismeri	26	28	30	17	101	44	57	101
		19,8%	21,4%	22,9%	13%	77,1%	33,6%	43,5%	77,1%
	Összes	31	34	34	28	127	51	76	127
		23,7%	26%	26%	21,4%	96,9%	38,9%	58%	96,9%
<i>irubiru</i>	Ismeri	5	10	14	15	44	9	35	44
		3,8%	7,6%	10,7%	11,5%	33,6%	6,9%	26,7%	33,6%
	Nem ismeri	26	23	19	11	79	41	38	79
		19,8%	17,6%	14,5%	8,4%	60,3%	31,3%	29%	60,3%
	Összes	31	33	33	26	123	50	73	123
		23,7%	25,2%	25,2%	19,8%	93,9%	38,2%	55,7%	93,9%

		Életkor					Lakhely		
		16-24	25-39	40-64	65-	Összes	Lendva-vidék	Goricsko	Összes
istenbogara	Ismeri	5	9	15	15	44	10	34	44
		3,8%	6,9%	11,5%	11,5%	33,6%	7,6%	26%	33,6%
	Nem ismeri	26	23	19	10	78	39	39	78
		19,8%	17,6%	14,5%	7,6%	59,5%	29,8%	29,8%	59,5%
	Összes	31	32	34	25	122	49	73	122
		23,7%	24,4%	26%	19,1%	93,1%	37,4%	55,7%	93,1%
kisztek	Ismeri	2	9	5	11	27	9	18	27
		1,5%	6,9%	3,8%	8,4%	20,6%	6,9%	13,7%	20,6%
	Nem ismeri	27	25	29	16	97	41	56	97
		20,6%	19,1%	22,1%	12,2%	74%	31,3%	42,7%	74%
	Összes	29	34	34	27	124	50	74	124
		22,1%	26%	26%	20,6%	94,7%	38,2%	56,5%	94,7%
kőcöle	Ismeri	10	13	21	20	64	39	25	64
		7,6%	9,9%	16%	15,3%	48,9%	29,8%	19,1%	48,9%
	Nem ismeri	22	20	12	10	64	14	50	64
		16,8%	15,3%	9,2%	7,6%	48,9%	10,7%	38,2%	48,9%
	Összes	32	33	33	30	128	53	75	128
		24,4%	25,2%	25,2%	22,9%	97,7%	40,5%	57,3%	97,7%
párokli	Ismeri	12	17	19	24	72	34	38	72
		9,2%	13%	14,5%	18,3%	55%	26%	29%	55%
	Nem ismeri	19	17	15	5	56	19	37	56
		14,5%	13%	11,5%	3,8%	42,7%	14,5%	28,2%	42,7%
	Összes	31	34	34	29	128	53	75	128
		23,7%	26%	26%	22,1%	97,7%	40%	57,3%	97,7%
pacsa	Ismeri	4	6	8	9	27	13	14	27
		3,1%	4,6%	6,1%	6,9%	20,6%	9,9%	10,7%	20,6%
	Nem ismeri	26	27	23	20	96	36	60	96
		19,8%	20,6%	17,6%	15,3%	73,3%	27,5%	45,8%	73,3%
	Összes	30	33	31	29	123	49	74	123
		22,9%	25,2%	23,7%	22,1%	93,9%	37,4%	56,5%	93,9%
pocskulódott	Ismeri	5	6	11	9	31	14	17	31
		3,8%	4,6%	8,4%	6,9%	23,7%	10,7%	13%	23,7%
	Nem ismeri	25	27	23	19	94	35	59	94
		19,1%	20,6%	17,6%	14,5%	71,8%	26,7%	45%	71,8%
	Összes	30	33	34	28	125	49	76	125
		22,9%	25,2%	26%	21,4%	95,4%	37,4%	58%	95,4%
sütőtökke	Ismeri	25	29	30	28	112	47	65	112
		19,1%	22,1%	22,9%	21,4%	85,5%	35,9%	49,6%	85,5%
	Nem ismeri	7	5	3	2	17	6	11	17
		5,3%	3,8%	2,3%	1,5%	13%	4,6%	8,4%	13%
	Összes	32	34	33	30	129	53	76	129
		24,4%	26%	25,2%	22,9%	98,5%	40,5%	58%	98,5%

		Életkor					Lakhely		
		16-24	25-39	40-64	65-	Összes	Lendva-vidék	Goricsko	Összes
szakajtu	Ismeri	9	21	31	24	85	36	49	85
		6,9%	16%	23,7%	18,3%	64,9%	27,5%	37,4%	64,9%
	Nem ismeri	21	13	2	6	42	15	27	42
		16%	9,9%	1,5%	4,6%	32,1%	11,5%	20,6%	32,1%
	Összes	30	34	33	30	127	51	76	127
		22,9%	26%	25,2%	22,9%	96,9%	38,9%	58%	96,9%
rétuha	Ismeri	13	15	22	17	67	46	21	67
		9,9%	11,5%	16,8%	13%	51,1%	35,1%	16%	51,1%
	Nem ismeri	18	18	12	13	61	7	54	61
		13,7%	13,7%	9,2%	9,9%	46,6%	5,3%	41,2%	46,6%
	Összes	31	33	34	30	128	53	75	128
		23,7%	25,2%	26%	22,9%	97,7%	40,5%	57,3%	97,7%
tutulás	Ismeri	26	27	33	27	113	45	68	113
		19,8%	20,6%	25,2%	20,6%	86,3%	34,4%	51,9%	86,3%
	Nem ismeri	4	6	1	3	14	6	8	14
		3,1%	4,6%	0,8%	2,3%	10,7%	4,6%	6,1%	10,7%
	Összes	30	33	34	30	127	51	76	127
		22,9%	25,2%	26%	22,9%	96,9%	38,9%	58%	96,9%
nyánkul	Ismeri	29	29	32	29	119	54	65	119
		22,1%	22,1%	24,4%	22,1%	90,8%	41,2%	49,6%	90,8%
	Nem ismeri	3	5	2	1	11	0	11	11
		2,3%	3,8%	1,5%	0,8%	8,4%	0%	8,4%	8,4%
	Összes	32	34	34	30	130	54	76	130
		24,4%	26%	26%	22,9%	99,2%	41,2%	58%	99,2%
cifrakata	Ismeri	6	7	8	13	34	19	15	34
		4,6%	5,3%	6,1%	9,9%	26%	14,5%	11,5%	26%
	Nem ismeri	25	26	25	16	92	31	61	92
		19,1%	19,8%	19,1%	12,2%	70,2%	23,7%	46,6%	70,2%
	Összes	31	33	33	29	126	50	76	126
		23,7%	25,2%	25,2%	22,1%	96,2%	38,2%	58%	96,2%
böllér	Ismeri	12	15	24	26	77	26	51	77
		9,2%	11,5%	18,3%	19,8%	58,8%	19,8%	38,9%	58,8%
	Nem ismeri	19	19	10	4	52	27	25	52
		14,5%	14,5%	7,6%	3,1%	39,7%	20,6%	19,1%	39,7%
	Összes	31	34	34	30	129	53	76	129
		23,7%	26%	26%	22,9%	98,5%	40,5%	58%	98,5%

		Életkor					Lakhely		
		16-24	25-39	40-64	65-	Összes	Lendva-vidék	Goricsko	Összes
gömbös	Ismeri	9	11	24	21	65	18	47	65
		6,9%	8,4%	18,3%	16%	49,6%	13,7%	35,9%	49,6%
	Nem ismeri	20	21	9	6	56	33	23	56
		15,3%	16%	6,9%	4,6%	42,7%	25,2%	17,6%	42,7%
	Összes	29	32	33	27	121	51	70	121
		22,1%	24,4%	25,2%	20,6%	92,4%	38,9%	53,4%	92,4%
hóttogat a bagu	Ismeri	9	12	25	20	66	30	36	66
		6,9%	9,2%	19,1%	15,3%	50,4%	22,9%	27,5%	50,4%
	Nem ismeri	21	21	9	10	61	21	40	61
		16%	16%	6,9%	7,6%	46,6%	16%	30,5%	46,6%
	Összes	30	33	34	30	127	51	76	127
		22,9%	25,2%	26,0%	22,9%	96,9%	38,9%	58%	96,9%

7. melléklet: A tájszavak és a független változók kapcsolata

	Nem	Anyanyelv	Nemzetiség	Életkor	Iskolai végzettség	Az ált. iskola tannyelve	Lakhely
1. ciha							
szignifikancia szint (p)	1	0,556	0,626	0,119	0,2	0,013	0,588
elemszám	127	127	126	127	125	121	127
2. dávirikul							
szignifikancia szint (p)	0,596	0	0,002	0,001	0,716	0,193	0,001
elemszám	127	127	126	127	125	121	127
3. fumu							
szignifikancia szint (p)	0,304	0,325	0,003	0,004	0,303	0,002	0,091
elemszám	126	126	125	126	124	120	126
4. ginyállo							
szignifikancia szint (p)	0,593	0,259	0,493	0,001	0,129	0,422	0
elemszám	127	127	126	127	125	121	127
5. guottusz							
szignifikancia szint (p)	0,665	0,531	0,14	0,06	0,48	0,061	0,178
elemszám	127	127	126	127	125	121	127
6. irubiru							
szignifikancia szint (p)	0,851	0,551	1	0,008	0,094	0,249	0,001
elemszám	123	123	122	123	121	119	123
7. istenbogara							
szignifikancia szint (p)	0,451	0,302	1	0,004	0,163	0,192	0,004
elemszám	122	122	121	122	120	118	122
8. kisztek							
szignifikancia szint (p)	0,517	0,803	0,895	0,012	0,237	0,015	0,507
elemszám	124	124	123	124	122	119	124
9. köcöle							
szignifikancia szint (p)	0,289	0	0	0,009	1	0,001	0
elemszám	128	128	127	128	126	122	128
10. párokli							
szignifikancia szint (p)	0,212	0,044	0,056	0,004	0,697	0,026	0,15
elemszám	128	128	127	128	126	122	128
11. pacsa							
szignifikancia szint (p)	0,199	0,681	0,136	0,37	0,135	0,706	0,376
elemszám	123	123	122	123	121	117	123
12. pocskulódott							
szignifikancia szint (p)	0,147	0,21	0,073	0,304	0,008	0,244	0,525
elemszám	125	125	124	125	123	119	125

	Nem	Anyanyelv	Nemzetiség	Életkor	Iskolai végzettség	Az ált. iskola tannyelve	Lakhely
13. süttőkke							
szignifikancia szint (p)	1	0,22	0,089	0,312	0,708	0,648	0,792
elemszám	129	129	128	129	127	123	129
14. szakajtu							
szignifikancia szint (p)	0,261	0,002	0	0	0,385	0,095	0,565
elemszám	127	127	126	127	126	121	127
15. rétuha							
szignifikancia szint (p)	0,727	0,022	0,167	0,24	0,897	0,923	0
elemszám	128	128	127	126	127	122	128
16. tutul							
szignifikancia szint (p)	1	0,62	0,415	0,21	0,267	1	1
elemszám	127	127	126	127	125	121	127
17. nyánkul							
szignifikancia szint (p)	0,53	0,701	0,025	0,442	0,169	0,517	0,003
elemszám	130	130	129	130	128	124	130
18. cifrakata							
szignifikancia szint (p)	0,841	0,683	0,395	0,124	0,298	0,113	0,039
elemszám	126	126	125	126	124	121	126
19. böllér							
szignifikancia szint (p)	0,721	0,067	0,016	0	0,215	0,002	0,046
elemszám	129	129	128	129	127	123	129
20. gömbös							
szignifikancia szint (p)	1	0,762	0,112	0	0,273	0,019	0,001
elemszám	121	121	120	121	119	125	121
21. Hóttogat a bagu.							
szignifikancia szint (p)	0,288	0,092	0,001	0	0,578	0,414	0,277
elemszám	127	127	126	127	125	123	127
a szignifikáns kapcsolatok száma	0	5	7	12	1	7	10
a lehetséges esetek százaléka	0%	23,8%	33,3%	57,1%	4,76%	33,3%	47,6%